Seria

Memoria exilului românesc

***MARILENA ROTARU**: Realizatoare de programe culturale de televiziune: **Dialog cu Sergiu Celibidache** (1979), difuzat integral în februarie 1990; **"Eternă bucurie-i frumuseţea"- Margareta Sterian** (1984, film realizat împreună cu Boris Ciobanu şi distins cu premiul Asociaţiei Cineaştilor din România pentru cel mai bun documentar de artă), difuzat în martie 1990; **Centenarul Cella Delavrancea** (1987), difuzat în 27 şi 28 decembrie 1989; **Memoria exilului românesc** (serial început în octombrie 1991, în derulare). Din episoadele realizate: Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, Profesorul Alexandru Ciorănescu, Emil Cioran, Violoncelistul Radu Aldulescu, Camilian Demetrescu, Paul Goma, Întoarcerea lui Vintilă Horia (film distins de Asociaţia Profesioniştilor de Televiziune din România cu premiul pentru cel mai bun documentar), Sergiu Celibidache, Marele Rabin Alexandru Şafran, Profesorul Oreste Popescu, Sergiu Grossu, Nicoleta Frank, Ioana Celibidache, Radio "Europa Liberă", Societatea culturală română din Aachen, Tezaurul României la Moscova; **Întâlniri cu M.S. Regele Mihai I al României** (zece întâlniri în zece ani).*

***"La est de Firenze"**, roman, interzis de cenzură în 1985, apărut la editura Cartea Românească în 1995.*

Marilena Rotaru

Întoarcerea lui Vintilă Horia

Editura IDEEA
Bucureşti

Coperta 1: Vintilă Horia în momentul anunţării premiului Goncourt. Paris, noiembrie 1960

Fotografii din Arhiva Marilena Rotaru

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ROTARU, MARILENA
Întoarcerea lui Vintilă Horia */ Marilena Rotaru -*
Bucureşti: Ideea, 2002
382 p; 20 cm. - (Memoria exilului românesc; 1)
ISBN 973-85631-0-0

821. 135. 1. 09 Horia,V.

@ Marilena Rotaru

Toate drepturile rezervate. Nici o parte a acestei cărţi nu poate fi folosită sau reprodusă fără aprobarea scrisă a deţinătorului de copyright.

Carte apărută cu sprijinul
Casei de Economii şi Consemnaţiuni

ISBN 973-85631-0-0

Soţului meu George,
pentru înţelegerea şi acceptarea
neînţelesului şi inacceptabilului
din profesia şi cariera mea.

Partea întâi

"Timpul nebuniei şi al speranţei, care ne aparţine, reprezintă timpul aşteptării lui Dumnezeu."

Vintilă Horia – "Dumnezeu s-a născut în exil"

Madrid, 5 martie 1990

Douăzeci de ani am aşteptat întâlnirea cu Vintilă Horia. Citisem "Dumnezeu s-a născut în exil" în 1970, primăvara. Îmi pregăteam examenul de licenţă şi colaboram la Radio. Într-o zi, un redactor de la Cultural mi-a arătat o carte învelită în hârtie albastră. "Poimâine o dau înapoi", mi-a spus. După două zile, întreaga lume a lecturilor mele căpăta o nouă înţelegere. Am simţit atunci că se mişca şi se schimba ceva în miezul lumii pentru că exista acea carte, pentru că eu o citisem şi pentru că era scrisă de un român. Eram chemată de lumina unui alt orizont, tot atât de misterios – mi se părea atunci – ca toate celelalte, dar mai apropiat: sufletul meu.

Ovidiu era simbolul omului şi al creatorului exilat, Ovidiu era Vintilă Horia, dar Ovidiu eram şi eu care trăiam în România o altă formă de exil. Peste câtva timp l-am auzit pe Vintilă Horia într-un interviu difuzat la radio ***Europa Liberă****. Mă uimise tinereţea şi expresivitatea glasului, impecabila rostire românească… Aveam impresia că aud vocea cuiva cu care vorbisem de foarte multe ori, pe care-l întrebasem o mulţime de lucruri, care îmi dăduse câteva răspunsuri.*

La 5 martie 1990 l-am întâlnit prima dată la Madrid. O oră a durat întâlnirea în care mi-a acordat un interviu pentru televiziune, devenit unicul

document audio-vizual din România al acestui scriitor. Ţin minte primele mele cuvinte cu care încercam să-mi camuflez emoţia pe care n-o mai puteam controla. Mă voi ruşina tot restul vieţii pentru conţinutul lor extrem de pueril. "De azi încolo ziua de 5 martie devine o dată importantă în jurnalul meu." "Ştiu, mi-a răspuns, vei scrie în jurnalul tău că în ziua în care s-au împlinit 37 de ani de la moartea lui Stalin, l-ai întâlnit pe Vintilă Horia. Şi eu voi scrie în jurnalul meu că-n ziua asta a venit la mine primul reporter din România. Cât te-am aşteptat! Bine-ai venit!" M-a uimit cât de rapid mi-a înmuiat crisparea şi mi-a anulat emoţiile care mă bulversau. Peste câteva minute vorbeam ca nişte vechi şi bune cunoştinţe care se reîntâlneau după o vreme.

Ne aflam în plin centrul Madridului, în locuinţa unei doamne plecate, ca şi Vintilă Horia, de aproape cincizeci de ani din România. Pe tot parcursul filmării mi s-a părut că acea seară şi Madridul se dizolvau lent, lăsând loc unui alt timp şi unui alt spaţiu…

Viorel Sergovici face ultimele corecţii de lumină. "Ce ciudat, spune, parcă vă ştiu de undeva, parcă v-am văzut pe stradă la Bucureşti"…"Probabil, zâmbeşte Vintilă Horia, de aproape cincizeci de ani mă plimb zilnic în vis pe străzile Bucureştiului…" Filmarea începe.

- La Madrid, de vorbă cu domnul Vintilă Horia, una din cele mai importante voci ale literaturii române din exil. Acum este prima oară când acordaţi un interviu Televiziunii Române.

- Cred că nici nu se putea altfel.

- Cum aţi privit România în 22 decembrie 1989?

- Cred că am intrat într-un vis atunci, din care, trebuie să recunosc, nu am ieşit încă. Sper să ies într-o zi din visul ăsta care a fost splendid până acum, sper să continue splendoarea lui şi de acum înainte. Probabil că visul se va întrerupe într-o zi sau alta, mai curând sau mai târziu, în momentul când o să pot să mă întorc în ţară, poate peste câteva săptămâni.

- V-aţi propus acum să veniţi în ţară?

- Aş fi vrut să vin imediat, chiar atunci, la sfârşitul lui decembrie, însă aveam încă o mulţime de cursuri de terminat, abia mâine termin ultimul curs aici la Madrid, şi sper ca prin aprilie sau mai, dacă lucrurile continuă aşa cum sunt, sau dacă se vor îmbunătăţi, aşa cum sper, să pot merge la Bucureşti. E un lucru aşa de covârşitor în existenţa mea, numai ideea, numai cuvântul întoarcere acasă, încât îmi pun problema în fiecare zi şi în fiecare noapte, pentru că nu pot să dorm din cauza asta, cum o să reacţionez când o să mă dau jos din avion la Otopeni…tot Otopeni se cheamă, nu?… pentru că nu ştiu cum o să reacţionez, o să leşin, o să mor, o să plâng, o să cad jos ca să sărut pământul…e una din întrebările mari care plutesc încă în viitorul meu.

- Numai clipa de atunci le va da răspunsul.

- Probabil, pentru că nu poţi să pregăteşti, nu poţi să planifici asemenea momente. Va fi probabil momentul cel mai important din viaţa mea.

- Cineva spunea că "însingurarea este forma cea mai înaltă de a colabora cu ceilalţi." În anii exilului dumneavoastră aţi simţit această colaborare, această comuniune, şi mai ales, cum aţi simţit-o cu cei din spaţiul cultural românesc?

- Pot să spun că n-am fost singur niciodată, de fapt nu m-am despărţit, nu m-am rupt niciodată de România, şi am reuşit să nu mă rup, adică să nu mă pierd în fond, scriind poezii în româneşte. Deşi viaţa m-a obligat, din multe motive, să-mi scriu romanele şi cărţile mele în general, în franceză sau în spaniolă, întotdeauna am păstrat contactul cu România prin limbă, scriind poezii în limba română. Am publicat mai multe volume de poezii, am unul care sper să apară în curând în România, deci contactul l-am păstrat prin limba cea mai de sus, limba poeziei. În afară de asta n-am încetat nicicând să scriu poezie, sau să redactez jurnale intime în limba română, dar n-am încetat niciodată să citesc cărţi în limba română, fie cărţi pe care le aveam, clasici cum ar fi Eminescu, pe care n-am încetat niciodată să-l citesc, să-l iubesc şi să-l admir, dar şi citind cărţi pe care le primeam din România. Mi-aduc aminte de o perioadă de acum câţiva ani, când, nu ştiu din ce cauză, n-aş putea să explic lucrul ăsta, probabil era o nevoie profundă de a

executa acest ritual zilnic, mă duceam la mine în birou, dimineaţa, înainte de a lua micul dejun sau de a mă îmbrăca, mă aşezam pe un scaun şi, în faţa mea pe masă, aveam cel puţin o duzină de cărţi de poeţi români de acum: Marin Sorescu, Romulus Vulpescu, Geo Dumitrescu, cărţi pe care le aveam întotdeauna la îndemână şi îmi începeam ziua, intram în activitatea mea zilnică, abia trezit din somn, deschizând la întâmplare un volum şi citind uneori pentru a suta oară un poem al unuia din aceşti poeţi pe care vi i-am citat acum şi alţii pe care nu mi-i aduc aminte. Eram într-o legătură permanentă cu România, cu Ţara. Întâi era permanentă prin amintire, în al doilea rând era permanentă prin lectură, în al treilea rând era prin vis. Am păstrat o legătură permanentă cu România din vis. Chiar acum câteva zile m-am visat iarăşi la Bucureşti…ţin să spun că Bucureştiul din vis, din fericire probabil, era un fel de vis compensatoriu, cum se spune, n-avea nimic de a face cu Bucureştiul real. Deci mă trezeam la Bucureşti, mă trezeam în vis vreau să spun, cu oarecare frică. Eram în Ţară cu paşaport străin, nu ştiam ce o să mi se întâmple în momentul în care un miliţian, sau un poliţist avea să mă oprească pe stradă şi să-mi ceară paşaportul, să vadă numele meu acolo şi, în mod logic, să mă ducă la poliţie. Deci eram la Bucureşti cu un sentiment teribil de teamă. După aceea ieşeam din cartierele în care am copilărit: Costache Negri, Calea Dorobanţilor, vizavi de Televiziune, mă plimbam pe o stradă, căutam

întotdeauna ori o grădină publică, nu ştiu de ce, sau un loc în care să beau o cafea sau să mănânc o prăjitură. Mergeam pe stradă şi deodată s-a deschis în faţa mea un bulevard uriaş…

- În căutarea spaţiului pierdut?

- Pierdut şi regăsit. Era un bulevard foarte mare care se chema bulevardul Brătianu pe vremuri… Biserica Italiană… nu ştiu cum se cheamă acum şi care bineînţeles semăna numai în parte cu cel de pe vremuri, o stradă foarte civilizată, enormă, plină de blocuri uriaşe pe o parte, pe partea unde e Biserica Italiană, şi ceva mai în fund, către locul unde este Intercontinentalul acum, se deschidea o perspectivă enormă şi ea plină de monumente istorice, toată istoria României era concentrată în cartierul acela, cu Biserica de la Curtea de Argeş, cu codrii, cu Horezu, cu bisericile din Bucovina, ca şi cum prin vis găseam o cale care mă ducea într-un fel de inimă a trecutului, unde mă simţeam foarte bine, şi-mi spuneam "uite , au trecut ani de zile şi România s-a restructurat într-un fel, cum să spun, rimând perfect cu trecutul ei."

- Era poate şi o cale din nou către dumneavoastră?

- Probabil o cale către mine, sau către viitoarele mele cărţi, pentru că din vis în vis şi din carte în carte, acum doi ani, am ajuns la o idee de roman pe care am să-l scriu în româneşte, după ce o să mă întorc din Ţară şi unde sper că am să pot concentra toată această pasiune, sau pătimire românească, pentru că istoria

românilor este istoria unor patimi care încep, aş zice, cu sinuciderea lui Decebal la Sarmizegetusa şi se termină cu morţii de la 22 şi 23 decembrie.

- Mi-aţi spus înainte de acest interviu că în ultimul timp aţi primit multe scrisori din ţară cu ocazia apariţiei în "România Literară" a unui fragment de roman. Cum vi s-au părut aceste scrisori, cum aţi simţit această nevoie de dialog, a celor ce v-au scris, cu dumneavoastră?

- Eu cred că din decembrie încoace viaţa mea se concentrează pe aşteptarea scrisorilor şi a publicaţiilor din România. Mă scol dimineaţa şi, la ora unsprezece, după ce am realizat o parte din activitatea mea, mă reped la barul de peste drum, - care este într-un fel de grădină, eu locuiesc într-un sat acum - unde vine poştaşul la unsprezece şi jumătate şi aduce corespondenţa pentru casele dimprejur. Mă aşez acolo, iau o cafea, poştaşul vine la mine, mă salută "Buenas dias, signor Vintila" şi scoate din sacul lui corespondenţa, îi ofer o cafea aproape în fiecare zi - suntem foarte buni prieteni - şi încep să desfac scrisorile. În special în ultimul timp sunt scrisori din România. Azi dimineaţă am desfăcut cinci. Una din ele era, de pildă, de la Alexandria, scrisă de un tânăr poet care-mi trimite şi mai multe poezii, nu vreau să-i spun numele, deşi îl am foarte proaspăt şi limpede în memorie, una dintre ele îmi este adresată, îmi spune că a citit fragmentul de roman din "România Literară" şi că niciodată în viaţa lui n-a trăit clipe de armonie şi

de entuziasm atât de mari. Când primeşti o astfel de scrisoare… şi acum, vorbind despre ea, mă emoţionez atât de tare încât îmi vine să întrerup fraza….

- Ce scrieţi acum?

- Acum scriu, în primul rând, un jurnal intim. Presimţind ce avea să se întâmple în România, în ianuarie 1989 am început să scriu prima mea carte în româneşte, în proză, în exil, un jurnal în care relatez lecturile mele, întâlnirile mele, scrisorile din Ţară, întâmplările din Ţară, tragedia poporului român, genocidul la care a fost supus, călătoriile, conferinţele, cursurile, întâlnirile cu lume interesantă din Occident, cărţile care mi-au apărut, articolele despre mine, în fine şi cărţile viitoare, schiţarea cărţilor viitoare, printre ele această carte despre care vorbeam adineauri şi la care în minte lucram de vreo doi ani de zile şi pe care n-am să pot s-o încep până n-am să mă întorc în România. Vreau să revăd anumite locuri pe care nu le-am văzut de mult, şi să văd altele pe care nu le-am văzut niciodată. Îmi dau seama că fără această întâlnire cartea mea nu este posibilă, şi vorbesc despre asta în ultimul jurnal. Primul volum este gata, se încheie la 31 ianuarie 1989. Am terminat un volum de versuri în româneşte şi un volum de versuri în spaniolă, trebuie să apară la Paris în curând un roman care se cheamă ***Cheia amurgurilor***, un roman aşa-zis istoric, dar care de fapt nu este istoric, numai personajele sunt istorice, însă problematica lor este una foarte contemporană, …cam ăsta ar fi stilul meu

în roman. Alte lucruri stau să apară în diverse locuri. A apărut de curând în America de Sud, la Santiago, în Chile, o ***Introducere în literatura secolului al XX-lea.***

- Cultura este drumul cel mai scurt către libertate, a spus-o un mare muzician, Sergiu Celibidache. Credeţi acest lucru?

- Drumul cel mai scurt către libertate este credinţa.

- Ce credeţi că are de spus, la ora actuală lumii, spiritul creator al poporului român?

- Asta este una dintre problemele pe care mi-am pus-o foarte des în ultimul timp. Care este simbolul spiritual al poporului român? A avut o lungă istorie, o istorie de aproape 3000 de ani, unul din popoarele cele mai vechi din Europa. Întrebarea este ce cântăreşte poporul român în cântarul metapolitic al lumii? I-am recitit pe Blaga, pe Mircea Eliade, pe Constantin Noica şi alţi gânditori români care s-au ocupat de problema asta, comparând acest fel de a face filozofia culturii sau filozofia istoriei cu alţi filozofi occidentali, cum a fost Spengler, sau Ortega y Gasset, sau Unamuno şi alţii. Şi ei şi-au pus problema asta faţă de Europa, sau faţă de Spania, de Germania, sau de Franţa. Problema i-a pasionat şi pe intelectualii argentinieni acum vreo 50 de ani. M-am întrebat: ce înseamnă România şi care este colaborarea ei la contextul culturii universale, la contextul trăirii universale? Am ajuns la concluzia că, peste războaie,

peste înfrângeri sau victorii, peste agitaţii politice sau sociale şi chiar peste agitaţii culturale, românul este un prototip universal pentru viitor. Cred că este singura fiinţă umană care a ştiut să adune din trei milenii de experienţă şi de patimi, în special, este singura fiinţă umană care nu s-a războit niciodată ca să facă rău voit altuia. Niciodată românul nu a vrut să cucerească teritorii care nu i-au aparţinut. Deci este un om fundamental al unei păci universale, care o să vină odată în omenire, poate nu prea târziu, şi al cărui fundament omenesc l-a pus omenia română. Asta este credinţa mea…

"Când vei privi în România interviul de astă seară, să ştii că odată cu tine şi eu îl voi vedea, peste umărul tău", mi-a spus Vintilă Horia la despărţire.

Interviul s-a difuzat pe 8 aprilie 1990. Era Duminica Floriilor. Reacţiile, de public şi de presă, au cuprins toată gama: de la bucurie şi chiar extaz, la revoltă, ură şi chiar ameninţare. La poarta din Pangratti a Televiziunii Române – atunci numită şi Liberă - soseau scrisori şi oameni care doreau să-mi comunice personal părerea lor. Peste câteva zile, tot acolo a venit un plic în care se aflau mai multe bileţele cu următorul conţinut: "Legionara Marilena Rotaru a pregătit la Madrid un complot împreună cu legionarul Vintilă Horia. Să dispară!" Nu ascund că astfel de mesaje mă făceau să simt ceva mai mult decît o strângere de inimă…Crezusem că frica ieşise

cu totul din mine, realitatea îmi arăta însă că mai rămăsese zaţul. România era o imensă rană vie care nu se putea vindeca decât cu preţul apariţiei altor plăgi şi altor focare. Era efectul adevărului care nu putea purifica altfel decât scoţând la lumină noi şi interminabile mizerii…Iar noi trăiam pe hotarul dintre o lume care nu putea să moară, şi o alta care nu putea să se nască…

I-am telefonat lui Vintilă Horia la Madrid, a doua zi după difuzarea interviului. Primise câteva telefoane din România de la cunoscuţi care-şi exprimaseră bucuria că, în sfârşit, numele şi persoana lui nu mai erau cenzurate. I-am vorbit despre proiectul meu, ***Memoria exilului românesc****, şi despre ideea care-mi încolţise în minte chiar înainte să plec de la Madrid: un documentar despre scriitorul Vintilă Horia, despre exilul lui şi despre întoarcerea lui din exil. A treia zi de Paşti, în 20 aprilie 1990, primesc o ilustrată: " Christos a înviat! Voi fi la Bucureşti la începutul lui iunie. Vă voi comunica din timp ziua şi zborul. Mă emoţionează ideea filmului. Sper să fiu un bun actor… Mi-a părut bine că v-am cunoscut la Madrid. Aţi fost ca un sol aşteptat, care-mi aducea de acasă, veşti de renaştere. Vă sărut mâna şi pe curând, Vintilă Horia."*

Mă bucuram şi, totodată, mă îngrijoram: dacă un interviu a declanşat asemenea reacţii, prezenţa sa ce-ar mai putea provoca?!

La începutul lui iunie, o nouă ilustrată mă anunţa că şi-a amânat venirea în jurul datei de 15 septembrie, când trebuia să-i apară două cărţi: primele din România! La câteva zile după primirea noii veşti, a urmat 13-15 iunie 1990. Piaţa Universităţii era pe ecranele tuturor televizoarelor lumii. În timpul uriaşei manifestaţii, Vintilă Horia trimisese un mesaj prin care se autointitula "Golan". Mi-a telefonat plin de îngrijorare: dacă sunt bine, dacă nu m-au vizitat minerii… Şi încercând să glumească: "Ai grijă, ştii că avem de dus la capăt un proiect… De film vorbesc. Oricum problema venirii mele în România acum nu se mai pune. Îţi aminteşti, ţi-am spus că am început să mă întorc prin scris. Mi-e teamă să nu rămân doar cu întoarcerea asta. Poate vii cu soţul tău la Madrid, într-o vacanţă, să putem vorbi mai mult despre mai multe…"

La începutul lui octombrie soţul meu trebuia să plece în Spania, ca să scrie despre meciul de fotbal dintre Politehnica Timişoara şi Atletico Madrid. Mi-am luat bilet la acelaşi avion, eu însă, cu destinaţia Vintilă Horia. Prima întâlnire a fost marcată de febra meciului de a doua zi. Vintilă Horia trăia această prezenţă românească extrem de intens. Era şi un pasionat al fotbalului, dar atunci vedea în ocazia ivită şi altceva: "Dacă eu nu pot merge în România, vine România la mine…" Meciul a fost un succes al echipei timişorene. Vintilă Horia exulta.

“Ce zici?” m-a întrebat într-un târziu, văzând reacţiile mele foarte scăzute comparativ cu evenimentul.” Mă bucur, dar vreau să scap odată de mirosul ăsta de petarde încinse, parcă eu am luat foc", i-am spus. "E cel mai pur aer de România pe care-l respir după aproape cincizeci de ani”, l-am auzit. În zilele următoare ne-a dus să vedem Escorialul, Segovia, Alcalà de Henares, Avila, Valle de los Caidos. Se bucura de bucuria noastră şi de faptul că descoperea puncte comune de percepţie a ceea ce vedeam şi discutam. La Segovia m-a simţit copleşită de emoţia unui apus de soare cum nu mai văzusem. “Să nu uiţi că am fost împreună într-o splendidă lumină de amurg”. N-am uitat. Tot acolo, pe o poartă de fier, mi-a arătat o inscripţie: MMLI. Apocalipsul?”, a zâmbit schiţând în aer un mare semn de întrebare. La şaptezeci şi cinci de ani avea o înfăţişare de om încă tânăr, şi-n tot ce făcea şi spunea era expresia unei imense culturi. Mulţimea şi vastitatea domeniilor în care se mişca mă uluiseră. Nici o ostentaţie nu puteai desluşi în modul în care se purta şi vorbea. O simplitate de blazon princiar ţinea întreaga sa fiinţă sub imperiul unei înalte măsuri. Privindu-l şi ascultându-l, mi-am dat seama că talentul şi erudiţia erau cuprinse şi exprimate nu numai în cărţile lui, ci şi în gesturile simple, în zâmbet, în mers, în felul în care mânca sau bea. Într-o zi am hotărât să ne retragem sus, în biblioteca şi camera sa de lucru de la Villalba şi să vorbim în faţa unui magnetofon.

Villalba, octombrie 1990

- Aţi ales locul pe care este plasată casa sau este o întâmplare?

- L-am ales. N-aş putea locui de bunăvoie într-un spaţiu cu care să nu am un schimb de vibraţii, o anume rezonanţă. Este un loc specific al acestei zone, încă necontaminat. Trăiesc aici oameni care vorbesc aşa, ca în Cervantes…O limbă extrem de nuanţată, plină de intonaţii, pură ca muzica. O spaniolă splendidă! De la fereastra de sus se vede Escorialul şi crucea de la Valle de los Caidos. Locuri foarte legate de pasiunile mele politice, literare şi artistice. Mă uit la Escorial şi văd singurul imperiu just care a existat pe lume şi care a fost Imperiul Spaniol. Ce altă ţară şi-a propus să cucerească lumea ca s-o creştineze şi să facă din toţi oamenii nişte fiinţe egale?! Conceptul de imperiu, văzut de Carol Quintul şi Filip al II-lea, ambii pe fondul ideologic al celebrei şcoli de la Salamanca, este impresionant. Atunci s-a pus problema apărării drepturilor omului în cele trei Americi. După legi promulgate la Escorial, indienii trebuiau să fie egali cu spaniolii. Numai într-o societate creştină se poate vorbi de o astfel de egalitate. Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare, prinţi creştini, au avut acest ideal politic, au creat o imagine a omului – a românului, mai precis – apărat de libertatea instituţiilor şi a spiritului, asemănător cu

imaginea spaniolă contemporană cu ei. Am descoperit o mulţime de asemănări, extrem de profunde între România şi Spania… În lungile convorbiri cu profesorul Alexandru Busuioceanu - mi-a fost profesor la ***Litere*** şi făcea parte din gruparea ***Gândirii*** - reîntâlnit în exil, la Madrid, discutam pe baza unor mărturii descoperite de el în literatura istorică spaniolă. Exista un manuscris al său în legătură cu toate aceste similitudini româno-spaniole, dar nu mai ştiu ce s-a ales de el după moartea lui în 1961…

- Vorbiţi-mi despre o interferenţă mai puţin cunoscută, despre care discutaţi cu profesorul Busuioceanu ...

- Influenţa pe care noi am exercitat-o, prin vizigoţi, asupra Spaniei. Influenţă politică şi culturală. Busuioceanu a descoperit, prin cronicile spaniole din evul mediu şi mai târziu, date foarte interesante. Aşa, de exemplu, vizigoţii s-au considerat geţi şi pentru că trăiseră un secol şi jumătate în Dacia, înainte de stabilirea în Spania, dar şi pentru că era convenabilă confuzia între geţi şi goţi, care îi elibera de apartenenţa la originea barbară. Vizigoţii îi considerau pe Zamolxe, Burebista, Deceneu, ca aparţinând propriei lor culturi. În finalul asediului Granadei - la sfârşitul secolului al XV-lea - Nebrija prezintă reginei Isabel prima gramatică scrisă într-o limbă neolatină. Atunci este însărcinat de regii Spaniei să creeze emblema, **el escudo,** a noului stat spaniol.

Printre simbolurile heraldice din această emblemă se află jugul cu săgeţi, simbolul heraldic tradiţional al dacilor. În toate cronicile vizigoţilor se vorbeşte despre vitejia şi măiestria arcaşilor din Carpaţi. Cred că România aparţine de multă vreme comunităţii hispanice.

- V-au interesat şi v-au inspirat miturile şi istoria. Aţi găsit în ele substanţa perfectă pentru cărţile dumneavoastră, altfel, de o acută actualitate…

- Prin 63,64, am stat la Paris şi m-am dedicat cercetărilor vieţii lui Platon. Am căutat prin biblioteci, librării, tot ce s-a scris despre el. Mă obseda ideea romanului ***Scrisoarea a VII-a***, scrisoare pe care eu am transformat-o în roman, în care Platon are o experienţă aproape mistică şi revelaţia Atlantidei, de când aflasem despre cele trei călătorii ale lui la Siracuza. Îl cunoşteam pe ambasadorul Italiei la Paris, eram prieteni şi i-am vorbit despre ideea mea cu romanul şi cu Siracuza. M-a invitat, în numele guvernului italian, să petrec o lună la Siracuza. M-am dus acolo cu nevastă-mea, am stat vreo două săptămâni în Sicilia şi am văzut locurile pe care ştiam că le văzuse şi Platon. Mă interesa acest fundal în măsura în care puteam proiecta pe el conflictul dintre raţiunea pură, filozofia, şi raţiunea impură, politica. Romanul este şi cred că va mai fi de o mare actualitate, şi pentru că Platon este mereu actual şi se află în toate schimbările importante din istoria Occidentului, dar şi ca o biografie în sine.

- Să trecem Pirineii, într-un alt imperiu, cel Roman, ca să ajungem la cealaltă extremitate şi la Carpaţi. Aveţi o foarte bună memorie. Cu detaliul care colorează aducerea aminte, vă rog să descrieţi locul şi timpul în care v-aţi născut. Care vă sunt primele amintiri?

- M-am născut la Segarcea, la sfârşitul lui decembrie 1915, ultima zi din an după stil nou. Momentul în care sămânţa încolţeşte în pământ. Înainte de a împlini un an a izbucnit primul război mondial. Tata era inginer agronom pe domeniile Coroanei, a plecat pe front, mama a rămas singură cu mine şi, când nemţii înaintau către vechiul Regat, ea s-a retras cu mine în braţe, călătorind cu trenul zile şi nopţi întregi, la Vaslui, unde era familia ei. Primele mele amintiri sunt de la Vaslui. Mi-aduc aminte foarte bine de bunicii mei, de fraţii tatei care veneau de pe front şi povesteau tot felul de lucruri. Aveam doi sau trei ani. Parcă văd casa familiei Tănase, celebrul actor… Mama lui Tănase căreia eu îi spuneam "mămuţa" avea grijă de mine, se juca împreună cu mine. Îmi plăcea să merg cu bunicul meu la cofetărie. Văd şi-acum un borcan imens plin cu bomboane colorate în care aveam voie să bag mîna şi să scot câte bomboane puteam. Mi-aduc aminte de retragerea ruşilor din noiembrie 1917. N-aveam nici doi ani. Mi s-a întipărit imaginea unei margini de drum, cu copacii desfrunziţi în ploaie, cu ultimele frunze care cădeau. Plutea în aer o mare bucurie care mă molipsea

şi pe mine cumva. Întotdeauna am simţit că port amprenta acelui spaţiu în care mi-am trăit primii ani ai copilăriei: colinele Moldovei dintre Prut, Siret şi Carpaţi. Tatăl meu a avut un frate mai mare, Alexandru, care a murit la Turtucaia, îmbrăţişând tunul. O stradă din Râmnicu-Sărat îi purta numele sub care scria: Erou al războiului pentru reîntregirea neamului.

- Aţi pus cap la cap secvenţe dintr-un film. La Cahul când aţi ajuns?

- Imediat după război. Tata a fost numit inginer agronom la Cahul, în Basarabia revenită de curând la patria mumă. Păstrez din acele zile o amintire foarte puternică. Aveam cam trei ani şi jumătate, patru poate. Într-o zi, sătul de viaţa de copil, am fugit de acasă. Am ieşit din oraş, mi-aduc aminte foarte clar de nişte râpi enorme, galbene, şi de un drumeag care trecea pe lângă râpile alea, şi mergeam, mă îndepărtam din ce în ce mai mult de Cahul, mergând către vest. Poate era un prim voiaj către Spania. *(Râde)* Am avut noroc. Era după-amiază, cald, zi de vară, mergeam prin praful ăla pe deasupra râpilor… N-am avut timp să mă îndepărtez prea mult. Nu mai vedeam oraşul când mi-a ieşit în cale o trăsurică… Era un prieten al tatii care m-a recunoscut. Bineînţeles că m-a înşfăcat de mână, m-a suit în trăsură şi m-a readus acasă.

- Atâtea detalii ale unor amintiri de la o vârstă atât de fragedă. Dar primele cărţi şi primii ani de şcoală?

- Prima carte pe care mi-o amintesc sunt poveştile cu Gruia lui Novac. Era o carte ilustrată pentru copii pe care o citeam şi-o reciteam de-o înnebuneam. A fost prima mea pasiune literară, cam pe la şase ani. Între timp ne-am mutat de la Cahul la Chişinău, tata având un post mai important. Mi-au rămas în minte casele de la Chişinău şi vacanţele pe care le petreceam la mânăstirile Căpriana şi Condriţa. Ne-am mutat apoi în Moldova, într-un sat din judeţul Roman. Acolo am făcut prima clasă primară cu domnul Mazăre, învăţătorul care venea acasă pentru că locuiam în afara satului şi nu puteam să merg în fiecare zi la şcoală. Fratele meu, care era cu patru ani mai mic ca mine, stătea sub masă în timpul lecţiilor. Într-o zi i-a spus: "De ce te cheamă Mazăre? Mai bine te chema Harbuz!" Eu vorbeam atunci cu un accent foarte moldovenesc. Când ne-am mutat la Bucureşti, aveam şase ani şi ceva, a trebuit să fac eforturi mari ca să înlocuiesc multe cuvinte pe care nu le înţelegea nimeni şi să-mi lepăd accentul moldovenesc în schimbul unuia muntenesc, de bucureştean. Aveam şapte ani şi în fiecare joi sau vineri, când apăreau "Universul copiilor" şi Dimineaţa copiilor", mă duceam la chioşc, le cumpăram şi le citeam cu o mare pasiune. Ca şi pe "Păcală", "Tândală" şi altele.

- Elevul căror şcoli din Bucureşti aţi fost?

- Întâi am fost la Popa Rusu, la şcoala primară de pe strada cu acelaşi nume şi unde premianta întâi era o fată. Era o şcoală de fete. În clasă erau vreo douăzeci şi cinci de fete şi vreo şapte-opt băieţi. Marea mea ambiţie era să ajung primul. Şi-aşa a fost. Eram un elev foarte bun în clasele primare. După aceea m-am calmat. N-am mai luat premii niciodată în liceu.

- Care a fost liceul dumneavoastră ?

- Sfântul Sava. Tot liceul l-am făcut la Sfântul Sava.

- Din promoţia dumneavoastră ce nume importante ulterior puteţi evoca?

- Unul din prietenii cei mai buni şi coleg de bancă patru ani, Alexandru Căpşuneanu, care a devenit ofiţer şi a fost rănit în cel de-al doilea război mondial, în Basarabia, este acum la München şi ne vedem cel puţin o dată pe an. Un om cu totul deosebit şi plin de umor. Mi-aduc aminte cuvinte sau fraze întregi cu care Căpşuneanu definea un elev sau un profesor. Era foarte spiritual. Florin Mironescu, un alt coleg, este acum în Elveţia. Părinţii noştri fuseseră şi ei colegi la Academia de Agricultură. Cu Florin am fost coleg în clasele primare, la liceu, în facultate, şi apoi la Ministerul de Externe. Pe urmă la consulatul de la Viena şi mai târziu în exil. De la opt-nouă ani am fost tot timpul pe acelaşi drum.

- Când aţi început să scrieţi?

- Pe la zece-unsprezece ani am scris primul meu roman care se intitula ***Aventurile căpitanului Remy*** şi era foarte influenţat de Jules Verne. Intrasem în pasiunea Jules Verne. Ca lectură a acelei vârste, "La Medeleni" şi un roman al lui Radu Rosetti, "Păunaşul codrilor". Mai era şi primul volum din "Cei trei muşchetari". Pe la doisprezece-treisprezece ani am intrat în lectura clasicilor. Am descoperit teatrul lui Alecsandri, care mi-a plăcut la nebunie. Recitam "Farmazonul din Hârlău" şi o mulţime din comediile lui pe care le găseam geniale. La treisprezece ani am avut scarlatină, am stat o lună izolat de restul casei şi în fiecare zi citeam o carte. În fiecare seară tata îmi aducea o carte pe care o cumpăra special pentru mine. Mâncam cărţile. Tot atunci am început să scriu primele poezii.

- Ce vă inspira: boala sau cărţile?

- Primele poezii erau gastronomice. N-aveam voie să mănânc o mulţime de lucruri, aveam o poftă nebună de mâncare şi visam curcani şi sarmale. Tot în acea perioadă am început să scriu poezii foarte melancolice. Intram în adolescenţă. Tata a citit poeziile şi mi-a spus că-i plac foarte mult. Mie nu-mi prea plăceau, dar îmi dădeam seama că eram în acele versuri mai mult decât în oricare altă manifestare a mea, mai mult decât în joacă. Duceam atunci, la treisprezece ani, o viaţă dublă. Pe de o parte, făceam războaie, ne băteam cu arcul şi săgeţile, apoi am trecut la fotbal pe maidane, cu băieţii de pe Costache Negri

sau Podul Elefterie sau Carol Davila, şi, pe de altă parte, mergeam acasă şi mă cufundam în cărţi. Începusem să adun o mică bibliotecă şi toţi banii pe care îi aveam îi cheltuiam pe cărţi. S-a întâmplat ceva atunci. Puteam să devin un fotbalist sau un general… Am devenit însă scriitor.

- A învins dorinţa de cunoaştere în dauna dorinţei de afirmare şi de rapidă celebritate?

- Poate… Deşi armata este şi ea cunoaştere. Mi-aduc aminte că primele lecturi care au avut o influenţă decisivă asupra schimbării mele fundamentale, au fost Eminescu şi Schopenhauer. În plină criză adolescentină, la şaisprezece ani, - eram îndrăgostit, în fiecare lună mă îndrăgosteam de altă fată - m-am despărţit brusc de activităţile sportive şi militare şi m-am dedicat exclusiv şi cu pasiune literaturii. Peste tot, chiar şi în clasă, în timpul orelor, citeam, pe sub bancă, romane, poezie sau filozofie…Am avut un mare profesor de română, Raoul Theodorescu. A trăit vreo nouăzeci şi ceva de ani. Îmi dădea nota zece pentru că aduceam mereu câte o poezie sau o schiţă. Avea un talent pedagogic extraordinar. De la lecţiile lui am păstrat o admiraţie pentru Eminescu şi pentru doi mari prozatori: Odobescu şi Duiliu Zamfirescu. Tot atunci am început să public. La şaisprezece ani am publicat prima poezie în revista Colegiului Sf. Sava. Am avut un noroc imens. Poezia a fost comentată foarte favorabil de un poet foarte cunoscut la acea vreme, Nicolae Crevedia,

care scria la ***Calendarul***, ziarul lui Nichifor Crainic. A dedicat, în pagina a doua a ziarului, un articol întreg revistei liceului, scoţând în relief poezia mea. Am fost foarte plăcut surprins. Familia mea a fost de asemenea impresionată.

- Familia înţelegea şi vă încuraja pasiunea pentru literatură?

- Până la un punct. Părinţii mei vroiau ca eu să fiu premiant şi nu eram. Asta era sursa unui conflict permanent. Eram tot timpul sfătuit să mă ţin de carte, nu de cărţi. Eu nici nu vroiam să aud. Eram într-o permanentă înfruntare cu părinţii mei. Începusem să public şi-n reviste consacrate de literatură, ceea ce mă încuraja foarte mult. Tata se mândrea cu asta, arăta revistele prietenilor… Într-o zi, prietenul lui cel mai bun, domnul Teodorescu, director general în Ministerul Agriculturii şi al Domeniilor, care scrisese un tratat celebru despre vin, m-a luat deoparte şi m-a întrebat: "Dragă Vintilică, suferi de ceva, îţi lipseşte ceva, de ce eşti aşa de trist?!" Aveam eu ce-mi trebuia pe planul strict material al existenţei, dar mai aveam şi tristeţile metafizice pe care ei nu le înţelegeau. Am terminat liceul cu un efort extraordinar ca să-mi mulţumesc familia. Am ieşit al doilea la bacalaureat, spre surprinderea tuturor.

- Alegerea drumului universitar a fost cea care se întrevede din mărturisirile de până acum?

- Nu, pentru că am ales un compromis între ceea ce vroiam eu şi ceea ce vroiau ai mei. Eu doream să

urmez Filozofia, iar mama Dreptul. Visa să ajung profesor la Drept şi apoi, logic pentru acea vreme, ministru. Mama mă vedea ministru. M-am înscris la Drept şi la Filozofie. La Drept nu-mi plăcea de loc. La Filozofie îmi plăceau unii profesori, Al.Marcu, Al.Busuioceanu, Nae Ionescu, Caracostea, Bagdasar, alţii deloc. Mi-aduc aminte de cursurile extraordinare ale lui Tudor Vianu, pe care l-am cunoscut mai îndeaproape un an mai târziu, când m-am apropiat de ***Gândirea*** şi, prin Nichifor Crainic, i-am cunoscut pe Lucian Blaga, Ion Pillat, Vasile Voiculescu, toţi marii poeţi de atunci.

- Ce a însemnat pentru dumneavoastră, intrarea în grupul celor de la ***Gândirea***?

- Un moment extraordinar. Mi-aduc aminte şi acum de ziua în care Alecu Gregorian, care dirija pe atunci o revistă studenţească, aflând de poeziile mele – eram prin anul întâi sau doi parcă – m-a luat şi m-a dus la revista ***Gândirea***. M-a întâmpinat în hol un miros de trabuc foarte intens. Era mirosul trabucului pe care-l fuma fără încetare Nichifor Crainic. Am aşteptat cam o jumătate de oră. Când m-a poftit în biroul lui eram mut de teroare şi de admiraţie. Nu ştiam ce să spun. Mi-a spus el în schimb o mulţime de lucruri despre revistă, despre poezie… Ştia că scriu versuri şi mi-a cerut să-i aduc un grupaj de poezii. Altceva nu aşteptam. A doua zi i-am dus şase poezii. Peste o lună am apărut în ***Gândirea***. Ştiu că am ieşit cu revista în mână din redacţia ***Gândirii***, care era pe

strada Domniţa Anastasia, în coasta Ministerului Lucrărilor Publice, şi mi se părea că, graţie acelei poezii publicate de mine, lumea avea să se schimbe. Şi cu încrederea asta în puterea scrisului meu, am rămas până acum. De câte ori îmi apărea în ***Gândirea*** o poezie o nuvelă sau un eseu, eram sigur că a doua zi avea să aibă loc în omenire o schimbare fundamentală. La fel şi acum. Atunci însă, pentru mine era intrarea pe un făgaş nou. Se întâmpla ceea ce eu visasem: să scriu şi să public. După mai multe luni de colaborare la ***Gândirea***, într-o zi, Nichifor Crainic mi-a spus: "Mă, tu eşti un poet!" Mă invita câteodată la masă, mergeam cu el la restaurante, vorbeam ore în şir plimbându-ne… El stătea pe strada Polonă, eu pe Precupeţii Noi - General Broşteanu care dădea în Calea Dorobanţilor. Ne vedeam destul de des. Veneam uneori pe jos din Domniţa Anastasia până acasă. Erau tot felul de reviste literare pentru tineret. Colaboram la ele şi mă împrietenisem cu colegi de generaţie. Mi-aduc aminte în special de Ovid Caledoniu, cel mai bun prieten al meu, poet, Axente Sever Popovici, filozof, asistent al lui Nae Ionescu, Ion Şiugariu, Horia Niţulescu, Miron Suru... Ion Frunzetti s-a alăturat şi el grupului nostru. Eu l-am dus la "Universul literar", unde a început să publice. Eram o serie de tineri din toată ţara, adunaţi fie în jurul revistei ***Gândirea***, fie în jurul altor publicaţii, care alcătuisem un fel de grup generaţional. Comunicam unii cu alţii foarte mult, discutam enorm,

ne plimbam uneori toată noaptea dezbătând fel de fel de probleme. Eram siguri că generaţia noastră avea să fie în curând o generaţie de scriitori şi de gânditori destinată unui renume universal. Nu ştiu pe ce se baza această credinţă, dar ştiam cu toţii precis că noi aveam să ducem mai departe mesajul ***Gândirii***. Ceea ce reproşam noi ***Gândirii***, sau mai bine zis ceea ce nu ne mai ajungea, era faptul că, deşi împlinise România în literatură, făcuse un salt uriaş faţă de generaţiile anterioare, în literatură şi filozofie, îi dăduse pe Crainic, Blaga, Voiculescu, Dan Botta, care proiectaseră un conţinut spaţiului românesc, României Mari, rămăsese totuşi, izolată între frontierele acestei perfecţiuni geo-politice. Iluzia şi dorinţa noastră era să spargem aceste limite şi să devenim scriitori universali, cunoscuţi de omenirea întreagă. Atunci ne-am hotărât să facem o revistă care să exprime toate aceste aspiraţii. Am numit-o ***Meşterul Manole***. Aveam colaboratori şi din alte ţări. Eu fusesem în 1938 la Perugia şi-l cunoscusem pe Marcello Camilucci, poet şi profesor italian care a devenit colaboratorul nostru, şi mai atrăsesem şi alţi intelectuali din străinătate care cunoşteau literatura română.

- Cine edita revista ***Meşterul Manole***?

- Miron Suru. Tatăl lui avea o librărie pe Calea Victoriei şi o editură. Acolo am publicat şi primul meu volum de poezii, ***Procesiuni.***

- Cum a reacţionat Nichifor Crainic la apariţia revistei dumneavoastră?

- Nu i-a plăcut deloc. M-a chemat în biroul lui unde am trăit o scenă cutremurătoare. Mi-a spus: "ori, ***Gândirea,*** ori ***Meşterul Manole***! Nu-mi place ce faci, ştiu că ai să pleci de aici, şi-ai să mă critici, şi-ai să mă înjuri, cum au făcut-o atâţia alţii pe care eu i-am ajutat să se afirme…" I-am răspuns: "Domnule profesor, n-am de gând să plec de la ***Gândirea***, asta este o altă revistă, cu un alt mesaj, care continuă într-un fel ***Gândirea***, însă dacă mă forţaţi să aleg, aleg ***Meşterul Manole***." S-a supărat. A strigat după mine: "Te scot din gruparea revistei!" Am plecat pe jos până acasă. Locuiam atunci pe Calea Dorobanţilor 136, peste drum de Televiziunea de astăzi, care era pe atunci un maidan imens. Parcă-mi căzuse lumea în cap. Mă simţeam trist şi dezamăgit. Plecarea mea de la ***Gândirea*** mi se părea o tragedie, dar nu puteam să fac într-alt fel. M-a impresionat că tinerii cu care făceam revista au rămas alături de mine, cu o singură excepţie: Ştefan Baciu, care a preferat să rămână la ***Gândirea***. Revista a apărut doi ani şi ceva. A venit războiul, noi ne-am răspândit, iar ***Meşterul Manole*** a murit în 1941. Viaţa acestei reviste se află în cele vreo zece numere care au apărut.

- Vedeţi posibilă continuarea acestei reviste, astăzi?

- Cum să nu, chiar mi-a scris profesorul Alexandru Husar de la Iaşi, spunându-mi că ar fi

momentul să reapară ***Meşterul Manole***. Este doar simbolul creaţiei prin sacrificiu. Numele i l-a dat Horia Nițulescu. Am înţeles că nu poţi realiza nimic extraordinar în viaţă decât punând la temelie un mare sacrificiu. Şi lucrul acesta s-a adeverit. Noi toţi – mă refer la cei care am scos revista – am depus la picioarele propriei noastre creaţii un sacrificiu sângeros, aş spune. Cred că este şi acum momentul să apară această revistă al cărei simbol etern este legat de destinul însuşi al României de totdeauna, care s-a realizat excepţional în artă – mă gândesc la arta populară, la Brâncuşi şi la alte genii - în timp ce în istorie a fost întotdeauna o sacrificată. România s-a realizat întotdeauna numai pe plan spiritual, sacrificiul ei în istorie sau în politică a fost mereu sângeros şi crunt, iar din sacrificiul acesta a ieşit întotdeauna, ca o pasăre Phoenix, o capodoperă. "Măiastra" lui Brâncuşi spune foarte mult. Este o pasăre care îşi ia zborul de undeva, de pe un tărâm românesc, plin de sânge şi de durere, şi se îndreaptă spre o pace şi o liniște universală care este pacea şi liniştea capodoperei.

- Să revenim la anii de universitate. Aţi terminat studiile celor două facultăţi pe care le-aţi început?

- Învăţam şi luam examenele împotriva voinţei mele. Nu vroiam s-o supăr pe mama, dar nu-mi plăcea deloc Dreptul. Pe de altă parte, urmam Filozofia în legătură cu care mi-am dat seama de la început că nu era o cheie pentru mine. Căutam altceva. Înaintam

încet-încet pe un drum care mă ducea spre a treia treaptă, de care vorbeşte Kirkegaard. El distinge trei trepte către adevăr: estetică, etică şi religioasă. Cine ajunge la a treia treaptă, ajunge la cunoaştere şi la adevăr. Eu, datorită influenţei lui Nichifor Crainic şi a tuturor celorlalţi de la ***Gândirea***, Blaga, Voiculescu, Stăniloaie, marii teologi şi filozofi care colaborau acolo, mă îndreptam către o cunoaştere mai spirituală şi mai valabilă decât gândirea filozofică. Am renunţat la Filozofie şi m-am înscris la Litere. Am dat acolo de profesori extraordinari, cum era Caracostea, dar şi de alţii care nu mă satisfăceau în nici un chip. După un an am renunţat şi la Litere şi am rămas la Drept numai pentru gândul de a-mi lua o licenţă cu care să pot intra în diplomaţie. Visul meu era să fiu ca Duiliu Zamfirescu: romancier, poet şi diplomat. Sau ca Blaga, Aron Cotruş, Paul Claudel. Asta mi-ar fi permis să văd multe ţări, să cunosc multe limbi şi să pot scrie… La un moment dat – deşi scriam la aproape toate revistele literare din ţară, şi eram foarte cunoscut – mi-am dat seama că nu mai puteam să trăiesc în acea situaţie de conflict cu ai mei şi de insatisfacţie totală în ceea ce privea viaţa universitară. Eram în anul trei la Drept, luasem toate examenele, dar mi se părea că nu se va termina niciodată. Mi-a venit ideea să fug în coloniile portugheze. Aveam un prieten al cărui cumnat era căpitan pe un vapor comercial. Am aranjat să-mi găsească un loc pe vaporul lui. Visul meu era Angola. Citisem cărţi

despre istoria Portugaliei şi aveam o admiraţie faţă de imperiul colonial portughez de pe vremuri. În ultimul moment însă, deşi plecasem de vreo doi ani de la Litere, un cunoscut care mă admira ca scriitor, era secretar la Litere, m-a reînscris şi am continuat să-mi dau examenele. Aşa că n-am mai fugit în Angola. Am continuat să-mi dau toate examenele şi la Filozofie şi la Drept.

- Plecarea la Roma a fost o salvare sau un prim semn că visul era pe cale să se împlinească?

- Cam aşa ceva. Pe la începutul lui 1940, Alecu Gregorian a fost numit consilier de presă la Roma. Mi-a propus să merg cu el ca ataşat de presă. Eu învăţasem italieneşte. A fost foarte uşor. S-a dus la Giurescu, ministrul de atunci al Propagandei, care a acceptat şi mi-a semnat numirea. A fost prima mea victorie care conta în familie. I-am spus tatii: "Nu am fost un student prea bun, dar acum am o leafă mai mare ca tine…" Dar, cu câteva zile înainte de a pleca, România a trebuit să cedeze Basarabia şi nordul Bucovinei. O dramă cumplită. Mergeam pe Calea Victoriei singur, noaptea, era foarte multă lume pe străzi, toată lumea vorbea numai despre această catastrofă şi mi se părea că asist la sfârşitul lumii. Chiar era sfârşitul unei lumi româneşti. Se încheia un ciclu din istoria României. Mă gândeam – şi n-am încetat să mă gândesc de atunci la asta – de ce îmi fusese scris mie să asist la o înfrângere şi nu la o victorie, cum trăiseră părinţii mei? Chiar atunci, pe

stradă, m-a cuprins o dorinţă de a evada din prezentul acela înfiorător şi plin de umilinţă. Scăparea mi s-a arătat ca o viziune cinematografică: făceam parte dintre tinerii războinici ai lui Mircea cel Bătrân şi cu el împreună, călare, am intrat în Marea Neagră, luând-o în posesiune. Era o scenă impresionantă din istoria României, la care eu participam. De multe ori, în viaţa mea de exilat umilit adesea de situaţii teribile, m-am salvat gândindu-mă că luasem parte la acea scenă extraordinară. N-am mai putut să plec la Roma, s-a schimbat guvernul şi a devenit ministru al Propagandei Nichifor Crainic, cu care eu rupsesem orice legătură. Între timp îi apăruse cartea celebră "Nostalgia paradisului" şi-n ***Meşterul Manole*** i-am făcut un elogiu extraordinar. Într-o zi, amărât, cu sentimentul că totul s-a terminat, m-am dus la minister. Director de cabinet era Pan Vizirescu care, cum m-a văzut, mi-a spus: "Unde umbli domnule, că te caută ministrul de zile întregi…" Eram foarte emoţionat când am intrat la Nichifor Crainic. Trăgea din trabuc, ca de obicei. M-a privit serios, ca şi cum nimic nu se întâmplase între noi: "Ce vrei, să rămâi aici, şef de cabinet, sau să pleci ataşat de presă la Roma?" N-am putut să-i spun că vreau la Roma. "Domnule ministru, vreau să fiu şef de cabinet", m-am auzit spunându-i, deşi nu-mi plăcea postul şi ştiam că nu sunt făcut pentru asta. El a fost foarte impresionat de alegerea mea şi-am rămas şef de cabinet. Aveam puterea în mână. Un şef de cabinet

era aproape cât un ministru. Am rezistat două săptămâni. Îmi telefonau directorii de ziare, prefecţii din toată ţara… Dădeam ordine. Eram acolo de la opt dimineaţa până pe la unu, două noaptea. Dar nu de asta n-am rezistat. Nu-mi plăcea deloc ce făceam. Într-o dimineaţă i-am spus: "Domnule ministru, vă rog să-mi daţi voie să plec la Roma." Mi-a spus cuvinte emoţionante, că şi-a dat seama că nu l-am trădat… Mi-a semnat numirea şi-am plecat la Roma. În iulie 1940 mi-am luat funcţia foarte în serios. Am intrat în legătură cu toate ziarele şi publicaţiile de la Roma. Începusem să public articole despre România peste tot. Munceam enorm, n-aveam timp să mănânc şi să dorm şi-n scurt timp abia mă mai ţineam pe picioare. Pe atunci ministrul plenipotenţiar al României era Raoul Bossy, ambasadorul la Vatican era N. M. Petrescu Comneni. Au venit atunci la Roma primul ministru Gigurtu, ministrul de externe Manoilescu… În gară erau primiţi de Mussolini.
L-am cunoscut pe Mussolini şi întreg guvernul italian de atunci. La începutul lui septembrie a fost cedarea Transilvaniei. A plecat din ţară regele Carol al II-lea, a venit la putere mareşalul Antonescu şi Garda de Fier. Nefiind legionar am fost scos din post de alte trei persoane. Unul dintre ei, poetul Nicu Caranica, s-a mutat în apartamentul meu de la Roma.

- V-aţi întors imediat în România?

- Nu, nu doream să mă întorc încă în România. Doream să mai rămân la Roma.

- Începuse exilul?

- Nu, dar nu vroiam să am contact cu noua situaţie din România. Mi-era foarte clar că nefiind legionar n-aveam porţi deschise în România. Rămâneam la Roma sperând într-o apropiată schimbare. Pe la sfârşitul lui octombrie a venit în vizită la Roma mareşalul Antonescu. Am fost chemat de ambasadorul legionar care m-a rugat, întrucât cunoşteam foarte bine presa italiană, să-i prezint lui Antonescu pe toţi directorii ziarelor din Roma. Într-adevăr, într-o după amiază, la legaţia României i-am fost prezentat lui Antonescu şi eu i-am prezentat toţi gazetarii importanţi din Roma. Toată lumea a fost decorată de guvernul italian, afară de mine care nu mai eram în funcţie. A fost unul din momentele politice cele mai importante la care am asistat în viaţa mea. Am fost zguduit de patriotismul şi inteligenţa mareşalului Antonescu. Era impecabil, în uniformă, simplă şi elegantă, vorbind o franceză fără cusur şi apărând drepturile României asupra Transilvaniei. A fost foarte aspru şi foarte curajos faţă de Mussolini şi faţă de guvernul italian. La fel a fost mai târziu în faţa lui Hitler. A fost un om care a trăit impecabil şi a murit impecabil. Un erou naţional şi poate cel mai mare om politic pe care l-a avut România în secolul XX.

- Cât timp aţi mai stat la Roma după această vizită?

- Cât mi-au ajuns banii. În decembrie 1940 am ajuns la Bucureşti. Ministrul Propagandei era un domn pe care-l chema Constant. Mi-am dat bineînţeles demisia. Parcă eram într-o ţară străină. Toată lumea mă întreba: ”Eşti legionar ?” “Nu.” “Atunci nu e nimic de făcut”, mi se replica. Mă întorceam acasă neputincios. Toate uşile îmi erau închise. Într-o dimineaţă deschid radioul şi aud, în locul binecunoscutului refren legionar, “Hai leliţo-n deal la vie”. Era semnalul cu care se deschideau programele radioului înainte de instalarea la putere a Gărzii de Fier. Am înţeles că guvernul legionar căzuse. Gregorian a scos un ziar la care am început să colaborez. Câteva luni am fost concentrat. Între timp Nichifor Crainic a revenit ca ministru al Propagandei, dar nu m-a retrimis la Roma. Probabil pentru că scrisesem în presa de atunci un articol împotriva guvernului italian care consimţise la cedarea Transilvaniei.

- Colaborarea la revista ***Gândirea*** când aţi reluat-o?

- Chiar atunci. Relaţia mea cu Nichifor Crainic s-a normalizat, ba chiar pot spune că respectul şi admiraţia reciprocă s-au aprofundat. Peste toate astea însă plutea ceva extrem de apăsător şi de neclar. Eram la ora aceea un cititor foarte pasionat al lui Rilke. Nu ştiam limba germană, dar simţeam nevoia s-o învăţ. Cineva mi-a sugerat să solicit o bursă Humboldt ca să pot studia literele la Universitatea din Viena.

Am primit imediat bursa graţie scrisorilor de recomandare de la Crainic, Alexandru Marcu, Giurescu, Victor Papacostea. Oameni de primă mână în cultura noastră de atunci m-au recomandat. În câteva luni am plecat.

- Ce cărţi v-au apărut până la plecarea la Viena?

- Două volume de versuri: "Procesiuni" şi "Cartea omului singur". Era o colecţie editată de Miron Suru intitulată "Treisprezece poeţi" şi dedicată marilor teme : dragoste, credinţă, patrie… În această serie am apărut şi eu. A izbucnit războiul, în 1941 România a intrat în război, şi eu am continuat studiile la Viena. Un an mai târziu, în martie 1942, a căzut Crainic de la Propagandă. L-a înlocuit tot un gândirist, Alexandru Marcu, cel care, fără să mă întrebe m-a numit ataşat de presă la Viena. Într-o seară m-a chemat consulul de la ambasadă, m-a anunţat şi mi-a reproşat că nu i-am spus nimic. Ce să-i spun dacă nu ştiam nimic? Nu m-a crezut niciodată.

- Cât timp aţi rămas în această funcţie?

- Am rămas la ambasada română de la Viena până la 23 August 1944, când am primit domiciliu forţat, ca toţi diplomaţii români din Germania, după cum şi diplomaţii germani din România primiseră domiciliu forţat. Trecusem de la condiţia de aliat la cea de inamic. Am stat vreo lună de zile în hausarest, apoi ne-au urcat pe toţi într-un tren care ne-a dus în Silezia, nu departe de Breslau, unde ne-au închis într-un lagăr diplomatic. Stăteam în sanatorii şi vile cu

un regim alimentar mizerabil, dar mizerabil mâncau şi nemţii la ora aceea, aşa că nu pot să le reproşez asta. N-aveam însă voie să ieşim afară. Săream noaptea pe fereastră, schiam pe lună, mamele îşi scoteau copiii noaptea pe fereastră ca să respire aer curat. Am stat acolo din septembrie 1944 până în ianuarie 1945. Se apropia frontul. Mi-aduc aminte cum se zguduiau noaptea pereţii şi geamurile din cauza bubuiturilor de tun. Apropierea frontului însemna apropierea ruşilor. Mi-era groază că s-ar fi putut să cădem în mâinile soldaţilor sovietici. Guvernul german a continuat să se poarte corect cu noi, ne-a îmbarcat într-un tren şi, după aproape o săptămână de călătorie prin gări bombardate, în care stăteam cu orele şi uneori cu zilele, aşteptând să putem trece, am ajuns într-un sat din Austria, unde am rămas până la sfârşitul războiului. Condiţiile erau din ce în ce mai proaste. Stăteam într-o şcoală primară care fusese evacuată, în clase erau paturi suprapuse cu câte un sac de paie… Continuam însă să trăim civilizat, fără să abdicăm de la normele civilizaţiei elementare. Puteam să ne spălăm şi să ne bărbierim, aveam o atitudine corectă în faţa destinului care era împotriva noastră. Eu însă niciodată în viaţa mea nu m-am simţit mai liber de orice răspundere ca atunci. Stăteam acolo, citeam şi scriam.

- Ceea ce v-a răpit libertatea fizică v-a dat liniştea şi libertatea scrisului?

- Exact. Aveam caiete, cărţi… Legaţia română de la Berna mi-a trimis o ladă mare cu cărţi, printre ele era "Jurnalul" lui Julien Green, o istorie a papilor în limba germană… Citeam şi scriam. Am scris atunci un roman, "Omul din neguri", pe care, când am ajuns în Italia, l-am trimis la Bompiani, după ce mi-l tradusese în italiană soţia lui Dinu Adameşteanu. Editura mi l-a respins. Am fost atunci atât de dezamăgit încât am ajuns la concluzia că nu eram romancier. Ar fi trebuit să-l mai trimit şi altui editor. Nu l-am trimis. "Dumnezeu s-a născut în exil" a fost respins de zece editori. Şi nu mi-am pierdut curajul. Atunci însă, cu "Omul din neguri" mi-a cam pierit curajul. Mi-am spus că nu sunt romancier şi zece ani n-am scris roman.

- Cum şi când a luat sfârşit viaţa de lagăr?

- Au venit trupele engleze şi ne-au eliberat. Ne-au adus de mâncare, iar peste câteva zile ne-au provocat la un meci de fotbal. Printre soldaţii care ne eliberaseră erau trei jucători internaţionali din echipa Angliei. Am acceptat provocarea. Eu eram căpitanul echipei române. Noi, românii eram slabi ca nişte schelete. Ne-au bătut numai cu 9–1. Nu ştiu cum s-a întâmplat, dar, după nouăzeci de minute de joc, deşi eram morţi de oboseală, cineva a băgat golul de onoare. Pe la începutul lui iunie, ne-au dus cu nişte camioane mari în Italia. Am ajuns într-un alt lagăr, format din nişte cazărmi uriaşe, în apropiere de Bologna unde erau condiţii mizerabile. Ieşeam din

acel spaţiu înspăimântător şi mergeam la Bologna unde erau vitrinele sclipitoare, pline cu tot felul de mărfuri, restaurante cu mâncăruri şi băuturi bune… Era un oraş plin de viaţă. Noi însă nu prea aveam bani. Mi-aduc aminte că, în lagăr fiind, visul meu, ca simbol de satisfacţie şi voluptate alimentară, era să beau vin roşu. Ei bine, odată am fost la restaurant în Bologna şi atunci am băut vin roşu cu o lăcomie că începuse să-mi curgă pe haine. Posibilitatea de a bea vin roşu m-a pus atunci din nou în legătură cu libertatea. Trebuia să mai stăm acolo o vreme până când englezii aveau să ne ducă în altă parte. Într-o zi, am închiriat două locuri într-un camion, pentru mine şi pentru nevastă-mea, şi-am fugit din lagăr. Am ajuns pe malul Adriaticei, unde ne-am îmbarcat în alt camion - nu se circula decât în camioane - cu destinaţia Roma. A fost o călătorie înspăimântătoare. Prin munţi, noaptea, pe şosele pline de gropi. Toată Italia era o ruină. Totul era bombardat, distrus. Camionul cu care mergeam nu avea frâne. La capătul acestui coşmar am ajuns la Roma. Ne-am dus la Academia Română. Directorul mi-a spus că mai mult de o zi n-avea cum să ne găzduiască pentru că era extrem de aglomerat. I-am spus: "Domnule director, eu am cărţi în biblioteca de aici…" Inutil. Îmi forţam propria mea disperare. Am căutat o pensiune. A fost o perioadă foarte tristă. Trebuie să spun însă că, atunci, la început de 1945, nu era încă guvern comunist în România şi fiecare dintre noi

ne-am primit leafa de diplomat, prin intermediul legaţiei române, în monedă italiană. Era totuşi o salvare. Am putut să închiriem un mic apartament şi să trăim cât de cât onorabil. Două luni mai târziu, a venit la Napoli un vapor românesc – "Transilvania" – care trebuia să ne ducă în ţară. Eu i-am spus imediat nevesti-mii: "Noi nu ne întoarcem, pentru că vor veni ruşii în România şi va fi regim comunist." Toţi colegii mei, de la miniştri la diplomaţi, mi-au spus că sunt inocent, că România trecuse la timp de partea cealaltă, deci trebuia socotită ca aliată, că va fi guvern democrat, iar noi, ca victime ale nazismului, vom fi primiţi bine în România. Nu m-au convins şi nu m-am întors. Au plecat toţi, afară de pictorul Drăguţescu, Ionel Perlea şi cu mine, şi în port, la Constanţa, li s-a luat tot ce aveau la ei, bani, bijuterii, îmbrăcăminte, au fost scoşi din posturi, iar puţin mai târziu au fost azvârliţi în închisoare. Eu n-am regretat hotărârea pe care am luat-o.

- Acela a fost, cred, momentul în care a început exilul dumneavoastră …

- Da. Am ştiut în acea clipă că începe exilul. Mi-aduc aminte de acea noapte întreagă în care zadarnic am încercat să-i conving pe prietenii mei să nu se lase amăgiţi. N-am reuşit şi despărţirea de ei mi-a dat senzaţia că rămân într-un fel de singurătate fără leac şi fără sfârşit. Economisisem în cei trei-patru ani de diplomaţie o mie de dolari. Ne-am dus la Assisi, într-o pensiune de călugăriţe franceze. Aveam

o cameră modestă şi plăteam nouă mii de lire pe lună. Assisi a fost un contact cu partea cea mai bună din mine. Mă apropiam de a treia treaptă de care vorbea Kirkegaard. Am avut, prin viaţa sfântului şi a peisajului de acolo, revelaţia vieţii interioare. Îl vedeam pe Sfântul Francisc până şi în frunzele măslinilor. Îi simţeam prezenţa în întregul peisaj şi-n tot ce trăiam. Am citit tot ce se putea citi atunci şi acolo în legătură cu el şi doream să scriu şi eu o monografie sau un roman. N-am scris aşa ceva niciodată.

- Tinereţea vă dădea totuşi speranţă şi încredere că vă veţi realiza proiectele, tensiunile erau ale unui posibil alt început… Mă înşel?

- Cred că mă susţineau două încrederi: una a tinereţii şi alta a Sfântului Francisc. Amândouă erau foarte puternice. Mi-aduc aminte că, deşi eram în exil, pentru că eram tineri, nu eram înspăimântaţi. Şi a mai fost un noroc: eu am avut fericirea să fiu în acest exil, încă de la început, împreună cu nevasta mea. Totul era împărţit şi trăit împreună. A contat enorm. La un moment dat, după un an de stat la Assisi, ne-am trezit fără nici un ban în buzunar. Ce se întîmplase? Dădusem mia de dolari unui om de afaceri din Roma - o parte – şi altuia care avea fata într-o mânăstire din Assisi – altă parte. În schimbul lor urma să primim o sumă lunară în lire italiene. Asta ne asigura un venit. După un an la Assisi, în aceeaşi zi am aflat că omul de la Roma plecase în Brazilia, iar celălalt era falimentar.

Şi acum retrăiesc teroarea de atunci: să fii într-o ţară străină fără bani şi fără o posibilitate de a face ceva. Am primit la un moment dat din ţară nişte bani, sora soţiei mele vânduse o casă de-a lor de la Bucureşti, am mai dus-o câteva luni după care am plecat la Florenţa. Fără nici un fel de motiv. Atunci la Florenţa locuia Papini. Aveam o mare admiraţie pentru el. Ne-am instalat la o mănăstire de maici germane, care ne dădeau aşa de puţin de mâncare încât am slăbit amândoi îngrozitor. N-aveam bani nici să ne cumpărăm o bucată de pâine în plus. Am găsit însă acolo prieteni români care ne mai invitau la masă din când în când. Unul era Nicolae Petrescu Comneni, care era cetăţean de onoare al Florenţei, salvase Florenţa de la bombardament când nemţii vroiseră s-o distrugă. Altul era profesorul Caragaţă, lector de română la Universitate, şi mai era un inginer, Slăniceanu, petrolist, care reprezenta creditul minier. Toţi trei ne-au ajutat foarte mult. Am intrat în contact cu Papini, care, cum m-a văzut - nu citise nimic de mine, poate doar disperarea din ochii mei atunci – mi-a spus: "Dumneata vei scrie nişte romane extraordinare!" Totdeauna m-am întrebat ce-l făcuse pe Papini să-mi spună asta. Şi-mi răspundeam că politeţea. M-a văzut exilat, disperat, şi a vrut să-mi dea curaj. Mă văd şi-acum plecând de la el, traversând Arno, trist, nemâncat, dar plutind parcă pe cuvintele lui. Mă şi vedeam un mare romancier în viitorul

literaturii europene după dezideratele ***Meşterului Manole.***

- Ce scriitori italieni ai vremii aţi mai cunoscut? De care publicaţii literare v-aţi apropiat?

- Prin Papini am cunoscut o seamă de scriitori italieni care făceau revista ***Ultima***. Toţi cei care scriau acolo, inclusiv Papini, semnau cu pseudonime. Era o revistă catolică, o revistă în care era prevăzut apocalipsul, de aici şi titlul, şi în care era atacat violent existenţialismul sartrian. Papini a scris atunci un articol distrugător împotriva lui Sartre. Am colaborat şi la ***Ultima*** şi la ***Il Perseo***, o revistă care plătea foarte bine. În fiecare număr îmi apăreau articolele pe prima pagină, eram plătit regeşte şi aşa puteam trăi mai departe la Florenţa. Peste mai mulţi ani, locuiam la Madrid, m-am dus la Florenţa şi m-am întâlnit cu Bruno Nardini, unul dintre scriitorii cunoscuţi când locuisem acolo. Printre altele, discutând şi de revistă, i-am amintit ce bine plătite erau articolele apărute acolo. Mi-a spus: "Ale tale, pentru că eu şi alţii renunţam la plată pentru ca tu să poţi fi bine plătit." Am rămas mut de emoţie şi de admiraţie. Între timp el a ajuns şeful colecţiei pentru copii la editura Mondadori, apoi s-a reîntors la Florenţa, unde a înfiinţat propria sa editură.

- Ce altceva aţi mai făcut la Florenţa?

- Am vrut să fac, dar n-a fost să fie. Papini avea ambiţia să-mi găsească un post. N-a reuşit. Într-o zi

am dat un anunţ că predau lecţii de franceză. Am găsit în căsuţa poştală foarte multe răspunsuri. “Nu se poate, mi-am zis, dacă dau atâtea lecţii o voi duce excelent!” M-am potolit repede. Era o greşeală. Erau răspunsuri pentru căsuţa poştală vecină. Eu nu primisem nimic. Fără nici un ban am plecat de la Florenţa la Stresa, invitaţi de un prieten, Mihai Dimitriu, care locuieşte acum la Buenos Aires. Era însurat cu o austriacă, avea doi copii mici şi îşi dădea doctoratul în economie. Ne-au oferit o cameră cu un pat mic vreme de patru sau cinci luni. Când nu mai aveam bani nici ei, nici noi, ieşeam pe malul lacului Maggiore şi culegeam castane. Le fierbeam şi rezolvam o masă gratis. Un văr al soţiei mele, medic renumit la Paris, ne-a invitat să mergem la ei până ne făceam un rost în Franţa. N-am primit viza franceză, deci n-am putut pleca. Între timp ni s-a oferit o călătorie gratuită în Argentina. Cum până atunci mi se refuzaseră toate vizele pe care le mai cerusem - Portugalia, Chile şi Franţa - pentru că declarasem că fusesem diplomat, m-am hotărât să mă fac mecanic auto. Mergeam în fiecare după masă la un atelier a cărui proprietăreasă era signora Negri. M-a atras şi numele pentru că-mi amintea de Costache Negri, o stradă pe care locuisem la Bucureşti, şi mi se păruse cu noroc. În fiecare după amiază, mecanicul signorei Negri, Nicola, mă învăţa cum se repară motoarele. Mă murdăream de ulei şi de tot ce mai curge de la un motor, apărea signora şi mă ruga să plec, spunându-mi

că-mi dă oricum hârtia de care aveam nevoie. După trei zile, signora mi-a dat o scrisoare de recomandare în care spunea că sunt un mecanic excelent şi garanta pentru mine. Eu habar n-aveam de nici un motor, dar, cu scrisoarea ei, am căpătat viza pentru Argentina. Ne-am îmbarcat la Genova. Înainte de asta m-am dus la Papini, care mi-a dat o scrisoare de recomandare către profesorul de italiană de la Universitatea din Buenos Aires.

- V-aţi gândit atunci că soluţia Argentina era o nouă formă de exil, într-o ţară mai îndepărtată şi, mai ales, într-o limbă necunoscută?

- Deloc. Trebuia să apuc pe un drum şi, de fapt, trebuia să mă folosesc de ceea ce mi se oferea. Vreau însă acum să mai amintesc un episod dinaintea plecării în Argentina. Ionel Perlea dirija la Scala. Într-o zi mă întreabă: "Te interesează să fii secretarul particular al tenorului Jan Kipura?" "Cum să nu?" Am luat cel mai ieftin bilet de tren şi-am plecat de la Stresa la Roma. Pe vremea aceea se călătorea cu trenuri de marfă. Te suiai într-un vagon, se închideau uşile, te aşezai pe una din băncile de lemn şi stăteai acolo până a doua zi dimineaţă, când ajungeai la Roma. Cincisprezece ore. Mi-aduc aminte de o scenă care m-a impresionat teribil. S-a oprit trenul pe câmp, cei care dormeau s-au trezit, şi cineva, în tăcerea şi-n întunericul care copleşea totul, a început să recite: "Nel mezzo del camin di nostra vita…" Divina Comedia. A recitat o jumătate de oră şi a tăcut. Cum

a tăcut, o altă voce a continuat. Totul a ţinut două-trei ore, cu trei-patru voci care au recitat tot "Infernul" lui Dante. Apoi trenul s-a pus în mişcare. A fost fantastic. O scenă pe care n-am s-o uit niciodată. Am ajuns la Roma. Kipura locuia lângă gară, într-un hotel luxos. Era în hol cu toată familia, cu copiii, cu mama. M-a întrebat: "Ştii să şofezi?" "Da." "Poţi să faci corespondenţă în franceză?" "Da." "Ştii engleză ?" "Nu." A meritat drumul pentru scena din tren.

- Cum a fost călătoria spre Argentina?

- Am ajuns la Buenos Aires pe un vapor de emigranţi. Stăteam într-un dormitor, în cala vaporului, cu două sute cincizeci de persoane. Afară de noi, toţi emigranţii erau italieni din Sicilia. Cum nu erau locuri agreabile, eu stăteam toată ziua în cuşeta mea şi învăţam spaniola. După şaptesprezece zile fără escală, unui vapor cu emigranţi nu i se permite nici o escală, când am ajuns la Buenos Aires, ştiam spaniola. A fost cea mai lungă călătorie din viaţa mea şi prima peste ocean. Când am intrat în rada portului, s-a suit la bord o comisie care ne-a examinat hârtiile personale. Se tot uitau la mine şi la hârtiile mele, la mâinile mele… Mă fixau din cap până-n picioare. Se duceau şi la ceilalţi şi iar se-ntorceau la mine: "Sunteţi într-adevăr mecanic auto?" "Da." Nu m-au crezut, dar n-aveau ce face. Aşadar, iată-ne în Argentina. Învăţasem eu spaniola, dar învăţasem să scriu şi să citesc, nu şi să vorbesc. În câteva luni însă m-am descurcat. Nevastă-

mea împacheta caramele într-o fabrică de bomboane şi eu, graţie scrisorii lui Papini, ţineam un curs de literatură română la Facultatea de Litere. La început l-am ţinut în franţuzeşte, pentru că nu puteam încă vorbi spaniola. Din acelaşi motiv, m-am angajat vreo cinci-şase luni la o bancă, doar ca să mă pot exprima mai repede în spaniolă. Datorită scrisorilor de recomandare cu care venisem din Europa, aveam prieteni oameni influenţi, chiar celebrităţi argentiniene. Noi însă duceam o existenţă de cenuşăreasă. Stăteam într-o pensiune mizerabilă, curgea apa pe pereţii din subsol… Serile eram invitaţi în înalta societate din Buenos Aires: ambasadori, diplomaţi, multimilionari, bancheri. Eu mă îmbrăcam în smoking, nevastă-mea în rochie lungă şi mergeam la o mulţime de întruniri de acest fel, mai mult ca să mâncăm. Ne întorceam la douăsprezece noaptea în pivniţa noastră şi a doua zi ne reluam modesta existenţă. Odată, ne-a invitat un ambasador la nunta fiicei lui. Cu ultimii cincizeci de pesos am cumpărat un cadou. Acolo este obiceiul să se facă o expoziţie a cadourilor. Era un salon plin cu argintării, statui, tablouri - ce poate primi fata unui om bogat - şi undeva, cadoul nostru. Ne-am întors pe jos acasă. N-aveam bani nici de autobuz, nici de mâncare pentru a doua zi. A trecut. Ăsta a fost începutul. Apoi, treptat, am început să ne descurcăm mai bine. Am intrat în cercurile literare, la ziare… Colaboram la

Nation, publicaţia cea mai importantă din Argentina.

- În româneşte mai scriaţi?

- Da, n-am încetat să scriu în limba română. Scriam multă poezie, ţineam conferinţe la centrele de cultură românească de la Buenos Aires. Era o activitate culturală foarte intensă acolo. Venise domniţa Ileana, aveam doi preoţi uniţi, foarte culţi amândoi, care întreţineau această flacără românească…Am cunoscut lume importantă în cultură şi în politică. Eram prieten cu Ernesto Palacios, care era peronist şi, pe vremea aceea, şeful Afacerilor Externe în Cameră. Era un om extraordinar de cult şi care, mai târziu, a scris o istorie a Argentinei, o veritabilă capodoperă. Graţie lui l-am cunoscut pe ministrul sănătăţii, un om foarte inteligent, de profesie neurochirurg. Crease un institut foarte original pe vremea aceea. Concentrase acolo mulţi intelectuali argentinieni şi străini, francezi, italieni şi români. I-am făcut o bună impresie ministrului sănătăţii, care m-a numit în acel institut. Misiunea mea era să scriu discursurile ministrului. Îmi trimitea acasă o maşină enormă în care îmi suiam nevasta şi pe Domnica, abia născută, le duceam în casa unor prieteni, şi eu dispăream în institut unde compuneam discursuri pentru ministru. Din tot discursul meu, ministrul lua doar câteva lucruri şi apoi, în faţa auditoriului, îşi expunea propriul său discurs care era extraordinar.

Era un om foarte talentat. Iar nouă începuse să ne meargă din ce în ce mai bine.

- Scriaţi literatură?

- Da, mă consolasem că n-am talent de romancier şi scriam poezie, colaboram la diverse ziare româneşti din exil, îi scriam foarte mult lui Eliade, chiar zilele trecute am găsit vreo patruzeci de scrisori pe care i le trimisesem corespondam cu Papini, cu prietenii de la Udine, de la Florenţa, cu Herăscu de la Paris, care avea o foarte intensă activitate politică şi culturală, cu generalul Rădescu de la New York, care constituise un guvern în exil. Mă agitam pe plan american, spaniol şi românesc.

- Aveaţi nostalgia despărţirii de România?

- O, da, da, da… Nostalgia aceea a fost cea mai copleşitoare din tot exilul. Ieşeam noaptea pe stradă şi mă uitam pe cer şi nu mai găseam stelele din Europa. Era Crucea Sudului şi altele de care habar nu aveam. Noaptea în special, trăiam un fel de angustie permanentă pentru că ştiam că sunt pe partea cealaltă a pământului, deci la o distanţă enormă de România.

- Eraţi într-un exil şi faţă de Europa...

- Exact. Aveam nostalgia Europei. Vroiam să mă întorc înapoi cu orice preţ. În Italia, în Franţa, Europa să fie… Învăţasem bine limba spaniolă, aveam mulţi prieteni între scriitorii de acolo, aveam un respect pentru cultura de pe întreg continentul şi în special pentru cea din Argentina. Iubeam tangoul ca muzică şi ca semnificaţie erotică. Este una din cele

mai profunde şi mai triste muzici. Cuprinde întotdeauna istoria unui bărbat înşelat de o femeie pentru altul. În tango sunt doi bărbaţi şi o femeie. Muzica este expresia celui care suferă. Mai scoteam, tot atunci, împreună cu Alexandru Frâncu şi cu Nelu Mânzatu, revista ***La Rumania***. La un moment dat mi-a propus cineva să fiu profesor de literatură rusă. Eu habar n-aveam ruseşte, însă şeful catedrei mi-a spus că într-o vacanţă învăţ eu literatură rusă ca să pot ţine un curs. Lucru pe care aş fi putut să-l fac, dacă n-aş fi avut o antipatie organică faţă de tot ce era rusesc. Aşa că am refuzat.

- Antipatie faţă de catastrofele pe care istoria ni le-a adus din partea aceea, nu şi faţă de marii scriitori ruşi, nu?

- În ciuda eforturilor enorme pe care le-am făcut de-a lungul întregii mele vieţi, n-am putut să-mi împiedic o atitudine instinctivă, de reţinere organică faţă de tot ce era rusesc. Am avut mai multe excepţii: de pildă, când am citit "Doctorul Jivago" al lui Pasternak am avut revelaţia unui mare scriitor. Am recitit prin 1970 tot Dostoievski şi am recunoscut încă o dată că este unul din cei mai mari scriitori pe care i-a dat omenirea. Iar în 1966 cred, într-o călătorie în Portugalia, la Fatima – unde a apărut Fecioara în 1917, cu puţin timp înainte de revoluţie, anunţând tragedia poporului rus – m-am rugat pentru acest popor. Mi-aduc aminte că aveam vreo unsprezece ani, eram şeful unei armate şi ne băteam pe stradă cu

o altă armată de copii. A trecut pe lângă noi un subofiţer, cred, şi mi-a spus: "Ascultă băiete, cine sunt duşmanii tăi?" "Ungurii", am spus. "Nu, a zis el, duşmanii României nu sunt ungurii, sunt ruşii." Probabil că şi asta să mă fi influenţat cumva.

- Când aţi revenit în Europa?

- După cinci ani de Argentina mi-am dat seama că nu mai puteam rămâne acolo. Nevastă-mea suferea de astm şi am început să mă interesez unde era cel mai bun medic pentru tratamentul acestei boli. Am aflat că doctorul cel mai celebru în Europa era Jimenez Bia, de la Madrid. Am cerut imediat audienţă la ambasadorul Spaniei, care mi-a dat pe loc viza şi mi-a spus: "Să ştii că Spania este o ţară ciudată, însă te vei simţi bine acolo." Mi-a dat şi o scrisoare de recomandare pentru o companie de navigaţie spaniolă, care mi-a făcut 50% reducere. Într-unul din visele mele de pe vaporul de emigranţi care mă ducea în Argentina, mi-am jurat să mă întorc în Europa, cu clasa întâi. Şi-aşa a fost. Când treceam Atlanticul, între Canare şi Spania, am aflat prin radio că murise Stalin.

- Era deci în 5 martie 1953.

- Da, a fost o petrecere pe vapor! Curgea şampania, toată lumea se îmbrăţişa şi dansa. Am făcut escală la Tenerife, l-am căutat pe profesorul Alexandru Ciorănescu. Ne-a arătat insula, apoi a venit cu noi, la bord. Am plecat mai departe şi am debarcat la Vigo, în Galicia. Pe tot parcursul voiajului nevastă-

mea a avut crize, a suferit îngrozitor. În timpul nopţii, la Vigo, s-a vindecat pentru totdeauna. Din cauza climei, probabil. Umezeala din Argentina nu i-a priit. Ajuns la Madrid, am avut noroc să găsesc mai multe ocupaţii: colaboram la ziare şi reviste, am creat o agenţie literară, am lucrat pe la diverse edituri… Mă descurcam.

- Cum vă apropiaţi de "Dumnezeu s-a născut în exil"?

- Scriam în fiecare zi. Nu mai aveam grija existenţei zilnice şi mă gândeam la o schimbare definitivă. Îmi dădeam seama că nu mai pot scrie ca până atunci. Intuiam că m-am născut scriitor. Colaboram, cu nuvele din ce în ce mai lungi, la revistele româneşti şi cred că prin ele am ajuns la "Dumnezeu s-a născut în exil". A fost ca o şcoală. Îmi dădeam seama că dacă nu scriu un roman, o carte importantă, mă ratez. Adică rămân al presei sau al lumii universitare, unde ajunsesem la Buenos Aires. Tema "Ovidiu" mă obseda încă din Argentina. Tema exilului şi a lui Ovidiu ca simbol al exilului. Se împlineau două mii de ani de la naşterea lui Ovidiu şi se pregătea în toată lumea sărbătorirea acestui eveniment. Citeam cărţi despre el, reciteam "Tristia" şi "Pontica". Eram pe o plajă, invitaţi de nişte prieteni francezi pe malul oceanului, în martie, - în Argentina anotimpurile sunt invers, aşa că era o vreme de septembrie - şi recitam mergând singur, din "Tristia". Recitam către România. Îndreptam acele versuri în

latineşte către România. Eram sigur că vântul avea să le ducă acolo. Mă apuca un fel de nebunie, de disperare, pentru că ştiam că sunt atât de departe, alergam pe plajă şi plângeam. Nu mi se mai întâmplase niciodată. Trebuia să fac un efort îngrozitor să-mi stăpânesc lacrimile. Era, poate, prima încercare tragică şi prima combinaţie între exil ca o cunoaştere şi posibilitatea de a transforma această cunoaştere în operă literară. Căutam pretutindeni tot ce s-a scris despre Ovidiu. Doi ani au fost marcaţi de "febra Ovidiu". Nu ştiam ce să fac: o monografie, un roman, un studiu literar… Nu eram lămurit. Într-o zi, fiind într-o vacanţă într-un sat din Spania, am simţit că începe ceva. Eram aşa de îngrozit de ce avea să se întâmple, încât am scris într-o săptămână, un volum de versuri în româneşte: "Jurnal de copilărie". Asta ca o justificare şi ca o fugă de romanul lui Ovidiu care venea spre mine… Îmi era clar că trăiam momentul unei mari încercări: ori scriam o carte bună, ori se termina cu mine ca scriitor. Amânând momentul supremei încercări, scriam trei-patru poezii pe zi. Eram din ce în ce mai conştient că drumul meu era spre roman. M-am întors din vacanţă la Madrid şi, prin octombrie 1957, într-o noapte, mi-a venit în minte prima frază a romanului. În limba franceză, nu în română. Nu scrisesem cărţi în limba franceză niciodată. Ştiam însă foarte bine franceza încă din copilărie. Am scris prima frază, am continuat şi am terminat romanul în şapte luni. Nu-mi dădeam seama

dacă este bine scris şi nu cumva e plin de greşeli. M-am dus la un francez pe care-l cunoşteam şi care dădea lecţii la Madrid. Mi-a spus: "Costă 500 de pesetas şi durează trei săptămâni." După trei zile îmi telefonează şi mă roagă să ne întâlnim. Îmi spune că am scris o carte extraordinară, că n-are ce să corecteze la ea şi nici nu poate să primească bani, pentru că e fericit că a citit-o.

- Era verdictul primului cititor şi al primului critic. Cărei edituri i-aţi expediat romanul?

- La Paris, la Plon. După vreo trei luni de aşteptare, am primit o scrisoare în care mi se spunea că am scris un roman de o mare profunzime şi calitate, însă că nu corespunde cu profilul colecţiilor lor. Un refuz. L-am trimis apoi la Edition du Seuil şi mi s-a răspuns că este o carte foarte bună, dar necomercială, şi ei nu pot s-o publice. Mi s-a întâmplat acelaşi lucru cu editori din Franţa, Italia, Germania, Spania. Am trimis-o în foarte multe locuri. Eram aşa de sigur pe cartea mea încât aveam un soi de dispreţ faţă de editurile care mi-o respingeau. Aşteptarea, destul de lungă mi s-a părut mie, mă obosise şi mă cam deprimase. Într-o zi, mă întorceam destul de amărât acasă, nevastă-mea îmi arată o scrisoare de la Fayard. Trimisesesm cartea unui consilier cultural de acolo, André Page. Îmi spunea că a făcut o descoperire grozavă, că am scris o carte foarte bună pe care o vor publica imediat, şi că Daniel Rops de la Academia Franceză îmi cere permisiunea să-mi scrie prefaţa.

Am fost copleşit de emoţie. Am semnat contractul cu ei. În preajma apariţiei m-am dus la Paris, am locuit o lună la căminul spaniol de la centrul universitar, am făcut corecturile şi l-am cunoscut pe Daniel Rops care mi-a spus: ”Sunt convins că va fi un mare succes. Prima ediţie va avea cinci mii de exemplare. Am s-o prezint pentru premiul de literatură catolică.” Nu era un premiu important, totuşi o mie de franci era o sumă atunci. Puteai să trăieşti o lună liniştit. Mi se părea extraordinar. Ieşeam de la editură, mă plimbam pe bulevardele pariziene, visam, aveam aripi, eram cuprins de o fericire de nedescris. A apărut cartea şi trei zile am semnat vreo trei sute de exemplare pentru serviciul de presă. Criticului literar de la ***L'Humanité*** i-am scris: “Domnului cutare, fără admiraţie şi fără omagiu”. Cei de la editură au strâmbat din nas, dar au trimis-o totuşi. Cinci zile mai târziu s-a decernat premiul pentru literatură catolică. Altuia. Ăsta a fost norocul meu, pentru că dacă luam acel premiu nu mai puteam candida la Goncourt. Presa mi-a lansat cartea cu mare entuziasm. ***Le Figaro, Le Monde***, toate revistele literare, radioul… M-am întors de la Paris la Madrid, şi Cristina, fiica cea mică, îmi spune: ”Tată, de ce n-ai luat premiu? Tatăl colegei mele - era pictor - a luat.” Cartea continua să aibă succes. Apăruse a doua şi a treia ediţie, semnasem contractele, semnasem şi patru contracte de traducere - în Anglia, Statele Unite, Italia şi Germania - şi mi se părea fabulos. Trăiam într-o exaltare permanentă, scriam

continuu şi aproape terminasem al doilea volum, “Cavalerul resemnării” din “Trilogia exilului”. Câteva luni mai târziu, prin iunie 1960, primesc de la Paris o tăietură de ziar în care se anunţau cărţile propuse să concureze pentru Goncourt. Fără să mă întrebe, editura mă propusese. Eram fericit, dar nu credeam nici o clipă că eu voi lua premiul. Am plecat în vacanţă la Santander. Fusesem invitat să ţin o conferinţă la Universitatea de vară de acolo. Într-o zi mă întâlnesc cu directorul presei de la Madrid, Munoz Alonso, cu care eram prieten: “Dragă Vintilă, azi noapte radio Moscova a vorbit de tine. Au spus că ţi-a apărut o carte de mare succes la Paris, că te-ai umplut de bani, că eşti agent secret american, spaniol şi al Vaticanului, şi că acum, însoţit de mai multe blonde, petreci pe o plajă din Santander.” “Aici au dreptate, zic. Sunt cu trei blonde: nevastă-mea şi cele două fete.”

- Începuse odiseea premiului Goncourt?

- Cred că da. Era o reacţie – nu a regimului din România, ci a şefului suprem al sistemului comunist, a Moscovei, faţă de succesul cărţii mele şi, implicit, faţă de mine. Se apropia data la care se anunţa premiul Goncourt, şi, deşi, repet, nu credeam că juriul mă va putea alege pe mine, dându-mi seama că numai aconto-ul primit ne ajungea să trăim liniştiţi un an la Paris, ne-am dus în Franţa. Ne-am instalat într-un apartament mic al unui unchi de-al meu, plecat pentru o perioadă mai lungă în Argentina. Apartamentul era,

zilnic, pur şi simplu invadat de o armată de gazetari din lumea întreagă, veniţi să-mi ia interviuri. Romanul meu intrase în "cursa Goncourt". Din trei sute, rămăsesem doisprezece, o săptămână mai târziu nouă, apoi şase, şi în final, trei. Incredibil, dar figuram printre cei trei. Vitrinele erau pline cu cartea mea. Era o librărie foarte mare în Place Clichy care, cu o zi înaintea anunţării premiului, organiza un vot al cititorilor. Eu am luat ***Prix Goncourt***, cu o zi înainte, votat de cititori.

- S-a mai întâmplat vreodată să coincidă premiul acordat de cititori cu acela al juriului Goncourt?

- Niciodată. A fost o întâmplare foarte curioasă. Rămăsesem doi în competiţie. Henri Thomas, unul din traducătorii lui Ernst Junger în franceză, şi cu mine. Cei de la editură m-au anunţat să fiu prezent, în dimineaţa în care se aştepta decizia juriului, într-un local, vecin cu juriul, unde se afla şi televiziunea. Ce se întâmpla? În timp ce se finalizau dezbaterile Academiei Goncourt, la televiziune cei rămaşi în cursă erau intervievaţi în legătură cu cărţile lor, cu viaţa lor, cu fel de fel de alte lucruri. Eu, iniţial, n-am vrut să particip la o acţiune care mi se părea extrem de comercială. Editura însă m-a rugat s-o fac, spunându-mi că asta era bine pentru destinul cărţii, chiar dacă nu luam premiul. Toată lumea era convinsă, ca şi mine, că n-am să iau eu premiul, în primul rând pentru că eram un străin. Se desfăşura de fapt un joc de publicitate. Eram pentru ei un om interesant, un

străin care scrisese o carte foarte bună în limba franceză. În acest război literar între mine şi Henri Thomas, eu eram instrumentul care, în jocul publicităţii, trebuia să-l scoată în relief pe scriitorul francez. Aşa gândeam când m-am dus la întâlnirea cu Henri Thomas şi televiziunea. Eram atât de calm, aproape nepăsător. Toată presa franceză şi străină era în subsolul acelui restaurant. Eram asaltaţi cu fel de fel de întrebări, despre originea noastră, despre cărţi, despre cultură, despre familie. Henri Thomas venise cu toată familia. Eu, singur. El era din ce în ce mai emoţionat, eu de un calm exasperant. După vreo două ore, un redactor de la ***Paris Match***, care a publicat în zilele următoare un lung reportaj despre mine, îmi face un semn şi-mi spune: ”C’est vous!” După alte două minute, reporterul de televiziune a anunţat: ”Vintilă Horia a luat premiul.” Henri Thomas a plecat foarte amărât acasă cu toată familia, eu am rămas înconjurat de gazetari. Am ieşit în piaţă, unde era o manifestaţie de simpatie pentru mine, un român şi un exilat. Toată lumea striga, se mişca teribil în jurul meu, mă felicitau, mă trăgeau de haine…Un reporter m-a întrebat atunci care este fraza sau versul în care m-aş recunoaşte? Am spus un vers din Machiavelli, deşi sunt antimachiavellian, conform tradiţiei spaniole. Versul era: “Io ardo e l’arcio non par’di fuori”. “Eu ard, dar flacăra nu se vede pe-afară.” Un critic a înţeles asta când a scris despre “Dumnezeu s-a născut în exil” că este un roman de o

extremă violenţă. Aparent nu, dar în fond este o carte în flăcări. A trecut o săptămână. Presa întreagă se ocupa de premiul Goncourt. Au început să apară rapid noi ediţii. Mă duceam la tipografie să văd camioanele cu cartea mea. Pe camioane scria mare: Vintilă Horia. Era ceva unic în istoria premiului. Prima dată când premiul era acordat unui străin. S-a organizat un cocteil gigantic la Fayard. Erau mari ziarişti din toată lumea. La un moment dat apare cineva care îmi spune: "Vin din partea Ambasadei Române la Paris, domnul ambasador vă roagă să mă însoţiţi la ambasadă ca să vă fotografiaţi cu tot personalul." I-am spus pe un ton foarte aspru că nu merg. În acel moment am avut viziunea prietenilor mei din închisori care ar fi rămas înmărmuriţi de gestul meu. Am avut un ajutor din ţară care m-a împiedicat să fac un gest de laşitate, nu ştiu, parcă sufletul ţării m-a oprit să merg acolo. A doua zi, ***L'Humanité*** îmi dedica un număr întreg în care eram fascist, nazist, legionar, antisemit. Asta a fost cea mai mare ticăloşie a comuniştilor. Acuzaţia de antisemit a ridicat toată presa împotriva mea. Locuiam într-un cartier mai de stânga. Noaptea, zidurile şi gardurile erau acoperite cu poza mea şi cu paginile din ziarele care mă condamnau. Eram ca un gangster pe capul căruia se pusese un preţ uriaş. Şi culmea ! Peste toate atacurile furibunde împotriva mea, lumea din acel cartier de stânga venea la mine să se scuze în numele poporului francez. Parcă-i aud cum încercau să mă consoleze:

"Ştiţi foarte bine că spun numai minciuni!" O lună de zile a durat această campanie care s-a numit ***"Scandalul Goncourt".*** A fost inutil să trimit scrisori la ziare, să dau interviuri apărându-mă. ***Le Figaro***, după mine cel mai plicticos ziar din Europa, care a avut întotdeauna o atitudine ambiguă, deşi se spune că este un ziar de dreapta, "ne carne, ne pesce", spun italienii, a publicat, imediat după anunţarea premiului, un interviu cu mine, proclamându-mă "prinţul exilului", pentru ca, la o săptămână după, să scrie despre mine nişte lucruri abominabile.

- Cum aţi protestat?

- I-am dat un telefon lui Georges Adam şi l-am întrebat: "Cum ai putut, domnule, să scrii despre mine în două maniere opuse?" "Nu, că aţi fost legionar!" "N-am fost, domnule, uite, tot în ***Le Figaro*** s-a publicat o dezminţire pe care o trimisese de la Geneva Buzeşti, care fusese la Ministerul de Externe şi care ştia foarte bine că fusesem scos din postul de ataşat de presă de la Roma tocmai pentru că nu eram legionar." Degeaba. Toate mărturiile despre mine erau inutile. Şi televiziunea franceză s-a purtat oribil cu mine. Aveau cale liberă numai minciunile. Această manipulare prin presă a fost pentru mine o cumplită decepţie. Au fost însă şi câteva excepţii. ***Les nouvelles litteraires***, publicaţie de mare prestigiu şi de mare tiraj, anunţa publicarea în foileton a "Cavalerului resemnării", titrând: "Niciodată premiul Goncourt n-a fost acordat cu mai mare dreptate." În

aprecierea asta ei săreau peste Malraux şi Proust. Evident, din dorinţa lor de a mă apăra, în faţa lumii care mă condamna şi care nu dorea să audă adevărul. Dădeam cam treizeci de interviuri pe zi. Ca şi cum nimic nu se mai întâmpla atunci în lume, eu eram singurul subiect stors de mass-media. Mi-aduc aminte că veneam acasă la unsprezece noaptea, de la televiziune, radio, diferite publicaţii, şi, pe treptele locuinţei, mă mai aşteptau vreo zece-cincisprezece gazetari. Nevastă-mea făcea într-una cafea şi dădeam interviuri aproape toată noaptea. Într-o zi, Asociaţia foştilor internaţi în lagărele din Germania organizase o demonstraţie împotriva mea. Dar şi eu fusesem internat într-un lagăr din Germania. Nimeni nu vroia să ţină seama de nici o evidenţă. Totul era falsificat, pentru ca demonstraţia că eu sunt fascist să iasă. Într-un ziar parizian, a apărut fotografia unui cuptor din lagărele fasciste, alături cu fotografia mea şi cu explicaţia: "Vintilă Horia care a aruncat în acest cuptor mii de evrei." Minciuna este una din caracteristicile cele mai diavoleşti ale secolului nostru. Mi-am dat seama atunci că nu mai este nici o măsură, nici o posibilitate de a apăra adevărul, că dispăruse orice criteriu etic.

- Minciuna de care aţi fugit din România, v-a ajuns prin braţul cel lung al securităţii… L-aţi simţit manifestându-se fără vreo reţinere în plin Occident, în lumea proclamată "liberă". Ce intelectuali români din exil v-au apărat?

- Prietenii mei Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca au fost extraordinari, Teodor Cazaban şi alţii din grupul lor de atunci… Ei au aflat că guvernul de la Bucureşti îl trimisese pe Mihail Ralea ca să conducă aceasta campanie împotriva mea. Destinul s-a răzbunat imediat, pentru că ziarul ***Corriere della sera*** din Milano a publicat o fotografie a lui Ralea îmbrăcat în uniforma "Frontul Renaşterii Naţionale", salutând cu braţul ridicat trupele germane. Comentariul suna: "A explodat bomba Horia. Nazistul nu este Vintilă Horia ci Mihail Ralea." Altă minciună, pentru că Frontul Renaşterii Naţionale nu era un partid nazist. Era una din nebuniile lui Carol al II-lea. Nu se poate spune că Ralea a fost vreodată nazist. Dar fotografia cu salutul putea susţine afirmaţia. Era un gest de presă în favoarea mea, dar cu preţul unei alte minciuni. Nu m-am putut bucura şi nu m-am simţit mai apărat. De Crăciun am plecat la Lausanne. Elveţienii m-au primit extraordinar. Mă opreau pe stradă, bărbaţi, femei, tineri, bătrâni, arabi, americani, toate naţiile, ca să le dau autografe. Eram tratat cu simpatie, eram oprit ca să mi se strângă mâna. În ziare citeam: "Dumnezeu s-a născut în exil" – 50.000 de exemplare, peste o săptămână – 75.000 de exemplare, apoi 100.000 de exemplare, şi aşa mai departe. Editorul mi-a povestit că după scandalul monstruos, timp de o săptămână, cartea nu s-a vândut. Apoi lumea s-a năpustit pur şi simplu asupra ei, cerând mărirea tirajelor. Semnam contracte într-una. Numai în

perioada aceea au apărut peste 200.000 de exemplare. A fost tradusă în engleză, germană, spaniolă… A apărut până şi în Finlanda şi în Grecia. S-au făcut o mulţime de teze de licenţă şi doctorat despre cartea mea, în foarte multe ţări. Este o carte recomandată de profesori ca lectură obligatorie... Dar cartea continuă să apară şi acum. Tocmai mi-au trimis ediţii noi din Franţa, Italia...

- Eraţi apropiat de Mircea Eliade…Cum a reacţionat la acest eveniment?

- Să-ţi arăt ce mi-a scris imediat după ce se anunţase premiul: "Ar fi trebuit, poate, să-ţi trimit aseară o telegramă – dacă ţi-aş fi putut spune cât ne-am bucurat, şi pentru câte motive. Te felicităm din toată inima şi-ţi urăm să mergi tot înainte, ca să ne mângâi de atâtea umilinţe, neaşteptate, pe care neamul românesc le-a îndurat, foarte curând, de la scriitori născuţi din el. Scriu cu greutate (pentru că degetele îmi sunt încă înţepenite), dar nu ştiu cum să-ţi spun mai clar, cât sunt de mândru şi de fericit de triumful dumitale. Prin dumneata, literatura română va redobândi prestigiul mondial pe care l-a avut cândva prin Panait Istrati. Îmi leg o seamă de speranţe de această reintrare a spiritului românesc în literatura universală."

- Aţi avut şi satisfacţii! Nu s-a gândit nimeni la un film?

- Ba da, prin ’62 mi-a venit o propunere din partea unei societăţi americane. M-au invitat la Roma la o discuţie. Proiectul lor era destul de avansat. Fixaseră şi distribuţia: Lawrence Olivier şi Silvana Mangano. Excelent, nu? Când am văzut scenariul şi am realizat că nu mai era nimic din cartea mea, că filmul era axat doar pe viaţa amoroasă a lui Ovidiu şi pe scandalurile Romei din acel timp, am refuzat să semnez contractul. Dintr-atâtea cărţi bune se făcuseră filme proaste. Nu mai era nevoie de încă unul.

- Cât aţi mai rămas la Paris?

- Până în vara lui ’64.

- Aţi trăit la debutul dumneavoastră ca romancier bucuria unui mare succes, dar şi şocul unei cumplite nedreptăţi. Cum s-a reflectat acest lucru, ulterior, în scrisul dumneavoastră?

- Eu cred că această dramă personală n-a modificat conceptul sau trăirea mea faţă de exil, pot spune că le-a aprofundat. Am rămas mai departe un exilat. Marea greşeală a comuniştilor români a fost că m-au transformat dintr-un luptător anonim într-unul celebru, dintr-un anticomunist oarecare într-unul cunoscut în toată lumea. Chiar atunci, în anii 1960-1961, am făcut în presă o campanie împotriva comunismului. Toate partidele comuniste au primit ordin să mă atace. Deci şi publicaţiile comuniste. Minciuna cu antisemitismul meu a creat o alianţă între anticomunişti şi extrema stângă.

- Aţi fost şi aţi rămas un intelectual de dreapta, trăind în Occidentul în care, mai ales în anii ‘50, ‘60, intelectualitatea era din ce în ce mai accentuat de stânga.

- Eu am avut atunci o convingere instinctivă, pe care în ultimii ani am putut să o clasific într-un fel. Ce este dreapta şi ce este stânga? Eu sunt considerat de dreapta pentru că nu sunt de stânga. Mi-am dat seama că în realitate este vorba de altceva, mult mai metapolitic. Eşti apărător al vieţii sau aliat al morţii? Eşti cu viaţa sau eşti comunist. Pentru mine, a fi de dreapta nu înseamnă numai a fi contra stângii, ceea ce ar fi prea puţin. A fi de dreapta înseamnă a apăra o atitudine de adeziune permanentă la real. A fi de stânga înseamnă a fi dincolo, împotriva realului, în pură utopie. A fi de dreapta înseamnă a crede în Dumnezeu, a avea o credinţă, a fi patriot, a respecta valorile familiei, valorile proprietăţii private, a fi aproape de tradiţii, de strămoşii neamului, a te integra într-o atitudine etică permanentă care a făcut posibilă evoluţia societăţii în lume. Toate civilizaţiile s-au structurat în jurul acestei drepte care este viaţa. Credinţa, familia, patria şi proprietatea privată înseamnă pentru mine viaţa. Omul care apără aceste valori este "de dreapta", însă el este apărător al acestui filon tradiţional. A fi de stânga înseamnă a fi împotriva realului. De ce stânga a dat naştere la catastrofe începând cu teroarea Revoluţiei Franceze? Pentru că, socotindu-se apărătoarea unui adevăr care

era o minciună pură, socotindu-se apărătoarea unor valori care erau antivalori, a considerat obligatoriu să-i elimine din viaţă pe adversarii săi. I se tăia capul cui se opunea. Aşa a fost în Revoluţia Franceză. Metoda a fost perfecţionată de Revoluţia Sovietică. Ce era contra era eliminat. Stânga a fost utopică. Ea a creat mizeria morală, materială şi spirituală din spaţiul sovietic şi din zonele de influenţă. Dovezi mai concrete că erau alături de realitate, în afara realului, nu există.

- Experienţa exilului pentru un scriitor este diferită de aceeaşi experienţă asumată de alt om, de alt tip de intelectual sau artist?

- Categoric este diferită. Exilul nu înseamnă a pleca dintr-un loc şi a trăi în alt loc. O fi asta pentru mulţi, nu şi pentru scriitor. Pentru scriitor exilul este o tehnică a cunoaşterii. Pentru mine, dragostea, exilul şi moartea sunt cele trei chei ale cunoaşterii. Dintotdeauna am visat să scriu romanele marilor exilaţi. Dante este una din marile tentaţii. Am învăţat italieneşte, în ţară, prin ‘37 sau ‘38 ca să-l pot citi pe Dante în original. De foarte multe ori, în exil, m-am întâlnit cu el. Am locuit un an la Florenţa, trăind în locurile în care trăise şi el. Cu Papini vorbeam foarte mult despre Dante şi am înţeles, prin lecţia pe care el a dat-o omenirii, că exilul este o cheie supremă pentru a ajunge la ultima cunoaştere. Dacă n-ar fi fost condamnat de ai lui, dacă n-ar fi trăit cea mai mare parte a vieţii în exil, n-ar fi scris “Divina

Comedie". Problema asta mi-am pus-o şi eu. Dacă rămâneam în ţară, într-o ţară liberă, să zicem că ruşii n-ar fi intrat în România, mi-aş fi continuat cariera diplomatică, mi-aş fi realizat visul de a fi ca Duiliu Zamfirescu sau Claudel, aş fi scris cărţi, chiar un roman al lui Ovidiu, poate chiar "Dumnezeu s-a născut în exil", dar, cu siguranţă, un altfel de roman. Un roman care poate ar fi interesat publicul din România, dar n-ar fi interesat întreaga lume. N-ar fi fost romanul unui sacrificat în numele cunoaşterii. Ar fi fost aventura unui roman la Tomis. Ceea ce era cu totul altceva. Romanul a ieşit aşa cum a ieşit, doar pentru că eram eu însumi în poziţia lui Ovidiu, un exilat, şi pentru că mi se dăduse cheia cunoaşterii care este exilul.

- S-a împlinit astfel, prin sacrificiu, una din aspiraţiile avute când aţi întemeiat revista ***Meşterul Manole***, nu?

- Fără îndoială. M-am gândit mult la asta. Eu am avut norocul ca, nerămânând în România, să împlinesc idealul nostru, al generaţiei mele…Dar nu numai prin mine s-a împlinit acest ideal. Datorită martiriului sau suferinţei exilului a fost posibilă această înflorire românească în literatură, artă, filozofie. Mă gândesc la românii care în exil s-au realizat mult mai mult decât s-ar fi realizat poate, chiar într-o Românie fericită. A servit la ceva exilul nostru. Pentru mine asta este împăcarea cu viaţa. Mă întreb: de ce eu am fost condamnat să trăiesc cea mai

mare parte a vieţii departe de ai mei şi de ţară? Şi-mi răspund: Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade, Lupaşcu, atâţia alţii şi eu ne-am fi realizat dacă am fi rămas în România doar pe un plan gândirist, adică naţional, şi n-am fi reuşit niciodată să spargem aceste limite. Durerea exilului ne-a transformat în altceva. Strigătele noastre s-au auzit în toată lumea.

- Credeţi că trebuia să vi se ia ceva, ca să puteţi primi tot ce aţi primit?

- Fără îndoială. Mi s-a dat mult mai mult decât mi s-a luat.

- Pentru un scriitor, a scrie într-o altă limbă este un semn tragic. Aţi spus-o chiar dumneavoastră. Când aţi scris "Dumnezeu s-a născut în exil", în franceză, vă gândeaţi că este doar o formă de exprimare, necesară pentru o comunicare pe plan universal, sau simţeaţi că este mai mult?

- Întotdeauna simţeam că scriu în româneşte. Asta a fost o observaţie făcută de mulţi. Eu scriam în româneşte în conţinut, şi în franţuzeşte ca formă. Nu ştiu dacă este foarte clară exprimarea mea. În capul meu am gândit şi am scris în româneşte. Ce mă făceam cu ea, dacă o exprimam tot în româneşte?! Exilul nu este numai o depărtare de un loc şi o încercare de a prinde rădăcini în altă parte. Exilaţi au fost majoritatea scriitorilor care au rămas în România. Un alt fel de exil. Exil interior, exilat în propria ta Ţară. În timpurile astea grele este evident că şi

scriitorii din ţară au fost nişte exilaţi. De altfel, într-un roman pun problema asta a omului care este izolat, închis în România. Închisoarea implică o exilare.

- Credeţi că ideea după care un scriitor nu-şi poate da măsura talentului decât în limba maternă este o prejudecată?

- Da. Limbile diferite nu te împiedică nici să fii tu însuţi, nici să fii român. Dimpotrivă. Eu cred că scriind în franceză şi spaniolă m-am apropiat de România, ca şi cum aş fi făcut ocolul pământului. Am plecat din România prin est, cum a făcut Cristofor Columb, şi m-am întors, pe dincolo, dar tot în România. Am ajuns cu un enorm adaos de cunoştinţe, cu o viziune mult mai amplă a ţării mele. Din această experienţă a exilului pe care l-am trăit, România a ieşit în sufletul meu mai aprofundată şi mult îmbogăţită. În esenţa mea românească, eu nu m-am schimbat. M-am schimbat din punct de vedere existenţial. Eu n-am ieşit din spaţiul mioritic. De ce se spune că Eugen Ionescu este un continuator al lui Caragiale? Şi el are o matcă stilistică românească din care nu poate să iasă. Trebuie să fii într-un fel un degenerat sau un superficial ca să încerci – cum au făcut unii – să-ţi construieşti gloria pe un atac al propriului tău popor, al propriului tău trecut. Înseamnă a te denigra pe tine însuţi. Dacă rămâi tu însuţi, dacă reuşeşti să nu-ţi părăseşti rădăcinile, atunci duci ceva mai departe. Eu cred că acel ceva a fost dus mai departe de noi, cei

din exil, nu pentru că am fost mai buni decât cei care au rămas în ţară, ci pentru că am putut să ne spunem, cum zice Heidegger, “ a te zice”, ne-am putut zice. Ceilalţi din România au fost reduşi la tăcere. Dacă se abăteau de la regulile impuse erau închişi sau omorâţi. Depinde cât de incomozi erau. Cum s-a întâmplat şi în Rusia. Timp de 70 de ani Rusia n-a dat nici un mare scriitor decât atunci când scriitorul a avut curajul să se ridice împotriva irealului. Cum au fost Pasternak sau Soljeniţin. În momentul în care s-au ridicat împotriva utopiei, cu toate riscurile, au creat capodopere. Noi am avut în exil fericirea de a crea în libertate. A scris fiecare cum a simţit că trebuie să scrie.

- Spuneaţi că atunci când aţi scris “Dumnezeu s-a născut în exil” aţi fost sigur că aţi scris o carte bună. Dar mai târziu? Când a apărut îndoiala, momentul de criză care trece prin destinul oricărui creator?

- Prin 1964-65, când mă apropiam de cincizeci de ani, mi-am pus dintr-odată problema situaţiei mele faţă de adevăr. Am fost îndreptăţit în tot ce am făcut până atunci sau m-am înşelat? Cum să verific dacă am avut dreptate sau nu? Este bine că am rămas creştin, român şi anticomunist? Dacă este o minciună tot ce am făcut? Am avut o criză teribilă la cincizeci de ani. Tot atunci, traducând omega în două cifre, aflasem că rezultă cincizeci. Şi credeam că sfârşitul meu pământesc era la cincizeci de ani. Cu

atât mai mult, căutam semne că nu m-am înşelat, sau, dacă mă înşelasem, doream o posibilitate de a mă corecta. Mi-am imaginat o întâlnire, imposibil de realizat, cu cele mai mari genii contemporane. Am făcut o listă în care i-am pus pe Heidegger, pe Junger, oameni de ştiinţă, filozofi, scriitori, artişti, fizicieni… Vreo patruzeci de personalităţi erau pe acea listă. Întrebarea era cum să fac posibilă întâlnirea mea cu ei, pentru a afla în ce situaţie sunt eu faţă de cercetarea acestor oameni, mai vârstnici ca mine şi care, cu siguranţă, ajunseseră la o certitudine în cercetarea lor. Cum mi s-a întâmplat de multe ori când mă aflam fără răspuns, acesta a venit deodată… O revistă medicală din Madrid, editată de o mare fabrică de antibiotice, mi-a propus să fac o anchetă prin mai multe spitale occidentale. Lucrul mă interesa până la un punct. I-am spus directorului acelei fabrici că intenţionam să fac vreo patruzeci de interviuri cu centrele pământului, aşa numisem geniile contemporane pe care vroiam să le întâlnesc. El a găsit ideea extraordinară şi mi-a finanţat această călătorie care a durat doi ani. Plecam în fiecare lună de cel puţin două ori. În Franţa, Anglia, Germania, Italia, America de Nord, Suedia, Irlanda. Am făcut o listă de precursori ai momentului actual, care erau, pentru mine, Alfred Nobel, James Joyce, Miguel de Unamuno şi Jung. Am început ancheta făcând interviuri cu prietenii sau urmaşii lor. La Zürich am stat de vorbă cu fiul lui Jung. La Dublin am găsit o persoană care îl cunoscuse

pe Joyce. Am făcut un interviu cu Heisenberg, marele fizician, laureat al premiului Nobel. Prima dată m-a refuzat, dar, după ce i-am scris o nouă scrisoare în care-i spuneam că ar fi interesant ca un premiu Goncourt să stea de vorbă cu un premiu Nobel, a acceptat. A fost o întâlnire foarte interesantă. Mi-a dăruit, cu dedicaţie, o carte aflată atunci în manuscris. Aceste întâlniri cu fizicieni, astronomi, filozofi, pictori, romancieri, a avut o enormă influenţă asupra mea. În primul rând vedeam că nu mă înşelasem. Am întâlnit în ei, mai ales în oamenii de ştiinţă, oameni extrem de credincioşi. Pe Heisenberg l-am întrebat, cu oarecare sfială, care sunt legăturile lui cu Dumnezeu şi mi-a răspuns: ”Mult mai bune decât cu oamenii!” Citindu-i mai târziu pe marii fizicieni, mi-am dat seama că-l întâlniseră pe Creator în cercetările lor. Dispreţuiau total tot ceea ce era materialism, mai ales materialismul dialectic. Considerau comunismul un blestem care căzuse pe nişte biete popoare din Estul Europei. Problema lor era distrugerea materialismului şi introducerea în ştiinţă a unui nou spiritualism legat de materie. Deci, nu numai că mi-am dat seama că aveam dreptate în lupta mea, însă am intrat în legătură cu o nouă viziune a lumii, care era a oamenilor de ştiinţă. Am fost pe rând intens pasionat de psihiatrie, de filozofie, de fizică. Întâlnirea mea cu Heisenberg mi-a deschis o nouă perspectivă asupra lumii. Mi-a modificat profund concepţia despre viaţă şi despre literatură. Când mi s-a propus să devin

la Madrid profesor la Şcoala de jurnalistică, ceva mai târziu devenită facultate, am propus o catedră de literatură universală contemporană, pe care de la început am privit-o din toate unghiurile posibile. Mi-am dat seama că literatura este o tehnică a cunoaşterii, contemporană cu atâtea alte tehnici ale cunoaşterii, care, utilizând limbaje diferite, spuneau aceleaşi lucruri. Am descoperit că civilizaţia este un front, cu luptători care înaintează pe aceeaşi linie, având exact aceeaşi problemă, dar utilizând fiecare o altă armă. Am descoperit cât de asemănători sunt poeţii cu fizicienii.

- Asemănarea vine din cunoaşterea prin credinţă? Aţi putut verifica acest lucru din întâlnirile cu "centrele pământului"?

- Am avut o confirmare în contactul cu marii oameni de ştiinţă. Foarte rar în viaţa mea am avut crize de îndoială. Mi-am pus foarte multe întrebări, dar niciodată nu m-am îndoit că există cineva deasupra mea, care mă vede şi chiar mă controlează. Am găsit, într-una din conferinţele de pe la douăzeci şi cinci de ani ale lui Heidegger, un lucru care m-a confirmat şi m-a liniştit pentru totdeauna. El spune că există două teologii: o teologie a teologilor care au scris sute de mii de volume, deci o teologie universitară compusă din biblioteci întregi ce dovedesc existenţa lui Dumnezeu, şi, paralel, o teologie a lui Christos pe cruce, care n-are nevoie de nici un tratat de teologie. Eu cred în teologia lui Iisus

pe cruce. Dacă tu crezi că Iisus a suferit şi a murit pe cruce şi a înviat a treia zi, nu ai nevoie de mai mult. Iată un fel cotidian de a anihila condiţia de exilat.

- Se poate vorbi de vreo nuanţă de libertate în afara credinţei?

- Nu există libertate în afara credinţei. Se vorbeşte astăzi despre drepturile omului şi oamenii politici încearcă să se realizeze în afara credinţei. Este imposibil. Dacă nu crezi în Dumnezeu nu poţi să crezi nici în om. Drepturile omului fără obligaţiile omului faţă de Dumnezeu nu reprezintă nimic. Sunt cuvinte goale. Oamenii politici manipulează azi cuvinte goale, la care au aderat la Helsinki, la Viena, la Madrid toţi reprezentanţii democraţiilor occidentale. Dar au semnat acolo şi trimişii lui Brejnev şi ai lui Ceauşescu. Nu este un joc sinistru?

- Care a fost cel mai important moment în care aţi avut revelaţia credinţei oamenilor de ştiinţă cu care v-aţi întâlnit?

- Eram în Anglia, la Observatorul astronomic Jodelbank, lîngă Manchester, şi făceam un interviu cu Sir Bernard Lowel, creatorul acestui observator care detectează existenţa unor stele în spaţiu, prin radiofonie. La sfârşitul dialogului nostru, l-am rugat să-mi expună teoria lui despre naşterea cosmosului şi despre sfârşitul universului. S-a uitat la mine câtva timp şi mi-a spus: “Ca să schiţez o astfel de teorie ar trebui să consult o comisie de teologi.” Un răspuns pe care un om de ştiinţă din secolul al XIX-lea nu l-ar fi

putut da. Mi-am dat seama că omul de ştiinţă actual, cu cât a studiat mai mult, cu atât s-a întîlnit mai repede cu Creaţiunea şi cu Creatorul.

- Câte ediţii a avut această carte de interviuri cu "centrele pământului"?

- Vreo şapte-opt ediţii. A ieşit o carte de vreo cinci sute de pagini care, în Spania, cel puţin, a avut un foarte mare succes. A apărut şi în Italia, şi în Portugalia. Datorită acestei cărţi am rupt în 1970, vreme de zece ani, relaţiile cu lumea literară franceză. De ce? Cartea apăruse în Spania şi i-am trimis-o şi editorului meu de la Paris, care mi-a scris foarte revoltat: "Cum îndrăzneşti dumneata, scriitor de limbă franceză, să scrii o carte în altă limbă?" Mi s-a părut o atitudine atât de absurdă încât m-am supărat şi am terminat cu Franţa pentru mai multă vreme. Am scris între timp mai multe cărţi în spaniolă. Ştefan Lupaşcu, poate cel mai mare epistemolog al secolului nostru, îmi spunea de multe ori: "Ce noroc ai că scrii în limba spaniolă! Îmi dau seama că franceza este o limbă din ce în ce mai limitată, pe când spaniola devine din ce în ce mai universală." După câţiva ani de tăcere în roman, am scris această ***Călătorie la centre***, apoi ***Introducere în literatura secolului al XX-lea*** şi ***Romanul secolului XX***, cu problema acestei legături între religie şi drepturile omului. Abia mai târziu am revenit la limba franceză, scriind ***Journal à la fin du siècle***. În 1989 a fost centenarul Eminescu. L-am

reluat pe Eminescu care, ca şi Dante, chiar mai mult, a rămas pasiunea vieţii mele. Pasiunea faţă de omul Eminescu şi faţă de opera Eminescu. Mi-am dat seama întotdeauna că România fără Eminescu ar fi fost cu totul altceva. L-am definit pe Eminescu nu ca poet, ci ca o ţară. Eminescu este o ţară: România. În iunie 1989 a avut loc centenarul Eminescu la Paris. În aprilie 1989 am spus mai multor prieteni că, fiind anul Eminescu, România se va elibera. Şi tot atunci am început să scriu un jurnal în româneşte. Începusem să mă întorc în Ţară… În 1990 am început să scriu al doilea volum din jurnal, tot în româneşte. Şi, datorită legăturilor imediate pe care le-am luat cu Ţara – de fapt, eu niciodată nu le-am întrerupt – mi-am pus problema următorului roman, pe care îl am în cap de vreo trei ani şi pe care m-am hotărât să-l scriu în româneşte. Deci să mă întorc definitiv. În momentul de faţă trăiesc în această transă: scriu în jurnal şi mă gândesc la acest roman pe care mâine sau poimâine, sau peste trei luni îl voi scrie în limba română şi care este de fapt romanul României. Fiind romanul României nu pot să-l scriu decât în limba română.

- Exaltarea pe care aţi trăit-o în decembrie 1989, despre care am vorbit şi la prima noastră întâlnire din martie anul acesta, s-a mai estompat …

- Este foarte greu de descris exaltarea pe care am trăit-o în decembrie trecut… Eram agăţat de radio, televiziune şi de telefoanele cu Ţara. Timp de două-trei săptămâni am fost sigur că totul s-a

schimbat brusc şi pentru totdeauna. Credeam că am ieşit din rău şi am intrat în bine. A fost o naivitate să cred asta. Dezamăgirea m-a lovit imediat. Am fost foarte emoţionat când mi s-a spus la telefon că mi s-a acordat calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor din România. Am avut întâlniri chiar aici, la mine în casă, cu scriitori veniţi din România. Mi-am dat seama că mulţi trăiau exaltarea care mă cuprinsese şi pe mine. Apoi am trăit cumplite deziluzii. Cred că Frontul nu trebuia să se prezinte la alegeri, după ce a promis că nu va face acest lucru, pentru că asta însemna intrarea într-o nouă minciună. Nu se pot face lucruri mari minţind. Apoi atitudinea Frontului faţă de partidele politice istorice, ca şi faţă de presa independentă, mi s-a părut de la început mai mult decât imorală, obscenă. Noua putere se declara democratică şi lua măsuri antidemocratice. Cum poate să existe o ţară democratică având cenzură la poştă? Cum se poate numi un guvern democratic acela care împiedică difuzarea presei libere în România? Pentru mine a fost o durere de nedescris să trec eu însumi de la o atitudine de admiraţie, faţă de mine ca român, la una de dispreţ şi de înjosire. După 22 decembrie eram centrul unei adoraţii a prietenilor spanioli. Nu numai că mă iubeau ca prieten, dar mă adorau ca român, aparţinând unui popor care făcuse la Timişoara, la Bucureşti şi-n toată Ţara ceea ce văzuse toată lumea la televizor. Îmi dădeam seama atunci că România realizase un lucru unic şi extraordinar în propria ei

istorie, şi că acest lucru era văzut şi cântărit de restul omenirii. Apoi, după alegeri, şi mai ales după 13 –15 iunie, nu mai puteam scoate capul în lume. Este foarte greu de descris, dar şi foarte greu de uitat acest lucru. Am început o campanie gigantică în toată Spania, ţinând conferinţe după conferinţe şi explicând ce se întâmplase, ca să pot menţine cât de cât planul pe care urcase România în decembrie 1989. A fost extrem de greu. Mă străduiesc în continuare să păstrez imaginea eternă, esenţa şi nu existenţa României.

- Astăzi poşta v-a adus aici, la Villalba, prima ediţie apărută în România a romanului "Dumnezeu s-a născut în exil". Este un eveniment şi pentru românii din ţară şi pentru dumneavoastră, un eveniment care spune că totuşi s-a schimbat ceva în România, chiar dacă nu ne ajunge şi nu ne mulţumeşte pe deplin.

- Îmi dau seama că foarte multe sunt legate de dificultăţile din trecut. De schimbat, s-au schimbat unele lucruri. Faptul că eu pot să public în România, este unul dintre ele. Privind această carte am găsit oglindite în ea toate greutăţile prin care trece acum România. Sper totuşi ca ea să ajungă acolo unde trebuie să ajungă. Şi poate că, de astă dată, visul din tinereţe, ca scrisul meu să schimbe ceva în oameni se va împlini, iar mesajul din "Dumnezeu s-a născut în exil" să poată schimba ceva în România. Am această iluzie ca romanul meu să poată da ceva poporului meu.

- Aţi vorbit de întoarcerea dumneavoastră în ţară, prin scris. Vă mai gândiţi şi altfel la această întoarcere?

- Aş vrea să mă întorc în România, dar nu ca turist. Aş vrea să pun umărul, să fac ceva. Aş vrea să ţin cursuri, să mă ocup de o colecţie la o editură, să scriu în presă, adică să mă dedic acestei întoarceri, la care am visat 45 de ani. Tot timpul am visat să mă întorc în România şi tot timpul m-am rugat ca România să se elibereze. Într-un fel România s-a eliberat şi aş putea să mă întorc chiar mâine acolo. Un mare poet spaniol, călugăr, din secolul al XVI-lea, profesor la Universitatea din Salamanca, a fost condamnat şi a făcut vreo opt ani de închisoare. După eliberare i s-a redat catedra şi, când s-a prezentat în faţa studenţilor, le-a spus: "Aşa cum vă spuneam ieri…" Aşa aş vrea să fac şi eu. "Aşa cum vă spuneam ieri", adică, în urmă cu mai mult de 45 de ani… Asta ar fi posibilitatea mea de reîntoarcere în România.

- Este un vis foarte frumos. Vă doresc să vi se împlinească!

- Am avut zilele trecute un vis teribil. Am din când în când nişte vise atât de mângâietoare şi de consolatoare, încât cred, până la un punct, ce spunea Adler, că, dacă ai o viaţă nefericită, ai vise fericite. Odată, acum doi-trei ani, am visat – era un vis în trezie – că pluteam în spaţiu şi eram cuprins de fiinţă. Trăiam în fiinţă şi eram aşa de fericit, cum niciodată

n-am fost pe pământ. A fost de fapt o viziune a mea însumi, întins, plutind în fiinţă. Integrat în fiinţă şi acceptat. De atunci mă simt altfel. Zilele trecute eram în sudul Franţei, într-un hotel. Fusese o furtună teribilă şi n-am putut dormi. Dintr-odată m-am văzut în faţa unei catedrale, din Occident sau din România, nu-mi dădeam seama. Eram îmbrăcat în straie preoţeşti. Eram mitropolit, cardinal, episcop, sau aşa ceva. Ieşisem din catedrală unde dirijasem un concert eminescian. În faţa catedralei am ridicat mâinile în sus, cuprins de o imensă fericire şi am dedicat acel succes, toată atmosfera respira o imensă glorie, lui Eminescu, al cărui spirit se afla acolo, era prezent. Simţeam teribil prezenţa lui. Simţeam cum accepta dedicaţia mea. Nu ştiu ce să însemne visul ăsta. Poate că înseamnă întoarcere, poate că Eminescu mă ajută să mă întorc. Când scriam "Dumnezeu s-a născut în exil", am avut deseori senzaţia că Ovidiu era pe undeva, pe lângă mine, şi că mă ajuta să scriu despre el. Acum doi-trei ani am primit o scrisoare de la Paris, de la Jean Pârvulescu, un mare poet, care-mi spunea: "Prin 1961-62 m-am întâlnit la Paris cu Ezra Pound, care te căuta pretutindeni pentru că vroia să-ţi comunice ceva despre Ovidiu." Prezenţa lui Ovidiu am simţit-o în preajma mea, dar pe Ezra Pound nu l-am întâlnit niciodată.

"Crezi că merge ca exerciţiu pentru filmul nostru?", m-a întrebat imediat ce am închis magnetofonul. "Sigur", i-am răspuns, alungând părerea de rău că interviul n-a putut fi filmat. Au urmat alte zile petrecute împreună, cu el, cu soţia lui, Olguţa, şi cu Monica Nedelcu, profesoară la Universitatea Complutense din Madrid, autoarea unei lucrări de doctorat "Viaţa şi opera lui Vintilă Horia". La despărţire mi-a spus apăsat: "Voi veni în România când tu o să mă chemi!" "Şi acum", i-am răspuns bucuroasă că-şi făcea iar planuri de drum. "Nu, nu acum, să se mai limpezească… Sau dacă cineva mă cheamă la Universitate să ţin vreun curs, să fac ceva…Anunţă-mă!"

La Bucureşti mă întâlnesc cu rectorul Universităţii. Îi vorbesc despre Vintilă Horia, despre dorinţa lui…"Ştiţi că el a fost legionar.""N-a fost", şi-i explic tot ceea ce aflasem. "Oricum, spune rectorul, este o minciună atât de înrădăcinată, încât demontarea ei ar tulbura rău apele". "Şi vi se pare că plutim în limpezimi ?" "O să văd ce pot face." Fraze de acelaşi tip mi se rosteau oriunde deschideam subiectul. La Uniunea Scriitorilor, edituri, reviste.

M-am gândit să public fragmente din interviul făcut în octombrie la Villalba. Lumea va afla adevărul, confuziile se vor mai limpezi, îmi spun, şi dau două fragmente la "Contrapunct" şi la "22". La"Contrapunct" apare imediat, la "22" durează vreo cinci săptămâni. Mă interesez, cineva se scuză

pentru întârziere şi-mi spune că a intrat în numărul care apare peste două zile. Cumpăr revista şi constat că toată partea în care Vintilă Horia explica de ce este de dreapta a fost cenzurată. Un redactor avea să-mi explice că, din cauza acestui pasaj, a durat atâta şi că, în cele din urmă, Gabriel Andreescu operase tăietura. Bineînţeles că lui Vintilă Horia nu i-am spus decât că a apărut fragmentul pe care eu l-am încredinţat revistei. În acelaşi timp căutam soluţii pentru realizarea filmului. Din când în când, în cutia mea poştală soseau scrisori de la Vintilă Horia…

Scrisori de la Vintilă Horia

Villalba, 31 ianuarie 1991

Dragă Marilena,

Cu mulţumiri şi la mulţi ani! Abia acum două zile am primit rândurile voastre din Decembrie. Am fost la Paris de Sărbători şi ne-am distrat între sarmale din XVI-e şi sarmale de la periferie. Cam asta am făcut vreme de zece zile. Am cunoscut şi lume interesantă venită din Ţară. Visul meu e să mă mut la Bucureşti şi să văd în fiecare zi oameni simpatici şi deştepţi, prieteni buni şi genii locale. Căutăm deci casă la Bucureşti sau un apartament prin jurul Grădinii Icoanei sau a Parcului Ioanid, sau pe lângă strada Popa Rusu, Toamnei şi Spătarului.(…) Nu mi-a scris Mircea Martin de la "Univers". Oricum, aşa cum am spus şi altor editori, nu-mi convine să semnez acuma contracte făcute după vechile legi. Aştept să apară o nouă lege asupra drepturilor de autor,

pentru că actualele condiţii sunt înjositoare pentru autori.(…)
Dragă Marilena, ne e foarte dor de voi. Aştept "22" cu interviul şi "Contrapunct". Barbăneagră a început să facă un interviu filmat cu mine, la el la ţară, sper să iasă bine. Am semnat un contract cu Suedia, tot pentru "Dumnezeu s-a născut în exil" care ajunge astfel la a 15-a traducere. Basarabenii au cerut 15.000 de exemplare din această carte. E frig şi munţii din apropiere sunt acoperiţi de zăpadă. Zilele trecute a nins mai bine de o oră. Pisica se juca cu fulgii şi cred că şi ea se gândeşte la voi. Vă îmbrăţişăm cu drag,
Vintilă şi Olguţa

Villalba, 5 martie 1991

Dragă Marilena,
Am primit scrisoarea şi revistele şi îţi mulţumesc. Mi le-a adus Cotelo, cu care am stat aici mult de vorbă. Se întoarce prin aprilie. Ar fi vrut să meargă cu noi, însă nu va fi

posibil, pentru că el trebuie să se ducă la un curs, în S.U.A sau în Canada, iar noi nu putem pleca spre Ţară decât în jurul lui 30 aprilie, după o conferinţă la Biarritz în 27. Vom rămâne probabil până la 10 Mai. Itinerariul va fi destul de complicat, aşa că vi-l vom explica de visu la Bucureşti.(Oare să fie adevărat?)

Ce articole au apărut în "România Liberă" şi "Contrapunct"? Cred că am primit unul despre Transilvania, nu însă şi celălalt despre Brâncuşi. Adună-mi, te rog, tot ce crezi că merită, voi lua cu mine acest material, la întoarcere.

(…) Mi-a plăcut interviul pe care l-ai dat în Phoenix. Înţeleg de ce ai atâţia duşmani şi atâţia prieteni, fiecare pe unda pe care şi-o merită. Vom vorbi în curând de multe şi mai ales de planurile noastre de viitor. Mi-ar place să petrec la Bucureşti câteva luni pe an, de pildă din aprilie până în iulie şi abia apoi să iau o decizie definitivă. Mi se pare normal să trăiesc în Ţara mea, de care am fost separat fără voia mea. Nu crezi?

Mircea Martin nu mi-a telefonat şi nici de la Universitate n-am primit nimic. Oricum voi merge la cea de la Craiova unde voi ţine, se pare, o conferinţă. Asta e tot ce ştiu. Însă, pe deasupra acestor invitaţii, m-am hotărât, cu sau fără ele, să vin la Bucureşti, pentru că nu mai pot aştepta. Ce? Lucrurile s-au schimbat, în sensul că eu pot merge în Ţară, că acolo îmi apar cărţi şi pot publica articole. Restul, deşi anevoios, va trebui să se schimbe, mai încet decât vrem noi, însă cred că schimbarea este ireversibilă, chiar şi pentru cei care cred altfel. Istoria le e teribil de prietenă, în sensul că îi va lua ca o apă şi-i va duce acolo unde noi stăm dintotdeauna. Nu-mi fac nici o grijă în acest sens.

M-aş bucura să văd dacă ai făcut o casetă cu spectacolul Eminescu. Plănuiesc zi de zi o carte cu sau despre el. Am să-ţi vorbesc despre ea. Am şi alte planuri, mai academice, ca să zic aşa, vechi proiecte care se pot realiza astăzi în cadrul vreunui institut de li-

teratură de la noi. Unul dintre ele mi se pare chiar foarte actual şi foarte hotărâtor, însă aş avea nevoie de o echipă pentru a-l realiza.

Am mai fost la Segovia. Numărul cu anii în litere romane al Apocalipsului e tot acolo. Nu mai putem separa Segovia de voi şi nici această casă prin care aţi trecut. Vă îmbrăţişăm pe amândoi cu mult dor şi drag.

Vintilă şi Olguţa

Villalba, 19 aprilie 1991

Dragii noştri,

Am primit veştile aduse de Viorica. Ne-au bucurat şi ne-au întristat deopotrivă. Lumea spune pe aici că, după vizita nefericită a lui François Marchais, veţi avea totuşi o televiziune privată, însă nu prea îmi vine să cred. Socialiştii se sprijină unii pe alţii, ceea ce mi se pare logic, însă nu binefăcător pentru noi. Cum însă, omenirea stă să iasă din zodia socialistă, orice ar face, ordinea

cosmică a lucrurilor nu le mai este favorabilă.

Noi suntem bine, peste câteva zile plecăm la Biarritz, unde voi ţine o conferinţă, la o Universitate privată, despre "Ezoterismul lui Dante." Păcat că nu veţi fi în sală. Am de gând să-i dau gata, pentru că în Franţa se ştiu puţine lucruri despre această faţetă a marelui florentin. Apoi vom merge două zile la Pau, în vizită la Domnica, fata noastră cea mare. Cea mică, împreună cu nepoţica şi cu ginerele, va veni în mai şi va sta o lună la noi. Apoi, probabil, vom pleca în Germania. Am terminat o carte şi mă gândesc la alte două, care-mi stau, ca să zic aşa, pe limbă. Pregătesc o antologie a poeziilor mele în limba română şi tot aştept, zi şi noapte, să mă pot întoarce.(…) Am descoperit într-un sat din apropiere un restaurant unde ne-ar face plăcere să fim împreună. Semnele de la Segovia sunt şi ele tot acolo. Monica, din păcate, nu va veni, pentru că e foarte slăbită şi nu ar putea suporta voiajul şi alergă-

turile de la Bucureşti. La toamnă se pare că Teatrul Naţional de la Craiova va pune în scenă "Murder în the Cathedral" tradusă de mine, iar Universitatea de acolo mă invită să ţin trei prelegeri şi să mă facă profesor de onoare. Eu fiind oltean (m-am născut la Segarcea) toate astea mi se par formidabile, mai ales în contextul nefericit în care au curajul să se manifeste sau, cel puţin să-şi schiţeze intenţiile.

Aici e frig, munţii sunt încă plini de zăpadă şi trage dinspre ei o briză rece şi tibetană. Cred că zilele astea a apărut în Ţară a doua ediţie din "Dumnezeu s-a născut în exil" şi abia aştept să o pipăi. Mă aflu într-o epocă de creaţie aproape invadantă şi obsesivă, care nici noaptea nu mă lasă să respir. Păcat că această activitate de scriitor şi conferenţiar n-o pot desfăşura la mine acasă.

Vă îmbrăţişăm cu mult drag şi dor,

Vintilă şi Olguţa

Villalba, 6 iunie 1991

Dragii noştri,

Nu mai ştiu când v-am răspuns, dacă v-am răspuns. Iertaţi-mă pentru întârziere, dacă e adevărat că din Aprilie şi până acuma nu m-am învednicit să vă scriu. Nu am nici o scuză alta decât că ne sunteţi atât de aproape încât a scrie sau a nu scrie nu schimbă nimic din prietenia noastră pentru voi, care înseamnă înainte de orice, o prezenţă vie şi permanentă.

Eu mă zbat în aceeaşi incertitudine: vin sau nu vin. Şi nu pot ieşi din ea, deşi aproape toţi prietenii mă sfătuiesc să nu mă întorc, cel puţin acum. Uşor de spus… Deşi lucrez foarte mult, nu-mi găsesc liniştea. Mă gândesc tot timpul la cum ar fi dacă aş vorbi la o Universitate românească, unui public românesc şi la cum ar fi dacă, înainte de a începe o nouă carte aş avea proaspătă în minte Valea Jiului, Sarmisegetuza, Maramureşul, locuri pe care n-am apucat să le cunosc înainte de 1944. Cred că aş deveni un alt om, vreau să spun

un alt scriitor. Am găsit într-un sertar un manuscris de care aproape că uitasem: un volum de Memorii ajuns la pagina 247, aş mai avea vreo sută de pagini de redactat înainte de a-l da tiparului. Însă cum ar putea lipsi din el scena întoarcerii? Ar fi ca o dramă fără epilog. Fără o concluzie. Am dat şi de alte pagini: poeme, zeci de poeme uitate şi deci inedite, în majoritatea lor scrise pe româneşte precum şi un Jurnal scris numai în avion sau prin aeropoarte în 1973, când călătoream mult ca să scriu o carte de parapsihologie. Cine caută găseşte… Nimic, totuşi nu mă linişteşte. Am ajuns ca un robot purtător de durere, ca un vas purtător de vin otrăvit. Nimic nu mă mai bucură, nimic nu mă consolează… Am terminat o carte, acum o lună, stau să încep alta, însă fără entuziasm. Simt că acolo mă aşteaptă un alt fel de public, care m-ar înţelege mai bine, ascultându-mă sau citindu-mă, decât cel de aici.Acum mai bine de o lună am fost la Biarritz şi am ţinut o conferinţă despre "Ezoterismul lui Dante". Era

foarte multă lume în sală şi, după întrebările puse la sfârşit, mi-am dat seama cât de pregătiţi erau. A fost un mare succes. Tot timpul nu făceam decât să mă gândesc că sala era plină de Români şi că vorbeam, nu pe malul oceanului ci pe acela al Mării Negre, la Constanţa, de pildă.

Iertaţi-mi plângerile. Într-tr-o zi am să găsesc o soluţie. Mi-a mângâiat necazurile nepoţica mea Mariana, care e de o lună la noi, împreună cu Cristina. Peste o săptămână rămânem singuri, apoi plecăm în vacanţă până pe 15 iulie. La Toledo am avut altă consolare. La 1 iunie luam parte la o ceremonie foarte solemnă a unei confraternităţi prezidată de cardinalul primat al Spaniei, cu care sunt prieten de mulţi ani. Eram toţi îmbrăcaţi în costume solemne şi atmosfera, ca în fiecare an, mă făcea să mă cred mutat în tabloul lui El Greco, "Înmormântarea contelui de Orgaz". La sfârşit m-am apropiat de cardinal ca să-l felicit şi i-am spus:"Habemus cardinalem in Dacia infelice." Tocmai fusese numit la Roma de către Papa primul cardinal român din

istorie. M-a privit, apoi a înţeles şi mi-a spus că ştie, că monseniorul Todea stătuse timp de şaisprezece ani în închisoare. Am să scriu un articol cu acest titlu. Cred că această numire ne readuce pe un plan european şi universal, de care fusesem despărţiţi. Martirii ies la suprafaţă spre mântuirea neamului.
Vă îmbrăţişez cu mult dor şi drag,
Vintilă

Villalba, 12 septembrie 1991

Dragii mei,
Nu mai avem de mult veşti de la voi. Până şi Mau e îngrijorat. De ce nu mai daţi semne de viaţă? Noi am fost plecaţi prin străinătăţi între 15 Iunie şi 22 Iulie, apoi am căzut aici pradă căldurii, care s-a potolit abia acum câteva zile. În plus n-am mai scris la nimeni pentru că am intrat într-un roman pe care-l scriu pe româneşte şi care se centrează pe figura lui Ştefan cel Mare. Am ajuns pe la jumătate şi mă sperie întru câtva faptul că m-am întors la limba română fără nici un

fel de greutate. Deşi am scris poezii şi articole pe româneşte, îmi era oarecum teamă să intru într-o casă atât de mare, cum e un roman. Văd însă că nici măcar cuvinte cronicăreşti pe care, în scris, nu le-am folosit nici când eram în Ţară, nu m-au părăsit. E o încercare destul de originală, nu ştiu ce are să iasă până la urmă, însă deocamdată mă bucur scriind, şi numai astfel rezist tentaţiei de a cădea în cea mai sumbră disperare în faţa evenimentelor din Ţară, pe care nici măcar evenimente nu le mai pot numi şi care duc de râpă tot ce se înjghebase în Decembrie 89. Din acelaşi motiv, din aceeaşi disperare pusă pe note personale, m-am hotărât să nu mai vin la toamnă, cu atât mai mult cu cât invitaţia oficială de a ţine un curs la Litere, promisă în Iunie la telefon (am fost chemat de un director general al Ministerului Educaţiei) n-am primit-o nici până acum. Îmi închipui că cineva se opune, mai sus decât o direcţie generală. Mai bine aşa, îmi zic în fiecare zi, însă asta nu mă consolează. Îmi dau seama că, deşi

unele lucruri s-au schimbat, eu nu pot să mă întorc la mine acasă. Să spun că e trist, ar fi prea puţin. E tragic, şi asta face parte dintr-o tragedie mai mare, care e aceea a României şi poate că a lumii întregi.

Când ai nevoie să răspund întrebărilor pe care mi le-ai trimis, spune-mi şi mă voi executa imediat. N-am făcut-o încă din motivele de mai sus. Energiile de pe fund, cele câteva pe care vara mi le-a lăsat întotdeauna în suflet, le-am închinat romanului cu Ştefan.

Scrisoarea alăturată te rog să o trimiţi lui Mircea Snegur. Eu de aici nu ştiu cum să fac să-i ajungă. Poate că de la Bucureşti e un avion direct cu Chişinăul şi deci şi poşta cu Moldova merge cum trebuie. Iartă-mă că îţi dau de lucru. Poate că, cine ştie, mă urc într-o zi în vreun avion şi mă duc la Chişinău înainte de a putea descinde la Bucureşti. Poate că inaugurez acolo un curs de literatură universală contemporană…
Voi când mai veniţi? Vă aşteaptă Segovia şi acea extraordinară

inscripţie de pe poarta de fier. Vă aduceţi aminte ? MMLI.

Dacă cumva o vezi pe Ana Blandiana (eu n-am plăcerea să o cunosc) spune-i că am citit "Proiecte de trecut" şi că am avut revelaţia talentului ei pe care-l credeam strict legat de poezie. Cred că e cea mai mare prozatoare a acestor ani de chin şi speranţă, sper că nu vană. Nuvela intitulată "Biserica fantomă" e o capodoperă. O povestesc Românilor şi străinilor. Scrieţi-ne de voi. Vă îmbrăţişăm cu mult drag şi dor,

Vintilă şi Olguţa.

Villalba, 12 septembrie 1991

Domniei Sale
Domnului MIRCEA SNEGUR
Preşedinte al REPUBLICII MOLDOVA
Chişinău

Domnule Preşedinte,

Îmi iau îngăduinţa de a vă scrie aceste rânduri pentru a vă felicita pentru marea izbândă a independen-

ţei, la care am luat parte cu tot sufletul, împreună cu toţi ai mei şi cu toţi Românii de pe aici. Sunt legat de Basarabia, pentru că fratele meu mai mic s-a născut la Cahul şi pentru că tatăl meu a fost în 1920 şi 1921, dacă îmi aduc bine aminte, directorul Casei Noastre de la Chişinău, unde am petrecut şi eu acei ani ai primei copilării. Îmi aduc aminte şi de o vară petrecută la Condriţa. Iar mama mea, Moldo-veancă de la Vaslui, era neam de răzeş. Aşa încât oridecâte ori aud de Moldova, cea de dincoace dar şi cea de dincolo de Prut, îmi vin în minte zilele copilăriei şi, peste ele, vuietul sângelui mă duce către plaiurile pe care le-aţi făcut din nou româneşti.

Vă scriu, de asemeni, ca să mă pun la dispoziţia Dv. şi a guvernului de la Chişinău. Cum aş putea să vă fiu în vreun fel de folos? Ca scriitor, ca profesor universitar, ca simplu Român?

Am urmărit cu pasiune evenimentele care au dus la independenţă şi mă rog lui Dumnezeu să dea României oameni profund patrioţi şi cu

înţelepciune, fără greş dedicaţi misiunii pentru care au fost aduşi pe lume.

Cu speranţa de a vă întâlni într-o zi la Chişinău, pe una din străzile copilărilei mele, pe Alexandru ce Bun, de pildă, rămân al Domniei Voastre cu cele mai sincere sentimente de admiraţie şi prietenie.

Vintilă Horia

În ultima zi a lui octombrie sunt concediată. Decizia este semnată de preşedintele Televiziunii Române, Răzvan Theodorescu. În aceeaşi zi, pe canalul 1 al singurei televiziuni din România, se difuzează primul episod din serialul ***Memoria exilului românesc****: un amplu dialog cu profesorul Alexandru Ciorănescu, pe care-l cunoscusem cu câteva săptămâni în urmă la Bucureşti. Plec la München, îi telefonez lui Vintilă Horia. Mă încurajează şi-mi vorbeşte entuziasmat de lucrul său la romanul despre Ştefan cel Mare. "E aproape gata! Şi va apare la Bucureşti, la Cartea Românească. Pot spune că sunt aproape fericit! Atât de puţin îmi lipseşte să pot fi pe de-a-ntregul. Puţinul acela încă lipseşte. Vino la Madrid. Poate facem filmul. Sau altceva. Capul mi-e plin de proiecte noi."*

I-am spus că nu pot veni, că plec la Geneva (urma să fac primul meu interviu cu Regele Mihai) şi că trebuie să mă întorc la Bucureşti unde am termen în procesul pe care-l intentasem Televiziunii. S-a bucurat auzind că urma să-l întâlnesc pe Regele Mihai: "Asta-i schimbarea de care avem acum nevoie. De fapt nu e o schimbare, ci o regăsire."

Ultima dată am vorbit la telefon la începutul lui decembrie. L-am sunat de la Bucureşti. Mi-a spus că a trimis cartea editurii şi că urmează să fie anunţat când apare. În rest, îl sâcâia o răceală... I-am scris de sărbători, şi imediat după Anul Nou am avut ocazia, printr-o cunoştinţă, să-i trimit reviste şi cărţi. Prin acelaşi mesager mi-a trimis o scrisoare şi un text mai amplu – ***"Despre degradare şi risc"****- cu menţiunea "foloseşte-l cum crezi tu."*

Villalba, 14 ianuarie 1992

Dragă Marilena,

Am încercat în mai multe rânduri să-ţi telefonez, Duminicile după masa, însă nu v-am găsit niciodată acasă. Voiam amândoi să vă urăm An Nou fericit şi toate cele bune pentru 1992. O fac acuma printr-un amabil curier special care, la

rândul lui, te va căuta la telefon ca să-ţi înmâneze aceste rînduri.
Sunt răcit şi stau în casă, cu tuse şi guturai, fără febră, însă lipsit de chef de lucru şi de orice. M-am hotărât să nu vin în Ţară, deşi primesc de peste tot invitaţii, unele, aşa cum bănuieşti, mă tentează, altele nu. Însă cred că nu am nimic de a face cu România politică actuală, aşa încât îmi pun pofta în cui şi rămân la Villalba, în compania Olguţei şi a lui Mau, care a înghiţit zilele trecute un os de potârniche…(…) Până în Aprilie deci nu vom ieşi din bârlog. Vom merge întâi la un congres de poezie în Franţa, apoi vom întreprinde diverse aventuri doctorologico-turistice prin Franţa, Elveţia şi Italia. În Iunie vom merge probabil în Mexic, pentru mai multe conferinţe, şi în Guatemala, iar în Octombrie, pentru un curs, la Santiago de Chile. Am impresia că Ţara e ţinută într-o stare ceauşistă, pentru că astfel e mai uşor de guvernat. Cât are să mai ţină această supuşenie fără reacţiune? Am impresia că nimeni nu

mai mişcă. Ce s-a întâmplat cu Acţiunea Civică? Dar cu Marian Munteanu? Trage dintr-acolo un aer ca de tăcere de mormânt. Admirabil interviul lui Pan Vizirescu din "Observator". Am sesizat cazul concedierii tale din televiziune la Parlamentul European, împreună cu alte anomalii demne de "democraţia originală" de la noi.
Vă îmbrăţişăm cu mult drag şi dor,

Vintilă şi Olguţa

DESPRE DEGRADARE ŞI RISC

Adresez aceste rânduri celor care vor citi în limba catalană şi vor iubi "Dumnezeu s-a născut în exil", nu cu scopul de a mă apăra de atacurile la care am fost supus în decembrie 1960, şi nici de a mă justifica. Nu am nimic de apărat şi nici de justificat. Scriu aceste rânduri cu singura intenţie de a spune adevărul despre mine şi despre cărţile mele şi, pentru a distanţa şi opera şi viaţa mea – aşa de intim legată de tot ce am scris – de orice posibilă interpretare de rea-credinţă.

"Lumea modernă", scria Péguy în 1907, "simte o necesitate imperioasă de a se degrada." Pare să-i fie aceasta nevoia cea mai profundă, vocaţia sa misterioasă, manifestarea propriei esenţe, inima inimii şi fatalitatea destinului ei. Degradează totul fără încetare. În ultimii câţiva ani am surprins-o umilind, în sens etimologic, reducând la nivelul cel mai de jos, în domeniul valorilor morale, creştinismul, în special catolicismul, cultura clasică, socialismul chiar, din care s-ar fi putut naşte o lume nouă, ştiinţa însăşi, care constituia instrumentul ei de conducere, aparatul care-i servea ca să domine. A degradat în fine chiar şi Res publica.

Cred, şi nu sunt singurul care gândeşte în acest fel, că această pornire de a umili, tipică timpurilor noastre, nu provine dintr-un fel greşit de a concepe

politica în sine. Cred, dimpotrivă, că asistăm astăzi la un proces înspăimântător de diabolizare a politicii, devenit posibil în momentul în care lupta dintre bine şi rău, prezentă în orice suflet omenesc, a fost câştigată de către Adversar. Evreii îl numeau Satana. Tradus în limba greacă, i s-a adăugat o nuanţă nouă şi s-a numit Diavolul, Calomniatorul. Adversar al lui Dumnezeu, deci şi al oamenilor, Calomniatorul, prinţ al răului, n-a putut niciodată să triumfe. Victimele lui n-au fost decît victime parţiale: până în momentul când omul a decretat moartea lui Dumnezeu, iar Adversarul a rămas singur în mijlocul nostru. De atunci totul a fost umilit prin politică.

Creştinismul, în primul rând, şi, împreună cu el, tot ceea ce era speranţă sau bucurie în noi. Prăbuşirea valorilor, de care Hermann Broch s-a ocupat în romanele şi în eseurile lui, înseamnă de fapt desacralizarea vieţii, devenită astfel exclusiv profană, deci profanată, în momentul în care victoria Răului a alungat din noi posibilitatea celeilalte victorii. O epocă întreagă, cu literatura ei, cu imperialismele ei înfiorătoare şi desfigurante, cu tehnica ei de pace şi de război, şi care pe bună dreptate se cheamă diabolică, cu cenuşiul care ne inundă din toate părţile şi pe care noi îl considerăm artistic, psihologic sau arhitectonic, fără să avem curajul să-l numim cu numele său adevărat, o epocă întreagă deci, şi cu ea tot spaţiul mondial peste care s-a întins, alunecă încet, de peste cincizeci de ani, către umbra aceluia care se

cheamă Prinţul acestei lumi, dar care n-a domnit niciodată ca acum: în exclusivitate. Ar fi suficient să evocăm câteva nume ilustre care au agăţat în cârligele lor, în trecerea lor prin lume, carnea oamenilor, acum zece-douăzeci de ani în urmă, pentru a descoperi sensul alianţei dintre ei şi pentru a-i integra la un loc, fără teamă de a greşi, în umbra în care ei s-au adăpostit cu fidelitate.

Au degradat şi umilit totul în noi, au fost Adversarii mândriilor noastre cele mai justificate, Calomniatorii tuturor ingenuităţilor noastre. Au încercat să distrugă în noi, urmând învăţătura stăpânului lor, rădăcinile cerului, să ne deposedeze de orice rădăcină, ca, astfel, alunecarea noastră în întuneric să se întâmple cât mai repede posibil şi fără nici o rezistenţă.

E suficient să ne oprim gândul asupra ultimului război mondial, aşa cum a fost el conceput şi realizat. A fost cel mai teribil din toată istoria, adică de când războiul există… Dar războiul e puţin lucru în viaţa oamenilor. Trebuia atrocizată forţa păcii, descompusă, distrusă, redusă, în mod deliberat, la forma unui război fără zgomot, mai teribil decât celălalt. Trebuia transformată în foamete conştient organizată, în sclavie, în lagăre de concentrare, în torturi sălbatice în fundul închisorilor, între Oceanul Pacific şi Marea Baltică. Iubirea şi prietenia trebuiau deformate şi distruse, lucrările zilei schimbate în mii de acte anti-

umane, pentru ca să fie perfecţionată opera Maestrului, a Calomniatorului.

*

"Dumnezeu s-a născut în exil" a fost destinat de la început să atragă ura Calomniatorilor. N-a fost însă atacat decât atunci când un premiu literar îl propunea atenţiei unui vast public de cititori. Această operă contrazicea o întreagă tradiţie, de origine recentă, e adevărat, dar puternică şi mondenă, goală de conţinut, dar gălăgioasă. Eu lansam contemporanilor mei un mesaj la speranţă şi acest fapt nu putea să-mi fie iertat. Mă ridicam împotriva totalitarismelor de oriunde ar fi venit, împotriva oricărei idei de constrângere şi de umilire, împotriva oricărei forme de opresiune individuală sau colectivă. Făceam din August echivalentul altor auguşti, mai puţin frumoşi, dar mai feroci, vizibili ca lipitorile pe propria noastră carne. Nici acest fapt nu putea să-mi fie iertat. Acestui antitotalitarism, prezent în fiecare pagină a cărţii, şi în toate paginile cărţilor mele scrise de la 1936 încoace, au încercat să-i opună câteva fraze alese şi izolate în mod deliberat din unele scrieri ale mele din tinereţe. S-au prezentat ca probă a "fascismului" meu fragmente de articole, omiţându-se, tot deliberat, să se citeze alte articole scrise de mine în aceeaşi perioadă şi în aceleaşi jurnale, împotriva lui Hitler şi a lui Mussolini.

Cartea mea e, în esenţă, un imn al libertăţii. Şi ei au vrut să facă din mine un aliat al tiranilor, un

răspunzător al crematoriilor, un şef de partid totalitar, un rasist, un duşman al oamenilor. Mi-ar fi uşor de demonstrat, alţii au făcut-o pentru mine şi eu le voi fi întotdeauna recunoscător, această infamie ce se ascundea sub o isterie, lansată de o legaţie străină care n-a ezitat să alcătuiască un dosar pentru "cazul" meu şi să garanteze autenticitatea "documentelor", în urma refuzului meu de a colabora cu comuniştii. Nu am nici o intenţie de a mă apăra, deoarece nu am nimic a-mi reproşa. Dar dacă m-aş fi lăsat tentat de tactica Calomniatorilor, utilizând tehnica degradării, mi-ar fi fost foarte uşor, în aceste timpuri de înşelătorie, să alcătuiesc pe contul lor o foarte edificatoare antologie. Aş fi putut să adun articole redactate şi publicate nu de adolescenţi apolitici, ci de politicieni maturi, îndoctrinaţi şi consacraţi, în paginile aceluiaşi jurnal care m-a atacat, pledând necesitatea alianţei între fascism şi comunism. Această antologie ar fi cuprins anii 1939–1940 (Moscova era atunci inundată de drapelele svasticei), plini de comentarii elocvente, consecinţă imediată a pactului Ribbentrop – Molotov. O asemenea antologie, completată cu un sumar obiectiv al câtorva evenimente internaţionale contemporane epocii, cauză de multe dezastre, s-ar putea face uşor şi acum. (Alţii, de fapt, şi-au luat această sarcină, acum cînd cartea mea a apărut peste tot în Europa şi în America.) Dar această antologie n-ar contribui numai la umilire, ar provoca indigestii teribile, ar reînvia trădări ruşinoase, şi nu acesta este

scopul meu. Pentru că eu vreau să vă spun altă poveste. Aceea a unui adolescent devenit scriitor, apărător al oamenilor, într-o lume în care esenţa umanităţii noastre este ameninţată mai mult decât oricând.

Aparţin unui popor de ţărani şi de poeţi, al cărui contact cu istoria a fost totdeauna dureros şi tragic. Un popor care adesea s-a retras din istorie, (filozofii noştri Lucian Blaga şi Mircea Eliade au explicat bine acest fenomen), s-a ghemuit dincolo de vizibil, în pădurea miturilor lui. Este vorba de o promisiune sau de un mesaj pe care Ovidiu şi Radu Negru, personaje ale celor două romane ale mele, l-au pus în lumină. Acest popor a avut întotdeauna, în formă dacă antică, sau în cea românească modernă, un sens religios despre viaţă, care evită orice tendinţă spre extremism, fie acesta optimismul sau pesimismul exagerat. Filozofia sa este aceea a resemnării, aşa cum e prezentată în paginile ultimului meu roman ("Cavalerul resemnării" – 1961): o libertate care se autorestrânge la acţiunea pur umană, lipsită de posibilitatea momentană de a se realiza pe dimensiuni mai înalte şi mai durabile. Acest fel de a fi nu implică o separare de divin.

Poporul meu consacră oamenilor nivelul contingenţei şi lui Dumnezeu pe cel al intimităţii. În această atitudine istoria n-a putut să-i fie niciodată dăunătoare. Filozofia sa a fost şi a rămas o aşteptare metafizică. Monoteismul dacilor a fost aşa,

din plin. Noi suntem un popor aşezat la încrucişarea imperialismelor. Secole de-a rândul am suportat forţa de şoc a imperiului turcesc, a falimentarului imperiu tătăresc, a imperiului austriac, a imperiului rus. Când, în secolul al XIX-lea, Franţa a vrut să ne ajute, a făcut-o pe tărâm spiritual, înainte de a trece pe cel politic cu Napoleon al III-lea care a fost un adevărat eliberator al popoarelor. Ea a trebuit să se opună forţelor reacţionare ale imperialismelor de atunci: cele trei imperii. În 1848, ajutorul rusesc a permis austriecilor distrugerea revoltei ungurilor. Polonia a avut soarta cunoscută. Intelectualii români s-au refugiat la Paris şi în Italia, pentru a scăpa de represaliile turco-ruse. O parte din România, vechea regiune a Basarabiei, ne fusese furată de ruşi în 1812. Istoria secolului al XIX-lea este, pentru noi, plină de amintiri imperiale şi, mai presus de toate, de un miros greu de "cuir de Russie", emanând din şantaje politice şi din lovituri sub centură. Secolul nostru nu va face decât să împlinească promisiunile secolului trecut, în ceea ce priveşte legăturile noastre cu Orientul Apropiat. Imperiile care ne încercuiau s-au prăbuşit în 1918 şi vechea încrucişare a drumurilor a devenit pentru un scurt timp, după expresia lui Lucien Romier, care a dedicat un întreg volum acestei probleme, "răscrucea imperiilor moarte". Austria şi Turcia au dispărut de pe harta marilor puteri, dar Rusia n-a făcut decât să-şi schimbe numele. Tronul ţarilor a încetat de a mai fi ereditar. El a devenit însă

accesibil marilor vulpoi, celor care corespundeau mai bine cu speranţele şi, mai ales cu spaima maselor. În felul acesta noi am devenit vecinii unei utopii, fondate, cum spunea Berdiaev, pe o imensă incultură. În momentul acela, tinerii ridicară din nou fruntea în România. Ei refuzară să se alieze cu partidele zise democratice, a căror atitudine faţă de comunism le apărea ineficientă, şi aderară la grupările, adunările, ideologiile a căror esenţială preocupare, centrul lor activ, era anticomunismul. Se regăseau, în acest fel, în jurul vechilor esenţe, pentru că toate aceste mişcări, politice sau intelectuale, se proclamau creştine şi vroiau să se sprijine pe ţărani şi pe intelectuali, cele două categorii armonios tradiţionale şi progresiste, a căror rezistenţă şi intervenţie, de-a lungul secolelor, caracterizează toată istoria şi cultura noastră. Occidentul oferea acestei tinerimi maeştri de mare cultură: naţionaliştii se regăseau în "casticismul" lui Unamuno; monarhiştii în Maurras şi Leon Daudet; creştinii în Maritain şi Papini; tradiţionaliştii de avangardă în Bainville şi Gaxote; creştinii absoluţi în Bernanos, occidentaliştii în Massis. Învăţau în acest fel să iubească o altă Franţă, purcezând de la Ioana d'Arc, de la regi încoronaţi la Reims, de la strălucitoarele aventuri ale spiritului. Au avut atunci revelaţia lui Péguy şi a lui Leon Bloy, a lui Psichari şi a lui Barrés. Franţa era capabilă să satisfacă orice sete, să potolească orice foame spirituală, dincolo de orice ameninţare sectară. Toţi aceşti tineri români ai anilor

1936-1940, care au participat mai mult sau mai puţin activ la mişcările politice sau ideologice şi culturale ale timpului şi care, decepţionaţi în mare măsură de atitudinea guvernelor franceze din a treia republică, şi-au îndreptat speranţele către Italia fascistă sau Germania naţional-socialistă, n-au renunţat niciodată la spiritul de comunitate franco-română. Mişcările naţionaliste de la noi au fost acuzate, în mod total greşit, de fascism sau de nazism (toate au fost reabilitate de orice culpabilitate, de orice păcat politic, de orice colaboraţionism, la procesul de la Nürnberg). Ele reprezentau cu totul altceva. Trebuia să fii orb sau deformat de propaganda comunistă pentru a crede într-o simplificare de acest gen. Pentru că există o diferenţă substanţială între agnosticismul fascist sau anticreştinismul programatic al naţional-socialismului şi esenţa creştină care caracterizează toate mişcările naţionaliste româneşti născute şi consumate între cele două războaie. Eu însumi am făcut parte dintr-o grupare literară de dreapta, cea de la revista ***Gândirea***, condusă de Nichifor Crainic, membru al Academiei Române şi, în acelaşi timp, profesor de apologetică la facultatea de teologie din Bucureşti. Revista ***Gândirea*** a fost publicaţia cea mai importantă la noi între 1920-1940. Toţi marii scriitori români ai timpului au colaborat la ea, chiar şi cei care se găsesc acum alături de invadatori, salvaţii "liberării"! Eram cel mai tânăr din grup, aveam douăzeci de ani când am fost acceptat, dar toţi cei care îi aparţineau erau spirite cu

adevărat superioare, impregnate de umanitate şi umanism, patrioţi desăvârşiţi, în sensul cel mai bun al cuvântului, fără legături politice de joasă calitate, fără idei politice străine, dar mai ales incapabili să militeze pentru un partid străin. E vorba de poeţii, de romancierii, de filozofii de la noi. Ei nu puteau să conceapă ideea unei colaborări politice plasată în afara intereselor celor mai sacre ale României, fie ele imediate sau eterne. Eu am fost crescut în spirit de demnitate, de credinţă şi de înaltă tensiune literară. Purtătorul de cuvânt adevărat de la noi a fost creatorul României moderne. El s-a identificat cu scriitorii care, între 1848 şi 1878, au dat ţării forma sa morală şi politică. El a continuat în făgaşul creator al adevăratei elite. A fi scriitor era la noi un titlu de nobleţe. Iar dacă, în scrierile lor, ca şi într-ale mele, se făcea elogiul mişcărilor de dreapta, care cuceriseră puterea în Occident, aceasta era, pur şi simplu, pentru că acea dreaptă ne promitea apărarea împotriva duşmanului, singurul pe care îl aveam atunci. Noi nu eram nici fascişti, nici comunişti *ab absurdo*; noi căutam să salvăm existenţa poporului nostru şi a culturii noastre. Temeiurile noastre s-au adeverit juste şi Occidentul, cu o întârziere periculoasă, este pe punctul de a ne da dreptate.

Poziţia noastră era atât de ferm obiectivă şi intim legată de o realitate existenţială mai mult decât politică, încât, în momentul în care capii fascişti au atacat România, (Italia susţinea revizionismul

maghiar, Germania vedea în noi o posibilitate de a-şi mări spaţiul vital), noi ne-am ridicat împotriva lor. Eu am scris şi am publicat, atunci, articole contra acestor puteri, articole din care se putea vedea atitudinea mea faţă de fascism. Acele articole n-au fost reproduse în jurnalul care m-a atacat în decembrie 1960. Dacă aş fi acceptat să trădez, în ziua în care mi s-a propus să colaborez cu invadatorii ţării mele, s-ar fi proclamat vechiul meu antifascism, cu documentele în mână şi cu acelaşi stil isteric care caracterizează atacurile împotriva mea. Mă văd obligat să reiau firul istoriei, pentru a vă face să înţelegeţi fatalitatea istorică în care ne găseam atunci şi absurditatea aproape monstruoasă, explicabilă prin perspectiva degradării, a insultelor la care am fost supus. Mişcarea care era la centrul campaniei anti-comuniste şi care atrăgea entuziasmul tineretului, era **Garda de Fier**. Rigiditatea sa, spiritul său de partid, de disciplină, de credinţă exclusivistă, m-au îndepărtat de ea de la început. Gruparea literară căreia îi aparţineam era de asemenea, împotriva Gărzii de Fier. Noi ne declaram cu toţii adversari ai marxismului ca ideologie şi ca încarnare politică; eram toţi naţionalişti şi creştini, dar eu îmi rezervam independenţa mea, ceea ce îmi permitea să iau poziţie contrară Gărzii de Fier. Violenţele cărora Garda de Fier le-a căzut victimă, cadavrele tinerilor români, colegii mei, care au umplut pieţele oraşelor, când un grup din Garda de Fier a ucis un prim-ministru, m-au impresionat într-o măsură care depăşea obiectivitatea.

Am înţeles atunci că o înspăimântătoare tragedie se va declanşa în lume: cadavrele pe care le-am contemplat într-o dimineaţă de toamnă, în 1939, nu erau decât cele dintâi, dintr-o lungă sângerare pe care oamenii politici o preparau Europei. Cadavrele acelea tinere, înconjurate de sânge închegat, ca de nişte nimburi negre, fără strălucire, constituiau laolaltă cadavrul generaţiei mele. Ideile mele şi sângele meu primiseră o lovitură pe care o simţeam profund în tot corpul. Era, cum spuneam, în 1939. Conduceam pe atunci o revistă literară al cărei scop era acela de a pregăti un fel de ieşire disperată a spiritului românesc, asaltat până atunci de spaime sau de complexe, o încercare de a-l impune, sub forma lui literară, conştiinţei Occidentului. Scopul nostru, deşi era extrem de ambiţios, ne făcea siguri că, într-o zi, aveam să reuşim. Ne întâlneam la redacţia revistei noastre, o cameră pe care o împărţeam cu pictorul Ioan Mirea, pentru a discuta şi a lua decizii în faţa ameninţării copleşitoare a evenimentelor. Trebuia să avem credinţă. Să credem în forţa noastră morală, în inocenţa noastră în faţa istoriei, în posibilităţile noastre creatoare, în ***omenia*** noastră. Era un fel de mesaj secret de care celelalte popoare, fraţii noştri, aveau să afle într-o zi. Ne simţeam liberi, lipsiţi de orice ură, de orice intenţie violentă şi de orice teamă, pentru că noi credeam în puterile moştenite de la geniul poporului nostru. Acesta era felul nostru de a fi naţionalişti. Maeştrii gândirii noastre nu se clintiseră

de pe tronul lor. În mijlocul infernului care încet-încet ne înconjura, Franţa devenise imaginea unui paradis pierdut pe care speram să-l recuperăm curând. Dar Franţa n-a făcut decât să se depărteze, după 1940, lăsându-ne singuri, într-adevăr singuri, ea însăşi trădată de cei ce se erijau în salvatorii ei. Noi însă n-am abandonat-o, nu i-am declarat război. Din şcolile şi din universităţile noastre, cultura franceză n-a fost eliminată, iar cărţile au rămas în bibliotecile şi în discuţiile noastre. Tineri ofiţeri şi soldaţi români plecau pe frontul din Rusia purtând în raniţele lor poeziile lui Valéry şi ale lui Paul Claudel. Războiul n-a produs nici o defecţiune în modul nostru de gândire. Între timp am vizitat Italia. Perugia şi Assisi m-au pus în lumina altei gnoze. După voiajul din 1938, eu m-am îndepărtat cumva chiar de poziţiile prea ortodoxe ale revistei ***Gândirea***, pentru a mă angaja pe alt drum religios. Assisi şi Sf. Francisc mi-au arătat calea unirii bisericilor şi mi-au revelat, ca întotdeauna în epocile istoriei noastre, când intelectualii români intrau în contact cu una din realităţile profunde ale Europei, legăturile noastre occidentale, posibilităţile noastre de credinţă şi de realizare în cadrul spiritualităţii occidentale.

Unirea bisericii noastre cu cea de la Roma îmi apărea ca singurul mijloc de a ne salva, reîntorcându-ne la izvoarele noastre adevărate şi, în acelaşi timp, de a recupera secole de tăcere. Între anii 1938-1940, noi, românii, am avut puţin timp pentru astfel

de iluzii. Nouă, totuşi, ne apărea totul clar şi posibil. Eram siguri că vom putea oferi lumii, în sinteză, mesajul nostru secret, acela al vechii omenii româneşti, al credinţei noastre intacte, al magiei noastre, capabilă să reducă formele universului la cele ale omului; şi în entuziasmul nostru curat, eram convinşi că vom da omenirii, tuturor oamenilor, o nouă posibilitate de a se înţelege şi de a avea încredere reciprocă; dincolo de falsele mesaje politice, care promiteau pacea, dar aţâţau la războaie. Acesta era rasismul nostru.

Prăbuşirea frontului francez, în mai 1940, a fost pentru noi începutul apocalipsului. Durerea noastră, amestecată cu deziluzia, aprinsă de teamă şi de furie, a fost imensă şi sinceră. Am văzut lumea plângând pe străzi atunci când jurnalele anunţau ruperea liniei Maginot, deoarece, pentru noi, înfrângerea Franţei însemna şi înfrângerea celeilalte extremităţi a comunităţii europene. În iunie 1940, după un ultimatum, ai cărui termeni n-au fost nici măcar respectaţi, şi cu consimţământul sine qua non al aliatului nazist, Uniunea Sovietică a invadat Basarabia şi Bucovina de Nord. Scene oribile au avut loc atunci în acele regiuni, scene obişnuite şi tipice situaţiei în care armata Utopiei pătrundea pe teritoriul Omeniei. Şi nimeni, din întreaga lume, n-a strigat în numele nostru, căci noi nu mai aveam glas pentru a striga, nici lacrimi pentru a plânge, cum spuneau bătrânii noştri cronicari. După două luni a fost rândul Transilvaniei

şi al Dobrogei meridionale. În foarte scurt timp, România pierduse un sfert din teritoriul ei şi nimeni în Europa, nici măcar puterile care ne garantaseră integritatea frontierelor – Franţa şi Anglia – nu mai erau în măsură să ne apere. Lumea părea să fi devenit prada celor doi aliaţi, care-şi împărţiseră întâi Polonia: Germania lui Hitler şi Rusia lui Stalin. Venise timpul alegerii. Garda de Fier, după câteva luni de entuziasm pueril, urmat de erori de neiertat, o Gardă de Fier care nu mai era decât o umbră, pentru că elita ei fusese lichidată de Carol al II-lea, n-a putut să reziste. S-a scufundat sub greutatea propriei neputinţe. Atunci mareşalul Ion Antonescu a impus ţării singura politică posibilă în acel timp, alianţa cu cele două ţări capabile să ne garanteze împotriva presiunii sovietice. Am devenit aliaţi ai Germaniei şi ai Italiei, tot aşa cum, în secolul al XVI-lea, Franţa devenise aliata Turciei, ca să scape din cleştele mortal şi să poată respira. S-a vorbit eronat despre o ocupaţie germană a României. Noi n-am fost o ţară ocupată înainte de venirea ruşilor, în august 1944. Noi eram aliaţi şi independenţa noastră era deplină. Era singura politică posibilă în acel moment istoric, şi din această cauză poporul român l-a urmat pe Antonescu, a făcut războiul din Răsărit cu eroism, cu o mândră conştiinţă de cruciadă, şi nu a trădat niciodată acel regim pe care-l accepta ca pe o singură formulă realistă şi valabilă. Între 1941–1944, cât a durat războiul nostru, în România n-a existat o rezistenţă împotriva

guvernului Antonescu, nici comunistă, nici de vreun alt fel. Noi avem un suflet naţional care ne vine de la daci şi care n-a fost niciodată friabil sau lipsit de vigoare. Purtăm acest suflet ca pe un talisman şi-i rămânem mereu credincioşi.

* * *

Mă găseam la Viena în 1944, când ţara noastră a trebuit să accepte armistiţiul. Împreună cu alţi diplomaţi români care se aflau în Germania, am fost internat la Krummhubel, după aceea la Maria-Pfarr, de unde am fost eliberaţi de trupele britanice din armata a 8-a. Lunile petrecute în lagăr au fost zile penibile din punct de vedere biologic. În martie 1945 eu aveam mai puţin de 50 de kilograme, dar au fost luni foarte importante din punctul de vedere al evoluţiei mele interioare şi al luării de poziţie faţă de lume şi faţă de mine însumi. Atunci am devenit un om într-adevăr liber. În acele zile mi-am conceput viitorul ca ziarist decis să se perfecţioneze şi să se realizeze, în ciuda sau împotriva curentelor care s-ar fi ivit ori mi-ar fi tăiat calea. În zilele lungi de iarnă petrecute la Krummhubel, Riesengebirge, chinuit până la vertigii din cauza foamei, citeam şi scriam într-o izolare perfectă. A fost timpul când l-am descoperit pe Julien Green, romanele şi jurnalele lui, şi pe François Mauriac. Scriam cu entuziasm la un roman care avea să apară mult mai târziu şi ţineam un jurnal, pe care mă gândesc să-l public într-o zi, deoarece reflectă un

aspect inedit al războiului trecut, acela trăit de un tânăr ce nu detesta nebunia în mijlocul căreia trăia, căci această nebunie, cu toate ororile pe care le presupunea, nu i se părea că ar fi ţinut de un popor sau de o rasă, de un fragment al umanităţii, ci de o întreagă lume. Răspunzător de catastrofă era Omul, slăbiciunea, laşitatea, incoerenţa sa, frica în faţa Răului reprezentat de politicieni, adică de tirani şi de alte rămăşiţe preistorice.

Falsitatea de bază a extremei stângi de astăzi constă precis în această orbire, sau rea-credinţă, când dă titlul de fascist sau nazist tuturor celor care n-o acceptă. Ea nu vrea sau nu poate să conceapă un fapt mai mult decât evident: fascismul şi nazismul au murit în 1945. Mai mult, aceste mişcări n-ar fi luat fiinţă dacă nu s-ar fi produs revoluţia din 1917. N-au fost decât nişte reacţii psihosomatice. Cu toate acestea lumea nu este nici mai fericită, nici mai liniştită şi nici mai liberă ca înainte. De ce? Pentru că un alt totalitarism, cel care n-a murit în 1945, continuă să ne chinuiască. Tirania, duşmană a omului, nu se reducea numai la ***fascism***. Dacă ar fi aşa, omenirea n-ar mai cunoaşte ameninţări, n-ar mai trăi încă sub obsesia teroarei, dimpotrivă, ar fi ceea ce extrema stângă ne-a promis ca viitor, fără să fie în stare să recunoască esenţiala cauză pentru care acest viitor e imposibil sau irealizabil: celălalt fascism care nu îndrăzneşte să-şi spună numele. Comunismul este astăzi factorul care se opune omului, ideii de libertate, ca şi progresului,

poate mai material, dar nu mai puţin uman, al bunei stări.

Dacă, în 1936 sau în 1938, comunismul şi fascismul erau în inegală măsură răspunzători de calamităţile omenirii, după moartea fascismului, comunismul a rămas unicul mare responsabil. Stalin ar fi putut salva comunismul în 1945, dacă s-ar fi prezentat în faţa popoarelor europene, sărăcite şi terorizate, ca un eliberator. El a ratat însă, în fond, unica ocazie favorabilă comunismului, arătând în schimb lumii faţa lui adevărată: imobilismul, imposibilitatea de a evolua. În loc să elibereze popoarele, Stalin le-a transformat în sclavi, demonstrând, încă o dată, că ideologia comunistă nu era decât haina falsă a unui monstruos şi perimat imperialism, nu mult deosebit de cel al ţărilor de altădată. Ceea ce s-a întâmplat la Budapesta în 1956 n-a făcut decât să pună în evidenţă din nou ceea ce Stalin începuse, intrarea în decadenţă a ideii de revoluţie şi prăbuşirea îngerilor răzvrătiţi în propria lor îngrozitoare aventură.

Mi-am dat seama, în pacea lagărului, de demonismul tuturor întreprinderilor care propuneau oamenilor idealul de libertate realizabil prin sclavie. Mă găseam într-un lagăr nazist, dar ştiam că nazismul se află pe patul morţii şi că un alt totalitarism avea să ne despartă de orice drept la linişte. Am dorit atunci să mă detaşez de orice contingenţă politică şi, în pădurea de la Maria-Pharr, am făcut jurământ de totală

neadeziune politică. Mă gândeam, împreună cu soţia mea, să ne întoarcem în România, la sfârşitul războiului, să-mi dau demisia de la Ministerul de Externe, să mă retrag la ţară şi să mă dedic literaturii. Credeam că victoria Aliaţilor avea să asigure României ceea ce se numea atunci o pace onorabilă, ca aceea acordată Italiei şi Finlandei. Dar, deformată în aceeaşi măsură în care războiul însuşi fusese deformat de aliaţii Răului, pacea n-a fost decât o caricatură. Ea înscăuna injustiţia şi confuzia, în locul liniştii şi dreptăţii. O comedie prea tragică pentru a o repovesti aici. Eu am fost unul dintre milioanele de actori siliţi să o interpreteze pe scena marelui teatru al lumii. Mă aflam la Assisi când un "Tribunal al poporului" m-a condamnat la muncă silnică pe viaţă, acuzându-mă de "crime" pe cât de absurde, pe atât de imposibile, pentru că eram prea tânăr ca să le fi putut comite. În plus, eram acuzat că am scris câteva articole anticomuniste, care constituiau cauza adevărată a condamnării; aceeaşi cauză pe care mi-au aruncat-o în faţă, în 1960, reflectoarele unui ziar cu nume greşit. Anticomunismul meu de totdeauna, căruia i-am rămas fidel chiar după acordarea premiului Goncourt, a fost creştinismul meu, credinţa mea în om, ceea ce ei au încercat să distrugă prin aceste atacuri, şi nu ***rasismul***, ***fascismul*** ori ***nazismul*** meu, fantome zdrenţăroase ale unui trecut pe care n-am de ce să-l justific, pentru că, oricum, face parte din experienţa mea de om liber. Vroiau să

distrugă o prezenţă şi foarte puţini au fost cei care în mijlocul unui penibil talmeş-balmeş de dezorientări premeditate, au înţeles acest lucru.

*

Ceea ce s-a întâmplat după război o ştim cu toţii. E inutil, deci, să revin aici asupra unei Budapeste, de zeci de ori jucată pe scenă, dincolo de Cortina de Fier. Ţara mea a fost comunizată, în ciuda tuturor angajamentelor luate de Stalin la încheierea armistiţiului şi a păcii, în ciuda, de asemenea, aliaţilor occidentali. Mari părţi, din teritoriul nostru, din cel al Poloniei, al Finlandei, al Cehoslovaciei, al Germaniei, toate Ţările Baltice, au fost ocupate de aşa-zişii eliberatori. Numele însăşi al ţării mele a fost schimbat şi denaturat, pentru ca să-şi uite originea ei latină. Ţăranii şi scriitorii au umplut închisorile. Lagăre de concentrare şi de muncă silnică, închisori noi au înflorit peste tot, la umbra unei revoluţii care-şi încheiase ciclul şi devenise propriul ei antipod. S-au inventat noi torturi, printre care faimosul Canal Dunăre-Marea Neagră, canalul morţii, unde au pierit mii de oameni. Piteştii au completat sinistra imagine.

Condamnat de un "Tribunal Popular", conştient de cele ce aveau să se întâmple, şi care n-au întârziat să se întâmple, am ales exilul. ("J'ai choisi l'éxil pour pouvoir dire la verité", spunea Nietzsche). Am încercat să găsesc un serviciu la Roma, la Florenţa şi la Milano, unde am reuşit să colaborez la câteva

jurnale şi reviste, dar asta nu ne ajungea să trăim. Petreceam zile întregi cu soţia mea mâncând castane, pe care le adunam în pădurile din jurul oraşului Stresa, pe malul lui Lago Maggiore, unde prieteni buni, tot aşa de săraci ca noi, ne-au găzduit timp de câteva luni.

Era toamnă: totul plutea într-o frumuseţe ireală, apa, cerul şi munţii, culorile apusului de soare, zbaterea aripilor în aerul rece, parfumat de umezeală şi de frunzele moarte. Foamea ne izola în acest univers perfect care semăna cu un tablou, dincolo de care ne era interzis să trecem, în lumea care mânca şi nu se temea de nimic. Dar cu toate acestea lumea era frumoasă pentru că noi eram tineri şi ne iubeam. Acolo am citit "La crise de la conscience européenne" de Paul Hazard şi tot acolo am început un roman pe care n-am putut să-l termin niciodată.

Un văr al soţiei mele, doctor, ne-a invitat la el în Franţa, dar viza noastră pentru Argentina a sosit înaintea celei franceze şi astfel, cu câteva valize şi cu douăzeci de dolari în buzunar, ne-am îmbarcat la Genova pentru Buenos Aires. Am învăţat spaniola în timpul traversării oceanului, în cuşeta mea aşezată în fundul vaporului, într-o încăpere cu două sute de paturi suprapuse. Era ca un alt lagăr, devenisem un emigrant, un adevărat cetăţean al secolului XX. Făceam parte dintr-o masă cenuşie de disperaţi, împărtăşeam destinul cu mii de oameni, victime ale totalitarismelor şi imperialismelor, ale descompunerii

politice: mii şi mii de milioane de oameni care-şi pierduseră patria şi care se numeau acum D.P. – Displaced Persons – deposedaţi. Datorită unui prieten francez, a cărui bunătate n-o voi uita niciodată, am găsit un serviciu într-o bancă franceză, în Buenos Aires. Tot acest prieten francez, într-o zi de disperare şi de mizerie, ne-a oferit ajutorul lui, o sumă de bani, pe care eu n-am putut să i-o restitui decât doi ani mai târziu. Înger păzitor a fost acest prieten pentru noi, discret, surâzător şi optimist. De multe ori ne-a redat plăcerea şi bucuria de a trăi. Îi datorez şi lui, cel puţin în parte, "Dumnezeu s-a născut în exil", a cărui primă idee s-a născut, în mintea mea, pe plaja de la Chapadmalal, unde ne invitase el să petrecem câteva săptămâni. Nu pot să-i exprim toată recunoştinţa mea. El m-a ajutat să văd o Franţă pe care n-o cunoşteam. Imaginea Franţei era pentru mine doar cea literară, din cărţi.

Am părăsit Argentina în 1953 pentru a ne stabili la Madrid. Alţi prieteni ne-au ajutat să ne refacem căminul şi să păstrăm vie în noi lumina mică şi cutremurătoare a credinţei în om. A vorbi despre prietenie în aceste situaţii este poate prea puţin, deoarece Calomniatorul a degradat şi deformat până şi înţelesul exact al cuvintelor. Dar eu cred că, în mijlocul acestei descompuneri generale, noi am rămas cum eram şi că şi alte fiinţe umane, ca acest francez, ca aceşti români şi spanioli, erau tot atâtea semne a ceea ce Răul n-a putut să corupă în noi. Erau şi sunt

garanţii ale unei posibile revanşe. Ideea unei reviste creştea în mine. Era vocea exilului, al meu şi al tuturor, era această şansă de a te regăsi, de a te identifica în suferinţă. De a coborî, cum scrie Sf. Augustin, pentru a ne înălţa mai sus. Romancierul belgian Franz Weyergans a exprimat foarte bine într-un amplu comentariu dedicat romanului meu, ceea ce eu însumi gândeam în timp ce îl scriam: "Dacă acceptăm faptul că, de la primele pagini, cartea e plină de simboluri şi situaţii-cheie, ea se luminează astfel cu o lumină nouă. Îşi asigură acea dublă distanţă, fără de care o operă pierde orice rezonanţă umană. Ne găsim în acestă carte la două niveluri: cel al istoriei şi cel al simbolului. Naratorul e un personaj istoric, dar el e şi exilatul care, dincolo de orice timp, ne reprezintă pe noi toţi. Mărturisirea lui Ovidiu se asociază protestului dureros a mii de exilaţi, victime ale imperiului şi ale noţiunii de imperiu, care a răsunat pe tot pământul, de când există oameni. Această suavitate în tristeţe, pe care o găsim şi în limbajul scriitorului român, e blânda certitudine a fiinţei răscumpărate prin suferinţă, a unui resuscitat care nu uită că situaţia lui e împărtăşită de mii de oameni care suferă la fel. Ficţiunea este astfel depăşită. Fără ajutorul ficţiunii lecţia nu şi-ar ajunge scopul. Dar redusă la o simplă ficţiune, cartea şi-ar pierde principala ei dimensiune, aceea a unui puternic apel spiritual."

Eu am avut în minte toate aceste lucruri, şi altele bineînţeles, deoarece un roman nu e altceva decât sinteza unei multitudini de idei şi de proiecte. Noaptea, când copiii dormeau, eu umpleam de semne paginile mute. Începusem deja "Le Chevalier de la Résignation" înainte să am un răspuns în legătură cu publicarea romanului "Dumnezeu s-a născut în exil." Îl terminasem în iunie 1959 şi de-abia în noiembrie am primit răspunsul aşteptat: Fayard găsea romanul "trés beau" şi Daniel Rops se gândea să-l prezinte cititorilor, inaugurând astfel colecţia "Le Signe". Nu visasem niciodată atâta onoare. Citeam scrisoarea şi mă simţeam copleşit de bucurie. După patru luni romanul era publicat. Câteva luni mai târziu a obţinut premiul Goncourt.

Mă găseam deja la Paris, deoarece romanul ajunsese la un tiraj foarte mare şi editorul semnase cinci contracte de traducere, înainte chiar de a obţine premiul. Critica a fost unanimă, în Franţa şi în străinătate, în a găsi cartea ca "un livre de choc" sau "una din cărţile cele mai importante ale anului", ca "un omagiu adus geniului limbii franceze", ca "un model de stil". Clienţii unei mari librării pariziene mi-au atribuit premiul Goncourt, într-un cadru original, cu o zi înaintea juriului. Alte librării mă considerau "gagnant" – câştigător - în pronosticurile lor, exprimate în limbajul hipodromurilor. Aveam impresia că particip la o cursă de cai, pe care de altfel o simţeam foarte departe, pentru că nu scrisesem o

carte pe care să călăresc în căutarea unui premiu. În plus, cu toate pronosticurile ziarelor, care, timp de două luni, mă considerau "candidatul numărul unu", cu tot zgomotul din jurul meu, interviuri, comentarii, televiziune, telefoane, nu reuşeam să mă conving de realitatea lucrurilor. Premiul Goncourt era pentru mine ***pacea***, şi eu îi uitasem gustul. Nu puteam să mai concep acest lucru după atâţia ani de suferinţă, de agitaţii inutile, de decepţii şi de nelinişti. Acest premiu făcea parte din cortegiul atâtor iluzii presărate de-a lungul unei existenţe rătăcitoare, care nu se realizaseră niciodată. Era prea frumos ca să fie adevărat. Credeam cu convingere în cartea pe care o scrisesem, dar nu în mondenitatea succesului.

Premiul Goncourt n-a schimbat nimic în mine. Scriam deja al treilea roman. Cei care mă cunoşteau se mirau de calmul meu, de indiferenţa mea în faţa acestui eveniment care ar fi trebuit să mă tulbure. Eram foarte fericit, trebuie să mărturisesc, dar acest noroc sau succes avea pentru mine un alt înţeles. Timp de câteva zile am avut iluzia că premiul constituia mai degrabă un simbol, că, acordându-i-se unui român, însemna că s-a reluat o veche comuniune, că Franţa nu ne abandonase. Acesta a fost şi felul în care gestul a fost interpretat în România, unde, timp de mai multe zile, bucuria a fost tot atât de mare ca şi a mea. Pe deasupra falselor cortine pe care istoria timpurilor le aşezase între noi, cele două corpuri îşi regăseau unitatea. Se recompuneau într-un

volum, într-o carte. Calomniatorii nu puteau să accepte o astfel de înfrângere. Şi s-au pus la lucru. Am socotit întotdeauna logice atitudinea şi tactica oamenilor de acest fel; singura lor raţiune de a fi, singura lor posibilitate de manifestare obiectivă e calomnia, iar singura lor armă este minciuna.

Ceea ce m-a stupefiat, însă, a fost comportarea celor care ar fi trebuit să mă înţeleagă şi care ar fi trebuit să apere principiul libertăţii într-o situaţie ce se preta minunat unei asemenea apărări. Timp de o săptămână întreagă, jurnalişti care în ziua anunţării premiului mă proclamaseră "prinţul exilului", m-au declarat apoi "militant nazist". Mi s-a reproşat chiar, în cea mai perfectă manieră marxistă, că nu mi-am făcut autocritica. Am fost acuzat de orice. Lucrurile nu mergeau bine pe pământ din cauza mea şi a articolelor pe care le publicasem în 1936. S-a ajuns la limita indecenţei, afirmându-se, sub protecţia lui "se spune", că romanul meu, lăudabil pentru stilul său, ***fusese refăcut radical de către editor***, ca şi cum un editor ar fi capabil să refacă stilul unui scriitor, personalitatea însăşi a scriitorului. Un corespondent străin, după ce şi-a epuizat întreaga gamă de calomnii, a afirmat, într-un elan de originalitate, că romanul meu nu era decât un biet plagiat, fără să reveleze niciodată modelul pe care-l plagiasem. M-au făcut răspunzător de toate crimele, de cele mai abominabile atentate la uman. Se simţea în aceste articole plăcerea celui care se vedea liber să lovească la bunul plac,

pentru că eu devenisem cel pe care nimeni nu îndrăznea să-l apere, dar pe care oricine putea să-l lichideze, ca pe un câine turbat, căzut la marginea drumului. Ceea ce eu obţinusem cu Premiul Goncourt era ***pacea***. Ea nu făcea parte însă din destinul meu. Eram un exilat, şi acest lucru îl uitasem în acele câteva zile de falsă bucurie. Îmi dădeam seama, în mijlocul acelei campanii care depăşise orice limită şi orice demnitate, că mă găseam în mare pericol. Premiul literar ar fi putut să mă transforme într-un simplu om de litere, fericit şi liniştit, dispus să renunţe la adevărata lui vocaţie, pentru a deveni un scriitor oarecare, aliat al indiferenţilor sau chiar al Adversarului. Această pace exterioară odată regăsită m-ar fi supus la diferite ritualuri politice, m-ar fi obligat la un conformism la modă, m-ar fi convertit la orice afară de credinţa şi de tenacitatea mea dintotdeauna. Lovitura Adversarului, neînţelegerea multora m-au făcut să reintru repede în mine însumi. Eu nu aveam dreptul să fiu un scriitor premiat, chiar dacă aş fi fost cel mai important scriitor al timpului. Trebuia, deci, să continui bătălia mea solitară, să mă resemnez la o luptă la care renumele premiului mă tentase un moment să renunţ.

Există un paralelism evident între tot ce s-a petrecut cu mine în mijlocul acestui supliciu şi istoria Cavalerului Resemnării. Cititorii mei, ca şi unii critici, l-au detectat la timp. Paralelismul mi se pare semnificativ, pentru că eu am scris acest roman în

1959, un an înaintea premiului Goncourt. Un scriitor nu face decât să se descrie. Iată un adevăr pe care eu l-am trăit în toate fibrele cărnii mele şi care îmbracă într-o lumină autentică această operă, în care eu n-am făcut decât să descriu întâmplări din viitorul meu, fapte ale unei vieţi, deoarece timpul nu constituie decât o manieră imperfectă de a divide un tot, logic şi extraordinar de unitar. Rog deci pe cititorii mei să judece prin prisma "Cavalerului Resemnării" tot ce s-a întâmplat cu mine şi cu premiul Goncourt, "care n-a fost niciodată mai bine acordat", cum a scris în plină furtună o revistă literară, considerând că poate niciodată un premiu literar n-a încoronat, printr-o carte, o astfel de aventură omenească. "Dumnezeu s-a născut în exil" era şi o autobiografie. Guvermantes remarcase foarte bine, în articolul său din "Le Figaro" (29 noiembrie 1960), că nu e o simplă coincidenţă că trei din premiile literare recente, premiul Nobel din acel an şi ultimele două premii Goncourt, încoronează trei scrieri de exilaţi. Radu Negru (personajul din "Cavalerul Resemnării") nu face decât să reia aventura lui Ovidiu. Autobiografia va continua. Este biografia unei tragedii biblice, declanşată de babilonieni şi egipteni şi continuată de toţi cei care-şi fac din persecutarea omului principiul de bază al itinerariului lor istoric. Ei numesc acest fapt "sensul istoriei." Numai că, datoria scriitorului, astăzi ca şi în timpul lui Ovidiu, Boeţiu, Thomas Becket sau Pasternak, este aceea de a se ridica împotriva acestui

sens şi de a reda oamenilor conştiinţa libertăţii, de a-i elibera de teamă, de a-i scoate din gheara corupţiei, de a-i întoarce la fiinţă.

Iată, deci: cine vrea să mă cunoască mai bine nu are decât să citească "Dumnezeu s-a născut în exil" şi "Cavalerul Resemnării." Eu sunt acolo, cu toate scânteierile şi cu toate umbrele mele. Numai prin mijlocirea cărţilor se poate judeca bine un scriitor şi nu pe baza câtorva articole. Altfel am fi obligaţi să-l judecăm pe Wagner după consideraţiile lui politico-sociale şi pe Churchill după pictura lui. Dacă un om cu o minte la fel de limitată ca a aceluia dintre falşii purişti care m-au atacat, vânturând fragmente de articole, ar considera opera lui Hitler pe baza lenjeriei lui, pe cea a lui Stalin după conferinţele lui despre filologie, un om din anul 2000 ce altceva ar putea reţine din dezastrele secolului XX, decât absurdul şi neînţelesul?!

Am renunţat la premiu în momentul în care mi-am dat seama că iluzia unei comunităţi se prăbuşea din nou şi că scena lumii nu era încă pregătită pentru a susţine astfel de gesturi situate în plin etic. Cei care îmi întinseseră pentru un moment mâna, reaşezându-mă în rândul oamenilor, şi-au retras-o fericiţi. Au făcut-o fără să se gândească la consecinţele acestei renunţări. Repet: am avut iluzia că acest premiu mergea la toţi cei care au suferit, dincolo de frontierele umanităţii, şi la toţi cei pe care injustiţia contemporană i-a rupt de patrie. Această iluzie mi-a

fost interzisă. Am fost constrâns la ***resemnare***, cea din romanul meu, care este un fel major de a fi liber.

În ciuda a tot ceea ce s-a întâmplat, moment unic în istoria literară a Occidentului, campania împotriva mea, dar mai ales împotriva mesajului romanului meu, n-a obţinut rezultatul dorit şi aşteptat. Cei care gândesc, cei care citesc, oamenii de pe stradă chiar, sunt mult mai inteligenţi şi mai bine pregătiţi decât crede Adversarul. Utopia naşte utopie. Şi aceasta nu poate trăi decât într-un cerc vicios. Campania împotriva mea a fost o manevră a Utopiei, demnă de ieşirea din cerc. Marele public, care a asistat la această escrocherie isterică, nu s-a lăsat ademenit. Lumea a cumpărat cartea despre care se vorbea aşa de mult şi a citit-o. Scandalul aţâţa curiozitatea chiar a celor care dispreţuiau premiul. Un tânăr de pe Sena mi-a scris: "Nu e nevoie să vă spun ce gândesc despre sarabanda organizată de cei invidioşi de alegerea dumneavoastră de către comitetul de selecţionare Goncourt. Consider că un semn providenţial v-a propus curiozităţii mele. Şi mă bucur că mulţi alţii ca mine, după ce vor trece de pragul curiozităţii, vor cunoaşte plăcerile pure ale cărţii."

Un cititor din Marsilia mi-a scris: "Am aşteptat să se termine această agitaţie provocată de ultimul premiu Goncourt, pentru a vă putea scrie. Agitaţia a avut pentru mine un efect fericit: am citit cartea şi am iubit-o."

Un tânăr scriitor din Paris: “Cu ce drept vă judecă? Cu adevărată durere, deoarece eu cred în om, am văzut vălul care v-a târât numele dincolo de gloria meritată. Îmi închipui că aţi suferit enorm. N-am crezut niciodată că tăcerea este cea mai bună atitudine: e numai cea mai prudentă. Zilele acestea am auzit prieteni exprimând, între patru ochi, indignarea lor faţă de tot ce vi s-a făcut. M-am gândit că trebuie să aflaţi. Am vrut să ştiţi că, în aceste zile de suferinţă, durerea dumneavoastră este şi a altora.”

Un alt tânăr parizian: “Am citit cartea dumneavoastră cu o plăcere care s-a transformat repede în emoţie. Atitudinea abjectă a presei şi a unei părţi a inteligenţei franceze mă îndeamnă să vă scriu, pentru că trebuie să ştiţi că foarte mulţi francezi sunt dezgustaţi de acest lucru.”

De la un cititor din Buenos Aires am primit următoarele: “Laurii premiului Goncourt, de atâtea ori întinaţi în ultimii 15 ani, au fost reabilitaţi! Iar exilaţii, proscrişii de pretutindeni, trebuie să simtă triumful dumneavoastră ca pe o revanşă .” Un altul din acelaşi oraş: “Vă felicit pentru această carte atât de frumoasă şi care, în plus, prin incidentele care au urmat, a pus în lumină opresiunea exercitată de anumite grupuri care simulează că sunt persecutate, dar care, în realitate, îi persecută fără încetare pe alţii.”

Sute de mărturisiri de prietenie mi-au sosit de peste tot, în timp ce cămăşile roşii se străduiau în

zadar să convingă librăriile din Cartierul Latin să retragă din vitrine romanul meu. Am simţit dintr-odată, în mijlocul acestei bătălii care depăşea paginile de actualitate literară şi se înscria în paginile cărţii mele, ca aripile unui fluture prins în eternitatea unui ac şi devenite culori în centrul unei colecţii, am simţit - spun - bucuria, adevărata bucurie a scriitorului: cartea se prinsese de suflete, în ciuda sau din cauza scandalului.

În loc să mă umilească, aceşti critici corupţi m-au supus curiozităţii celor mai inteligenţi cititori. Aceştia mi-au scris din toate colţurile lumii. Totul a fost ceea ce un cititor parizian numea "presiunea **Nedemnilor** asupra **Timoraţilor**", dar, prin această presiune, s-a creat o extraordinară atmosferă de înţelegere şi de prietenie, în toată lumea, în jurul meu şi al cărţii mele.

Nu regret, deci, ceea ce s-a întâmplat, pentru că totul are un sens în viaţă, o valoare de simbol. "Premiul Goncourt 1960 a fost o lucrare judecătorească în care diabolicul şi grotescul au aprins un foc de pucioasă", a scris Pietro Cimatti, în ***Fiera Letteraria*** din Roma. "Cine plăteşte pentru orice, în nebunească economie a istoriei omeneşti, sunt ţapii ispăşitori. Vintilă Horia e un ţap ispăşitor. Ales, în aparenţă, de către o diabolică maşină politică şi omologat de laşitate, el a fost, în realitate, un predestinat… Nu era trecutul lui cel care se întorcea, ci monştrii născuţi în acel trecut. Horia n-a recunoscut nici trecutul, deja plătit şi consumat, nici

monştrii veniţi din el: dar destinul nu cere să fie recunoscut. Există o pată europeană care ne aparţine tuturor, vrem sau nu vrem. Europa are sufletul negru, milioane de furnici au îngrămădit boabe de erori şi de consimţăminte, de oportunism şi de laşitate, la furnicarul păcătoşilor nebuni de ieri. Expierea e un privilegiu care revine, din fericire, numai câtorva oameni: inocenţii sunt întotdeauna favorizaţi. Şi ce este Horia, dacă nu un inocent? Europa e plină de vinovaţi a căror amintire nu poate fi ştearsă decât acuzându-i pe propriii lor fraţi; e plină de oameni care au scris aceleaşi lucruri, şi chiar mai rele, şi care nu pot să se salveze decât acuzând. Nu trebuie să se uite nici faptul că procesele împotriva vrăjitorilor sunt pline de atracţii pentru sadici. Acuzatorii nu sunt oameni liberi: sunt furnicile de ieri, furnicile de astăzi şi cele de totdeauna. Ceea ce s-a schimbat a fost numai furnicarul. Calitatea de tribut pe care ele îl aduc a rămas neschimbată. Strigătul «loviţi vrăjitorul», pe care l-au urlat împotriva lui Horia e unul din aceste tributuri. Dar condiţia de furnici, lucrătoare ale laşităţii, nu s-a schimbat de loc… În timpul zilelor celei mai mari burii gazetăreşti – continuă Cimatti – am trăit şi eu singurătatea lui Vintilă Horia, a omului, a victimelor fără număr. El a devenit un simbol. Şi aşa va rămâne. Nu există nimic de care eu pot să-l acuz, chiar dacă mi s-ar aduce ca mărturie probele cele mai evidente, el a rămas aşa de singur că a devenit fratele meu, a devenit cel mai pur eu însumi.” Aceste cuvinte

sunt într-adevăr cuvintele unui frate şi fac parte din mesajele secrete şi profunde care m-au ajutat să înţeleg sensul adevărat a tot ce s-a petrecut atunci, depăşind cazul meu personal. Dacă Europa a comis erori, dacă a suferit, dacă ea e încă rezultatul acestor greşeli ale trecutului, eu iau asupra mea totul, dacă aceasta poate ajuta ca ura, laşitatea inutilă, mirosul de sânge care-i urmăreşte pe cei vinovaţi, dorinţa de a trăda din nou pentru a alunga din memorie trădările de ieri să fie şterse din sufletul ei.

Dragi cititori catalani, sunt fericit să vă pot scrie, ca răspuns la ceea ce voi aţi gândit citind "Dumnezeu s-a născut în exil". Vouă, celor din ţara colinelor care se aseamănă cu cele din ţara mea, am simţit nevoia să vă adresez această lungă scrisoare. Nu ca o justificare, ci numai ca o clarificare. Şi nu pot termina fără să-l citez pe Bernanos, care vorbeşte aici în numele vostru, al tuturor şi al meu: "Noi nu suferim în zadar. Noi suntem singurii care suferim pentru că suntem singurii care riscăm. Noi riscăm pentru toţi laşii care nu riscă nimic. Dumnezeu să aibă milă de noi."

Vintilă Horia, Paris, octombrie 1961

POSTFAŢĂ

Am redactat textul de mai sus în limba franceză, în primăvara anului 1961, destinat să însoţească romanul "Cavalerul Resemnării", ce trebuia să apară la Paris, unde a şi apărut în toamna aceluiaşi an. Mă

gândeam că era nevoie de el pentru cititorii mei, mai ales după scandalul Goncourt, din noiembrie 1960. Editorul n-a fost de acord cu textul de mai sus, pe care l-a considerat "inoportun", în realitate pentru că se temea de represalii din partea presei care mă atacase cu înverşunare. Am redactat deci o scurtă "notă finală", care a apărut atât în ediţia franceză, cât şi în celelalte. M-am hotărât atunci să public acest eseu autobiografic la sfârşitul ediţiei în limba catalană, care trebuia să apară în 1962 şi care, nu mai ştiu din ce motive, probabil tot politice, nu a mai fost publicată niciodată. Rog cititorul să ţină socoteală de acest lucru, şi anume de faptul că paginile de mai sus au fost redactate acum trei decenii şi că actualitatea lor stă în aceea că, în mare parte, situaţia în Europa occidentală nu s-a schimbat prea mult. Comunismul a murit în Europa de Est, dar stă încă în picioare, pe fragile, dar vizibile picioare, în cea occidentală. Constatările, dar şi atacurile împotriva mea sunt deci încă valabile. Tehnica folosită pentru a fi eliminat în 1960 din literatură poate fi utilă încă celor care urmăresc, ca şi atunci, acelaşi scop: distrugerea legăturii dintre om şi Creator, deci distrugerea omului.

Deşi drepturile omului sunt pe toate buzele, nimeni nu ţine seamă nici de drepturile popoarelor, nici de omul ca fiinţă teologală, cum îl numeşte N. Steinhardt în "Jurnalul Fericirii." Atât lupta mea, cât şi opera mea rămân încă ţinte mortale, pentru cei ce, în cadrul celei mai teribile degradări a omului, lasă

asupra noastră riscul de a pieri şi asupra lor riscul de a distruge.

Vintilă Horia
Villalba, 3 August 1991

La sfârşitul lui februarie i-am telefonat. Nu primisem răspuns la ultima scrisoare şi eram îngrijorată. Nu mi-a răspuns nimeni. O zi, două, trei. Am sunat atunci la Monica Nedelcu şi am aflat. "Vintilă e la spital, are o tumoare cerebrală neoperabilă, nu mai vorbeşte… E cumplit." Nimic nu lăsase până atunci să-mi parvină semnele unei astfel de boli. Poate doar, în ultima scrisoare, cuvântul "doctorologic" îmi strecurase o bănuială în subconştient. Telefonam aproape zilnic. Monica mă ţinea la curent cu starea lui şi-mi vorbea de imperceptibilele strângeri de mână atunci când îi transmitea mesajele mele. Mă străduiam să-i trimit maximum de motive pentru a-şi face planuri de viitor. "Aminteşte-i că trebuie să facem filmul. Am mai publicat un fragment din interviu. Liga studenţilor de la Facultatea de Litere îl invită să ţină un curs." Şi multe altele de acest fel. Aveam sufletul copleşit de durere pentru suferinţa lui şi pentru că, aveam impresia atunci, rugăciunile nu-mi erau ascultate. În ziua de 4 aprilie ceva mi-a schimbat starea. Mă gândeam la el ca-n tot acest timp, dar nu mai eram

invadată de durere. Ba chiar o bucurie liniştită m-a luminat cu gândul că mi s-a dat întâlnirea cu un om şi un scriitor extraordinar, şi că trebuie să găsesc o cale să transmit şi altora ceea ce eu am primit. "Facă-se voia Ta, Doamne", a fost ruga mea din acea zi. I-am auzit ca-ntr-un ecou râsul, apoi i-am perceput foarte clar prezenţa în preajma mea. Doar câteva clipe, la capătul cărora am desluşit un vag fâlfâit de aripi. "Drum bun, Vintilă Horia !"

Peste două ore, la ştirile de la radio, se anunţa trecerea în eternitate, la Madrid, a scriitorului Vintilă Horia.

Partea a doua

“Închid ochii ca să trăiesc”

Vintilă Horia – “Dumnezeu s-a născut în exil”

Darurile lui Vintilă Horia

La câteva luni de la moartea lui, în vara lui '92, Vintilă Horia mi-a trimis în România trei prieteni: părintele Alexandru Mircea (din Palma de Mallorca), Lucia Soreanu (farmacistă din Aachen, soţia poetului Ion Şiugariu) şi Camilian Demetrescu (artist plastic din Italia). Toţi trei m-au căutat de-a lungul acelei veri, la îndemnul lui. Vintilă Horia îmi vorbise despre părintele Mircea, unul din membrii fondatori ai Fundaţiei Culturale Române de la Madrid, alături de Aurelio Răuţă, Radu Enescu şi el. Despre Camilian Demetrescu mi-a spus doar atât : "Trebuie să te duci la el, să vorbeşti cu el şi să-i vezi biserica. Neapărat." Lucia Soreanu fusese alături de Vintilă Horia şi în tinereţe, şi în ultimele lui clipe. A fost prima care m-a căutat. Cu toţii povesteam despre el. Fiecare din cei trei era parcă o prelungire a gândurilor şi emoţiilor lui Vintilă Horia. Ce se întâmpla? Legătura deci nu dispăruse, nu se rupsese atunci, în 4 aprilie, ci continua sub altă formă. Mi se trimisese o nouă punte pe care trebuia să înaintez. Încotro? În august am câştigat procesul cu televiziunea şi m-am întors în redacţie. Cam tot pe atunci ideea unei cărţi şi a unui film mi se impunea din ce în ce mai mult. Pe neaşteptate îmi răsunau în minte cuvintele de la despărţirea din octombrie 1990, la Madrid: ***"Voi veni în România, când tu o să mă***

chemi…” *Aveau un alt înţeles pe care mă simţeam chemată să-l descifrez.*

Prima căreia i-am vorbit despre proiectele mele a fost Lucia Soreanu, în vara lui ‘92, când m-a căutat şi ne-am cunoscut. Mi-a povestit secvenţe de tinereţe, în Bucureştiul interbelic, când, alături de soţul ei, poetul Ion Şiugariu, şi de prietenul lor, Vintilă Horia, a trăit momente care au marcat-o tot restul vieţii. O rugam să înregistrăm ceva, să scrie, dar, de fiecare dată amâna, spunându-mi că emoţiile erau prea mari, amintirile purtând în ele încă dureri vii. În ianuarie ‘93, imediat după Sfântul Ion, primesc de la ea o scrisoare:

Aachen, 7 ianuarie,
Sfântul Ion

Clipe de tinereţe

Gânduri despre Vintilă Horia

Am învăţat să mă rog pretutindeni
Pe stradă, în scris, în somn,
Unde o cât de măruntă ieşire
Pare a duce spre Tine.

Vintilă Horia – “Viitor petrecut”
Volum dedicat lui Ovid Caledoniu şi
apărut în Spania în 1976.

A vorbi despre Vintilă Horia înseamnă pentru mine să retrăiesc sentimentul unei dureri pe care cu greu mi-am domolit-o.

Vintilă Horia a fost cel mai drag şi mai preţuit prieten al soţului meu, poetul Ion Şiugariu, care s-a stins în război, în munţii Tatra. Pentru Vintilă Horia, Ion Şiugariu fusese "prietenul din mijlocul inimii mele". Aşa-i scrisese, pe o dedicaţie, la primul său roman "Acolo şi stelele ard", apărut în 1942 în Ţară. Această prietenie Vintilă Horia a exprimat-o şi faţă de mine când, la 2 octombrie 1987, l-am căutat la Villalba.

Azi, de Sfântul Ion, când îmi amintesc aceste lucruri, ştiu că "prietenul din mijlocul inimii" se află alături de el, în înaltul cerului, acolo unde "şi stelele ard."

Spre sfârşitul anului 1984 pregăteam volumul "Sete de ceruri" de Ion Şiugariu, la editura din München a domnului Ion Dumitru, cel care ani de zile, cu mari sacrificii personale, a tipărit şi difuzat în exil slova românească. I-am scris atunci lui Vintilă Horia, rugându-l să prefaţeze volumul. Cu ce emoţie citeam şi reciteam răspunsul său:

"Dragă Doamnă Şiugariu,

Cum să-ţi povestesc emoţia pe care mi-a dat-o scrisoarea dumitale? Ion a fost unul din prietenii mei cei mai dragi, atât de apropiat, de familiar şi de nedespărţit, încât mă rog pentru sufletul lui de câte ori

intru într-o biserică. Nu numai că voi scrie o prefaţă, dar îţi mulţumesc că mi-ai cerut-o."

Acesta era omul Vintilă Horia, un suflet de o rară şi înaltă frumuseţe dar şi de o neclintită forţă morală, care contrasta într-un fel cu vocea sa caldă şi blândă. Doream să-l cunosc pe Vintilă Horia, prietenul celui pe care-l pierdusem, pe Vintilă Horia poetul, romancierul, una din cele mai mari personalităţi ale literaturii române şi universale.

Am ajuns la Villalba către amiaza unei zile senine de toamnă, pe 2 octombrie 1987, o zi cu o semnificaţie în romanul său "Persécutez Boèce", pe care mi-l dăruise chiar în acea zi. (În roman, Toma, după zece ani de închisoare, cu domiciliu forţat în pustiul Bărăganului, primeşte într-o zi de 2 octombrie vizita unui cioban care-i aduce merinde, dar mai cu seamă prietenie.) Am povestit despre multe şi mereu despre România. Păstra permanent legătura cu Ţara prin cărţile, revistele, scrisorile pe care le primea. Am vorbit despre revista ***Meşterul Manole***, al cărei fondator fusese. Colaborau la revistă mulţi scriitori tineri, printre care Horia Niţulescu, Ovid Caledoniu, Ion Şiugariu, Pericle Martinescu, Axente Sever-Popovici, Ion Frunzetti, Grigore Popa, Mihai Chirnoagă, Ştefan Baciu, Mircea Eliade, Octav Şuluţiu, Vladimir Streinul. Se întâlneau aproape zilnic la Café de la Paix sau în alte restaurante. Era o perioadă de efervescenţă literară, de întrecere a spiritelor alese. În 1988, profesorul Alexandru Husar

din Iaşi i-a scris lui Vintilă Horia cerându-i sprijin pentru o eventuală reapariţie a acestei reviste. Iată ce-mi scria Vintilă la 30 aprilie 1988: "Scrisoarea lui Husar m-a adus din nou pe unda ***Meşterului Manole***, m-a mişcat până la lacrimi, am recitit-o de mai multe ori şi am pus-o la îndemână ca s-o mai citesc atunci când mă las copleşit de gânduri negre." După doi ani, la 17 aprilie 1990, Vintilă îmi scria: "Nu ştiu cu ce fonduri vom putea scoate ***Meşterul Manole***, însă minuni mai mari au fost posibile!"

Aşadar eram la Villalba. Până târziu, spre seară, când trebuia să mă întorc la Madrid, gândurile şi vorbele noastre nu s-au îndepărtat de România. Plecam de lângă Vintilă şi Olguţa cu impresia că ne despărţeam numai pentru o seară… În adâncul sufletelor noastre nu ne-am mai despărţit… Ne-am revăzut la Congresul Centenarului Eminescu de la Paris, din iunie 1989. În cuvântul de deschidere (era preşedintele de onoare al congresului) a spus: "Eminescu nu e un poet şi nici un gazetar sau un gânditor. Eminescu este o Ţară, în sensul că opera şi destinul lui se confundă cu destinul Ţării."

Despărţirea de Ţară i-a fost o permanentă suferinţă şi aştepta mereu o schimbare. Îmi scria în 2 aprilie 1988:

"Am avut şi am mult de lucru şi în special mă tulbură temele noi care-mi umblă prin cap de la începutul anului. Sunt aşa de multe încât nu ştiu la care să mă gândesc mai întâi… Apoi, tot aştept să se întâmple

ceva foarte grav în Ţară, grav şi plin de promisiuni de înnoire, după cum sper să se întâmple ceva în Rusia, unde, în mod logic şi etic, o schimbare ar trebui să însemne o reparaţie a răului imens pe care acest popor l-a făcut omenirii în secolul XX. Probabil că nici noi nu mai ştim să ne rugăm."
…la 30 aprilie 1988: "e curios cum, în loc să mă desfac de Ţară, mă simt din ce în ce mai aproape, vreau să spun mai disperat conştient de despărţire." Regăsisem acelaşi sentiment şi în "Le journal d'un paysan du Danube": "Mă întrebam ce sens are această desrădăcinare, de ce sunt eu la Madrid în loc de a mă găsi la Bucureşti, pentru ce această îndepărtare, această permanentă rană deschisă în mine şi din ce în ce mai sângerândă şi mai sensibilă…. Ce aş fi devenit eu dacă totul ar fi fost într-altfel, unde să găseşti răspuns, o justificare…o rană pe care întoarcerea mea nu o mai vindecă."

I-am recitit de curând cartea de poezie "A murit un Sfânt", apărută în Argentina în 1952. În postfaţă scrie: "Singura mea durere era aceea de a fi rămas fără Patrie… Căci Patria e una singură şi nici o satisfacţie nu poate egala pe aceea de a regăsi pământul iniţial, parfumul unei pajişti, …cuvintele unei voci cunoscute şi nemaiauzite de mult, zgomotul unei străzi din copilărie. Acasă e cuvântul cel mai plin de înţelesuri, în orice limbă. Acasă!…Căile Domnului sunt mai mult decât ciudate, însă la începutul fiecăreia dintre ele stă scris cu litere de foc semnul întoarcerii acasă."

Acum citesc şi recitesc pagini din ultimul său roman, scris în românește, în exil: “Mai sus de miazănoapte”. Uneori uit că este o carte şi am impresia că stau de vorbă cu Vintilă: “Îngerul tău e atât de întins în aripi cât şi cel al Ţării. Şi demonul tău, cel ce stă de pază lângă înger şi-l sâcâie fără încetare, şi el e tot atât de mare cât şi îndoiala din sufletul neamului tău. Oropsit neam, viteaz şi neîndurător, sortit căderii sub viclenii şi socoteli străine de grea păcătoşenie, însă sortit în încercare a fi pildă atât pentru el cât şi pentru alţii. Aşa le e să fie anumitor neamuri, fără zi, nici clipă de repaus şi nici măcar de noapte liniştită sau de zi fericită pe de-a-ntregul.” În faţa chiliei sale de la Voroneţ, sihastrul Daniil spune aproape şoptit medicului Măriei Sale: “Un neam se stinge şi chiar piere de pe faţa pământului atunci când se sting cei ce se roagă pentru el."

Vorbisem cu Vintilă Horia de Crăciun, abia reîntoarsă din Ţară la 22 decembrie 1991, şi mă invitase la Villalba, în februarie 1992, ca să-mi citească din paginile acestui roman. În martie ‘92 eram la Villalba, dar…citeam singură manuscrisul pe care Olguţa mi-l încredinţase pentru acele zile. Citeam şi copiam pagini întregi din roman sau din poeziile lui, până târziu în noapte, apoi mă rugam... Şi poate că, în felul acela, rugăciunile pe care el şi le imaginase la despărţirea lui Ştefan Vodă de Ţară erau şi rugăciunile mele la despărţirea de el, îndreptate către

Meşterul de Sus. “Soartă de drumeţ are tot omul, între naştere şi moarte, călăuzit de cel ce, prin putere, îi e hărăzit a-l călăuzi."

În vara lui ‘93 primesc de la Camilian Demetrescu evocarea pe care i-o cerusem pentru a o include într-un volum:

Evocare Romană

de Camilian Demetrescu

“Eu cred că mai sunt speranţe. Altfel din ce am trăi? Şi că o schimbare profundă stă să se întâmple în Rusia, datorită ieşirii la suprafaţă a noilor generaţii total anti sau amarxiste. Îmi închipui perfect tristeţea de acolo, descurajarea din Ţară, plictisul comun care s-a întins peste toate spaţiile realist-socialiste. Acest plictis se traduce în termeni de termodinamică cu «entropie», alunecare în nefiinţă. Şi cred că împotriva acestei alunecări spre omogen şi moarte se ridică pretutindeni forţele vieţii, biologice şi spirituale. Altfel acele spaţii, obligate să moară sub apăsarea unei dogme inactuale, vor pieri sufocate…” Îmi scria Vintilă Horia în prima scrisoare ce o primeam de la el la Roma, în primăvara lui 1970, puţin timp după fuga mea din ţară, în 1969. Îi scrisesem fără să ne cunoaştem, pentru a-i anunţa expoziţia mea din via Margutta, cu speranţa de a-l întâlni. În acea vreme venea destul de des la Roma, invitat mai ales de

Fundaţia Volpe, unde ţinea conferinţe strălucitoare cu fervoarea lui nonconformistă ce exaspera pe dogmaticii progresismului marxist şi iluminist, pe atunci tirani ai culturii oficiale italiene. Adresa lui o aveam de la Mircea Popescu, unul din stâlpii Societăţii Academice Române din Roma, fondată şi ţinută în viaţă de Bruno Manzone, pătimaş îndrăgostit de cultura românească încă de pe vremea când era director al Institutului de Cultură Italiană din Bucureşti, înainte de "eliberarea" comunistă. În biblioteca Fundaţiei dădusem de cărţile lui Mircea Eliade publicate la Paris şi interzise în ţară. Şi, natural, de legendara "Dumnezeu s-a născut în exil", cartea de triumf parizian a lui Vintilă Horia. Prin Mircea Popescu, adevărat ministru al diasporei culturale româneşti nu numai din Italia, i-am cunoscut apoi pe Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Yvonne Rossignon şi pe acel constănţean cu suflet levantin rătăcit în occident, Horia Roman, "Paşadia" cum obişnuiam să-i spun, pentru închipuita asemănare cu personajul lui Mateiu Caragiale. Vintilă Horia trăia la Madrid. Cursurile lui la facultatea de jurnalism erau luate cu asalt de studenţimea facultăţilor umaniste, conducea revista ***Futuro presente***, provocatoare prin avenirismul spiritual antimarxist, orientată spre un progres fără "progresism". Era ceea ce irita cel mai mult stânga conformistă, care proclamase dogma culturii progresiste, antitradiţionale, antispirituale, antireacţionare. Îşi scria cărţile în franceză şi spaniolă.

Cine l-ar fi putut citi în româneşte când scrisul lui era ciumă pentru editurile de stat din ţară? Poemele, publicate prin revistele exilului, le scria în româneşte. Erau rădăcinile lui cu ţara.

A venit un an mai târziu la Roma. Când l-am văzut m-a surprins asemănarea lui cu tatăl meu tânăr. I-am mărturisit emoţia, ne-am îmbrăţişat. Eram lângă piaţa Navona, ieşise de la Hotel Raphael, unde obişnuia să tragă. Din acel moment a devenit pentru noi Vintilă. Era şi Mihaela, nevasta mea, ne-am aşezat undeva la o masă toţi trei şi am vorbit. A vorbi cu Vintilă Horia era ca o participare la un rit. Cuvintele lui erau ca nori albi încărcaţi de idei, plutind pe cerul Romei. Nu vorbea proză. Visa lucid. Logică de poem, ritmată de ironie şi exaltare. Cu câtă voluptate vorbea româneşte şi cum ducea cuvintele noastre prin spaţiile conceptelor de avangardă ale fizicii nucleare şi ale metafizicii moderne! De mult nu auzisem vorbindu-se româneşte aşa. A venit în atelierul meu şi acolo a început iniţierea mea în problemele interzise ale timpului nostru. Câte deschideri prohibite adusesem cu mine din ţară fără să le cunosc devenirea! A trebuit să vin în Italia pentru a-l descoperi pe Eliade şi pe Guénon. Vintilă mi-a vorbit de Guénon ca despre un îndreptar în descifrarea lumii moderne. Eram obişnuit în generaţia mea din ţară cu critica marxistă a Occidentului decadent. Ştiam sporadic câte ceva despre "cealaltă" critică a lumii contemporane, din puţinele lecturi ale scepticilor

occidentali Huxley, Gide, Camus, Sartre etc., adică a celor care vedeau efectele decăderii fără să meargă la cauzele derivei spirituale care a provocat-o. Denunţul aberaţiei sovietice la Orwell sau Raymond Aron nu-şi găsea pandantul descifrării culpelor gândirii umaniste occidentale din ultimele patru secole care au pregătit dezastrul actual. Pentru prima dată găseam în Guénon un răspuns clar la astfel de întrebări. Dacă "Amurgul Occidentului" al lui Spengler speriase progresismul intelectual, "Domnia cantităţii" a lui Guénon începuse să trezească conştiinţele intoxicate de mitul progresului necontenit. Cine îl cunoaşte pe Guénon înţelege şocul unei asemenea lecturi mai ales pentru un învăţăcel care s-a trezit în afara gratiilor şi nu ştie încotro s-o apuce. Guénon citit e un tratat de anatomie patologică a lumii moderne în raport cu echilibrul salutar al marii tradiţii. Dar Guénon comentat de Vintilă devenea o problemă de conştiinţă, te simţeai implicat în alienarea condiţiei umane, deveneai părtaş la delict prin ignoranţa, delăsarea, confuzia spirituală în care am fost constrânşi să ne complacem. Şi nu doar de cenzura materialist-marxistă, ci mai ales de obtuzitatea arogantă a iluminismului ce domneşte în cultura oficială a acestui secol. Descopeream în Guénon un fel de Marx de-a-ndoaselea, un aspru judecător al societăţii contemporane, dar de pe poziţii spirituale. M-am trezit un student, şi mai mult, un pictor înscris la cursul de idei subversive (pentru statul major progresist) al lui Guénon. Dar Guénonul

lui Vintilă Horia, subliniat de el, îmi deschidea ochii asupra racilei iluminismului dâmboviţean care a sterilizat o bună parte din cultura românească modernă. Căci avem şi noi Occidentul nostru, adică voltairii şi sarţii (de la Sartre) noştri. Chiar faptul că presa noastră de cultură nu se prea întreabă de ce oare nu avem între cele două războaie (ca să nu mai vorbim de războiul de 40 de ani comunist) o literatură şi o artă de inspiraţie spirituală, chiar acest fapt dovedeşte că pentru noi acestă exigenţă nu este esenţială. Folosirea grosolană, abuzivă, a termenului "cultură materială şi spirituală", atribuită partidului, era de fapt o extensiunea tot atât de abuzivă a elitei dizidente (în sens doar cultural) olimpiene şi dispreţuitoare faţă de angajarea în religios, considerată folcloristică şi paseistă. Chiar actuala elită postdecembristă pluteşte la acelaşi nivel iluminist de neangajare în spiritul plebeu, adică religios. Cu foarte rare excepţii. Ceea ce explică slaba trezire a conştiinţei creştine în cultura noastră actuală.

Când, peste câţiva ani, am restaurat în Etruria, la Gallese, o biserică romanică din anul o mie, cu gândul de a-mi face un atelier, Vintilă fremăta la Madrid de dorul ei (îi trimisesem o fotografie). Mi-a scris: "…Fotografia cu capela romanică m-a emoţionat atât de profund încât parcă ar face parte din propria mea biografie. După cum m-a emoţionat istoria convertirii tale, ca să zic aşa, pentru că de fapt un artist nu se converteşte niciodată, pentru că e întotdeauna un om

religios, chiar dacă nu ştie nimic de asta. Nu se poate altfel. Religia e o întregire în a fi împreună cu totul. Cine nu e religios e un invalid. Abia aştept să-ţi văd opera cea nouă tăiată în materia din care eşti făcut acum, deşi n-ai încetat niciodată, chiar şi în zona ta abstractă, să-i fii credincios. Şi eu am evoluat într-un sens de care dau socoteală cărţile mele cele mai recente. Poate că Barbăneagră ţi-a spus ceva despre acest nou (vechi) eu însumi, pentru că, în modul cel mai curios posibil, eu nu mi-am ieşit din nişte ţâţâni genetice, sau genetico-spirituale (une vraie complétude), din care nimeni şi nimic n-au reuşit vreodată să mă clatine şi nici să mă scoată. E drept că m-am schimbat, însă evoluând pe aceeaşi linie. Şi e drept că am luat cunoştinţă de ceea ce eram şi de ceea ce voiam să fiu, la Assisi, în vara lui 1938. Întâlnire capitală, la care m-am întors în 1946, pentru a locui timp de un an în casa spirituală a Sfântului sărman. În timp am avut întotdeauna locuinţă. Nu însă şi în spaţiu, pe care l-am tot schimbat, în căutarea unei mătci stilistice pe care, de fapt, o purtam în mine. Iată de ce Italia îmi e mereu un fel de chemare la singurul spaţiu mioritic, substituibil celui originar, pentru că acolo mă simt mai acasă decât în alte părţi, deşi Castilia îmi e şi ea rudă într-un fel, probabil în acelaşi fel…”

Ideea guénoniană despre rolul nefast al umanismului antropocentric în pierderea treptată a valorilor Marii Tradiţii (prea des confundată cu

tradiţionalismul conservator burghez) revine în scrisorile lui Vintilă: "…ceea ce gândim despre legătura omului cu divinitatea, în sensul în care gândeau oamenii privilegiaţi din romanic şi din gotic. Eu asum amândouă epocile, nu numai romanicul, pentru că goticul a fost stilul bisericii ecumenice, găsit odată pentru totdeauna şi trădat de renaştere din cauza influenţei detestabile pe care umaniştii au avut-o asupra unor papi lipsiţi de credinţă şi deci de gust şi de discernământ. Atunci a început căderea. Umaniste au fost deci şi revoluţia franceză, şi cea rusească, urmând fidel aceeaşi linie de îndepărtare a omului de Dumnezeu."

A venit cu Olguţa, soţia lui, aici la Gallese, prin '74-'75, când fierbea dizidenţa la ruşi. Soljeniţîn era arestat şi toţi ne aşteptam să fie deportat în Siberia. Vintilă, excitat la maximum, făcea ipoteze năstruş-nice. Când, pe neaşteptate, Moscova a anunţat expulzarea lui Soljeniţîn în Germania Federală, Vintilă nu putea să creadă şi îşi imagina că perfidia rusească era în stare să-l substituie pe scriitorul dizident cu o sosie, păcălind a nu ştiu câta oară Occidentul. Vorbea febril despre acceleraţia progresivă a istoriei sub ochii noştri, prevăzând în ultimele două decenii ale secolului evenimente şi schimbări inimaginabile, spectaculoase, care urmau să schimbe radical configuraţia politică a lumii. Avea o intuiţie imaginativă excepţională, fondată pe adânci cunoştinţe în domeniile gândirii ştiinţifice şi filozofice

actuale. Puterea de expresie a scriitorului dă acestor intuiţii rezonanţa unor profeţii, care neliniştesc şi subjugă. Comentariile lui pătrund în realitate cu forţa unor faruri care despică ceaţa groasă ce învăluie civilizaţia noastră, făcând vizibile contururi şi situaţii inaccesibile ochiului obişnuit. Pentru a scruta orizonturile acestui secol, a întreprins un turneu de conversaţii cu minţile cele mai reprezentative ale timpului nostru, pe care le-a publicat într-o carte, adevărată radiografie a metamorfozei ideilor la acest sfârşit de mileniu. ("Viaggio ai centri della terra", Roma, 1975).

L-am dus la Tuscania să vadă San Pietro şi Santa Maria, prodigii ale romanicului, cadru de paradis al filmelor lui Pasolini. Se bucura cu nestăpânire de copil, ca şi cum i le dăruiam şi deveneau numai ale lui. E o sărbătoare să le-arăţi cuiva care le primeşte fericit de asemenea întâmplare nemaipomenită în viaţa lui. Îţi dă fericirea de a putea dărui ceea ce nu-ţi aparţine. Scăpărau excepţiile în comentariile lui, totdeauna inedite, cu har şi ironie adolescentă. Era de patru ori adolescent, căci se apropia de a patra aniversare a vârstei de optsprezece ani, vârstă la care sufletul lui se oprise. Cum să nu te îndrăgosteşti de asemenea întâlniri?

I-am arătat într-o seară mânăstirile Bucovinei, pe care nu le văzuse niciodată, fiind plecat dinainte de război din ţară. Trăia un timp pe care nu apucase să-l trăiască şi simţeam cum diapozitivele îşi făceau loc în

creierul lui alături de întâmplările de zile mari ale vieţii. Le-a dus cu el în Spania şi cred că mult timp i-au hrănit memoria şi dorul de ţară.

Neastâmpărul exilului îi venea şi lui din inconsistenţa pământului de sub picioare pe care îl bătea umblând, din Spania la Paris, în Elveţia sau în Germania, în căutare de oameni şi de materiale pentru cărţile lui. Încercase şi el să pună rădăcini la temelia unei case în care să se simtă acasă, chiar dacă pe pământ străin. Cu un an înainte îmi scrisese: "Şi casa noastră de la mare e gata. A ieşit prea mică şi aş vrea să-i adaug două camere undeva pe deasupra. Vin de acolo. Pentru prima oară de când am plecat din Ţară, am o casă cu grădină, pot sta afară, adăpostit de arborii mei, pe care-i mângâi din când în când ca să crească mai bine. Pentru prima dată mă simt legat de un pământ, după pierderea celuilalt, deşi ştiu că această legătură nouă e o iluzie. Totuşi e poate mai bine, mai sănătos, să trăieşti din iluzii, din locuri alese şi nu obligate de destin. Grecia m-a încântat. Însă, în ziua în care, reîntorşi la Roma, mâncam cu soţia mea la un restaurant în faţa hotelului, sub un soare care cocea zidurile, am înţeles că nimic nu i se poate compara. Roma e un timp uman complect şi compact, în timp ce Atena sau Parisul sau Florenţa, sau Londra, sunt fragmente…"

După ce venise la Gallese cu Olguţa, îmi scria mereu că ar vrea să se întoarcă. Cred că Italia îl atrăgea mai mult chiar decât Spania, unde trăia de

atâţia ani, dar care, în vâltoarea "democratizării", simţea că începe să-i fugă de sub picioare. În exilul lui, îşi găsise acolo un loc mai ferit de uraganele pustiitoare ale veacului, pentru a-şi înfiripa cu scrisul rădăcinile pe care le dorea înfipte în cer. Ca orice exilat solitar, rămas dincolo de hotarul tocmelilor cu puterile pământeşti, nu recunoştea decât o singură autoritate: visul. "Călătoriile făcute în anul care a trecut între noi (îmi scria în primăvara lui 1975) m-au schimbat simţitor, deşi, probabil, schimbările, sau ceea ce noi numim schimbări, sunt înscrise în noi dinainte de a ne naşte. Ca floarea de lotus, existăm, cu precizie perfectă, încă din germen. Mă mângâie gândul între atâtea urâţenii şi hidoşenii, că odată şi odată, înainte chiar de a fi început a trăi, am fost ca o floare de lotus închisă în propria ei perfecţiune de sâmbure nedeschis, dar întrupat în propria lui înfăptuire. Floarea de lotus ar putea fi simbolul heraldic al futurologiei, dacă futurologia ar însemna ceva, adică dacă ar fi demnă de a fi simbolizată. Toate disciplinele prin care am trecut în ultimul timp, de la fizică până la parapsihologie, m-au decepţionat într-un fel. Rămân deplin credincios numai literaturii. Până când? Nu există ceva deasupra ei? Cred că da. Vom vorbi de asta. Mă gândesc într-una la Pascal şi la sublima lui renunţare. Însă cine mai are azi asemenea forţă? În aceeaşi scrisoare reînnoia dorinţa de a reveni curând în Italia. "S-ar putea să ne vedem şi la vară, pe care am vrea să o petrecem călătorind prin

Toscana şi Veneto. Tot august, dacă va fi posibil, vreau să spun dacă lumea, până atunci, nu va înnebuni de tot. Mi-e teamă de o sincopă generală, de o cădere bruscă în nebunia sângeroasă care ne apucă, nu ca pe păsări, de vreo două ori pe secol. Numai un fel de minune amestecată cu spaimă ne mai poate salva de data asta." Iar în post-scriptum adăugase: "Ce se întâmplă în Vietnam e zguduitor (era perioada evacuării Vietnamului şi a exodului celor care fugeau cu ambarcaţiuni improvizate). Şi nu intervine nimeni. Cum putem suporta atâta injustiţie şi atâta durere? Niciodată n-am suferit atâta, alături de nişte oameni atât de îndepărtaţi, atât de frăţeşte aproape."

Ne vedeam destul de rar. Prinşi amândoi, fiecare în chilia lui, de un fel de frenezie pe loc, de explorare febrilă a lumii de la înălţimea solitară a unui catarg, el la masa de scris, eu în atelier, nu ieşeam în cotidian, în "actualitate", cum spunea el, decât constrânşi de împrejurări. De fapt ne vedeam prin scrisori, ne uitam unul la altul când ridicam ochii de pe hârtie pentru a confirma că ne-am înţeles. Îmi scria prin '76: "Mi-e foarte dor de voi şi statul nostru de vorbă. Cred că în oribila constelaţie a lumii actuale, cu umbrele ei întinse către un fel de univers ultim, suntem printre puţinii care au ştiut să scape de actualitate, de spiritul timpului, cum spune Jung, fiecare pe drumul lui, care e de fapt unul singur."

În acest dublu exil, politic şi existenţial, adică în raport cu ţara ocupată, dar şi faţă de condiţia umană

în civilizaţia actuală, faptul însuşi că Vintilă Horia exista dădea ereziei mele un sens de normalitate. A fi împotriva stângii care a netezit calea comunismului real şi, în acelaşi timp împotriva materialismului de dreapta, răspunzător de involuţia etică a capitalismului, nu putea fi acceptabil în societatea occidentală a anilor ’70. Nici eu, nici Vintilă nu ne încadram în schemele stabilite de putere şi de cultura oficială din Est sau din Vest, indezirabili şi pentru unii şi pentru ceilalţi. Trăim în secolul totalitarismelor, unde adevărul se află în libertate provizorie, ca toţi cei care încearcă să se apropie de el. Moartea civilă îi pândeşte pe toţi cei care nu respectă regulile jocului. Poate să pară paradoxal, dar singurii care se bucură de imunitate, o imunitate clandestină bineînţeles, sunt exilaţii. Cei care au pierdut prea mult pentru a mai avea ceva important de pierdut. Nu o dată cărţile lui Vintilă Horia au gravitat în jurul acestei idei. Era de fapt tema vieţii lui, centrul existenţial al dramei înstrăinării, a exilului politic forţat sau voluntar (dacă există cu adevărat o diferenţă între ele), dar şi a exilului interior, poate cel mai greu de îndurat, fiind o condamnare în cotidian, în timpul efectiv al existenţei.

Cu aproape doisprezece ani înainte de apariţia acelei cărţi pe care îndrăznesc să o numesc de excepţie în acest final de secol, intitulată “Persécutez Boèce”, Vintilă mi-o anunţa într-o scrisoare : “Eu sunt acum mai liniştit, căci mi-a apărut ***Introducerea la Literatura Contemporană***, o carte de peste 500 de

pagini, şi, ca să mă odihnesc după imensul efort (e o carte la care lucrez de zece ani şi pe care am redacta-t-o în cinci luni), am început un roman care se petrece în Bărăgan, într-o pustietate care pare absolută, la care a fost condamnat eroul cărţii – aşa cum se condamna lumea când ieşea din închisoare, prin 1960 – şi care e, în fond, o variată şi curioasă bogăţie de peisagii, oameni şi tot felul de nebănuite realităţi fundamentale. În aşa fel, încât eroul meu, care se cheamă Ion Aldea (în faza finală va deveni Toma Singuran), capătă prin acest contact un nou aspect interior, se îmbogăţeşte, aşa încât condamnarea se transformă într-o îmbogăţire şi perfecţionare. Vreau să spun cu asta că nu e bine să fii condamnat de comunişti la închisoare şi Bărăgan. Ci că viaţa însăşi e o condamnare, cel puţin în aparenţă, şi că suferinţa şi umilinţele din veac se pot transforma într-un drum de perfecţiune spre altceva. Romanul mă pasionează, cu atât mai mult cu cât cel care l-a precedat în cocioabă pe Ion Aldea (Toma Singuran), a fost un om de ştiinţă, condamnat şi el la Bărăgan, şi care lasă ascuns undeva un manuscris pe care eroul meu îl descoperă, îl copiază şi cunoaşte prin revelaţia principiilor fundamentale ale noii ştiinţe, adevărul despre lucrurile vizibile şi invizibile. Astfel manuscrisul, simbol al culturii achiziţionate, fără de care viitorul nu e posibil, se transformă şi el în introducere la perfecţiune.

Acţiunea e foarte variată, deşi un mijloc de Bărăgan pare a fi tot atât de monoton ca o bucată de

gheaţă, însă nu e aşa. O adevărată lume plină îl primeşte pe Ion Aldea (…) în sânul ei şi-i dă socoteală de bogăţia fără margini a universului. Astfel încât suferinţă, moarte, peisaj abstract, tortură, foame, umilinţă se îmbină cu căderea în politic ca să reveleze faţa cealaltă a lumii: adevărul dincolo de istoria prefabricată. Mersul prin suferinţă devine astfel un mers iniţiatic. Nu e astfel mersul tău, al meu, şi al colegilor noştri de generaţie? Cartea se numeşte "Nuit et aprés demaine" (titlu final "Persécutez Boèce"). Sper să o termin prin mai. Aş scri-o din-tr-un condei într-o lună, dacă aş fi mai liber. Niciodată nu m-a încântat astfel un manuscris abia început."

Cartea avea să apară peste mulţi ani, în 1987, n-am ştiut niciodată de ce. Ştiam doar că suporta din ce în ce mai greu alunecarea în haos a lumii contemporane, şi mai ales a Spaniei, pe care o prevăzuse. Precipitarea evenimentelor politice în Europa, în ciuda euforiei jurnalistice, nu putea decât să-i confirme dureros previziunile. Trecerea de la dictatura franchistă la haosul unei democraţii totalitare devenise o temă acută a societăţii spaniole. În aprilie 1977 îmi scria: "Nu ţi-am mai scris de când mi-am dat seama că poşta italiană a intrat iar în descompunerea pornosocialistă care caracterizează timpul nostru. Dacă ai vedea ce e aici şi dacă ai şti cum a fost Spania acum câţiva ani, când trăia «tiranul», ţi-ai putea face o idee despre esenţa politică a lucrurilor. Trăim într-o

lume de introvertiţi, nu numai sexuali, dar şi ideologici. De altfel cred că romanul, marele roman al secolului XX, nu e altceva decât istoria critică a acestei introversiuni. (Vezi «Ulisse» al lui Joyce, cu permanenta comparaţie între regele Ulisse, erou, înţelept, amant, protejat şi atacat de zei, şi noul Ulisse din Dublin, care le face pe toate pe dos şi pe care până şi zeii l-au uitat.) «Rebelul» lui Junger e singurul personagiu interesant al vremii noastre şi încerc să schiţez şi eu silueta în cartea pe care o scriu acuma şi pe care cine ştie când o voi putea termina. Păcat că nu stăm mai aproape ca să ne putem vedea mai des… Imaginea timpului e sinistră, din ce în ce mai, însă, cum spunea Nietzsche, în momentul în care vom atinge fundul nihilismului, va apare probabil superomul capabil să îndrepte traiectoria bietului om actual. Televiziunea mi se pare expresia cea mai fidelă a descompunerii şi a cretinizării, expresie a ceea ce Guénon numea «Le regne de la cantité»…Cheia timpului e în anumite romane şi în cărţile câtorva oameni de ştiinţă şi a câtorva esoterici. Zilele astea a fost aici Georges Mathieu, vechi prieten, cu care mă înţeleg foarte bine şi cu care am stat mult de vorbă."

Abia apăreau şi îmi şi trimitea cărţile lui. Când am primit "Persécutez Boèce", apărută la editura "L'Age de L'Homme" de la Lausanne, eram la pat cu febră mare. Aşa am putut-o citi aproape fără întrerupere, m-a zguduit, şi aşa, cu febra ajunsă la limită, am scris un comentariu spre publicare la

“Cuvântul românesc” în Canada. O redau mai jos deoarece consider această carte unul din documentele fundamentale ale acestui sfârşit de secol.

În loc de critică literară

PERSECUTAŢI-L PE BOETIUS

Scrisoare deschisă lui Vintilă Horia

Dragă Vintilă, am citit ultima dumitale carte, “Persecutaţi-l pe Boetius”, Ed. L’Age de L’Homme, Lausanne, 1987, şi îţi mulţumesc. Îţi mulţumesc din adâncul fiinţei mele. Ca om şi ca Român. Cartea dumitale spală de pe obrazul chinuit al ţării încă una din murdăriile scuipate cu furie oarbă şi dispreţ de fiara comunistă: deportarea intelectualilor în Bărăgan după ani de temniţă distrugătoare. Metodă de exterminare ce atinge un grad de cruzime şi de cinism de o originalitate indiscutabilă în macabra istorie a represiunii politice. Dumneata speli această murdărie dovedind că deportările, în loc să strivească şi să alieneze, s-au transformat în adevărate bancuri de probă ale vitalităţii neamului, ascunsă din calea năvălitorilor în subteranele fiinţei sale. Conştiinţa Bărăganului, supravieţuind iadului exterminării planificate, s-a contopit cu conştiinţa ţării. Aşadar România nu a fost înfrântă. A fost cotropită, strivită sub copitele fiarei, desfigurată, dar nu înfrântă. Nu a

îndurat ruşinea trădării şi s-a ascuns în sufletul şi în conştiinţa acelor nenorociţi cărturari aruncaţi în temniţe şi apoi în pustiul Bărăganului. Aşa a supravieţuit conştiinţa ţării. Cartea dumitale e o mărturie a acestei supravieţuiri.

Citind aceste rânduri, tovarăşii scriitori de la Bucureşti, tovarăşii filozofi, profesori, umanişti, desigur "patrioţi" şi "buni Români", vor spune: ia te uită unde stătea conştiinţa României! În lăturile Canalului, în scursorile puşcăriilor, printre gunoaiele Bărăganului! E ridicol, tovarăşi! Mai ţine minte tovarăşul Mihai Beniuc de la cancelaria Uniunii Scriitorilor pe nenorociţii poeţi şi prozatori deţinuţi la Canal şi prin închisori? A uitat oare cum l-a exilat pe Lucian Blaga la Cluj, în mizerie, pentru crima de a fi gândit cum gândea? Regret că trebuie să-i amintesc cum la Budapesta, în 1957, a scăpat de furia mulţimii revoltate ascunzându-se într-un tanc sovietic care l-a salvat şi l-a trecut în rândurile "alor noştri", şi cum, ori de câte ori retrăieşte acel moment, îi vine să apese cu furie trăgaciul mitralierei ţintind în mulţimea de muncitori şi ţăcănind onomatopeic din gură: ta, ta, ta, ta, ta…cu ochii înroşiţi de patimă revoluţionară şi de Murfatlarul din pivniţele partidului. Cine îndrăzneşte să le vorbească lor de conştiinţă! Dumneata, Vintilă Horia, ai îndrăznit! Îţi strâng mâna şi îţi doresc viaţă lungă. Dumnezeu să te binecuvânteze.

Când Toma Singuran, eroul cărţii dumitale (44 de ani, ex-profesor de literatură la Universitatea din

Bucureşti, arestat prin 1950 pentru ideile sale filozofice contrare materialismului istoric şi deţinut fără proces timp de zece ani prin diverse închisori) fu debarcat de miliţian într-o gară pierdută din Bărăgan, se simţea pentru prima oară un om liber. Putea să se ducă unde vrea şi să facă ce vrea, cu câteva excepţii: nu avea voie să scrie scrisori, să comunice în vreun fel cu alţii, să treacă Dunărea în Dobrogea, să se îndepărteze de noul domiciliu şi, mai ales, nu putea să se stabilească în nici un sat sau oraş din regiune, cu obligaţia de a se prezenta la miliţia din Balta Albă în fiecare lună, în afară de iarnă. Cu doar o cutie de chibrituri în buzunar, fără ceas şi bani, trebuia să-şi înceapă noua viaţă de om liber apucând-o prin câmpie spre Est, după sfatul prietenesc al miliţianului. Aşa începea în genere deportarea deţinuţilor fără proces în Bărăgan, spre binele lor şi al maselor muncitoare. Erau cetăţeni "în afara legii, dar sub ochiul legii", cum spui dumneata. În perfect acord cu drepturile omului stipulate de ONU, la care România aderase spontan şi cu convingere. Totul se desfăşura într-o discreţie totală, dat fiind că aceste persoane, de fapt, nici nu existau. Chiar dacă unele informaţii reuşeau să ajungă în Occident, păreau atât de neverosimile încât erau imediat respinse drept propagandă reacţionară. Operaţia s-a desfăşurat aşadar cu deplin succes, timp de mulţi ani, până la eliberarea deţinuţilor la începutul anilor '60.

Dar Toma Singuran, fără să ştie, avea o misiune. Teleghidat spre Est de miliţian, trebuia să găsească baraca improvizată în câmpie de Ştefan Diaconu (savant fizician de mai multe ori propus pentru premiul Nobel, arestat pentru a fi insultat pe ambasadorul sovietic ce vroia să-l folosească în scopuri propagandistice) şi de predecesorul său, baracă în care supravieţuise timp de mai mulţi ani. Toma era destinat să-i ia locul în baracă şi să descopere manuscrisul la care lucra. Când ajunge la baracă îl găseşte pe Diaconu fără viaţă, în faţa mesei de lucru în care se afla ultima filă a manuscrisului: un scurt mesaj neterminat ce rezuma ideile filozofice ale fizicianului, privind o eroare fundamentală în gândirea modernă, eroare care a dus şi continuă să ducă la tragice consecinţe. Deşi formulat în termeni puţin accesibili omului de litere, Toma Singuran intuieşte importanţa mesajului. Întreaga lui existenţă de "exilat în interior" se concentrează în căutarea şi descifrarea manuscrisului ascuns undeva în universul barăcii. Pe ultima filă, găsită pe masă, Diaconu scrisese:

"… Caracterele complementare-ondulatoriu-corpuscular-etc. trebuie prin forţa lucrurilor să fie integrate în esenţa însăşi a fiinţei, împotriva credinţei generale care concede fiinţei un fals aspect de unitate omogenă. Trebuie deci, în acord cu principiile fizicii cuantice şi cu precedentele mele meditaţii, să se ajungă la conceptul unei ontologii a complemen-

tarului, mai puţin abuzivă în sens dialectic decât această posibilă metafizică a contradictoriului. Traducerea imediată a acestei noi ontologii în domeniile social şi politic ar trebui să ne permită acel salt mutaţional capabil de a ne ajuta să ieşim…”

Dragă Vintilă, îţi mărturisesc dificultatea mea, ca şi cea a eroului dumitale, la prima lectură a acestui mesaj. Când Toma Singuran descoperă manuscrisul, pe măsură ce înaintam împreună cu el în lectura unor fragmente esenţiale, mesajul a început să devină din ce în ce mai clar, reuşind până la urmă a-i descifra sensurile. Nu este doar un punct de vedere original, ci o concluzie logică obligată pentru cine înţelege necesitatea unui nou raport între descoperirile fizicii moderne şi gândirea contemporană. În laboratorul lui singuratic, azvârlit într-un ungher din pustiul Bărăganului, Toma Singuran trăieşte privilegiul unui timp nelimitat, pe care îl dedică meditaţiei, fără graba permanentă a celorlalţi sclavi din “câmpul muncii”, din oraşele şi satele României, şi fără teama de a fi denunţat pentru ideile lui eretice. Supravieţuirea fizică şi continuitatea spirituală, salvarea şi continuarea moştenirii lăsate de Ştefan Diaconu, punerea la adăpost de voracitatea miliţiei a preţiosului manuscris, copierea lui şi trimiterea unei copii în Occidentul liber constituiau sensul noii sale existenţe. Schimbul de generaţie continua în catacombele unei conştiinţe româneşti hulite de pleava intelectualilor vânduţi şi de indiferenţa noului miticism al mahalalei de partid.

Deşi apărută în limba franceză, această carte aparţine literaturii române. Gândită şi scrisă în Bărăganul Occidentului, într-un alt "exil interior", ea scandează un timp al gândirii româneşti. Institutul de filozofie al partidului, în neputinţa lui de a steriliza mintea sănătoasă a unui popor înclinat în mod firesc spre o filozofie a propriului destin, a justificat şi a încurajat metoda exterminării prin mijloace administrative , ca deportarea genocidă în Câmpia Dunării, fără să bănuiască de a fi contribuit la fundarea unei Academii secrete a gândirii, care a continuat filonul atât de fertil al filozofiei româneşti dintre cele două războaie. Mi se strânge inima gândindu-mă că hârtia pe care se tipăresc cărţile exilului nostru vine din pădurile Alpilor sau ale Scandinaviei, în timp ce coala albă de celuloză carpatină a brazilor noştri e mânjită de maculatura moartă a filozofilor de partid.

Pentru a supravieţui, Toma Singuran face ceea ce trebuie să facă mulţi ţărani "liberi", constrânşi de foame şi de o economie falimentară: sustrage porumb de pe ogoarele colectivizate, mere şi nuci din livezile nimănui. Coceni, crengi şi vreascuri îi asigură focul pentru mămăliga cotidiană, făcută cu mălai strivit cu piatra. Nu posedă nimic altceva, în schimb nu trebuie să-şi vândă timpul, pe care îl trăieşte cum vrea; în acest sens e mai liber decât cei înregimentaţi în cazărmile sistemului. Miliţia nu-l slăbeşte din ochi, poate să-i intre în baracă oricând, dar nopţile şi zilele

înzăpezite sunt ale lui. Poate să scoată manuscrisul din ascunzătoare şi să-l soarbă cuvânt cu cuvânt. Pentru a-l face să mărturisească unde e ascuns manuscrisul, miliţianul îi întinde curse. Una dintre ele e Malvina Rareş, proprietara unei vechi case boereşti şi prizoniera securităţii, care încearcă să o folosească drept nadă pentru seducerea deportaţilor şi trasul de limbă. Toma cade în braţele Malvinei, dar aceasta, tulburată de un sens adânc de solidaritate, renunţă la misiunea ei de a-i smulge secretul şi se întoarce învinsă, dar înnobilată în mâinile securităţii.

Ciobanul Alexandru, care se opreşte la el în drum cu turma spre locurile de iernat, are toate datele unui simbol ce exprimă fiinţa însăşi a neamului. "Am vorbit cu călugării – spune Alexandru – ei se roagă zi şi noapte pentru ca fiara să fie distrusă. Dar asta nu va fi mâine. Ea a prins rădăcini în sufletul nostru. Ne va fi greu să o smulgem. Distrusă de cine? (întreabă Toma). De Arhangheli şi de oştirile cereşti. Călugării au văzut aripi căzând din cer, ceea ce înseamnă că bătălia e în toi şi că îngerii sunt zguduiţi de fiară şi de hoardele ei. Dar ştiţi ce mi-au zis? Că drumul armatelor cereşti e presărat de înfrângeri, dar că îngerii ştiu să-şi vindece rănile şi să-şi repare săbiile, şi că vor avea o singură victorie, cea de pe urmă, când omul va fi liberat, pentru totdeauna."

Fratele Calistrat de la mânăstirea Mitrana înfruntă zăpezile şi vine să-l anunţe că a doua zi e Crăciunul. Din cuvintele lui iese la iveală o altă

trăsătură a sufletului românesc: ”În dreapta altarului din biserica mânăstirii e aprinsă mereu o lumânare. Ori de câte ori trecem prin faţa ei ne închinăm şi adesea ne rugăm, concentrându-ne asupra flăcării, pentru cei care fac rău oamenilor… Pentru cei care ne-au invadat, pentru cei care ne guvernează, pentru cei care nu sunt credincioşi. Există o legătură profundă între rău şi lipsa de credinţă.”

Miliţianul fără nume, împachetat în uniforma lui sovietică, burghez oportunist trecut în rândurile ocupantului, vrea să ştie ce gândeşte Toma Singuran, mai ales după ce s-a stabilit în baraca lui Ştefan Diaconu. Îl provoacă şi Toma se înfierbântă demonstrându-i contradicţia flagrantă existentă astăzi între tehnica spaţială adoptată de sovietici şi ideologia materialismului istoric ce stă la baza marxismului: “Ruşii au lansat sateliţi în spaţiu şi sunt pe punctul, împreună cu americanii, de a pătrunde în cosmos… Acest lucru a devenit posibil datorită unor principii de fizică cuantică pe care marxismul oficial le-a negat întotdeauna ca fiind contrare principiilor marxist-leniniste. Dar atunci, dacă teoriile lui Planck, Heisenberg şi Bohr nu sunt – conform marxismului - altceva decât nişte goale produse ale descompunerii capitaliste, pe baza căror idei , teorii şi principii (ruşii) au construit şi lansat maşinile lor în spaţiu?”

Pe miliţian nu-l impresionează logica. El reprezintă forţa inexorabilă a revoluţiei: ”Noi folosim tot ceea ce ne poate servi pentru a ne atinge scopul.

Lenin ne-a dat voie de la început să o facem. Noi jucăm pe toate fronturile deodată. În ce scop?, întreabă Toma. Acela de a face să triumfe peste tot, pe această planetă şi pe toate celelalte, principiile marxist-leniniste. Dar acest lucru nu mai stă în picioare (replică Toma), s-a prăbuşit odată cu intrarea voastră în antideterminismul cuantic cu scopul de a-i depăşi pe americani în cursa spaţială. Victoria voastră a fost aşadar o înfrângere… Primul vostru sputnik i-a decapitat pe Marx, Engels şi Lenin cu o singură lovitură de spadă metafizică. - De ce spuneţi metafizică? – Pentru că noua fizică este o metafizică, legată de simbolica numerelor – particulele nu sunt decât simboluri metafizice, evenimente, mai degrabă, decât fragmente de spaţiu sau de materie – ea nu mai are nimic în comun cu ştiinţele materiei aşa cum erau concepute pe timpul profetului vostru acum un secol…- Noi suntem pe punctul de a cuceri lumea întreagă fără a ne schimba filozofia. Forţa noastră nu e o himeră. –Nu, ea este semnul cel mai evident al slăbiciunii voastre."

Toma Singuran îşi dezvoltă teza în faţa miliţianului cu precizie, punând la baza căderii ideologiei marxiste "prejudecăţile raţionaliste" ale lui Hegel, după care raţionalul este egal cu realul. Prezumţia raţiunii de a schimba realul constituie ambiţia lui Marx de a transforma lumea. Toma o consideră un "silogism idealist" ascuns în spatele unei "iluzii burgheze". Raţiunea nu poate schimba lumea,

ea poate să o înţeleagă cel mult, să o iubească. – Dar voi nu iubiţi lumea, pentru că ea nu coincide cu schemele voastre… de aceea vă simţiţi obligaţi să recurgeţi la violenţă.” Miliţianul e tulburat, iritat. Ameninţă, apoi schimbă tonul. Îl întreabă brusc când a găsit manuscrisul. Toma neagă, dar îşi dă seama că miliţianul ştie. După plecarea lui rămâne gânditor, mai îndârjit decât înainte. “Nu vor găsi niciodată manuscrisul, îşi spuse, pot să-l şi arunc în foc, căci a pătruns adânc în mine, eu sunt manuscrisul. Ar trebui să mă ucidă pentru a neutraliza mesajul.”

Iubite prietene, dumneata ne înveţi odată mai mult că, pentru a atinge universalul, trebuie mai întâi să-ţi iubeşti şi să-ţi aperi rădăcinile. Scrisul dumitale nu e altceva decât o înnodare de rădăcini tăiate de secera exilului, a pribegiei. Dar exilul dumitale, ca şi al meu, nu a fost obligatoriu; a fost o alegere, iar rădăcinile le simţi mai ales când dor. Dar rădăcinile nu pleacă doar din pământul ţării, ele sunt înfipte mai adânc în fiinţă, în om, iar ca om nu te doare numai pierderea gliei tale, ci şi pierderea încrederii în înţelepciunea omului de azi. Căci ce sunt excesele ideologice caracteristice timpului nostru decât o cădere a înţelepciunii, o alienare în conştiinţa omului modern a măsurii ce susţine de fapt întreg echilibrul cosmic, a acelui “amor” prin care presocraticii explicau unitatea contrariilor ce asigurau armonia lumii? Când te-am cunoscut mi-am dat seama că aici stătea, în primul rând, nodul dureros al exilului în exil.

De două ori exilaţi, asediaţi între două fronturi, hărţuiţi, persecutaţi de unii şi de alţii, ne încăpăţânăm să credem într-o întoarcere spre ceea ce speranţa noastră de mai bine o cheamă viitor. În ultima parte a cărţii condeiul dumitale se întoarce cu cincisprezece secole în urmă spre destinul ultimului mare filozof al antichităţii, Boetius, prizonierul lui Teodoric, regele ostrogoţilor. Principala sa operă, "De consolatione philosophiae", scrisă în temniţă, conţine o idee senzaţională: "Platon şi Aristotel – mărturiseşte Boetius mesagerului ajuns la el pe ascuns - nu sunt adversari, aşa cum se afirmă de secole, ci formează un tot armonios ce explică complexitatea fiinţei noastre… Dimpotrivă, nu trebuie separaţi niciodată, căci realitatea ar deveni astfel ininteligibilă… Există două tendinţe în noi. Să ne lăsăm dominaţi de imaginaţie sau de raţiune. Ce suntem noi, reflexul cerului şi al ideilor eterne, cum afirmă Platon, sau reflexul pământului şi al vizibilului, cum susţine Aristotel? Ceea ce regret cu adevărat…e de a nu fi demonstrat solidaritatea complementară care se degajă pentru mine din operele lor puse împreună…" În acest moment al lecturii, cititorul recunoaşte termenii prin care Ştefan Diaconu, filozof prizonier al ostrogoţilor, îşi exprimă ideea sa eretică: "Caracterele complementare…trebuie prin forţa lucrurilor să fie integrate în esenţa însăşi a fiinţei…" Căci altfel, aşa cum spune mai departe Boetius, "separarea lor va putea da naştere la radicalizări ce vor genera

abuzuri…Excesul de platonism ar putea duce la erori cu teribile consecinţe, sub forma unora dintre cele mai reale şi totalitare utopii (cum să nu se gândească cititorul la macabra consecinţă bolşevică a utopiilor socialismului exaltat de ideea purificării societăţii umane, încoronată de asasinarea a peste o sută de milioane de fiinţe umane?), în timp ce un aristotelism exagerat şi solitar ar face din raţiune stăpâna lumii, dar într-un mod incomplect, cauză posibilă a unor invalidităţi de spirit şi de guvernare (cum s-ar putea explica mai simplu căderea în vidul raţiunii pe care o trăieşte epoca noastră?)…Aş fi vrut să convertesc raţiunea la creştinism dar politica m-a împiedicat… Cineva, într-o zi mai mult sau mai puţin apropiată, o va face în locul meu." Profeţia eroului dumitale din partea finală a cărţii, acel Boetius închis în temniţa baptisteriului din Pavia, lasă deschisă poarta unei speranţe. Deocamdată asupra umanităţii s-a abătut flagelul celor două excese, cu consecinţele lor tragice, cu consensul puterii, cultura oficială a Occidentului de a ţine separate cu forţa acele "caractere complementare", care ar fi trebuit – cum spune Ştefan Diaconu – "prin forţa lucrurilor (adică în mod logic, natural) să fie integrate în esenţa însăşi a fiinţei." Când folosesc termenul gândirea occidentală, nu mă refer global la toţi filozofii ci la tendinţele care au dominat, cu consensul puterii, cultura oficială a Occidentului în ultimele cinci secole. Mă opresc aici, invitând cititorul să caute cartea şi să o citească. Pentru mine e un

exemplu admirabil de limbă românească scrisă… în franceză. Am citit-o a doua oară traducând: de sub coaja cuvintelor gallice ieşea la iveală miezul unui lexic român de o surprinzătoare simplitate şi frumuseţe. O proză care m-a fermecat întotdeauna, de la prima citire a lui "Dumnezeu s-a născut în exil". Îţi doreşte sănătate şi te îmbrăţişează al dumitale,

Camilian Demetrescu

La scurt timp după publicare, Vintilă îmi scria: "Scrisoarea ta m-a bucurat tot atât de mult cât şi gândurile tale din articolul despre «Persécutez Boèce». E de altfel primul articol scris de un român despre cartea mea care, până acuma, a trecut pe sub nasul compatrioţilor mei fără ca nimeni să o fi remarcat. Noroc că aici, la Madrid, o profesoară de la Universitate îşi scrie teza de doctorat despre mine şi mă face să cred că totuşi mesajul meu literar, după mai bine de un sfert de secol, a atins şi inimi româneşti. E ciudat, nu? În timp ce în Ţară lumea îşi împrumută pe ascuns textele mele (scrisoarea e din 1988), în timp ce prin străinătăţi scap lumea de la sinucidere cu una sau alta din cărţile mele, intelectualii români din exil mă snobează din vârf de nas. Retras în munţi, ca şi tine - eu numai de doi ani – poate că vina e şi a mea, pentru că nu mai apar nicăieri. Numai cu Parisul mai ţin legături destul de strânse, mai ales de anul trecut de când am publicat

acolo trei cărţi (două sunt reeditări: «Dieu est né en exil» reapare şi ea în curând) iar la toamnă iese la lumină ultimul roman, scris aici, la ţară, intitulat «La clef des crepuscules» în care e vorba de El Greco şi de Rilke, la Toledo, un fel de vieţi paralele, carte pe care de abia aştept să o citeşti, pentru că e vorba în ea de un pictor. Tot anul trecut am scris şi am publicat aici, în limba spaniolă, «Un mormânt în cer», romanul lui El Greco, cred că una din cărţile mele cele mai reuşite, păcat că nu citeşti spaniola, pentru că sunt sigur că ai fi şi de astă dată una din puţinele minţi cu acces real la ea. Eu scriu pentru puţini, adică sunt un scriitor foarte cunoscut şi foarte puţin citit, aşa cum e bine să fii… La Paris va apare în curând o revistă ***Philosophia Perennis***, legată de moştenirea filozofică a lui Blaga… precum şi «Eonul dogmatic» cu o prefaţă scrisă de mine, primul tom dintr-o colecţie dedicată în întregime editării lui Blaga în franceză. Poate că singurul gânditor în stare să salveze azi ce se mai poate salva în Occident…Scriu enorm şi nu am pur şi simplu cu cine să comentez ceea ce fac. Am terminat un volum de poezii în spaniolă, am scris mai bine de jumătate dintr-un «Journal de la fin du cycle» şi pregătesc o vastă trilogie de romane."

În primăvara lui 1985, Vintilă ne telefonează că trece prin Roma şi vrea să ne vadă, dar nu are timp să vină la noi la ţară. Ne dăm întâlnire la Roma, într-un restaurant…românesc, de care, mirat, spunea că habar n-are. Într-adevăr, cum l-ar fi putut cunoaşte? Punctul

de întâlnire era pe Gianicolo, colina romană de lângă Vatican. Chiar lângă parapetul imensei terase cu deschidere asupra Romei, parcasem camperul nostru care ne-a dus prin întreaga Europă. Am suit toţi cinci (eu, Mihaela, Vintilă şi cei doi băieţi ai noştri), masa era pregătită cu lumânări aprinse, am mâncat româneşte şi am vorbit la fel, cu un vin roşu de pe colinele Sabinei, ciocnind paharele şi urându-ne o întâlnire la fel, pe dealul Mitropoliei. Cupolele Romei, din Trastevere şi până departe spre Prenestina, ne aduceau aminte de cele o sută de biserici ale Bucureştiului (dinainte de dărâmările ctitorului de ruine). Cum ar fi putut să uite restaurantul românesc de pe Gianicolo… "Am şi acum în amintire – ne scria apoi Vintilă – şi cred că n-am s-o pierd niciodată, imaginea Romei la picioarele noastre văzută din miraculosul vostru vehicol care a făcut posibilă reîntâlnirea noastră şi situarea ei în vârful unui peisaj atât de simbolic."

Romanul lui El Greco, pe care l-a meditat îndelung, l-a apropiat de pictură. Îmi scria revoltat: "Zilele astea m-am gândit la tine, pentru că în mânăstirea de la Santo Domingo de Silos, de pe unde venea Sfântul Dominic, un pictor a făcut ceva pe o vastă pânză, în stil «suprarealist şi expresionist»(sic). Cum o fi asta? Reproducerea din ziar dă socoteală de oribilitatea picturii. Ce caută astfel de bazaconii într-o biserică? Şi totul a fost înfăptuit cu permisul unanim al celor 39 de călugări. Criza bisericii e cea mai gravă,

şi nu ştiu cum are să iasă din ea. Eu am fost pe punctul, acum câţiva ani, să trec la catolicism, pentru că aveam încredere în puritatea de neclintit a pietrei lui Pietro, însă o rădăcină puternică m-a ţinut pe loc, aşa că am rămas ortodox împotriva voinţei mele, ca să zic aşa. Nici biserica de la noi nu-mi place şi mai ales nu-mi place colaboraţionismul ei bizantin şi înveterat. Simpatizez cu Monseniorul Lefebvre, însă, de fapt, nimic nu mă mai leagă de aspectele vizibile, nici chiar ale religiei. Oamenii pot fi răi chiar fiind creştini, chiar fiind preoţi, lucru care mă turbură profund."

Nu avea prejudecăţi, nu era conservator în sensul academic, în revista sa ***Futuro Presente***, de fapt o revistă de avangardă, publica cronici plastice şi reproduceri din arta cea mai modernă, dar serioasă, în afara obrăzniciei postartei sau a elucubraţiilor aşa-zis conceptuale. Credea în clasicismul permanentei înnoiri care este opusul gestului cultural de ruptură, pretins revoluţionar. Legătura cu ţara trecea prin scrisul lui în presa exilului, la care a colaborat cu devoţiune, în condiţiile unor publicaţii fatal neomogene ca nivel literar şi consistenţă de idei. Îmi scria în '85: "Sper să pot începe… o serie de evocări de mari prieteni care ne-au părăsit în ultimii ani, sub titlul «Suflete cu umbra pe pământ», la ***Cuvântul Românesc.*** S-a ţinut de cuvânt şi a început publicarea lor în revista citată, până în ultimul an al vieţii. Cu tristeţe continua: "…Sunt destul de «cu aripile căzute», cum se spune în spaniolă, în ceea ce priveşte

tema românească. Spaţiul nostru pare îngheţat şi fără nici o perspectivă de dezgheţ pentru moment (era în ’85). Lucrurile pe care mi le povestesc cei ce vin de acolo sunt îngrozitoare. Am din ce în ce mai mult impresia că la Yalta, sau mai târziu, s-a pus la cale un genocid românesc, pe care cei de la conducere, supuşi Moscovei, îl duc la capăt ca un plan bine socotit. Nu pot să-mi scot din cap această idee.”

De aproape 50 de ani ştirile care vin din ţară sunt exasperant de monotone, din ce în ce mai proaste. Nici acum, în 1993, la trei ani de la “schimbare”, nu s-a oprit această alunecare în jos. Previziunile lui Vintilă Horia erau turburătoare, acum se adeveresc.

Apoi a venit cutremurul. Adică decembrie ’89. Nu l-am întâlnit în lunile următoare, dar, în timp ce trăiam evenimentele cu sufletul la gură, nu puteam să nu-i scriu o lungă scrisoare. În iunie 1990 m-am dus în ţară şi am nimerit tocmai în jalnicul şi paradoxalul iunie al mineriadei. Aflasem de la Paris că Vintilă trebuia să se ducă şi el, pentru a răspunde dorinţei unei edituri de a începe publicarea cărţilor sale în România. Nu s-a dus. Mi-a mărturisit în scrisoarea de răspuns: “Nu m-am dus de frică să nu mor de durere. În decembrie, eram la Vévey, când un prieten mi-a spus de cele ce se întâmplă în Ţară, am simţit cum mă ridic de la pământ şi aşa am stat timp de câteva luni, atârnat de ştiri, de scrisori, de veşti, de speranţă. Câteva luni după, dar mai ales de la alegeri şi de la 14 iunie, am coborât din nou pe pământ,

bolnav, disperat, desamăgit.” Această scrisoare din septembrie ’90 nu mai era o simplă epistolă intimă, ci o adevărată declaraţie de conştiinţă. De aceea cred necesară transcrierea ei, aproape integrală:

“Am impresia, după ce am stat de vorbă cu multă lume venită din Ţară, după ce am primit sute de scrisori de acolo şi după ce am luat contact, prin cărţi şi reviste, cu literatura care se scrie acuma la noi, că nimeni nu s-a trezit încă. Somnul a fost prea lung şi coşmarul trăit prin el prea îngrozitor. Asta ar fi o scuză. Nu e o scuză, totuşi, imposibilitatea de trezire a intelectualilor. Tu ai dreptate. Influenţa lui Noica în acest sens a fost nefastă şi nu văd cum va fi înlocuită într-un viitor cât mai apropiat. Din kantismul lui nu putem extrage balsame pentru rănile noastre profund antiraţionaliste. Eu am scris odată un articol comentând cartea lui «Despărţirea de Goethe», pe care el mi-o trimisese, şi l-am atacat destul de crud. Mi-a transmis, după ce citise articolul meu, că se simte fericit că a fost comentat de cineva, chiar şi negativ. Îmi aduc aminte, ceea ce mă indignase în eseul lui era felul în care critica evul mediu, un fel foarte superficial, de gânditor căruia îi scăpase esenţialul, fundamentul însuşi al culturii europene. N-am mai avut de atunci nici un contact. Nu e maestrul care ne trebuie în astfel de momente.

Teza mea, pe care o schiţez într-o carte minusculă, care sper să apară la Bucureşti înainte de Crăciun, «Ce-ţi doresc eu ţie… », este că poporul

român a dispărut. Nu cu totul, evident. A mai rămas din el o minoritate, astăzi anonimă, ocultă, inactivă la suprafaţa politică a Ţării, făcută din studenţi, poate că şi muncitori şi militari, mare parte din cei care aparţin Bisericii Unite, din două sau trei milioane de ţărani şi din acei intelectuali lucizi care nu iau parte la demenţa «democratică» postceauşistă. Restul, masa majoritară constituie un fel de etnie care vorbeşte prost româneşte, nu are alte veleităţi decât să mănânce mai bine şi să se integreze în consumism, luând astfel apărarea guvernului actual. Karl Marx, astfel, a fost înlocuit, la noi, de fraţii Marx. Dacă minoritatea românească nu învinge, atunci poporul român, în mai puţin de o jumătate de secol, dispare. Încrederea mea în acea minoritate este mare. Au existat la noi câteva zeci de mii de familii care şi-au crescut copiii în spirit tradiţional. Sunt cei care s-au jertfit în decembrie ’89 şi au ieşit mai târziu în Pieţele Libertăţii. Admirabili. Au venit mulţi să mă vadă, alţii mi-au scris din Piaţa Universităţii (eu m-am declarat «golan» prin ***Europa Liberă***), pe alţii i-am întâlnit în Elveţia în martie trecut. Am rămas uluit. Gândesc exact ca noi, vorbesc o românească fără cusur, ştiu tot şi sunt dispuşi să moară pentru România, adică pentru ceva care nu mai e un ideal decât pentru această minoritate, foarte puternică în fond din punct de vedere spiritual. Ceilalţi sunt mulţi însă slabi, nestructuraţi decât în jurul unei pregândiri alimentare, ***există***, nu ***sunt***. Ataşamentul la Fiinţa românească nu-l au decât cei

puţini. Ernst Jünger vorbea de un doi la sută, necesar pentru ca un popor să ştie despre viitor şi să-l facă posibil. La noi minoritatea esenţială depăşeşte zece la sută. În următorii douăzeci de ani, cei slabi şi mulţi vor fi eliminaţi de timp, iar ceilalţi, tot prin timp, vor ajunge la conducere. Dacă nu se întâmplă o catastrofă între timp. Un Cernobîl mai mare. (Ştii că Cernobîl în ruseşte înseamnă «pelin» şi că «steaua pelin» din Apocalips va cădea pe pământ şi va distruge o treime din ape, din pământuri şi din oameni? - Apocalips 8, 7-12) Lucrul s-a întâmplat deja, însă nimeni nu l-a ştiut înţelege. Războiul din Golf poate fi al doilea act al tragediei, un alt Cernobîl. (Incendiile apocaliptice ale puţurilor de petrol din Kuweit, nici acum stinse în întregime, o dovedesc.) Steaua Pelin e lungă în cădere."

Vorbind despre anumiţi intelectuali de astăzi "informaţi incomplet" îi defineşte "democraţi înainte de a fi români"… "Comedia e mare – continuă Vintilă în scrisoare – echilibrul de pe vremuri, care se stabilise pe o axă Eminescu-Caragiale, care însemna legătura între doi poli, unul pozitiv şi unul negativ, la fel de utili pentru ca sfera unei naţiuni să se învârtească cum trebuie în cosmosul istoric, a rămas văduvită de polul Eminescu, care nu mai este decât un literat, un poet de geniu discutat ca atare. Nimeni nu mai vede în el profetul, naţionalistul, gânditorul, tradiţionalistul. Poziţia lui anti-liberală nu prea mai place, «et pour cause». O generaţie strălucită se

ridică… însă toţi sunt la fel de fascinaţi de un Occident liberal-capitalist care nu mai cântăreşte decât în măsura în care produce rock, tunuri, democraţie de stânga, ateism libertin şi alimente împachetate. Whisky and Sodoma… Public acuma în vreo douăzeci de reviste şi ziare. De la «22» nu mi s-a cerut niciodată colaborarea. Sunt considerat prea de dreapta, periculos pentru viitoarea alunecare în post-comunism, care nu înseamnă nimic altceva decât o Românie caricaturizată, neocaragialescă, anti-eminesciană. Trebuie neapărat să stăm de vorbă… Am scris trei volume de Jurnal în ultimii trei ani, unul în franceză, înainte de ’89, celelalte în română… Sper ca prin cărţile şi articolele mele să ajut la refacerea unui psihism profund bolnav, văduvit de spiritualitate, aruncat de comunişti la gunoiul istoriei. Şi Iov a păţit la fel, în alte împrejurări, însă în amândouă cazurile e vorba de o punere la încercare. De acum înainte mă concentrez pe problema unui voiaj la Roma.”

Acest voiaj, ultimul, avea să-l facă un an mai târziu, în ’91. Invitat la Rieti într-un juriu pentru un concurs de tineret, a traversat munţii Sabinei cu un taxi, pentru a ne întâlni aici, la Gallese. A fost o întâlnire doar de câteva ore, ne-am dus la biserica noastră romanică, afară din sat, aşezată ca pe plaiurile Bucovinei. O cunoştea din cataloage şi din descrieri, dar nu intrase niciodată în ea. A fost ca o hierofanie. L-am aşezat în absida arhaică, pe un scaun, l-am privit îndelung în timp ce îmi vorbea şi am încercat să-i

desenez un portret. Îi descifram trăsăturile adolescente în care descopeream o voluptate spirituală aproape senzuală, a unui om care înainte de orice a iubit: cu patimă, cu exaltare, cu dor, cu resemnare, ca un amant al vieţii, profet cu nostalgii implântate în tradiţii trecute şi viitoare. Portretul unui ucenic al Marii Tradiţii, inel de legătură al Ţării cu cerul, născut şi rămas în lanţul carpatin. Şi în timp ce se aprindea vorbind, creionul meu sugera pe hârtie ceva ca un nimb în jurul craniului acela care se chema Vintilă Horia şi în care încolţiseră, necruţătoare, tentaculele tumorii care avea să-i stingă, câteva luni mai târziu, lumina pe care i-o dăduse acel "Dumnezeu născut în exil", Dumnezeul nefericitei "Dacia Felix" care i-a fost mamă şi logodnică în lunga pribegie a depărtării de leagănul naşterii şi al botezului. Îl implorasem să se ducă în ţară, să vorbească tinerilor, să aşeze în memoria lor arhetipurile posibilei Învieri a neamului, păstrate cu grijă şi cultivate în cultura diasporei, să le trimită sensul universalului pe care el, Vintilă Horia, l-a dat acestei culturi. Prieteni de la Paris l-au descurajat, sfătuindu-l la prudenţă sau la noncompromis cu puterea din ţară. Şi nu s-a dus. În ultima scrisoare îmi mărturisea:

"…În ţară m-am hotărât să nu mă duc atâta timp cât comuniştii vor continua să fie la putere. N-am încredere nici în ce mănâncă, darmite în ce scot pe gură. Nenorocirea la noi e în continuare, sub altă formă, însă pe acelaşi fond de genocid premeditat.

Mi-a rămas pe undeva o fărâmă de speranţă, însă şi asta scade pe zi ce trece. Sunt cumplit de abătut în faţa unei situaţii pe care nimeni, am impresia, nu are vreun interes să o modifice. Numai poporul român ar putea-o face, însă e dezbinat şi trăieşte şi el hrănit de minciuna care-i vine de sus. E lume, închipuieşte-ţi, care merge să se roage la mormântul lui Ceauşescu… Abia acum, cu primele ploi, am început să mă dezmeticesc din căldurile verii. După ce am plecat de la voi, ne-am întâlnit cu o Romă urâtă, deformată de zăpuşeală… A fost prima oară în viaţa mea când nu mi-a plăcut Roma. La întoarcere, abia sosit, mi-a fulgerat mintea într-o dimineaţă un titlu de carte şi, fără să fac planuri şi să stabilesc o campanie premergătoare, m-am pus pe scris. Un roman care se intitulează «Ce fel de om a fost Ştefan». E vorba de Ştefan cel Mare, privit din mai multe perspective umane, altfel decât apare în cărţile de istorie, mai apropiat şi deci mai mare. Am scris cam o treime din carte, am revenit deci la limba română, pe care văd că o manipulez mai bine ca acum o jumătate de veac, deşi, mirabile dictu, n-am scris un roman pe româneşte din 1946, pe când eram la Assisi. Îmi vin în minte cuvinte cronicăreşti pe care cred că în scris nu le-am utilizat niciodată, uneori trebuie să mă uit în dicţionar ca să mă conving că acel cuvânt există. În afară de această scriere, care-mi ocupă câteva ore în fiecare după-amiază şi care îmi consumă ultimele energii, n-am fost în stare să răspund la nici o

scrisoare. De câteva zile plouă şi timpul s-a întomnit dintr-o dată, aşa încât îmi revin cu încetul la activităţile mele. Aurel (Răuţă,n.n.) a fost şi el plecat, însă vom croi amândoi un plan de adunare de fonduri pentru Biblia ta, cât de curând. Ideea mi se pare minunată, aşa cum minunată mi s-a părut capela ta şi operele tale cele mai recente. Păcat că n-am avut timp să stăm mai mult de vorbă, însă a fost bine şi aşa, mai ales că trecuse atâta amar de timp între noi… Ce mă ţine viu pe picioare este cartea la care scriu."

Curând, când am aflat vestea căderii, n-am mai putut să-i scriu. Am notat în jurnalul meu: "De câte zile nu ştim nimic. Ne e frică să ştim. La Madrid, telefonul e mut, nu mai răspunde. Vintilă, omule drag, unde eşti? Dumnezeu să te aibă cu el. Te stingi departe şi noi suntem inerţi, nu ştim să alergăm înaintea ta, nu ştim să trăim esenţialul. Era esenţial să te căutăm. E oare destul să te gândim? Poate acum ai plecat din tine şi eşti mai singur decât înainte, doar tu şi Dumnezeu. Noi suntem un palid trecut, doar dragostea ne mai poate învia. Îţi voi scrie o scrisoare de dragoste, acolo. Mai bine te întâlneai cu Dumnezeu în Ţară. Oh, dacă m-ai fi ascultat!"

Peste trei ani, în vara lui ’96, la Madrid, în cafeneaua unui hotel situat în apropierea celebrului stadion Bernabeu, stau de vorbă cu Radu Enescu, jurist şi filozof, fiul arhitectului I.D. Enescu, a cărui semnătură se mai vede încă pe multe din casele Bucureştiului. O distincţie îl învăluie şi parcă îl protejează. Mâinile expresive, cu degete lungi, delicate, mânuiesc fără odihnă ţigări, brichete, pachete de ţigări. Singurul moment care-i schimbă ritmul de un calm implacabil al întregii fiinţe este cel în care aprinde ţigara. De obicei de la o altă ţigară. Atunci este străbătut de o evidentă febrilitate cu care încearcă să recupereze ultima scânteie dintr-o grămăjoară de scrum. “S-a stins”, îi spun la capătul unor eşecuri. “Nu, nu, să nu crezi niciodată că cenuşa e moartă. Focul din ea e viu”, zice şi imediat se adevereşte. Vorbim despre multe, ocolind parcă intenţionat motivul principal al întrevederii noastre. Când îi aduc aminte îl simt dintr-odată conectat la o altă tensiune. Îi tremură mâna. Şi glasul. “Am fost prieteni buni… Nu ştiu dacă sunt în stare să vorbesc despre asta… Am scris câteva rânduri. Sper să găseşti în ele ce mi-ai cerut.” Îmi întinde textul şi rămâne cu privirea pierdută printre emoţii şi amintiri. Nici o clipă mai mult decât aceea în care îşi aprinde, din miezul altui scrum, o nouă ţigară.

Omul, prietenul…

Opera lui Vintilă Horia e bine cunoscută în lumea întreagă şi, firesc, de toţi compatrioţii de peste hotare; în ultima vreme şi de cei din ţară. Ca atare nu voi proceda la o analiză a celor scrise de el, cu intenţia de a pune în evidenţă romancierul, poetul, eseistul; sau omul politic, neobosit luptător cu condeiul şi cuvântul, împotriva celui mai odios sistem represiv.

Voi aminti deci de omul şi prietenul, aşa cum l-am cunoscut mai bine de 40 de ani. Şi de frământările lui; în limita posibilului, a pătrunderii.

Scriam într-un articol publicat imediat după deces: "Cumplita boală a lui Vintilă Horia, imprevizibilă, ne-a consternat. Moartea lui ne-a îndurerat adânc, pe noi toţi care l-am frecventat, apreciat şi iubit. Frate de drum din greul surghiun ce ne-a fost scris să trăim, Vintilă şi-a dat sfârşitul, după zile şi nopţi de suferinţă pe prispa morţii, cu aceeaşi seninătate cu care îşi ducea poverile sau culegea triumfurile de-a lungul existenţei sale. "

Aceste calităţi – aş spune chiar virtuţi – se datoresc faptului că Vintilă a fost un autentic intelectual şi un om cucernic, lucru mai neobişnuit printre scriitorii de azi, la acest sfârşit de veac amar.

Ne-am cunoscut, la Buenos Aires, prin anii '50. Şi el, cu soţia lui Olguţa, şi eu sosisem cu vize de

emigranţi pe noul continent. El din Italia, eu din Franţa. Ne-am cunoscut deci în Argentina când prin pungile mai tuturor cam sufla vântul. Şi umblam din poartă-n poartă pentru a ne găsi un rost. În scurt timp ne-am împrietenit şi, împreună cu alţi compatrioţi, ne adunam des la o cafenea pe Calle Florida, în plin centru oraşului Buenos Aires. Încingeam taifasul în faţa unei cafeluţe. Discuţii, controverse, pe teme literare, politice. Puneam şi noi bieţii, ţara la cale. Răscoleam împreună prin atât de bogata traistă a amintirilor: anii de liceu, din facultate, aventuri din tinereţe, pozne ce ne făceam unul altuia şi câte şi mai câte. Aduceri aminte vii, pline de melancolie.

"La melancolie, c'est la bonheur d'etre triste" spunea Victor Hugo.

Duminica, la Biserica din strada Caning, ne adunam ca să ne spovedim credinţa şi să ne îmbărbătăm speranţa într-un viitor mai bun. La altarul din Caning am fost prezenţi mai toţi din colonia română cu prilejul botezului primului copil al soţilor Horia. O copilă, Domnica. Cam o dată pe lună, sâmbăta seara, ne duceam în Boca, mic port de pescari, nu departe de Buenos Aires, ca să savurăm o "parillada", grătar cu peştişori de tot soiul. Cu soţii Jana şi Radu Ghenea, cu Nelu Manzati, familia Mărculescu şi alţi prieteni. Cântecele cu "foaie verde" şi snoavele înveseleau serata până târziu.

După câtva timp Vintilă cu familia s-au întors în Europa. Ne-am revăzut, după multiple avataruri, la

Madrid, unde mă stabilisem şi eu cu familia. I se decernase deja **Premiul Goncourt.** Venea de la Paris, cu aureolă, dar fără îngâmfări. Sârguinţa, talentul şi cumpătarea i-au fost cei mai buni sfetnici. La Madrid, ne întâlneam des cu alţi compatrioţi. A fost o vreme când petreceam, împreună cu copiii noştri, câte o vacanţă, la munte, la mare. Casa familiei Horia era deschisă, ca şi a altora. Nu trecea o sărbătoare, o datină, Crăciun, An Nou, Înviere, la care să nu fim împreună. Cu gândul la cei din ţară, familie, prieteni. După evenimentele din Decembrie '89 speranţa unei schimbări pusese stăpânire pe noi şi aşteptam primăvara ca pe o adevărată renaştere, ca pe o dezrobire. "Amăgitoare dezrobire", spunea Vintilă mai târziu, pe măsură ce lucrurile luau un alt curs.. Faustic? Într-un fel. Ca acel vers al lui Goethe:
"Er ist schön lang'ins Fabelbuch geschriben
Den Bosen sind vir los, die Bosen sind geblieben."
Omul Vintilă Horia. Exilul. Ce însemna exilul pentru Vintilă Horia? Mizerie? În sensul ancestral al cuvântului. Nicidecum. Surghiun? Expatriere, emigraţie? Condiţia omului proscris? O tragedie? Într-o oarecare măsură, da. Suferinţă, durere? Da. În sens aproape metafizic. Vintilă Horia se apropie de gândirea lui Max Scheler în ce priveşte durerea, acel "leiden" în înţelesul cel mai amplu al cuvântului. "Toate durerile şi toate suferinţele comportă un sens", spune Max Scheler. Durerea creştină a dat un sens suferinţei; un sens cu totul diferit de concepţia

Vechiului Testament, care atribuia răului, suferinţei, un caracter punitiv. În sufletul chinuit al exilatului încolţeşte ideea existenţei răului.

Vintilă Horia îşi iubea ţara: cu sufletul lui de român şi inima de poet. Autorul romanului "Dumnezeu s-a născut în exil" a murit în exil. Dorul lui de a revedea România, de a o străbate în lung şi-n lat n-a mai putut fi realitate…Aşa a vrut Dumnezeu! Seninătatea cu care şi-a dat sfârşitul a fost ca o împărtăşire cu Moartea. Ca în acel "Hymne de la Mort":

"Je te salue, heureuse et profitable Mort
Des extremes douleurs médecin et confort"!
Fie-ţi ţărâna uşoară, frate de suferinţă!

Pe urmele exilului european

Alergăm pe L'Autostrada del Sole. Soarele de octombrie e altul decât cel de acasă. Sunt peste treizeci de grade şi nici un semn în arbori şi flori că s-ar instala toamna lui '97. Au trecut cinci ani şi cinci luni de la moartea lui Vintilă Horia, până când am reuşit s-o pornesc pe urmele exilului său. Din casetofon curge mereu vocea lui din interviul luat într-un alt octombrie, acum şapte ani. Când au trecut?! "Ce glas tânăr, şi ce apropiat îmi pare", spune Sorin Chivulescu, operatorul şi şoferul echipei noastre de filmare. Atenţie! Firenze la dreapta…

Sunt pentru a doua oară la Florenţa, cu un simţ al percepţiei diferit de cel al primei călătorii. Viaţa oraşului, cu toate splendorile care te capturează şi te fac prizonierul atâtor mistere, a devenit fundalul pe care filmez trecerea lui Vintilă Horia. Domul, Piaţa Marelui Duce, Palatul Senioriei, podurile peste Arno, toate sunt învăluite de privirea tânărului român, în care stau aprinse cuvintele lui Papini: "Vei ajunge un mare scriitor!" Premoniţia, rostită, în acest "salon al Europei", avea să se împlinească peste treisprezece ani.

Assisi. Filmăm basilica Sfântului Francisc, case şi străduţe înguste, firide prin care se strecoară mesaje secrete, raze de lumină, zbor de păsări, frânturi de existenţe, şi parcă-l aud: "Am încercat

mereu să înţeleg: peisaje, oameni, limbi străine, istorii, pietre, sfinţi…Mi-am dat seama, la un moment dat, că toate astea la un loc alcătuiau o înţelegere supremă: iubirea. Iubirea de Dumnezeu şi iubirea lui Dumnezeu. În toate bătăliile vieţii mele m-am simţit iubit şi protejat de Dumnezeu."

În orice parte te-ai afla la Assisi, auzi în surdină un murmur aproape cântat. E ca şi cum, pe un invizibil suport, s-au înregistrat rugăciunile tuturor pelerinilor. În faţa mânăstirii unde a locuit, mi-am imaginat că disting în acel murmur, la o distanţă de cincizeci şi doi de ani, ruga lui Vintilă Horia.

Roma. Poate oraşul cel mai iubit, în care a cunoscut, în mai puţin de zece ani, bucuria şi pasiunea de a fi un reprezentant diplomatic al ţării sale, şi apoi, durerea exilului. Mergem şi la Gallese, la patruzeci de kilometri de Roma, la Camilian Demetrescu. În bisericuţa de pelerinaj, atelier al sufletelor însetate de dumnezeiasca iubire, înregistrez o scurtă mărturisire:

Când Vintilă Horia mi se plângea că, din ţară, dar chiar şi din cercurile progresiste româneşti din Occident, i se reproşează a fi un om de dreapta, el spunea: "Ei nu ştiu nimic, nu ştiu să distingă între dreapta politică şi cultura de dreapta. Între cele două este un abis, întrucât politica de dreapta poate ajunge chiar la materialismul de dreapta, care a generat formele de capitalism sălbatic, de capitalism imperia-

list, de mondialism, care nu se distinge prea mult de capitalismul istoric, pragmatic, al centralismului de tip sovietic sau prosovietic, cum am fost noi românii. Între cultura de dreapta şi politica de dreapta este un abis, ceea ce nu există între politica de stânga şi cultura de stânga, care nu este altceva decât o prelungire a celei dintâi. Prin cultura de dreapta înţeleg cultura tradiţională, cultura marii deveniri spirituale a Europei şi care nu are nimic comun cu pragmatismul acelui materialism de dreapta de care vorbeam înainte." Ei bine, Vintilă Horia aparţinea cu tot sufletul acestei culturi a progresului spiritual, antiprogresistă, deci nu de stânga, ci, de ce să ne ferim de cuvinte, unei culturi ideale de dreapta, pentru că, să ne înţelegem, nu există o cultură de centru; cultura se situează ori pe poziţie raţionalist-materialistă post-hegeliană, ori pe poziţii spiritualiste, nu există o linie de mijloc. Deci Vintilă Horia, care credea profund în valorile tradiţionale ale Europei, în spiritul ei, nu putea fi decât un om liber pe plan moral şi spiritual şi, în acelaşi timp, avea oroare de orice fel de totalitarism.

*La Colegiul **Pio Romeno** din Roma îl întâlnesc pe Cristian Langa, preot greco-catolic, fiul părintelui Tertulian Langa din Cluj. Ştiam că studiase la Madrid şi că, în ultimele clipe, fusese la căpătâiul lui Vintilă Horia…Pe terasa Colegiului, cu Roma la*

picioare şi Basilica di San Pietro pe linia orizontului, filmăm un moment din amintirile lui Cristian.

Pe Vintilă Horia l-am cunoscut la început de la depărtare, într-o sală de curs a Universităţii din Madrid, la o conferinţă intitulată "Literatura, Europa, astăzi". După conferinţă i-am fost prezentat, iar el m-a invitat să mâncăm împreună. A fost un prânz care m-a marcat prin simplitatea copleşitoare şi prin tăcerea în care s-a desfăşurat. Eu eram timorat de personalitatea sa, de tot ceea ce auzisem şi ştiam despre el, şi aşteptam să mi se dezvăluie singur. Prânzul s-a terminat, eu n-am aflat nimic în plus şi ne-am despărţit. Aveam să aflu mai târziu că fusese pretextul unei întâlniri de tatonare, după care am primit lumină verde pentru a ne putea apropia ulterior mai mult. Am continuat să ne vedem cu o frecvenţă susţinută. La două-trei săptămâni mă duceam acasă la el, la Villalba, la patruzeci de kilometri de Madrid, şi, puţin câte puţin, mai mult ascultându-mă şi mai puţin spunându-mi, simţeam cum se creează punţile dintre noi. Mă întreba despre Ţară, despre oameni, despre Biserică, despre aşteptarea oamenilor. Am început să facem planuri despre toate cele pe care el le-a aşteptat şi n-a ajuns să le înfăptuiască. Un singur lucru din aceste planuri amintesc acum: închipuia un cerc literar-cultural-social-politic itinerant, care să meargă peste tot în Ţară şi să le ofere tinerilor – privaţi de seceta comunistă – toate cele pe care generaţia lui

aştepta să le dăruiască. Parcă îl aud: “S-au spus despre mine multe; bune şi rele. Am fost acuzat de multe lucruri de care nu mă simt vinovat. S-a spus că sunt legionar. N-am fost niciodată legionar pentru că nu aveam nevoie să fiu legionar ca să fiu un bun român şi să-mi iubesc Ţara. S-a spus despre mine – şi aici este un adevăr – că sunt ortodox. Sunt născut ortodox, dar am devenit creştin unit, pentru că era singura biserică pe care puteam s-o frecventez în anii exilului şi mă simt catolic în adevăratul sens al cuvântului.

În preajma bolii, când Vintilă începea deja să aibă dificultăţi în vorbire - el, omul cuvântului, condamnat la tăcere - întâlnirile noastre erau practic zilnice. Eu plecam în fiecare zi, după ce-mi terminam cursurile, mă duceam la Villalba şi rămâneam până seara târziu, urmând să reiau acelaşi periplu în fiecare zi practic. Povesteam fără încetare tot ce-mi trecea prin cap, cutremurat de cele pe care trebuia să le îndure Vintilă, auzindu-le de la mine. Cu răbdare, cu însufleţire şi cu bucurie asculta tot, avid. Îi povesteam despre cele auzite în ţară, despre politică, despre biserică, mă întreba despre tineri, despre cei veniţi din ţară, despre cei pe care îi cunoştea, despre familie, despre orice. Şi, la un moment dat, cutremurat de apropierea sfârşitului, mă gândeam cum să abordez întâlnirea cu eternitatea. Şi nu îndrăzneam, pentru că era un subiect prea personal. Într-un târziu, l-am întrebat dintr-o dată dacă doreşte să ne rugăm împreună. Cu o privire stăruitoare şi cu o zvâcnire deloc ascunsă, m-a strâns

de mână şi mi-a spus, cu toata fiinţa, “Da”, ca şi cum m-ar fi întrebat de ce am aşteptat atât. Şi m-am rugat împreună cu el preţ de vreo cinci minute… Trebuie să spun că puţină lume am văzut rugându-se aşa cum s-a rugat Vintilă în acele clipe de tăcere. Apoi am plusat şi l-am întrebat dacă nu vrea să vorbească şi cu un preot, pentru ca să desăvârşească pregătirea pentru marea trecere… M-a întrebat direct: “Când?” În ziua următoare a venit la el un preot, prieten de-al meu. Din acel moment, toată durerea, încrâncenarea mocnită, tăcută, pe care Vintilă o avea din cauza lipsei de comunicare cu ceilalţi, s-a transformat într-o seninătate uşor tristă. Cînd, peste vreo două săptămâni, avea să plece în Elveţia pentru analize, m-a întrebat cu o voce întretăiată: “Te rog să-mi răspunzi sincer, aşa cum mă vezi, aşa cum sunt, mă sfătuieşti să mă întorc în Ţară?” Accentuez asupra acestui lucru pentru că toţi cei din jurul lui credeau că Vintilă nu-şi cunoştea situaţia. Însă eu ştiam demult că el îşi percepea starea. I-am răspuns fără să şovăi: “Da.” “Chiar dacă ar fi doar pentru câteva zile sau câteva clipe?” “Da.” Atunci, cu o seninătate şi cu o lumină pe care n-o puteau exprima cuvintele, mi-a răspuns: “Îţi mulţumesc, este gândul cel mai preţios pe care-l duc cu mine.” Amândoi însă ştiam că acea întoarcere era imposibilă.

După revenirea din Elveţia nu-l mai vizitam acasă la Villalba, ci la spital. Comunicarea nu mai era prin vorbe, ci printr-un contact neîntrerupt al mâinilor.

Tot timpul, până la sfârşit, Vintilă a fost conştient de tot ce se întâmpla şi se vorbea în jurul lui. Dorul lui cel mare atunci era pentru fiica sa Cristina din Argentina, de care nu se ştia dacă va putea ajunge la timp. Când Cristina a venit, a fost extrem de îndurerată pentru că Vintilă stătea de zece zile cu ochii închişi şi nu putea comunica cu tatăl ei. Rămas singur cu el, la capătul celor zece zile, l-am văzut deschizând ochii întrebător. "Cristina este aici. S-o chem?" Restul zilelor şi le-a petrecut ascultând-o pe Cristina recitându-i din Juan de la Cruz şi din versurile lui.

Un alt moment tulburător, prin viteza cu care s-a desfăşurat, a fost drumul lui spre locul de veci. În Spania, ca în tot Occidentul, înmormântarea este mult mai succintă, de fapt mai rece decât suntem noi obişnuiţi. Ajunşi la cimitir, practic totul se desfăşoară în câteva clipe. Nici o altă rugăciune, nici un alt răgaz de reculegere. Nefiind încă preot, mi-am permis să fac în locul preotului o rugăciune de îngropare, spre consternarea tuturor, mai ales a groparilor care aşteptau să-şi facă datoria. A fost un moment de rugăciune nu pentru Vintilă, nu pentru cei din jur, ci o continuare a rugăciunii cu Vintilă.

Dorinţa lui cea mai arzătoare, pe care prin tăceri şi prin cuvinte o exprima neîncetat, era visul de a se întoarce acasă, speranţa ca întoarcerea lui să poată ajuta la renaşterea celor pe care a fost constrâns să-i părăsească. "Tot ce am adunat, îmi spunea, am

adunat nu pentru mine, ci pentru această clipă de speranţă în care voi putea să împărtăşesc adevărul celor care nu-l cunosc."

Peste câteva zile ajungem la Madrid. Vorbesc la telefon cu doamna Olga Teohari, Olguţa, cum îi spunea Vintilă şi toţi cei apropiaţi. În Spania, femeile, după moartea soţului, revin la numele de dinaintea căsătoriei. Fixăm ora pentru vizita de a doua zi la Villalba, îmi face precizări cu privire la drum…"Să nu te-aştepţi la nimic din partea mea în filmul ăsta", îmi spune imediat ce ne îmbrăţişăm şi trec pragul. Casa este aşa cum o văzusem cu şapte ani în urmă. Biblioteca, maşina de scris, câteva manuscrise… În toate s-a impregnat parcă aşteptarea…"Uneori am impresia că trebuie să se întoarcă de la Santiago de Chile sau de la Biarritz. Nu, nu…(pune mâna pe obiectivul camerei de filmat). Aşa am hotărât şi vă rog să-mi respectaţi decizia… Trebuie să mă înţelegi – îmi explică ceva mai târziu – nu suport goana asta după senzaţional a presei şi a televiziunii. Nu ştiu câte neveste de scriitori au devenit celebre datorită morţii soţilor lor… Nu pot accepta asta. Dar pentru el, pentru cunoaşterea lui, mai ales în România, îţi ofer ajutorul, mai puţin persoana mea ca personaj în film…Portretul pe care i l-a făcut Drăguţescu îl ştii? E în dormitor…" Îmi vorbeşte despre ***Isidro Palacios****, un scriitor spaniol foarte apropiat lui Vintilă Horia.*

“L-am anunţat că vii să faci un film…Vrei să-l chem să-ţi spună ceva despre Vintilă?”

Peste câteva ore apare o figură tipică de spaniol, cu o faţă marcată de o anume concentrare. Am impresia că se teme să nu piardă ceva esenţial din ceea ce ar trebui să spună. Schimbăm câteva fraze de politeţe, apoi îi vorbesc despre proiectul meu, despre documentele pe care le-am adunat, despre ceea ce mi-am mai propus. Faţa i se luminează, este de-a dreptul bucuros, şi-mi spune în spaniolă ceea ce eu gândisem de-atâtea ori în româneşte: “Filmul acesta poate fi întoarcerea la care a visat Vintilă!”

Mi-l amintesc pe Vintilă Horia ca pe omul care a ştiut, printre puţinii de acest fel, să realizeze în viaţa lui dificilul ideal grecesc al măsurii. Pot spune că Vintilă nu a fost, în tot timpul cât l-am cunoscut, adică vreo două decenii, un om al extremelor. Dimpotrivă, Vintilă Horia a fost, se poate spune, un om al măsurii în toate. Acest dificil ideal grecesc era prezent, implântat chiar, în viaţa lui intelectuală, în cea cotidiană, în felul de a se purta cu prietenii, ba chiar şi cu duşmanii. Ca să dau un exemplu al acestei măsuri sau bune cumpăniri: puteai să i-o desluşeşti până şi în felul lui de a mînca şi de a bea. Era un om care ştia să preţuiască toate plăcerile vieţii, dar incapabil să exagereze, să-şi piardă măsura, să “sară peste cal”, sub nici un chip şi cu nici un prilej. Îi

plăcea să deguste un vin bun, îl lăuda, dar n-ar fi băut mai mult de o cupă, la masă. Iar asta, în fond, la un om ca Vintilă, pentru noi care îl observam, era, negreşit, un exemplu; pentru că tot ce trece mai neobservat la un om este, adesea, lucrul cel mai important. Măsura aceasta nu îl conducea însă niciodată la atitudinea aceea pe care noi, în Spania, o denumim "las medias tintas", adică "nici în căruţă, nici în teleguţă", atitudinea călduţă, bleagă, de neparticipare sau neadeziune. Era cu totul altfel: el se implica, era atent şi activ. Ştia să ia atitudine. Îmi amintesc cum mi-a povestit că se afla la o reuniune din acelea în care se ating tot felul de teme, de-ale vieţii politice, intelectuale, de-ale acţiunilor sau publicaţiilor, de-ale adeziunilor sau implicărilor, când cineva a spus, în legătură cu o situaţie foarte riscantă, că este mai bine să nu ţi-o asumi. Atunci Vintilă, care tăcuse de-a lungul întregii reuniuni, a luat cuvântul ca să spună doar atât: "Dacă nu riscăm, la ce bun mai trăim?" Iar asta, în fond, nouă, tinerilor care îl ascultam adesea, ni se părea ceva realmente extraordinar, pentru că trăiam într-o lume care îşi făcea un merit, ba chiar se împăuna cu atitudinea de a nu adera la nimic, de a nu se implica în nici o activitate, în nici un tip de acţiune, de fapt, în viaţa însăşi. În fond, Vintilă, sub acest aspect, era un exemplu, nu numai în felul său de a scrie şi de a lua atitudine în literatura sa, ci prin însuşi stilul său de viaţă, care era, din punctul meu de vedere, lucrul cel

mai valoros. Îmi amintesc cum, după ce se pensionase şi îşi încetase activitatea la Universitate, venea uneori la cursurile de literatură contemporană, la Facultatea de Ştiinţe ale Informaţiei: când se anunţa că Vintilă va veni să înlocuiască un profesor sau altul, deodată Universitatea părea că intra într-o stare de şoc, de parcă s-ar fi produs, în sensul bun al cuvântului, un cutremur, sau ar fi căzut o bombă. Venea Vintilă Horia să ţină un curs! Se goleau toate celelalte amfiteatre şi cursanţii veneau în masă să-l asculte pe Vintilă Horia, să-i audă vocea şi să se îmbibe de conţinutul magistral de idei. Era un om care vorbea cu aceeaşi măsură dovedită în toate faptele sale de viaţă şi în ideologia sa. Era impresionant şi, la acele ore de curs, noi, tinerii, îl ascultam pur şi simplu extaziaţi.

Din punct de vedere literar, ceea ce mi se impune mie mai mult din opera lui Vintilă este abordarea romanului ca mod de cunoaştere, cale de interiorizare şi de realizare spirituală. Pentru Vintilă, religia este ceva de bază, fundamental. El spunea că ea unea, în opera şi în felul lui de a fi, Spania şi România; pentru el, adevărata patrie era acolo unde te naşti şi acolo unde mori. Astfel a unit în opera sa literară România şi Spania. Pentru el a fost un lucru esenţial, şi pentru noi o mare lecţie. Vintilă Horia a fost şi un mare inovator al timpului său. La capătul a două sau trei secole în care ştiinţa, religia şi literatura stabiliseră între ele o relaţie dificilă, de fapt o înfruntare, o excludere reciprocă, Vintilă s-a numărat printre

primii, printre prevestitorii unei alte epoci, când acea dihotomie, acea divizare, acea înfruntare aveau să dea semne de împăcare, anunţând ceea ce, în vremurile noastre, suntem pe cale să întrezărim că se va produce: foarte curând, ştiinţa, religia şi literatura se vor contopi iar, aşa cum s-a întâmplat în cele mai fericite momente ale culturii noastre europene.

"Trebuie să vină şi Juan Manuel, îmi spune doamna Olguţa. Parcă l-ai cunoscut…" Pe ***Juan Manuel Cotelo****, un tânăr ziarist spaniol, l-am întâlnit la Bucureşti, în toamna lui '91. Îl interesau problemele României din acel timp, a scris mai multe articole în presa spaniolă şi chiar se gândea să scrie o carte despre România. L-am rugat atunci să-i ducă lui Vintilă Horia câteva reviste şi cărţi. Aşa l-a cunoscut. Acum ne reîntâlneam în casa de la Villalba.*

Adevărul este că mă simt privilegiat pentru că l-am cunoscut pe Vintilă Horia. În acelaşi timp îmi pare rău că această cunoaştere nu a durat mai mult, pentru că, din păcate, a murit la puţin timp după ce ne-am cunoscut. De aceea amintirea pe care i-o port este destul de limitată şi se referă la o conversaţie pe care am avut-o cu el la întoarcerea mea dintr-o călătorie în România, în 1991. Eu mă întorsesem foarte impresionat de calităţile morale ale multor persoane pe care le-am cunoscut acolo, mai ales printre intelectuali şi studenţi. Cu această ocazie am

dorit să-l cunosc pe Vintilă, căutând să găsesc în el o personalitate pe măsura a ceea ce întâlnisem în ţara lui, printre intelectualii români. Speranţa mi-a fost cu mult întrecută. Am fost copleşit. Îmi amintesc de căldura cu care m-a întâmpinat, după ce-i cerusem la telefon o întrevedere. M-a primit acasă la el, aici, în bibliotecă… Era extrem de entuziasmat când i-am vorbit despre proiectul meu de a scrie o carte despre România, o carte simplă, în care să adun mărturii ale întrevederilor avute acolo. M-a încurajat mult, deşi eu nu scrisesem încă nici o carte, şi mi-a spus că una din primele lui cărţi fusese tot o sumă de convorbiri cu mai multe persoane. Am vorbit mult despre situaţia ţării sale, România, şi-mi amintesc cu câtă forţă a combătut în această discuţie comunismul pe care, cu deplină limpezime de vederi, îl învinuia de distrugerile provocate în atâtea ţări. Spunea "mai bine mort decât comunist." Am vorbit şi despre ipocrizia unor politicieni actuali care, cunoscând perfect situaţia reală din multe ţări foste comuniste, acţionează mânaţi de interese politice, ignorând faptele. Era o personalitate foarte puternică, stimulatoare faţă de un om ca mine care abia începea să scrie, şi m-am gândit că aş fi avut multe de învăţat de la el…Ceea ce se impunea imediat după ce-l cunoşteai era faptul că-şi iubea foarte mult ţara şi că această mare dragoste îl făcea să sufere din cauza situaţiei trecute şi actuale.

La sfârşitul lui octombrie 1997, mă aflam în Tenerife, la invitaţia profesorului Alexandru Ciorănescu. Parcă-i aud glasul la telefon: "Vino acum dacă vrei să mai scoţi ceva de la mine… Capul ăsta este din ce în ce mai stricat. Grăbeşte-te…" O luasem ca pe un fel de răsfăţ al profesorului, deşi auzisem că era bolnav. M-a întâmpinat, la locuinţa sa din Santa Cruz, cu zâmbetul hâtru pe care i-l ştiam, dar cu o privire mult mai stinsă…M-a plimbat prin oraş, mi-a arătat strada care-i poartă numele, am intrat prin câteva restaurante în căutarea unei specialităţi de peşte pe care vroia să mi-o ofere…Toată lumea îl cunoştea şi-i vorbea cu dragoste şi cu respect. "La Bajamar… Acolo o să povestim", mi-a spus. Pe terasa căsuţei sale, a scos două scaune. S-a aşezat pe unul dintre ele şi a rămas cu ochii în zare. Nu puteai şti dacă scruta oceanul sau înaltul cerului. Şi unul, şi altul aveau absolut acelaşi albastru. Când l-am auzit, într-un târziu, după ce ignorase, sau mai bine zis nu sesizase nici una din cele câteva întrebări pe care i le pusesem, mi-am dat seama că naviga pe o cu totul altă orbită, într-un ocean numai de el cunoscut. Păstra însă legătura cu realitatea prin acele "amintiri fără memorie", cum şi-a şi intitulat memoriile, adevărate insule salvate dintr-un cataclism.

În anii 1950 –1960, adică în prima decadă a şederii mele la Tenerife, am locuit într-un apartament cu două camere. Intrarea se făcea printr-o poartă care ducea de la stradă la intrarea principală a edificiului, o portiţă la stânga, o grădiniţă şi o scară de piatră în fund, care au acces la uşa mea. Făcând socoteala, se vede că accesul la apartamentul meu avea şi el, oricât de scurt, dificultăţile lui. Prima scară ducea la, hai să zicem, biroul meu. Lumina o primeam prin geamurile uşii. Cândva, probabil prin anul 1950, am văzut prin geam pe cineva care mă privea. Nu aşteptam pe nimeni. Am deschis uşa şi au intrat în casă Vintilă Horia, soţia lui, Olguţa, şi o fetiţă. Pe Vintilă nu-l cunoşteam şi nu-l văzusem niciodată. Poate că e greşit să spun că nu-l cunoşteam, pentru că ştiam de el prin publicaţiile în reviste şi în presă în general, din ultimii ani dinainte de război. Ştiam şi că trăia la Buenos Aires, unde publicase, chiar în acel an – 1950 – o antologie a poeziei exilului românesc, pe care mi-o trimisese şi mie. În momentul de care vorbesc, tocmai se întorcea din Buenos Aires, cu hotărârea de a se stabili la Madrid, ceea ce a şi făcut. Venise cu un vapor spaniol care făcea escală la Santa Cruz de Tenerife şi nu dispunea de libertate decât până seara târziu. Am stat de vorbă toată ziua. Deşi am început prin a spune că nu-l cunoşteam, trebuie să spun acuma că l-am recunoscut. Era poetul pe care îl citisem, poetul pe care Ovidiu Papadima îl definise ca "poetul liniştilor mici." Placiditatea lui n-o mai

întâlnisem decît la Sadoveanu; dar pacea acestuia era aceea a unui pietroi, pe când a lui Vintilă era liniştea unui lac ce freamătă. Vocea lui era egală şi nu căuta sprijinul gesticulării, pe care noi n-avem obiceiul să-l înlăturăm. L-am văzut şi supărat o dată sau de două ori, dar nu-i şedea bine şi nu dura. Serios în fond şi în purtare, nu era nici gălăgios, nici răzbunător şi, în situaţiile neplăcute, se arăta mai degrabă retractil. Această atitudine, această onctuozitate aproape clericală, nu era pe placul tuturor. Busuioceanu, care îl aprecia, dar practica adeseori zeflemeaua, îi spunea uneori iezuitul, nu ca un termen injurios, dar ca o aluzie la onctuozitatea de care vorbeam.

După această plăcută şi surprinzătoare vizită la Santa Cruz, prietenia noastră a fost mai strânsă – dacă se poate chema strânsă o legătură menţinută deasupra oceanului. În fiecare vară, eu mă duceam la Paris şi îl vedeam la trecerea prin Madrid, la dus sau la întors. Viaţa lui în exil a fost grea la început şi nu a fost uşoară niciodată. "Dieu est né en exil" a fost un mare şi meritat succes, din toate punctele de vedere, afară de cel al guvernului comunist de la Bucureşti, care s-a grăbit să-l saboteze, întrebuinţând calomnia, făcând din autor o gogoriţă din primul moment în care a înţeles că nu poate să-l facă o slugă. Sunt mai mult de două secole de când Beaumarchais a observat că de calomnii nimeni nu se poate spăla pe de-a întregul. După premiul Goncourt, Vintilă n-a rămas în Franţa, unde romanul îl făcuse cunoscut şi unde avea mulţi

prieteni. S-a întors la Madrid nu din cauza atmosferei create de ambasada română, ci din cauza unei inepţii administrative. Premiul, deşi nedecernat, i-a adus însă ceea ce de obicei aduce titularilor lui: tiraje enorme, numeroase traduceri în limbi străine şi, prin urmare, nişte drepturi de autor considerabile. În cazul lui Vintilă Horia, succesul a fost mai mare decât cel la care s-ar fi aşteptat. A avut norocul să încaseze sume considerabile ceea ce a însemnat plata unui impozit considerabil. Mai rău, la începutul anului următor fiscul a reclamat ceea ce se cheamă într-o franceză elegantă "treimea provizorie", care este o anticipare a impozitului anual. Din ea se vedea că totalul impozitului era calculat pe bazele impunerii anterioare, adică avea de plătit un impozit egal cu cel al anului excepţional, adică mult mai mult decât avea să câştige. S-a întors la Madrid şi a făcut bine, pentru că a fost primit şi integrat în mod cu totul deosebit, întrucât numele lui avea acum o rezonanţă europeană.

În această epocă a continuat să scrie în limba fanceză. Nu e în intenţia mea să înregistrez aici toate operele lui. Vreau doar să atrag atenţia asupra tematicii lui, fundată pe lait-motivul exilului. "Trilogia exilului" este indiscutabil o operă de referinţă prin valoarea ei literară şi prin mesajul ei.

Cu timpul Vintilă Horia s-a integrat literaturii şi culturii hispanice. A fost un conferenţiar foarte reputat şi căutat. Am avut posibilitatea, în această nouă situaţie, să fac eu să fie invitat pentru a conferenţia în

Tenerife, în cadrul Universităţii locale. A fost, într-o editură foarte respectabilă din Madrid, directorul unei colecţii, **Punto Omega** dedicată futurologiei, în care a publicat şi lucrări de-ale lui. A fost profesor de literatură contemporană la Şcoala de Jurnalism, care e în realitate o facultate a Universităţii din Madrid, şi pentru acest curs a publicat cursurile lui ***Introduccion a la Literatura del Siglo XX, Literatura y Disidencia*** şi ***La Novela del Siglo XX.*** În vremea aceasta uneltisem cu el o colaborare care, din păcate, nu s-a putut realiza. Eu tradusesem pentru o editură spaniolă ***I Fioretti*** ai Sfântului Francisc. Vintilă trebuia să scrie o prezentare şi Drăguţescu să facă ilustraţiile. Prevăzusem şi o pagină finală, cu o vignetă reprezentând pe cei trei colaboratori, cu gluga franciscană de contrabandă. Nenorocul a fost că editura pentru care lucrasem a dat faliment. Din proiectul nostru n-a mai rămas decât traducerea pe care n-am mai publicat-o.

Vintilă a suferit exilul ca pe o amputare şi cred că l-a trăit mai adânc şi mai tragic ca noi, nu pentru că noi am fi suferit mai puţin, ci pentru că sensibilitatea lui vibra altfel, ca a unui bolnav care îşi trăieşte durerile într-o stare de alertă permanentă. A suferit şi că i-a lipsit publicul românesc, pentru care ar fi vrut să scrie. A şi scris în româneşte, cu orice prilej, prin publicaţiile exilului. După aşa-zisa revoluţie română a avut ca o tresărire de fericire. Eram la el acasă cînd a primit prin telefon primele propuneri de editare în

România. Nu l-am văzut niciodată mai fericit şi, aş îndrăzni să spun, mai copilăros şi mai entuziasmat. Gândindu-mă la acea satisfacţie scurtă, dar pentru el mai copleşitoare decât oricare alta, cred că această fericire, care pentru noi n-a durat, cel puţin l-a însoţit pe el până în pasul din urmă.

Ceea ce face din Vintilă Horia şi din opera lui un moment crucial al literaturii, a noastră şi a Europei, este bineînţeles, problematica exilului, de care a vorbit cu un glas pe care nu l-a avut nimeni. Nu vreau ca această judecată a mea să fie înţeleasă ca un omagiu convenţional al prieteniei. De aceea prefer să las ultimul cuvânt criticului care, în opinia mea, l-a înţeles mai bine, cunoscutul scriitor belgian François Weyergans, vorbind de "Dieu est né en exil":

" Ceea ce e original nu e atât memoria apocrifă a lui Ovidiu exilat la Tomis, cât prezentarea într-un ton cu totul nou a imaginii omului în exil. E imposibil să deschizi cartea fără a fi cuprins de această duioşie care nu e decât un văl peste durere. Există un stil Horia, făcut dintr-o tristeţe profundă, o tristeţe asumată... Confesiunea lui Ovidiu se adaugă durerosului protest pe care mii de exilaţi, victime ale imperiului şi ale noţiunii de imperiu, îl strigă în toată lumea, de când există oameni."

Parisul ne întâmpină cu o vreme umedă şi destul de rece. Mă uit cu îngrijorare la acul rezervorului de benzină. De când am intrat în Franţa n-am putut lua mai mult de zece litri de la câte o benzinărie. O restricţie determinată de nu ştiu ce catastrofă care răvăşeşte problema combustibilului. În Franţa!?… Ştergătoarele de parbriz nu mai fac faţă, iar eu plutesc pe gândul confortabil că în România se pot face atâtea "plinuri"...Îi telefonez lui Theodor Cazaban şi-l rog să-mi dea adresa Academiei Goncourt şi a restaurantului în care Vintilă Horia a primit rezultatul juriului în 1960. "Se cheamă ***Drouant*** *şi-l găseşti în zona Operei. Acolo e tot…" Mergem în recunoaştere. Vizavi de Piaţa Operei, pe o străduţă în stânga, dăm de* ***Drouant****, un restaurant elegant, situat pe un colţ. La intrare, lângă un majordom amabil, o tăbliţă:* ***Drouant****, sediul* ***Academiei Goncourt*** *din 1914. Încerc să intru explicându-i majordomului cine suntem, şi mai ales faptul că un scriitor român a obţinut premiul în 1960. Surîde politicos şi mă invită să vorbesc cu şeful restaurantului. Fac doi paşi şi privirea îmi este pur şi simplu asaltată de zeci de fotografii imense. Îmi dau seama că sunt fotografiile celor premiaţi şi încep să-l caut pe Vintilă Horia. Trec dintr-o încăpere în alta, urc scările, de-a lungul cărora sunt alte zeci de fotografii…"Bună ziua. Ce doriţi dumneavoastră?" aud în spatele meu vocea şefului. Îi explic, apoi*

căutăm împreună. Vintilă Horia nu este nicăieri. După un timp pleacă spre un telefon. "Sunt fotografiile celor cărora li s-a decernat premiul, în cazul celui pe care îl căutaţi, festivitatea de decernare nu a mai avut loc", revine cu precizări. "Veniţi luni, îmi spune, este ceremonia de acordare a premiilor, şi poate aflaţi mai mult…" E vineri. "Luni?" întreb. "Da, în fiecare an, la 10 noiembrie se acordă aici premiile **Goncourt, Renaudot şi Femina.** *Îl sun pe Vasile Igna, directorul Centrului Cultural Român din Paris. Îl rog să facă o scrisoare din partea Centrului către François Nourissier, preşedintele Academiei Goncourt, prin care să solicite filmarea ceremoniei de acordare a premiilor şi un interviu despre premiul acordat, în urmă cu treizeci şi şapte de ani, lui Vintilă Horia. Peste câteva ore primesc confirmarea acordului pentru filmarea anunţării premiilor. Nu însă şi a interviului.*

Duminică după amiază suntem aşteptaţi acasă la Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Plecăm mai devreme, de fapt atâta cât ne trebuie să greşim de câteva ori perifericul şi să ajungem, totuşi, la ora fixată.

Monica Lovinescu: Eram prieteni foarte buni cu Vintilă. Într-o zi ne anunţă că îşi lichidează agenţia literară de la Madrid şi se instalează cu toată familia la Paris. Abia îi apăruse romanul "Dumnezeu s-a născut în exil." L-am întrebat pe ce sumă contează pentru

mutarea asta, pentru că ştiam că la Paris nu poţi trăi din drepturi de autor. A răspuns: "A, am o mie de franci!" Atunci, cu o mie de franci puteai să trăieşti la Paris trei luni sau o săptămână. Este un fapt anecdotic, dar îl amintesc pentru a sublinia suprema naivitate a lui Vintilă. Culmea este că, auzindu-l, Virgil i-a spus atunci: "Nu mai rămâne decât să iei premiul Goncourt".

Virgil Ierunca: Da, nici nu ştiu cum i-am spus asta, pentru că nu-mi imaginam că premiul poate fi atribuit unui străin. Deşi, dacă mă gândeam la Bunin, putea…

Monica Lovinescu: Bunin era departe, şi oricum era un accident… Vintilă a râs, dar nu ştiu dacă i s-a părut atât de absurdă această posibilitate. S-au mutat la Paris, ne vedeam des, ne era bine împreună, a fost una din bunele noastre relaţii continue. Am avut şi o perioadă de luptă comună, o perioadă de baricade cu Vintilă, atunci când a izbucnit scandalul Goncourt. Ştiţi bine de ce, pentru că a refuzat să se fotografieze cu personalul ambasadei române, nepermiţând astfel regimului comunist de la Bucureşti să-şi anexeze succesul şi o personalitate de talia lui Vintilă Horia… Vintilă a avut, ca întotdeauna în exilul lui, o atitudine de o fermitate excepţională.

Virgil Ierunca: După refuzul categoric al lui Vintilă Horia de a colabora cu o ambasadă comunistă, regimul de la Bucureşti l-a însărcinat pe Mihail Ralea cu un dosar, alcătuit probabil de Securitate la Bucu-

reşti, care trebuia să fie trimis şi împărţit marilor ziare franceze pentru a dovedi că Vintilă Horia este legionar, este fascist etc. În privinţa legionarismului, există foarte mulţi amatori de mitologii, care pretind că Vintilă Horia ar fi fost legionar. Lucrul este fals şi nu numai că nu a fost legionar, dar a şi suferit din partea legionarilor. Când a fost făcut guvernul provizoriu legionar de la Viena, el a fost exclus din corpul diplomatic român. Vintilă Horia a fost un om de dreapta ideală, un maurrasian. E adevărat că a scris la publicaţii de dreapta, cum era considerată **Sfarmă Piatră**, dar nu văd de ce lucrul acesta ar fi fost o crimă, în timp ce, încă din 1949-50, primul director al Europei Libere de la München a fost chiar directorul revistei **Sfarmă Piatră**. Aflând noi de povestea cu Ralea şi de dosarele pe care Ralea le oferă ziarelor franceze, reuşim să ne procurăm dosarul Vintilă Horia.

Monica Lovinescu: Acest dosar era un fel de rezumat al metodelor de măsluire ale Securităţii, cuprindea fragmente de articole ale lui Vintilă Horia, reale pentru Italia lui Mussolini… Erau câteva lucruri publicate în **Sfarmă Piatră** şi la alte publicaţii de dreapta, şi acelea erau fotocopiate după ziare, la care erau adăugate capitole întregi, articole întregi bătute la maşină, inventate şi fotocopiate, puse între cele reale…În articolele acelea măsluite Vintilă Horia era antisemit, ceea ce în realitate nu era, devenea legionar, ceea ce în realitate nu a fost. Erau făcute cu un scop

foarte precis, trebuia resensibilizată atmosfera împotriva unui fascist, iniţiator, prin mişcările la care aderase, al lagărelor de concentrare… Asta le-a îngăduit apoi să facă o manifestaţie la Paris, cu oameni în haine vărgate de ocnaşi cu lanţuri la picioare. Deci acesta era dosarul care fusese adus de Ralea şi trimis la toate marile ziare franceze în momentul în care a izbucnit scandalul. Adevărat că nu i s-a retras lui Vintilă Horia premiul Goncourt, însă festivitatea de decernare n-a mai avut loc. În acea perioadă însă, noi nu ne ocupam decât cu apărarea lui Vintilă, care, fiind prea dezgustat, nu avea puterea să se apere…

Virgil Ierunca: Făceam fel de fel de planuri. Odată am stat aproape o noapte întreagă să punem la punct apariţia lui de a doua zi la televiziune. Aveam argumente, date precise, dovezi peste dovezi… "Da, da", ne aproba Vintilă, şi a doua zi, în cea mai importantă emisiune de televiziune în care trebuia să expună acel plan, s-a enervat atât de tare încât nu a spus decât: "Doamnelor şi domnilor, eu n-am fost fascist şi gata!" A plecat din emisiune alegându-se praful de tot ce chibzuisem noi cu o noapte în urmă. Pe urmă am conceput răzbunarea pe Mihail Ralea. Eu aveam un dosar cu mari scriitori şi personalităţi care aderaseră la diferite grupări politice. Răsfoiesc dosarul şi dau peste o fotografie foarte bine păstrată, în care Ralea apărea în uniforma Frontului Renaşterii Naţionale. Uniforma semăna foarte bine cu uniforma

nazistă. În fotografie Ralea saluta cu mâna ridicată o personalitate nazistă. A doua zi, în ziarul de după amiază, **Paris Presse L'Intransigent**, apare fotografia lui Mihail Ralea sub următorul titlu: "Iată cine îl demască pe Vintilă Horia!"

Monica Lovinescu: Au fost multe reacţii de partea lui Vintilă Horia, mai ales individuale…

Virgil Ierunca: În ziua în care avea loc decernarea premiilor, ne-am strâns la sediul Fundaţiilor Regale Române, la ora zece. Eram noi, Theodor Cazaban, secretarul Fundaţiilor, Romulus Boilă, Luc Bădescu şi Şerban Voinea, fost ambasador în Elveţia, care părăsise România imediat după alungarea Regelui Mihai…Am început să trimitem juriului Goncourt diverse telegrame de protest, semnate cu numele noastre, dar şi cu alte nume, de francezi sau de alte etnii, astfel ca ele să ajungă pe masa juriului exact înainte de clipa decernării. Cred că ora anunţată era 13. Cel mai eficient în această campanie a fost Şerban Voinea. De ce subliniez asta acum? Pentru că el avea o formaţie de stânga, fusese social-democrat, şi nimeni dintre noi nu s-ar fi aşteptat ca omul acesta de stânga să-şi pună în joc toate relaţiile – avea nişte relaţii extraordinare – ca să-l apere pe Vintilă Horia. A fost unul dintre cele mai frumoase gesturi din cariera lui Şerban Voinea. În ziua decernării premiilor eram cu toţii sleiţi şi fizic, şi psihic… Pe la unsprezece şi jumătate apare senin şi zâmbitor, la sediul Fundaţiilor, Vintilă Horia, fluturându-ne un

singur ziar din Paris care-i lua apărarea: **Les Nouvelles Littéraires.**

Monica Lovinescu: Vintilă n-a vrut să lupte pentru asta. I s-a părut nedreptatea atât de strigătoare la cer, şi era, un montaj comunist atât de desăvârşit, şi era, încât, scârbit, a vrut să renunţe la premiu. Premiul însă nu i s-a retras şi ăsta-i lucrul cel mai important. Surâsul lui Vintilă dispăruse. Iniţial el crezuse că o acuzaţie de o asemenea absurditate nu va prinde. Dar a prins.

Virgil Ierunca: A prins. Nu vreau şi nu trebuie să uit un acuzator important al lui Vintilă Horia: Const. Virgil Gheorghiu, autorul atâtor cărţi de scandal, care, interogat de un ziar francez, l-a acoperit pe Vintilă cu toate păcatele posibile, imaginare, bineînţeles. Această canalie, întruchiparea imposturii în exil, n-a putut în ceasul al doisprezecelea să se abţină de la a face răul maxim prin minciună. A fost un personaj malefic în acţiune, mai ales de când a devenit preot al Bisericii Române din Paris, ca agent al regimului comunist de la Bucureşti. Dar nimic din toate astea n-au însemnat o înfrângere pentru Vintilă Horia. Dimpotrivă.

Monica Lovinescu: A fost un incident important în planul carierii sale, dar care, pe plan practic, l-a lansat mai mult chiar decât premiul Goncourt. Un critic francez a asemănat "scandalul Goncourt" din 1960 cu "afacerea Dreyfus". Pe Vintilă nimic nu-l putea înfrânge pentru că el avea adevărul şi dreptatea

de partea lui, el credea în bine, în harul lui şi în ceea ce ştia că avea de spus.

Virgil Ierunca: Ar fi o altă falsitate să spui că "scandalul Goncourt" i-a umbrit cariera lui Vintilă Horia. E o paranteză a răului, iar un om care credea în bine şi în dreptate nu putea să nu sufere de nedreptatea care i s-a făcut.

Luni dimineaţa, 10 noiembrie 1997. Ajungem la ***Drouant****. Atmosferă de mare eveniment parizian. Toată presa franceză, toate posturile de radio şi televiziune anunţă acordarea, la ora 11, a premiilor* **Goncourt, Renaudot, Femina**. *Câteva Rolls-uri staţionează îndelung în faţa intrării. Din ele coboară lent o lume mică la număr, alcătuită din pălării cu boruri mari, voalete negre, portţigarete lungi şi scumpe, cel mai fabulos tutun de pipă şi cele mai sofisticate parfumuri… Academia, cu soţiile, presupun… Înăuntru, în faţa micului podium pe care urmează să fie anunţate premiile, cam treizeci de jurnalişti îşi dispută spaţiul destul de strâmt. În linia întâi disting camerele de la cele mai cunoscute posturi de televiziune din Europa: BBC, RTL, ZDF, TF1, Rai Uno, TVE… Sunt prezente şi alte posturi de televiziune din Japonia, Canada, Belgia, Portugalia şi… noi. Pe lângă ele, posturi de radio şi jurnalişti din presa scrisă. Îl caut, împreună cu Vasile Igna, pe François Nourissier. Ne primeşte, cu toată febra din*

jur, ne salută plin de amabilitate, dar, în privinţa interviului este neînduplecat… Eu insist, încercând să-i explic ce important este pentru o ţară ca România, ieşită de sub totalitarism, să restabilească adevărul…"Nu, nu pot, ştiţi că a fost un scandal, nu dorim să-l reeditǎm acum… Eu nici nu cunosc amănuntele…" Se retrage. În câteva minute se anunţă decizia juriului Goncourt. Peste ea curg sclipirile blitz-urilor şi şampania. Poate pentru că este nevoie mereu de mai multă lumină şi de o mai mare limpezime. Plecăm în direcţia librăriei Fayard: în vitrinele ei, acum treizeci şi şapte de ani, se afla romanul "Dumnezeu s-a născut în exil", al scriitorului de origine română Vintilă Horia.

Străbatem străzile Parisului împreună cu Vintilă Horia: am pus în casetofonul maşinii caseta dăruită de Mircea Carp, cu interviul pe care i l-a luat în 1974, pentru "Vocea Americii":

Mircea Carp: Vintilă Horia, credeţi că în actuala perioadă de deschidere internaţională pe care şi-o doreşte atât Apusul, cât şi Răsăritul, s-ar putea reedita o situaţie ca aceea provocată de " Dumnezeu s-a născut în exil"?

Vintilă Horia: Fără îndoială, sunt convins că situaţia în acest sens nu s-a schimbat prea mult, aş spune, dimpotrivă, cazuri caracteristice au provocat noi exiluri şi noi condamnări. Ne gândim la Soljeniţîn şi la soarta pe care o are omul şi cărţile lui Soljeniţîn.

Soljeniţîn trăieşte ca şi mine în exil, şi cărţile lui sunt interzise în propria lui ţară. În ceea ce priveşte **Prix Goncourt** de acum 14 ani, după cum ştiţi foarte bine, eu am renunţat la premiu, însă premiul nu a renunţat la mine, în sensul că eu am scris o scrisoare prin care am renunţat la acest **Prix Goncourt**, însă **Academia Goncourt** nu mi-a retras niciodată acest premiu. Prin statutul însuşi al Academiei, premiul nu poate fi niciodată retras. Nu sunt singurul, au mai fost câteva cazuri de scriitori care au vrut să renunţe din diferite motive la premiu, însă nu s-a întâmplat niciodată ca premiul, odată anunţat, să fie retras.

Revin la Bucureşti şi adresez o scrisoare Institutului Naţional al Audiovizualului din Franţa, cu rugămintea să-mi pună la dispoziţie materialele existente în arhivă, referitoare la Premiul Goncourt, înregistrate în noiembrie 1960. Răspunsul vine cu mult mai repede decât mă aşteptam. Doamnele Marithé Cohen şi Marie Joslane Rouchon au găsit în arhiva I.N.A. două înregistrări referitoare la Vintilă Horia şi premiul Goncourt 1960. Mă întreabă pe care o vreau. Pe amândouă, bineînţeles. Peste o săptămână primesc o casetă cu cele două înregistrări, de aproximativ 12 minute. Prima este chiar interviul luat lui Vintilă Horia şi lui Henri Thomas în timp ce juriul delibera.

Reporter: Începuse ca de obicei, în stilul marilor bâlciuri anuale. Se făceau pariuri: cine va lua Premiul Femina? Cine va lua Premiul Renaudot? Şi mai ales, cine va lua Premiul Goncourt? Toată lumea era prezentă la mica serbare anuală: unchiul Dorgelès, unchiul Boher, mereu parizian, unchiul Billy, venit de la Barbizon… Şi chiar tânărul unchi Bazin. Momentul emoţionant a venit: cel în care va fi cunoscut numele noului văr. În acest moment există doi candidaţi. În timp ce academicienii deliberează, cei doi candidaţi sunt aici, lângă noi. Aşteaptă şi le veţi împărtăşi aşteptarea. La stânga Henri Thomas, autorul cărţii "John Perkins". La dreapta, Vintilă Horia, autorul romanului "Dumnezeu s-a născut în exil". Ascultaţi ! Cât e ceasul, domnule Horia?
Vintilă Horia: Unsprezece şi un sfert.
Reporter: Mai avem de aşteptat o oră…
Vintilă Horia: Da…
Reporter: E lungă aşteptarea ?
Vintilă Horia: Nu… E ca de obicei…
Reporter: Aveţi obiceiul să aşteptaţi?
Vintilă Horia: Nu, am obiceiul să fac ceva…
Reporter: V-aţi trezit devreme?
Vintilă Horia: La opt şi jumătate…
Reporter: Aţi dormit bine?
Vintilă Horia: Foarte bine.
Reporter: V-aţi gândit la premiu?

Vintilă Horia: Nu, în somn te gândeşti, de obicei, la alte lucruri….
Reporter: Sunteţi neliniştit?
Vintilă Horia: Poftim?!
Reporter: Sunteţi neliniştit?
Vintilă Horia: Nu.
Reporter: Această aşteptare vă aminteşte de ceva?
Vintilă Horia: Am aşteptat multe lucruri în viaţă.
Reporter: Dar lucruri mai puţin plăcute decât un Premiu Goncourt. Când aţi început să vă gândiţi că aţi putea primi un "Goncourt"?
Vintilă Horia: De fapt nu m-am gândit niciodată la asta. Alţii s-au gândit…
Reporter: Dumneavoastră nu v-aţi gândit deloc…
Vintilă Horia: Am încercat să n-o fac…
Reporter: Veţi fi decepţionat dacă nu-l primiţi?
Vintilă Horia: Nu, deloc, verdictul juriului va fi just, ca de obicei.
Reporter: Nu aveţi ceas, domnule Thomas?
Henri Thomas: Ba da, dar…
Reporter: Nu purtaţi niciodată ceas?
Henri Thomas: Ba da, e-n buzunar…
Reporter: Ştiţi cât e ceasul?
Henri Thomas: Unsprezece şi jumătate…
Reporter: Credeţi că dezbaterile vor începe curând?
Henri Thomas: Habar n-am.
Reporter: Vă e indiferent?
Henri Thomas: Dacă aş spune asta…

Reporter: N-aţi fi sincer?
Henri Thomas: Mă aflu într-o situaţie neprevăzută…
Reporter: Pentru că nu vă aşteptaţi să candidaţi la premiu?
Henri Thomas: Scriu de douăzeci de ani, dar nu m-am gândit niciodată la "Goncourt".
Reporter: Nu credeţi că scrieţi ceva care să merite premiul Goncourt?
Henri Thomas: Nu la asta te gândeşti când începi să scrii… Am început să scriu gândindu-mă la cititori… Dar, sincer vorbind, nu ştiam când se acordă Premiul Goncourt, şi din principiu nu citeam cărţile care-l primeau. Acum sunt puţin neliniştit...
Reporter: De ce sunteţi neliniştit?
Henri Thomas: Că s-ar putea să existe cititori ca mine care, din principiu, nu se ating de cărţile care au primit Premiul Goncourt.
Reporter: Preferaţi să nu-l obţineţi?
Henri Thomas: Depinde de mine?…Asta nu depinde de mine. E…
Reporter: Vreţi să obţineţi premiul Goncourt?
Vintilă Horia: Vreau, dar n-aş fi decepţionat aflând că l-a obţinut celălalt…
Reporter: Îl vreţi datorită tirajului?
Vintilă Horia: Nu. Îl consider unul din cele mai importante lucruri care se pot întâmpla în viaţa

unui scriitor. Pentru un scriitor este extraordinar să obţină acest premiu.

Reporter: Vă gândiţi că dacă obţineţi Premiul Goncourt veţi beneficia de un tiraj de circa 100.000 de exemplare?

Vintilă Horia: Mi se pare nefast să treci de la o mie de cititori la 100.000. E un salt primejdios.

Reporter: Pentru dumneavoastră sau pentru cititori?

Vintilă Horia: Pentru mine ca scriitor. E o primejdie să te supraestimezi.

Reporter: Credeţi că vor fi mulţi cititori decepţionaţi dacă veţi obţine premiul?

Henri Thomas: Oameni care nu m-au citit niciodată şi vor începe s-o facă?

Reporter: Da.

Henri Thomas: Sigur vor fi. Sper să fie.

Reporter: Sincer vorbind, vă simţiţi străin de această aventură?

Henri Thomas: Sincer vorbind, da.

Reporter: Aţi observat că a plouat?

Vintilă Horia: Da.

Reporter: Sunteţi superstiţios?

Vintilă Horia: Nu. La noi se spune că ploaia este aducătoare de noroc. Fiind o ţară agricolă, la noi ploaia poartă noroc.

Reporter: Deci v-aţi spus asta…

Vintilă Horia: Da, din reflex.

Reporter: Domnilor, vom afla rezultatul… Mă scuz pentru rolul meu, care este foarte important. Am primit o hârtie… Iată rezultatul deliberărilor pentru acordarea Premiului Goncourt pe 1960: cu şase voturi, domnul Vintilă Horia a obţinut Premiul Goncourt. Domnule Thomas, dumneavoastră aţi avut trei voturi, Albert Simonin, un vot. Ce ne puteţi spune, domnule Horia?

Vintilă Horia: Sunt atât de emoţionat încât nu îndrăznesc să-mi exprim sentimentele…

Reporter: Încercaţi, totuşi… Unde este soţia dumneavoastră?

Vintilă Horia: Cu nişte prieteni. Trebuie s-o sun să-i dau această fericită veste.

Reporter: Domnule Thomas, suferiţi?

Henri Thomas: Deloc. Vă amintiţi ce v-am spus… Aceată decizie nu mă ia pe nepregătite. Îl felicit pe domnul Horia.

Reporter: Aţi citit cartea domnului Horia?

Henri Thomas: Nu, dar o voi citi.

Reporter: Dumneavoastră, domnule Horia, aţi citit cartea domnului Thomas?

Vintilă Horia: Nu, dar aş dori să-i citesc întreaga operă…

Reporter: Domnul Thomas s-a întors la opera dumnealui pe care n-ar fi trebuit, poate, s-o părăsească niciodată. În acest timp domnul Horia îi telefona soţiei sale…

Vintilă Horia: Alo? E gata, da… Premiul, da… Am avut şase voturi…

A doua înregistrare conţine un interviu cu scriitorul şi, ceva mai târziu, preotul ***Const. Virgil Gheorghiu*** *(autorul cărţii "Ora 25"), care trăia la Paris, şi o minianchetă cu câţiva academicieni. Interviul şi miniancheta au fost înregistrate şi difuzate la o săptămână după acordarea premiului, în plin "scandal Goncourt".*

Reporter: Cred că, citind "Dumnezeu s-a născut în exil", v-aţi dat seama că semăna mult cu un roman, un eseu, mai curând, pe care l-aţi publicat acum cinci ani. Cartea dumneavoastră se numeşte "Poporul nemuritorilor."
Const. Virgil Gheorghiu: Exact.
Reporter: Totuşi îl admiraţi pe Vintilă Horia ca scriitor.
Const. Virgil Gheorghiu: Am o mare stimă pentru poetul Vintilă Horia.
Reporter: Dar, în planul poziţiei pe care a luat-o la 20 de ani, în România, când a scris articole politice? Din ele reiese că a fost un admirator al lui Hitler, al Italiei fasciste…
Const. Virgil Gheorghiu: Nu se poate nega acest lucru. Nu se poate nega, dar e inexact. De fapt, e

complet fals. Vintilă Horia făcea parte din înalta burghezie. Era poet, dorea să scrie… Familia l-a recomandat celor mai distinse reviste şi ziare. A scris la "Timpul". Maestrul său era un profesor de filozofie, de teologie, un mare poet… Desigur urma linia mentorilor săi, ca orice băiat bine crescut… Nu cred că are vreo vină, şi-a urmat mentorii…

Reporter: Deci nu-i reproşaţi nimic în afara faptului că, din raţiuni comerciale, poate, a ascuns adevărul asupra vieţii sale.

Const. Virgil Gheorghiu: De fapt, nu el a făcut-o… Daniel Rops a scris altceva. Dumneavoastră credeţi că un scriitor nu e complet dacă nu a făcut parte din rezistenţă. E foarte frumos, dar nu ţine întotdeauna.

Reporter: Credeţi că acordarea acestui premiu va avea repercusiuni asupra Academiei Goncourt?

Const. Virgil Gheorghiu: Da, este o catastrofă. Academia Goncourt este o instituţie naţională franceză, care se bucură de un mare prestigiu în toată lumea.

Reporter: Domnule Dorlin, sunteţi decanul Academiei Goncourt. Am impresia că acest interviu nu vă face plăcere…

Dorlin: Îmi face plăcere când cineva mă vizitează, prietene…

Reporter: Depinde de moment.

Dorlin: Uneori sunt bine dispus, alteori sunt prost dispus. Uneori sunt scriitor, alteori sunt altceva… Sunt, mai ales, un om care se odihneşte.

Reporter: Am venit în vizită la academician. Vrem să vă întrebăm ce părere aveţi: această ultimă decernare a Premiului Goncourt ar trebui să fie pusă sub semnul întrebării, drept urmare a scandalului care a izbucnit?

Dorlin: Cu siguranţă, nu. Nu sunt foarte la curent cu scandalul. Fiind bolnav, de ceva vreme n-am mai citit ziarele. Nu ştiu multe despre asta, nu m-am documentat asupra acestui subiect, mai ales pentru că nu am chef s-o fac. Aş fi vrut să votez pentru Simonin. Restul nu mă interesează. S-a terminat!

Reporter: Domnule Hervé Bazin, credeţi că alegerea lui Vintilă Horia trebuie să fie pusă sub semnul întrebării?

Hervé Bazin: Nu cred că e posibil. Cred că este imposibil. Un vot dat este un vot dat. În rest, preşedintele nostru, Dorgelès, şi secretarul nostru, Boher, au publicat un comunicat cu care sunt perfect de acord.

Reporter: Dar nu credeţi că asta prejudiciază Premiul Goncourt?

Hervé Bazin: Desigur, această poveste este neplăcută. Dar; în măsura în care dovedeşte că Academia Goncourt e independentă de orice presiuni exterioare, mai ales de cele politice, axându-se exclusiv pe valoarea literară, acest incident nu e deloc neplăcut.

Reporter: O ultimă întrebare: aţi votat pentru el?

Hervé Bazin: Am votat la început pentru Lartéguy şi Gotrot, apoi am votat pentru Vintilă Horia.

Reporter: Domnule Armand Salacrou, v-am oprit în faţa gării Saint Lazare. Aţi avut amabilitatea să ne acordaţi un interviu. Trenul dumneavoastră pleacă peste zece minute.

Armand Salacrou: Nu ştiu ce s-a întâmplat. Am petrecut toată ziua de joi cu fiica mea cea mare şi cu cei trei copii ai ei.

Reporter: Vă voi pune o întrebare foarte simplă: credeţi că ar trebui să se voteze încă o dată?

Armand Salacrou: E foarte simplu. Eu n-am votat pentru Horia. Ştiu ce-aţi fi spus dacă aş fi votat pentru el. Dar nu-i voi spune pe cei care au votat pentru el. E o poziţie dementă. Ei spun: ne-am informat. Informaţiile erau bune. Aşadar s-a votat pentru el. Dacă informaţiile erau altele, s-ar fi votat altfel. Dar s-a votat pentru el. La naiba cu informaţiile! Repet, mi se pare o atitudine dementă.

Reporter: Sunteţi foarte prost dispus…

Armand Salacrou: Nu, n-aş putea spune că acest incident mă bucură, dar, dacă s-ar vota din nou, aş vota pentru Henri Thomas.

Reporter: Sunteţi membru al Academiei de unsprezece ani. Credeţi că acest incident este nefast pentru Academie ?

Armand Salacrou: Există şi lucruri mai nefaste.

Dosarul de la Securitate

În aprilie 1998, adresez domnului Costin Georgescu, director al Serviciului Român de Informaţii, cererea de a vedea şi apoi de a filma dosarul de la Securitate al lui Vintilă Horia. Primesc imediat aprobarea şi invitaţia la Arhiva fostului Minister de Interne. Sunt întâmpinată, cu mult mai multă amabilitate decât mi-am putut imagina, de o doamnă care-mi spune: "Mă bucur să vă cunosc şi altfel decât din notele informative". Primesc două dosare: unul pe care scrie ***PENAL 40018, volumul 8, Confidenţial*** *şi altul* ***STRICT SECRET, Fond documentar referitor la Caftangioglu Vintilă Horia, dosar nr. 11707.***

Primul dosar, dosarul penal, cuprinde 34 de file. Al doilea este mai voluminos, dar are inserate şi filele dosarului penal. În plus, conţine o mulţime de copii ale filelor originale. Primul lucru care mi-a sărit în ochi a fost modul de numerotare a paginilor. Toate conţin mai multe numere de ordine, modificate în timp. Aşa, de pildă, prima filă a dosarului penal a avut numerele 2, 80, 76, şterse şi apoi înlocuite cu 3. Toate celelalte file au minimum trei modificări de numerotare. Deoarece dosarul penal conţine în forma actuală doar 34 de file, singura ipoteză care se impune este aceea a eliminării unor file. Când şi de ce

s-a făcut modificarea? Intervenţia trebuia să protejeze nume de rezonanţă de dovada colaborării cu Securitatea? Filele dispărute aduceau mărturii de greutate în "trădarea intelectualilor"? Şi de ce erau ataşate atâtea copii (uneori 5-6) ale rapoartelor şi declaraţiilor? Cereau gradele superioare ale Ministerului de Interne un dosar cât mai gros, care să acopere subţirimea dovezilor de acuzare? Sunt întrebările care m-au invadat din primele minute după ce am început să citesc dosarele. În transcriere am reprodus atât conţinutul, cât şi forma din original.

SECRET. F. Urgent.
LEGIUNEA JANDARMERIEI ROMÂNE.
Birou Poliţie. Nr. 278 din 2 martie 1945.
Către Chestura Poliţiei Municipiului Timişoara. Biroul Poliţiei de Siguranţă.

Am onoare a vă înainta mai jos în copie, ordinul Inspectoratului General al Jandarmeriei, nr. 55.035/1945, dat în urma Ord. Minist. Af. Interne nr. 31.037 din 21 februarie 1945, de care vă rugăm a lua cunoştinţă şi măsuri de executare, comunicând şi acestei Legiuni, rezultatul, urgent.
Comand. Legiunei Jand. Timiş Torontal
Lt. Colonel N. Caracaş

Copie; de pe Ord. I.G.J. Nr. 55035 din 24.o2.1945

Ministerul Afacerilor Interne cu Nr. 31.037 din 21 Februarie 1945, semnalează că secretarul consular Vintilă Horia Caftangioglu, de la Consulatul Român din Viena, a intrat în ţară, stabilindu-se la Timişoara, unde face legătura între organizaţiile legionare şi guvernul legionar din Germania.

Ministerul ordonă ca susnumitul să fie reţinut şi să fie prezentat Comisiunei instituită prin ordinul nr. 23.987 din 22 decembrie 1944 al acelui Departament.

Faţă de cele de mai sus, vă rugăm să binevoiţi a lua măsuri de executare în unire cu Chestura de Poliţie locală, raportând rezultatul prin curier.

D.O. DIRECTORUL SIGURANŢEI ŞI ORD. PUBLICE

Lt. Colonel, (ss) S. Teodorescu
Şeful Serviciului Siguranţei
Lt. Colonel, (ss) D. Penescu
Pentru conformitate
Şeful Bir. Pol. de Siguranţă.
Locot. Tr. Georgescu

La ora emiterii acestor ordine, Vintilă Horia se afla într-un lagăr din Austria.

TRIBUNALUL POPORULUI

CABINETUL 10

ORDONANȚĂ

5 IUNIE 1945

Noi, I. D. Ioan, Acuzator Public al Cab. 10 depe lângă Tribunalul Poporului:

Având în vedere dispoziţiunile legii nr. 312/945, prin care se ordonă urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul Ţării sau crime de război;

Având în vedere că art. 2 al. c. din Legea sus menţionată, defineşte ca vinovaţi de dezastrul Ţării, prin săvârşirea de crime de război, pe cei care s-au pus în slujba hitlerismului sau fascismului şi au contribuit prin fapte proprii la realizarea scopurilor lor politice.

Având în vedere lista de legionari şi colaboraţionişti (gazetari) trimisă acestui Cabinet de către Dl. Acuzator Şef, printre care figurează şi Vintilă Horia Caftangioglu

Având în vedere art. 5 al. 2 din aceeaşi lege, prin care se dispune că sesizarea pentru cercetarea şi instruirea vinovaţilor prevăzuţi de această lege, se poate face şi din oficiu.

DISPUNEM :

Cercetarea şi urmărirea lui Vintilă Horia Caftangioglu pentru crima prevăzută şi pedepsită de art. 2 al. 0 şi art. 3 din legea 312/945.

Se va cere dela Siguranța Generală a Statului dosarul de Cazier, cum şi întreg materialul de propagandă privitor pe numitul.

Data în Cabinetul nostru din Bucureşti, la sediul Tribunalului Poporului Bd. Ferdinand nr. 92, azi 5 iunie 1945.

Acuzator Public
I. D. Ioan

MINISTERUL JUSTIȚIEI
Tribunalul Poporului
Acuzatorul Public CAB. 10
B-dul Ferdinand nr. 92
Bucureşti
Nr. 454/5 iunie 1945

DOMNULE DIRECTOR GENERAL

Am onoare a vă ruga să binevoiți a ne comunica de urgență dacă la Dvs. se găseşte trecut cu dosar de cazier şi material de propagandă de bănuitul de dezastrul Țării, Vintilă Horia, publicist, zis Vintilă Caftangioglu.

În cazul când numitul are cazier şi material de propagandă vă rugăm să binevoiți a dispune să fie înaintat acestui Cabinet, fiind necesar cercetărilor ce se fac cu privire la numitul.

Vă facem cunoscut că cererea noastră este bazată pe dispozițiunile Legii Nr. 312/1945

pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul Ţării.

Acuzator Public,
I. D. Ioan

D-sale
Domnului DIRECTOR GENERAL AL SIGURANȚEI STATULUI

ROMÂNIA
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
PREFECTURA POLIȚIEI CAPITALEI
DIRECȚIUNEA POLIȚIEI DE SIGURANȚĂ
CONFIDENȚIAL:
Nr. 13664 din 3 iulie 1945.

TRIBUNALUL POPORULUI,
CABINETUL 10.

La adresa Dvs. Nr. 491/1945, în legătură cu identificarea, arestarea şi înaintarea lor la Tribunalul Poporului a unui număr de publicişti, cari au colaborat în anul 1940-1942, la Gazeta "Sfarmă Piatră", avem onoare a comunica următoarele :

1. **LĂZĂRESCU CODIN, a fost arestat şi înaintat dvs.**
2. **GRIGORIAN ALEXANDRU, ziarist, fost cu domiciliu în str. Aurel Vlaicu Nr. 138, este plecat împreună cu soţia**

sa încă din vara anului 1944 în Elveţia. La adresa de mai sus locuieşte fratele său, avocat.

3. **MARINESCU CUZA, a locuit în str. Vasile Lascăr nr. 2, ap. 21 la dna Ida Solomon, de unde a plecat în toamna anului 1942, neplătindu-i chiria şi luându-i diferite obiecte casnice. Este născut la 30 ianuarie 1911 necăsătorit de profesiune ziarist, născut în comuna Ghipaţ-Vlaşca, fost în serviciu la Ministerul Muncii, fost condamnat la 3 luni închisoare, având dosarul Nr. 1093, pentru activitate legionară. În prezent dispărut.**
4. **STEGĂRESCU DUMITRU, a locuit în şos. Bonaparte nr. 21, la dl. Dr. Drăgănescu Ştefan, de unde a dispărut de multă vreme.**
5. **DĂNILĂ CONSTANTIN, ziarist, cu domiciliul …(ilizibil) B. 1, nr. 15, Parcul Rahovei, dar din cercetările dintr-o comună în împrejurimile Bucureştiului… (ilizibil) dispărut.**
6. **CĂCIULĂ NICOLAE, preot, născut (ilizibil)…1903, a domiciliat în str. Prof. Murgo…(ilizibil), dispărut.**
7. **VINTILĂ HORIA CAFTANGIOGIOGLU….(ilizibil) 18 noiembrie 1916, în comuna Stegarcea…**

…(ilizibil), a fost cu ultimul domiciliu în Bucureşti iar în urmă cu doi ani a fost trimis viceconsul la Viena, iar din informaţiuni în prezent s-ar afla pe Coasta de Azur.

Părinţii săi locuiesc la Bulev. Domniţei Nr. 21.

8. **PAUL ŞTEFAN a fost identificat în persoana ziaristului PAUL ŞTEFAN – CLUJ, născut în Iaşi, cu domiciliu în str. Antim nr. 4, care a fost înaintat Tribunalului Poporului şi pus în libertate chiar în aceeaşi zi, întrucât din cercetările Dvs. nu era cel căutat.**
9. **MUCENIC AURELIAN, născut în Albeşti-Argeş în 1914, a locuit pe str. Gral. Angelescu nr. 35, iar din luna iulie 1944 se află plecat în Germania.**
10. **NIŢULESCU HORIA, este născut în anul 1914, fost cu domiciliu în str. Cobălcescu Nr. 56, iar din Decembrie 1944 a plecat în concentrare de unde până în prezent nu s-a înapoiat. Soţia sa este şi ea plecată în provincie fără a se ştie localitatea, iar lucrurile casnice sunt lăsate la adresa de mai sus.**
11. **V. BUNES (? neclar) fost cu domiciliu în str. Ştirbei Vodă 94, a plecat în**

Germania, din luna iunie 1944, împreună cu soţia sa, iar la adresa de mai sus nu locuieşte decât soacra sa.

12. HORIA STANCA, din cercetările făcute până în prezent nu a putut fi identificat, iar la fişele generale dela Serviciu Controlul Populaţiei nu se găseşte decât un avocat cu acest nume, care nu are nici o legătură cu cel căutat de noi, investigaţiunile noastre sunt în curs.

Vom comunica la timp rezultatul urmăririlor noastre.

DIRECTORUL POLIŢIEI DE SIGURANŢĂ,
Ss/indescifrabil

ŞEFUL SERVICIULUI
Ss/indescifrabil

În cazul lui Vintilă Horia sunt câteva inexactităţi. Data naşterii este 18 decembrie 1915. Localitatea: Segarcea. În perioada la care se referă documentul, Vintilă Horia se afla într-un lagăr de concentrare din Italia.

TRIBUNALUL POPORULUI
CAB. 10
ACUZAT: VINTILĂ HORIA

Scriitor cu pretenţii, Vintilă V. Caftangioglu, născut la Segarcea-Dolj în 1915, publică versuri, romane şi eseuri sub pseudonimul literar VINTILĂ HORIA. Sub acelaşi pseudonim desfăşoară şi o prodigioasă activitate ziaristică, militând în primele momente ale apariţiei sale în presă, pentru realizarea principiilor de bază ale fascismului şi hitlerismului.

Într-o vreme când politica oficială a României, era cea democratică, alături de marii aliaţi, deci când nu se putea vorbi de normative obligatorii, Vintilă Horia se alătură cu entuziasm lui Alex. Gregorian, la Sf. Piatră şi duce violente campanii împotriva democraţiei, împroşcând cu insulte reprezentanţii ei cei mai aleşi, aţâţă cu vehemenţă la ura de rasă şi preamăreşte fascismul şi hitlerismul. El se situează astfel printre creatorii climatului de opinie ce a făcut posibilă instaurarea dictaturilor filogermane în România.

Odată cu venirea lui Antonescu la putere, propaganda fascisto-hitleristă a lui Vintilă Horia numai cunoaşte margini. Cu o vehemenţă sporită, el militează pentru realizarea şi desăvârşirea scopurilor politice ale fascismului şi hitlerismului. Răsplata pentru această bogată activitate, Vintilă Horia a şi primit-o foarte curând, fiind numit la 1

iulie 1941, corespondent de presă la Berlin, apoi ataşat de presă la Wiena, la 11 mai 1942, funcţionând în ultima vreme ca vice Consul la Wiena. (…)

Culpabilitatea lui Vintilă Caftangioglu zis Vintilă Horia, este astfel complect dovedită, deoarece prin acţiuni directe – articolele sale – a contribuit cu intenţiune criminală, rezultând din modul cum a scris şi din rezultatele urmărite şi obţinute, la realizarea scopurilor politice ale hitlerismului în România: aderarea României la Axă şi menţinerea dictaturii antonesciene; folosind acestor scopuri prin activitatea sa, el s-a pus în mod evident, în slujba hitlerismului.

Faptul ce i se impută este prevăzut şi penat de art. 2 al. 0 comb. Cu art. 3 din legea 312 din 24 aprilie 1945, pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul Ţării şi de crime de război.

Acest document nu este datat şi nici semnat. Conţine însă cel puţin o eroare: Vintilă Horia nu a fost niciodată ataşat de presă la Berlin. Faptul acesta rezultă din Dosarul Vintilă Horia, aflat în ***Arhivele Ministerului de Externe****, dosar pe care îl vom reproduce ceva mai încolo.*

Următoarea filă a dosarului, cu numerele 121, apoi 12, face un serios salt în timp. De cincisprezece ani.

REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
Cabinet Adjunct Ministru
Nr. 18286/s din 30. XI. 960

STRICT SECRET

Exemplarul Nr. 1

Către C.C. al P.M.R
Secţia Propagandă şi Agitaţie
Tov. MIZIL

Vă trimitem alăturat o fişă şi copie de pe sentinţa de condamnare, privind pe trădătorul de patrie CAFTANGIOGLU VINTILĂ.

După exploatare, rugăm să ne înapoiaţi materialul. Totodată vă comunicăm că organele Ministerului Afacerilor Interne, nu posedă alt material mai concret.

ADJUNCT AL MINISTRULUI
General-locotenent
Pintilie Gheorghe

21 noiembrie 1960

FIŞĂ PERSONALĂ
privind pe fugarul legionar
VINTILĂ HORIA

Vintilă Horia s-a născut la 18 decembrie 1915, com. Segarcea, reg. Craiova. Este licenţiat

al Facultăţii de Drept din Bucureşti, de profesie ziarist şi scriitor. A fost secretar consular pe lângă consulatul Romîn din Viena, avînd domiciliul la Viena, pe str. Printz Eugen Strasse nr.60.

Pînă la data de 15 iunie 1940, sus-numitul nu a ocupat nici o funcţie diplomatică, fiind doar colaborator la revista "Gîndirea", scriind totodată romane şi poezii.

Este autorul romanului "Acolo şi stelele ard", roman care a fost tradus la Viena în limba germană. De asemenea a mai fost şi redactor al ziarului legionar "Sfarmă Piatră".

În acea perioadă avea legături mai strînse cu Nichifor Crainic, prof. Herescu şi poetul Pilat.

La data de 15 iunie 1940, după recomandarea prof. N. Cornăţeanu – în acel timp ministrul Agriculturii – Ministerul Propagandei l-a numit ataşat de presă la Roma, calitate pe care a deţinut-o şi în timpul regimului legionar, până la 1 noiembrie 1940, când a fost rechemat în ţară şi îndepărtat din funcţie.

La 1 iunie 1941, Ministerul Propagandei din acel timp, respectiv Nichifor Crainic, l-a numit corespondent de presă la Berlin, iar la 11 mai 1942 i s-a atribuit gradul de ataşat de presă diurnist la Viena.

A fost şi secretar la Consulatul Romîn din Viena. Tot în acelaşi timp, a avut titlul de

lector de limba Romînă la Universitatea din Roma.

Vintilă Horia s-a înscris în organizaţia legionară în anul 1933, şi a făcut parte din cadrul cuibului "DORUL"

La Viena este cunoscut că a desfăşurat o vie activitate cu caracter legionar, avînd strînse legături cu BOLDUR VON SCHIRACH.

Vintilă Horia făcea parte din legionarii moderaţi, ulterior trecînd în tabăra simistă şi devenind unul dintre cei mai aprigi duşmani ai regimului Antonescian.

În anul 1943 este semnalat că făcea legătura între legionarii din ţară şi cei din Germania.

În urma semnalărilor de mai sus, a fost rechemat în acelaşi an să se întoarcă în ţară din postul ce-l deţinea, însă numitul nu s-a înapoiat refuzînd a se mai întoarce în ţară.

După destituirea din funcţia ce o avea la Viena, sus-numitul pleacă la Roma, unde este numit director al revistei "Meşterul Manole" şi bibliotecar la Vatican.

După terminarea războiului, respectiv în anul 1945, este judecat în lipsă de Tribunalul Poporului fiind socotit criminal de război, fapt pentru care a fost dat în urmărire.

În Italia este cunoscut că a făcut parte din grupul rezistenţilor, care duceau o intensă propagandă împotriva regimului din ţară.

De asemeni mai este cunoscut că în acea perioadă a făcut parte din grupul de ziarişti colaboratori ai lui AUGUSTIN POPA, reprezentantul lui Maniu în Italia.

În cursul anului 1949 pleacă în Argentina, unde se află pînă anul 1958-1959.

În Argentina ne este cunoscut că este lector şi predă cursuri de literatură romînă la Facultatea de Litere din Buenos Aires, sub numele de VICENȚIU HORIA. Colaborează la toate publicaţiile reacţionare ale fugarilor romîni din Argentina.

Cu ocazia inaugurării căminului romînesc "Regina Maria" din Buenos Aires, VINTILĂ HORIA a luat cuvîntul la adunarea ce-a avut loc la 8 mai 1949 unde a făcut un "scurt istoric" al zilei de 10 mai.

Este redactorul ziarului literar legionar "Romînia" care apare la Buenos Aires. De asemeni, este colaborator al ziarului legionar "Însemnări" care se află sub direcţia lui RADU GHENEA şi apare la Buenos Aires, avînd colaboratori şi pe SCORȚESCU TEODOR şi ex. principesa ILEANA.

Odată cu înfiinţarea "Asociaţiei Romînilor Liberi" la Buenos Aires, care a aderat ulterior la "Liga Romînilor Liberi" de sub conducerea lui FĂRCĂŞANU la New York, VINTILĂ HORIA a fost ales vicepreşedinte acestei asociaţii.

Dintr-un material rezultă că între 15 şi 22 oct. 1958, a avut loc la MAINZ, pe REIN (R:F:G) "congresul" membrilor Soc. "Academiei Romîne", iar printre participanţi la acest "congres", a participat şi VINTILĂ HORIA şi G. USCĂTESCU care se aflau la Madrid. De asemeni, sus-numitul a participat şi la cel de al III-lea congres internaţional al Societăţii "Academiei Romîne" care s-a ţinut la Strasburg timp de 8 zile unde a prezentat lucrarea "Vocaţia universală a umanismului latin".

În cadrul Fundaţiei Carol I din Paris, VINTILĂ HORIA a ţinut la 25 oct. 1960, conferinţa cu subiectul despre "Ovidiu" – conferinţa a fost ţinută fără plată, întrucît fundaţia nu mai are fonduri pînă la alegerea noului preşedinte al S.U.A. care va decide dacă va mai aloca fonduri sau nu acestei fundaţii.

În prezent din informaţiile pe care le deţinem VINTILĂ HORIA s-a stabilit cu domiciliul în Madrid – Spania.

Vintilă Horia n-a făcut parte niciodată din mişcarea legionară. A fost numit de Nichifor Crainic, în acel timp Ministru al Propagandei, ataşat de presă la Roma, în iunie 1940. La 1 octombrie 1940 – după instalarea guvernului legionar, a fost scos din post, pentru că nu era legionar. Nu a fost niciodată corespondent de

presă la Berlin. "Revista "Meşterul Manole" a iniţiat-o şi condus-o în România, nu în Italia. Din Argentina a plecat în 1953.

22 noiembrie 1960.

N O T Ă

Din materialele pe care le posedă organele noastre referitor la numitul CAFTANGIOGLU VINTILĂ zis VINTILĂ HORIA, rezultă următoarele:

S-a născut la 18 dec. 1916 în Segarcea, reg. Craiova, fiul lui Vintilă şi Elena, licenţiat al Facultăţii de Drept din Bucureşti, de profesie ziarist şi scriitor, fost cu ultimul domiciliu în Bucureşti, B-dul Hristo Botev nr. 21.

Stagiul militar l-a satisfăcut la Secţia radio-ascultare a Marelui Stat Major al Armatei.

În anul 1934 s-a înscris în organizaţia tineretului cuzist.

Este căsătorit cu numita TEOHARY OLGA, care a posedat o moşie de 200 ha. teren arabil.

CAFTANGIOGLU VINTILĂ în vara anului 1938 a participat la un curs pentru romîni, în Italia, organizat de Institutul de cultură italiană.

La data de 15 iunie 1940 a fost numit ataşat de presă diurnist, la Roma, calitate ce a

deţinut-o pînă la 1 noiembrie 1940, cînd a fost rechemat în ţară şi îndepărtat din funcţie.

La data de 1 iunie 1941, cu sprijinul lui NICHIFOR CRAINIC, a fost trimis ca corespondent de presă la Berlin, iar în 1942 i s-a atribuit gradul de ataşat de presă diurnist la Viena.

În anul 1943 a fost semnalat că făcea legătura între legionarii fugiţi în străinătate şi rudele lor din Romînia.

Pentru acest fapt, Ministerul Afacerilor Străine a dispus rechemarea lui în ţară, însă a refuzat să se înapoieze.

În anul 1944, după ce CAFTANGIOGLU VINTILĂ a fost destituit din funcţia de ataşat de presă diurnist, a plecat din Austria la Roma, unde a fost numit director al revistei "Meşterul Manole" şi bibliotecar la Vatican.

CAFTANGIOGLU VINTILĂ a fost un adept fidel al politicii legionare, fapt ce se poate ilustra prin:

- Activitatea ziaristică desfăşurată la ziarele legionare "Porunca Vremii" şi "Sfarmă Piatră".

- În actele prin care se adresa autorităţilor în perioada guvernării legionare, în încheiere scria "Trăiască Legiunea şi Căpitanul".

- Avea legături apropiate cu legionarul NICHIFOR CRAINIC, fost ministru al Propagandei în timpul guvernării legionare. (…)

Pentru activitatea propagandistică intensă, desfăşurată de CAFTANGIOGLU VINTILĂ în ziarele legionare "Sfarmă Piatră" şi "Porunca Vremii" în favoarea Germaniei fasciste, Tribunalul Poporului, prin sentinţa nr. 11 din 21 feb. 1946, l-a condamnat în contumacie-conform legii 312/945 – la detenţie grea pe viaţă, degradare civică pe 10 ani şi confiscarea averii.

Sentinţa în original se găseşte în sententierul Tribunalului Capitalei (dosar nr. 14/946.)

30 decembrie 1960
STRICT SECRET

Exemplar nr……

M.A.I. Cabinet II

Nr. 18286/5 din 30 XI 960

F I Ş Ă

Privind pe trădătorul de patrie
CAFTANGIOGLU VINTILĂ
zis VINTILĂ HORIA

CAFTANGIOGLU VINTILĂ s-a născut la 18 dec. 1916 în Segarcea, reg. Craiova, fiul lui Vintilă şi Elena; este licenţiat al Facultăţii de Drept din Bucureşti, profesie ziarist şi scriitor, fost cu ultimul domiciliu în Bucureşti B-dul Hristo Botev nr. 21.

Stagiul militar l-a satisfăcut la Secţia radio-ascultate a M. St. M.

Din materialele de arhivă pe care le posedăm, rezultă că a fost căsătorit cu numita TEOHARI OLGA, proprietara unei moşii de 200 ha. teren arabil, a cărei mamă în anul 1943 domicilia în Bucureşti str. Pitar Moş nr. 10-12.

Din acelaş material mai rezultă că CAFTANGIOGLU VINTILĂ în anul 1938 a participat la cursurile de vară pentru romîni în Italia, ale Institutului de cultură italiană.

Sus-numitul pînă în anul 1940 a colaborat la revista "Gîndirea" şi totodată a scris romane şi poezii ca, "Acolo şi stelele ard", roman ce a fost tradus în limba germană, precum şi 2 volume de poezii. Este cunoscut că avea legături cu legionarul NICHIFOR CRAINIC, fost ministru al Propagandei în timpul guvernării legionare.

La data de 15 iunie 1940 a fost numit ataşat de presă – diurnist – la Roma, calitate ce a deţinut-o pînă la 1 noiembrie 1940, cînd a fost rechemat în ţară şi îndepărtat din funcţie.

La data de 1 iunie 1941, cu sprijinul lui NICHIFOR CRAINIC, a fost numit din nou corespondent de presă la Berlin, iar în 1942 i s-a atribuit gradul de ataşat de presă diurnist la Viena.

Din materialele organelor de siguranţă rezultă că în anul 1943 a fost semnalat că în calitatea ce o avea a venit de mai multe ori în ţară, fiind suspect că face legătura cu legionarii

fugiţi şi rudele lor din Romînia (problemă care nu a fost verificată).

Pentru aceasta, Ministerul Afacerilor Străine a dispus schimbarea lui CAFTANGIOGLU VINTILĂ şi rechemarea lui în ţară, însă a refuzat să se înapoieze.

Din informaţii neverificate reiese că acesta ar fi ocupat postul în continuare, fiind luat pe garanţie de către fostul ministru al Propagandei – MARCU – şi BĂDĂUŢĂ, secretar general la acelaş minister.

Din materiale neverificate, pe care le posedăm, rezultă că în anul 1933 s-a înscris în organizaţia legionară şi a făcut parte din cuibul "Dorul".

În 1934 s-a înscris în organizaţia tineretului cuzist. Acest lucru rezultă dintr-o declaraţie dată de VINTILĂ la data de 15 feb. 1943.

Într-o notă din 22 dec. 1942 mai rezultă că CAFTANGIOGLU VINTILĂ făcea legătura între legionari şi gestapoul german fapt neverificat.

Dintr-un material rezultă că la cazierele Prefecturii Poliţiei Capitalei, CAFTANGIOGLU VINTILĂ este cunoscut ca legionar, posedînd dosar nr. 21.372, însă acest dosar nu se găseşte în arhivele M.A.I.

Dintr-o semnalare ce datează din sept. 1944, care însă nu a putut fi verificată, rezultă că CAFTANGIOGLU VINTILĂ ar fi venit

clandestin în ţară, la Sibiu, trimis fiind de legionarii din Germania.

Mai este semnalat în anul 1945, luna februarie, că s-ar afla la Timişoara şi s-ar ocupa cu reorganizarea studenţilor legionari, cărora le-ar face legătura cu conducerea legionară din Germania, însă acest fapt nu a fost verificat.

În anul 1944, după ce CAFTANGIOGLU VINTILĂ a fost destituit din funcţia de ataşat de presă diurnist, a plecat din Austria la Roma, unde a fost numit director al revistei "Meşterul Manole" şi bibliotecar la Vatican.

După terminarea războiului, aflîndu-se în Italia, a făcut parte dintr-un grup de ziarişti şi colaboratori ai fruntaşului naţional-ţărănist POPA AUGUSTIN, reprezentantul lui IULIU MANIU în Italia.

În Italia este cunoscut că a făcut parte din grupul "rezistenţilor", care duceau o intensă propagandă împotriva regimului din ţara noastră.

În anul 1949 a plecat în Argentina, unde a stat pînă în anul 1958 –1959.

Se cunoaşte că a fost în Argentina lector şi a predat cursuri de literatură romînă la Facultatea de Litere din Buenos Aires, sub numele de VINCENŢIU HORIA. Colaborează la toate publicaţiile reacţionare ale fugarilor romîni din Argentina.

Cu ocazia inaugurării căminului romînesc "Regina Maria" din Buenos Aires, CAFTANGIOGLU VINTILĂ a luat cuvîntul la adunarea ce a avut loc la 8 mai 1949, unde a făcut un scurt istoric al zilei de 10 mai.

Este redactorul ziarului legionar "Romînia", care apare la Buenos Aires. De asemeni, este colaborator al ziarului legionar "Însemnări" care se află sub direcţia lui RADU GHENEA şi apare la Buenos Aires, avînd colaboratori şi pe SCORŢEANU TEODOR şi ex. principesa ILEANA:

Odată cu înfiinţarea "Asociaţiei Romînilor Liberi" la Buenos Aires, care a aderat ulterior la "Liga Romînilor Liberi" de sub conducerea lui FĂRCĂŞANU la New York, CAFTANGIOGLU VINTILĂ a fost ales vicepreşedinte a acestei asociaţii.

Dintr-un material rezultă că între 15 şi 22 oct. 1958 a avut loc la MAINZ, pe REIN (R.F.G.) "congresul" membrilor Soc. "Academiei Romîne", iar printre participanţi la acest "congres" a participat şi CAFTANGIOGLU VINTILĂ şi G.USCĂTESCU, care se aflau la Madrid.

De asemeni, sus-numitul a participat şi la cel de al III-lea congres internaţional al Societăţii Academiei Romîne" care s-a ţinut la Strasburg timp de 8 zile, unde a prezentat lucrarea "Vocaţia universală a umanismului latin."

În cadrul Fundaţiei Carol I – din Paris, CAFTANGIOGLU VINTILĂ a ţinut la 25 oct. 1960 conferinţa cu subiectul despre "Ovidiu"; conferinţa a fost ţinută fără plată întrucît fundaţia nu mai are fonduri pînă la alegerea noului preşedinte al S.U.A., care va dacă va mai aloca fonduri sau nu acestei fundaţii.

În prezent, din informaţiile pe care le deţinem, CAFTANGIOGLU VINTILĂ s-a stabilit cu domiciliu în Madrid-Spania.

În ţară are următoarele rude:

- CAFTANGIOGLU ALEXANDRU, frate, născut la 5 aprilie 1919 în Chişinău- R.S.S. Moldovenească, de profesie inginer. În anul 1947 domicilia în Bucureşti B-dul Hristo Botev nr.21. Este cunoscut că a făcut parte din francmasonerie.

- CAFTANGIOGLU GHEORGHE, văr, de profesie avocat, născut la 29 martie 1919 în Rm. Sărat. În anul 1943 domicilia în Bucureşti str. Ecoului nr.10. Este cunoscut că a desfăşurat activitate legionară, deţinînd funcţia de comisar de romanizare. De asemeni a avut legături cu legionarul COSMOVICI HORIA, fost subsecretar de stat în timpul guvernării legionare, în prezent fugit în Franţa.

CAFTANGIOGLU VINTILĂ şi-a început activitatea ziaristică în anul 1934 şi şi-a continuat-o cu intermitenţe pînă în anul 1944.

Astfel el a colaborat la ziarul "Sfarmă Piatră" condus de legionarul GREGORIAN ALEXANDRU, fugit în S.U.A. şi "Porunca Vremii", ziare legionare.

Prin articolele scrise în ziarele sus menţionate, CAFTANGIOGLU VINTILĂ a desfăşurat o propagandă activă pentru instaurarea fascismului în Romînia, aderarea ţării noastre la "Axă" şi sprijinirea politicii Germaniei şi Italiei fasciste.

Pentru această activitate, CAFTANGIOGLU VINTILĂ la data de 21 feb. 1946 a fost judecat de Tribunalul Poporului şi prin sentinţa nr. 11 a fost condamnat în contumacie la detenţie grea pe viaţă, degradare civică pe 10 ani şi confiscarea averii.

Anexăm alăturat copia sentinţei, al cărei original se află în Sententierul Tribunalului Capitalei (Dos. Nr. 14/946).

20 decembrie 1961
STRICT SECRET

Exemplar nr……

N O T Ă

CAFTANGIOGLU VINTILĂ HORIA s-a născut la 18 dec. 1915 în comuna Segarcea., reg. Oltenia, fiul lui Vintilă şi Elena; este licenţiat

al Facultăţii de Drept din Bucureşti, de profesie ziarist şi scriitor.

Pînă în anul 1940 a fost colaborator la revista "Gîndirea", scriind totodată romane şi poezii.

În perioada guvernării legionare a fost redactor la ziarul legionar "Sfarmă Piatră" şi ataşat de presă la Roma.

În iunie 1941, ministrul propagandei, NICHIFOR CRAINIC l-a numit corespondent de presă la Berlin, iar în mai 1942 i s-a dat funcţia de ataşat de presă la Viena.

Face parte din organizaţia legionară din anul 1933, fiind cunoscut că a fost activ atît în ţară cît şi în străinătate.

În anul 1945 a fost judecat în lipsă de către Tribunalul Poporului, fiind socotit criminal de război şi condamnat la detenţie grea pe viaţă şi confiscarea averii.

Din anul 1945, pînă în 1949 a stat în Italia, unde a desfăşurat activitate intensă împotriva regimului din R.P.R.

În perioada 1949 – 1959 s-a stabilit în Argentina sub numele de Vicenţiu Horia, ocupînd funcţia de profesor de literatură romînă la Facultatea de Litere din Buenos Aires şi colaborînd la toate publicaţiile reacţionare ale fugarilor romîni din Argentina. A fost ales şi ca vice-preşedinte al organizaţiei "Liga Romînilor Liberi" din Argentina.

Animat de interese meschine materialiste şi cuprins de o ură puternică faţă de regimul democrat- popular din ţara noastră, trădătorul de patrie CAFTANGIOGLU VINTILĂ HORIA a pregătit un roman cu caracter defăimător al R.P.R, intitulat "Dumnezeu se află în exil".

Sprijinit de cercurile literare reacţionare din Franţa, trădătorul CAFTANGIOGLU a participat cu acest roman la concursul pentru premiul "Goncourt" pe anul 1960, ce s-a ţinut la Paris, juriul hotărînd să-i acorde premiul.

În urma acestui fapt, organele noastre au strîns materiale documentare demascatoare, privind activitatea fascistă a trădătorului de patrie CAFTANGIOGLU, activitate cea a adus prejudicii atît ţării noastre cît şi celorlalte state care au suferit de pe urma fascismului, pe care le-a pus la dispoziţia presei franceze prin Ministerul Afacerilor Externe al R.P.R.

Fiind publicate în presa franceză, aceste materiale au compromis atît pe trădătorul de patrie CAFTANGIOGLU, cît şi pe cei ce îi acordaseră iniţial premiul I, punîndu-i în situaţia retragerii premiului.

Din unele informaţii rezultă că trădătorul de patrie ar fi plecat în Spania în urma eşecului suferit.

În ţară are următoarele rude:

CAFTANGIOGLU VINTILĂ, tată, născut la 29 iunie 1887, fiul lui Constantin şi Sofia, de

profesie inginer, pensionar, domiciliat în Bucureşti, str. Hristo Botev nr.13. Nu este cunoscut cu activitate politică.

CAFTANGIOGLU ALEXANDRU PROSPER, frate, născut la 5 aprilie 1919 în Chişinău – U.R.S.S., fiul lui Vintilă şi Elena, de profesie inginer la Direcţia Tehnică din Ministerul Construcţiilor, domiciliat în str. Logofăt Luca Stroici nr.5, Bucureşti.

CAFTANGIOGLU GHEORGHE, văr, născut la 9 martie 1909 în Rm.Sărat, fiul lui Constantin şi Alexandrina, de profesie avocat, cu ultimul domiciliu în B-dul 1848 nr.6 Bucureşti.

Pe următoarele file sunt fotocopiate câteva articole din ziarul "Scânteia":

O VICTORIE A OPINIEI PUBLICE

Premiul Goncourt a fost retras criminalului de război fascist

Paris 5 (Agerpres). – După cum anunţă agenţia France Presse, Adunarea Generală a Academiei Goncourt a hotărît în unanimitate să nu mai decerneze premiul pe anul 1960. Această hotărîre, care constituie în fapt o retragere a premiului acordat transfugului fascist Vintilă Horia Caftangioglu, reprezintă o importantă

victorie a opiniei publice, o înfrîngere răsunătoare pentru iniţiatorii acestei încercări de a încununa cu un premiu literar un criminal de război – fascist şi trădător de patrie.

(6 decembrie 1960)

SCANDALOS, ANTILITERAR, ANTIFRANCEZ!

Scriitorul francez Jean Lafitte despre premiul Goncourt pe 1960.

Într-o convorbire pe care redacţia noastră a avut-o cu JEAN LAFITTE, (autorul unor cărţi de mare succes, ca "Rose-France" şi "Le Commandant Marceau") aflat la Bucureşti cu prilejul sesiunii Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, scriitorul francez ne-a declarat:

"În 1952 am făcut pentru prima oară cunoştinţă cu Bucureştiul. După opt ani nu-l mai recunosc. Surîzătoarele construcţii ale socialismului te înconjoară la tot pasul. Totul pentru om, pentru viitorul urmaşilor săi. Dar nu e vorba numai de neon, de confort, de blocuri policrome, de magazine cu autoservire care încîntă pe orice străin, ci de factorul psihologic de care ţine această izbîndă arhitecturală a socialismului. Mă despart greu de Romînia, poate din pricina afinităţilor de limbă, de temperament, poate din cauza impresiei pe care o exercită imaginea vie a

socialismului asupra unui intelectual din Occident. Cultura socialistă din Romînia este de natură să exercite o atracţie desosebită asupra multor intelectuali francezi. E şi cazul meu. Toate impresiile mele despre Romînia socialistă sînt optimiste. Mărturisesc regretul că trebuie să mă întorc atît de curînd la Paris. Unde, însă, toamna aceasta n-a adus cine ştie ce bucurii. Dimpotrivă – aflu cu stupoare de un fapt de-a dreptul uluitor. Academia Goncourt a acordat premiul său pe anul 1960 unui transfug din Romînia, aventurier, megaloman şi fascist, care se autointitulează "zeul transfugilor dunăreni". Acest individ îndrăzneşte să se prezinte publicului francez sub masca unui poet însingurat, invocînd ca pretext literar al cărţii sale cunoscuta odisee a poetului latin Ovidiu. O asemenea afacere nu numai că nu face cinste celor care au montat-o ci, aşa cum arată ziarul "Combat" pe care l-am primit aici, demască şi mai mult sprijinul pe care anumite cercuri reacţionare franceze îl acordă unor impostori de import. Acest scandal literar a determinat însă multe glasuri şi din cele mai autorizate, să protesteze vehement. Numeroase publicaţii au dezvăluit murdara biografie a transfugului premiat: Vintilă Horia, legionar al gărzii de fier, apologet al rasismului, detractor al Franţei şi culturii ei, franchist, peronist şi, de două luni, "francez". Acest scandal prejudiciază reputaţia

celor ce-şi spun membri ai Academiei Goncourt şi care s-ar putea foarte bine intitula de aici înainte Azilul Goncourt, pus la dispoziţie transfugilor, fasciştilor şi tuturor rătăciţilor de profesie. În timp ce opere remarcabile ca "Săptămîna patimilor" de Aragon, "Trăsnetul" de André Stil, sau "Malataverna" de Clavel, sînt trecute sub tăcere, se premiază false valori. E scandalos, antiliterar şi antifrancez!"

Ziarele şi revistele franceze sosite după convorbirea noastră cu Jean Lafitte, demonstrează că sprecierea sa asupra hotărîrii scandaloase, antiliterare şi antifranceze a juriului Goncourt este aceeşi cu a marii majorităţi a opiniei din Franţa. Scandalul stîrnit de această afacere, care a revoltat nu numai cercurile literare, este atît de mare încît însuşi "premiatul" s-a speriat. El a declarat că preferă să plece în provincie decît să se prezinte pentru a-şi ridica premiul.

Cît despre "valoarea" intrinsecă a cărţii, este suficient să citǎm opinia cunoscutului săptămînal "ARTS", prezentată sub semnătura lui Mathieu Galey: "Totul pare absolut lipsit de viaţă. Personajele sînt manechine îmbrăcate ca în antichitate, purtînd discuţii docte atunci cînd nu comit adevărate anacronisme. Cînd şi cînd, citate latine sau cuvinte intraductibile ca : bracina, haemus, malana, penula, munera, sînt destinate să contribuie la adevărul cărţii.

Seninătate găunoasă, vorbărie, falsă simplitate, interpretări tendenţioase, iată calităţile acestei cărţi de mîna a doua care nu valorează nici măcar un sfert din cei unsprezece franci cît ni se cere pentru ea. La acest preţ ne-am putea oferi operele lui Ovidiu."

E doar una din sumedenia de aprecieri care exprimă puternica reacţie a opiniei publice franceze faţă de scandalul al anului 1960. Ea demonstrează nu numai profilul moral-politic al cercurilor reacţionare, dar şi lamentabilul lor eşec.

Acest articol nu poartă nici o semnătură.

EŞECUL SCANDALOASEI ATRIBUIRI A PREMIULUI GONCOURT 1960

Paris, 2. – Corespondentul Agerpres transmite:

Încercarea de a i se atribui Premiul Goncourt 1960 transfugului Vintilă Horia Caftangioglu s-a soldat cu un răsunător eşec. În ultimele zile, scandalul a continuat să crească în amploare. Ziare franceze de toate nuanţele, scriitori şi publicişti bine cunoscuţi, organizaţii obşteşti se ridică cu vehemenţă împotriva alegerii la care s-a oprit juriul şi cer anularea ei.

În faţa atitudinii hotărîte, unanime, a opiniei publice, organizatorii acestei ruşinoase acţiuni au fost constrînşi să dea înapoi. Incapabil să dezmintă trecutul său murdar de scrib al fascismului şi trădător de patrie, Vintilă Horia Caftangioglu s-a văzut silit să caute o ieşire din situaţia creată şi, într-o scrisoare adresată Academiei Goncourt, anunţă că "renunţă" la premiu. Preşedintele Academiei a luat act de această scrisoare.

Agenţia France Presse semnalează că "Vintilă Horia este acum ţinta atacurilor ziariştilor parizieni… de la imaginea «exilatului» romîn, ei sînt puşi acum în faţa imaginii unui publicist care a dat frîu liber sentimentelor sale şovine în momentul cînd fascismul şi nazismul cuprindeau Europa".

Romancierul Jacques Madaule a calificat drept "deplorabil" faptul că Academia Goncourt a premiat un scriitor care în ţara sa de origină s-a făcut complicele naziştilor şi al politicii lor rasiste. "O josnicie care inspiră dezgust", astfel califică "Le Figaro Littéraire" articolele scrise de Horia în diferite fiţuici fasciste.

Exprimîndu-şi indignarea faţă de activitatea de scrib fascist a lui Vintilă Horia, scriitoarea Françoise Mallet-Joris a declarat: "Este un personaj odios şi aş fi fericită să-i văd portretul în ziare ca arestat. Cînd scrii articole de felul celor pe care le-a semnat el şi în condiţiunile în

care au fost scrise, porţi o răspundere mai gravă decît un criminal de drept comun."

Aceeaşi indignare manifestă presa franceză constatînd lipsa de valoare artistică a cărţii premiate. Aşa cum scrie André Wurmser, "nimic din calitatea sa literară nu poate justifica laurii cu care a fost încoronat capul unui hitlerist." "Tot atît de nefericit, apare în ochii cititorilor francezi, scrie comentatorul agenţiei France Presse, faptul că la acuzaţiile de fascism şi antisemitism se adaugă şi acelea ale criticilor literari competenţi care consideră romanul ca mediocru, scris într-o limbă franceză atît de stîngace, încît editura a fost nevoită să-i îndrepte sintaxa şi punctuaţia." Ziarul "Paris Jour" semnalează şi faptul că "două importante case de editură refuzaseră anterior cartea." La rîndul ei revista literară "Arts" scrie sub semnătura lui Mathieu Galey despre "opera" lui Caftangioglu: "Seninătate găunoasă, vorbărie, falsă simplitate, interpretări tendenţioase – sînt calităţile acestei cărţi de mîna a doua care nu valorează nici măcar un sfert din cei 11 franci cît ni se cere pentru ea."

Scriitorul André Billy, el însuşi membru al Academiei Goncourt, caracterizează "lucrarea" drept "tot ce poate fi mai contrariu unui premiu Goncourt".

"Scandalul literar al anului 1960" a atins asemenea proporţii încît a pus pe membrii

juriului Goncourt într-o mare încurcătură şi, aşa cum relatează agenţia France Presse, a provocat o mare agitaţie în Academie. După ce preşedintele juriului, Roland Dorgelès, anunţase că "laureatul" nu va fi invitat la dejunul tradiţional cu prilejul căruia premiul este decernat în mod oficial, o serie de membri ai juriului, printre care Raymond Queneau şi Hervé Bazin au declarat public că în nici un caz nu ar fi participat la o asemenea întîlnire. După cum relatează "Paris Jour", în rîndurile juriului domnea teama că prezenţa laureatului la reuniunea tradiţională ar putea provoca manifestaţii ostile. De asemenea a fost contramandat programul de televiziune care trebuia să aducă în faţa telespectatorilor francezi pe noul "laureat", în mijlocul membrilor juriului, iar o parte dintre membrii Academiei Goncourt s-au declarat în mod public în dezacord cu votul dat lui Caftangioglu.

Consemnînd frămîntările, ezitările şi unele din aceste măsuri luate în ultimele zile de membrii juriului, ziarul "Paris Jour" scrie: "Membrii juriului Goncourt încearcă să găsească o soluţie care să le permită să iasă din impas."

În această atmosferă, este evident că ştirea anunţată vineri de presa pariziană că Vintilă Horia "a renunţat" la premiu "nu rezolvă – scrie "Aurore" – decît cu totul insuficient criza

juriului." Ziarul "Combat" subliniază de asemenea că aceasta nu schimbă cu nimic cazul de conştiinţă care se pune în continuare pentru membrii juriului aflaţi în prezent în faţa cererii generale de a reveni asupra hotărîrii luate. În acelaşi sens se pronunţă şi "Figaro", iar cunoscutul scriitor Armand Salacrou, membru al juriului Goncourt a declarat la televiziune că "menţinerea hotărîrii ar fi o nebunie."

Ziarul "Libération" subliniază că "juriul pentru decernarea premiului Goncourt trebuie să-şi anuleze hotărîrea, dacă nu vrea să arunce pe acest premiu o pată ce nu se va mai şterge. Este singura cale ce îi va permite să se retragă onorabil din această situaţie." "După părerea noastră – scrie ziarul – premiul Goncourt pe 1960 trebuie să fie considerat nul şi neavenit, şters de pe listă şi dat uitării." Unele ziare franceze cer Academiei Goncourt nu numai să anuleze premiul acordat, dar să şi împiedice pe Horia Caftangioglu "să-şi umple buzunarele cu banii celor pe care i-a insultat". Într-o scrisoare adresată membrilor Academiei Goncourt, Federaţia naţională a foştilor deportaţi şi internaţi, participanţi la mişcarea de rezistenţă, atrage atenţia că "menţinerea hotărîrii ar părea o reabilitare a nazismului şi rasismului." Făcîndu-se ecoul cerinţei legitime a opiniei publice, ziarul "L'Humanité" întreabă: "Juriul Acade-

miei Goncourt va pune oare capăt scandalului?"

Oricare va fi hotărîrea pe care o va adopta juriul Goncourt, este limpede că opinia publică a respins cu indignare şi dezgust încercarea de a se atribui unui criminal de război cel mai înalt premiu literar al Franţei, a înfrînt pe iniţiatorii acestei încercări, obţinînd o victorie importantă. Cazul Vintilă Horia-Caftangioglu a aruncat în acelaşi timp o lumină vie asupra nemulţumirii cu care poporul francez urmăreşte activitatea desfăşurată de cei care, după cum scrie "Libération", "nedemni în ţara lor, au găsit azil în Franţa".

Nici acest articol nu poartă vreo semnătură. Ultima filă din dosar este datată 25 februarie 1975.

MINISTERUL DE INTERNE
3111" P.G./nr. dos. 507
SE APROBĂ:
STRICT SECRET
Lt. col. (indescifrabil) **exemplar unic**
25 febr. 1975.

N O T Ă
Privind pe CAFTANGIOGLU HORIA VINTILĂ

CAFTANGIOGLU HORIA VINTILĂ, născut la 18 XII 1915, în Segarcea, fiul lui Vintilă şi Elena de naţionalitate română şi

cetăţenie spaniolă, domiciliat în Madrid – Spania, a fost luat în evidenţă dos. de obiectiv 507 pe motivul că în anul 1942 fiind într-o misiune în străinătate a refuzat să se mai întoarcă.

Conform ordinului 00235 elementul nu mai face obiectul muncii noastre iar legăturile sale din ţară nu prezintă interes operativ pentru organele de securitate.

Faţă de cele de mai sus, propunem a se aproba scoaterea sus-numitului din evidenţa dos. 507 predarea materialelor spre păstrare la C.I.D. şi menţinerea acestuia în evidenţa generală.

Maior Pavel Gică

R.D. 241/25 II. 1975
PG. AI. 1 ex.

La câteva zile după ce am citit dosarele de la Securitate, mă aflu la Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, în faţa unui alt dosar Vintilă Horia. Acesta, pe lângă documentele de numire în funcţiile de ataşat de presă la Roma şi la Viena, de viceconsul la ambasada română de la Viena şi corespondenţa lui Vintilă Horia cu Ministerul Afacerilor Străine pe timpul exercitării funcţiilor diplomatice, mai cuprinde două secvenţe importante. Le voi numi după anii în care au fost întocmite aceste documente: 1943 şi 1960.

ROMÂNIA **Bucureşti 12 I 1943**

MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE
Secretariatul general Nr. 33075

MINISTERUL REGAL al AFACERILOR STRĂINE
NR. 02910* 14 IAN. 1943
SECRET

Către
MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE
Domnului Ministru LECCA

Am onoare a vă aduce la cunoştinţă că Vintilă Horia Caftangioglu, vice-consul la Viena, cunoscut vechi şi fanatic legionar continuă şi în prezent să activeze, făcând legătura între cercurile germane şi cele legionare.

Recent numitul sosind în Capitală, a făcut aprecieri defavorabile la adresa actualului regim, afirmând că în curând Germania va aduce la conducere mişcarea legionară.

Faţă de cele menţionate acest Serviciu opiniază pentru înlocuirea numitului din postul ce deţine şi imediata rechemare în ţară.

p. ŞEFUL SERV. SPECIAL DE INFORMAȚII
Lt. Colonel Tr. Borcescu

MINISTERUL
PROPAGANDEI NAȚIONALE
Cabinet
P.v./p.f. 26359/25 II- 943

DOMNULE MINISTRU,

Răspunzând adresei D-voastră nr. 8735 din 5 Februarie crt. privitoare la învinuirea ce i se aduce domnului Vintilă Horia – Caftangioglu, corespondentul nostru de presă la Viena, avem onoare a vă aduce la cunoştinţă că cerându-i relaţii, D-sa ne-a trimis o declaraţie prin care se dezvinovăţeşte în termeni categorici de încriminarea ce i se face.

Vă înaintăm declaraţia în copie.

Primiţi, vă rugăm, Domnule Ministru, încredinţarea deosebitei noastre consideraţiuni.

MINISTRU
SUBSECRETAR DE STAT
Alexandru Marcu

Domniei Sale
Domnului Ministru al Afacerilor Străine.

C o p i e **Viena, 15 Februarie 1943**

Domnule MINISTRU,

În urma comunicării telefonice ce am primit în ziua de 13 Februarie a.c., declar pe cuvânt de onoare că n-am făcut parte niciodată din fosta mişcare legionară, nici ca membru activ şi nici ca simpatizant.

În anul 1934 am fost înscris în rândurile tineretului cuzist, încetând orice activitate politică în clipa fuziunii dintre partidul Profesorului A. C. Cuza şi partidul lui Octavian Goga. Departe de orice fel de treburi politice, am găsit nedemnă şi nefolositoare angajarea unui scriitor în frământările cotidiene ale vieţii publice, având mărturie pentru aceasta întreaga mea activitate literară de opt ani încoace. Am publicat de atunci şi până azi cinci cărţi, fiecare din ele stând limpede chezăşie unui crez literar care-mi umple cu prisosinţă existenţa şi care răspunde mai bine decât orice insinuărilor stupide ale unor duşmani pe cari răbdarea, bunătatea şi corectitudinea mea de totdeauna nu m-au lăsat niciodată a-i bănui. În zilele acestea grele, când fiecare clipă mi-e plină numai de gândul Patriei şi a triumfului ei, rog pe Domnul Ministru să creadă că fiecare bănuială şi fiecare îndoială asupra conduitei mele, e o suferinţă pe care viaţa mea de până acum şi activitatea pe care o depun în

modestul post ce-l deţin, nu mă fac să o merit.

Vă rog să primiţi, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele consideraţiuni.

ss. Vintilă Horia
Ataşat de Presă

D-sale
Domnului Prof. Univ. Alexandru Marcu
Ministru Subsecretar de Stat al Propagandei Naţionale.

PREŞEDINŢIA CONSILIULUI DE MINIŞTRI
Bucureşti, 29 VI 1943
Serviciul special de informaţii
Nr. 28905

Către
MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE
La Nr. 15. 770 din 3 Martie 1943;

Am onoare a vă aduce la cunoştinţă că acest Serviciu a dispus reexaminarea cazului numitului VINTILĂ HORIA CAFTANGIOGLU, Vice-Consul la Wiena, iar până la clarificarea definitivă a situaţiei, acesta poate rămâne la postul său.

p. ŞEFUL SERV. SPECIAL DE INFORMAŢII
Lt.COLONEL, Tr. Borcescu

PREŞEDINŢIA CONSILIULUI DE MINIŞTRI
Serviciul Special de Informaţii
Nr. 29209

Urmare la Nr.28.905 din 29 Iunie 1943;

Am onoare a vă aduce la cunoştinţă că din examinarea cazului numitului VINTILĂ HORIA CAFTANGIOGLU, s-a stabilit că acuzaţiunile aduse acestuia se datoresc unei confuziuni de persoană.

Sub regimul legionar tatăl celui în cauză, Vintilă Caftangioglu inginer agronom a fost consilier la I.N.C.O.P. de unde a fost îndepărtat ulterior.

În prezent Vintilă Caftangioglu, este administrator delegat al Băncei Agronomilor.

Tot în familia Caftangioglu este cunoscut ca având sentimente legionare Gh. C. Caftangioglu, nepotul lui Vintilă Horia Caftangioglu.

Acesta a fost comisar de românizare şi în relaţii de prietenie cu legionarul Horia Cosmovici.

În concluzie acuzaţiunile aduse numitului Vintilă Horia Caftangioglu se datoresc numai unei confuziuni de persoană, nestabilindu-se că acesta ar fi fost legionar sau ar întreţine legături cu elemente legionare.

p.ŞEFUL SERV.SPECIAL DE INFORMAŢII
Lt.COLONEL,Tr. Borcescu

18 iunie 1960

LEGAŢIA
REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
RANGOON

Nr. 260
Anexă: 3file, 1 foto **STRICT SECRET**

Către
MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
Direcţia VI-a Relaţii

Vă trimitem alăturat un material "Pages de France", în două exemplare plus o fotografie, care ne-a fost trimis de Legaţia Franţei la Rangoon.

Gh.Iason, însărcinat cu afaceri a.i.

Materialul cuprinde prefaţa lui Daniel Rops, membru al Academiei Franceze, la romanul "Dumnezeu s-a născut în exil", publicată şi în "Pages de France", şi o fotografie a lui Vintilă Horia.

Bucureşti, 10 august 1960

DR. VI

Către

LEGAŢIA R.P.R. – RANGOON

Referitor la adresa dv. nr. 260, prin care ne trimiteţi un material şi o fotografie a fugarului Vintilă Horia, remise dv. de legaţia Franţei la Rangoon, vă trimitem următoarele instrucţiuni:

Cu un prilej, pe care-l veţi considera potrivit (o recepţie, de exemplu), veţi căuta să aveţi o convorbire cu diplomatul francez care se ocupă cu problemele culturale. În cursul acestei convorbiri, referindu-vă la materialele de mai sus, îl veţi informa că le veţi trimite înapoi legaţiei franceze. Vă veţi exprima surprinderea că legaţia franceză difuzează materiale, care cuprind elogii la adresa unui duşman, atît al poporului romîn cît şi al poporului francez. Îl veţi informa că Vintilă Horia a fost o slugă plecată a legionarilor, antonescienilor şi hitleriştilor. Dacă diplomatul francez îşi va exprima neîncrederea faţă de această informaţie, veţi putea folosi date cuprinse în alăturata biografie a lui Vintilă Horia.

În ziua următoare convorbirii, veţi trimite înapoi materialele legaţiei franceze, fără să fie însoţite de cartea dv. de vizită sau de vreo notă oarecare.

DIRECTOR a.i. M.Munteanu

Bucureşti, noembrie 5, 1960

LEGAŢIA
REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
RANGOON STRICT SECRET

Către
MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
Direcţia VI-a Relaţii

Instrucţiunile cuprinse în adresa Dvs. No. 9391 din 10 august a.c. au fost duse la îndeplinire la data de 18 septembrie a.c. (vedeţi nota asupra convorbirii cu Dl. J.M. Soulier).

Referitor la materialul despre fugarul Vintilă Horia, găsim necesar să vă informăm următoarele:

"Pages de France" şi fotografia au fost primite de noi în luna mai şi a fost returnat la 19 septembrie. Diplomatul francez nu şi-a adus aminte de acest material şi data cînd l-a trimis, deoarece ar fi putut face caz de faptul că după 4 luni, timp în care m-am întîlnit nu odată cu el, am găsit de cuviinţă să mă arăt nemulţumit de primirea materialului şi să-l trimit înapoi.

În cazul cînd el ar fi reţinut data trimiterii materialului s-ar fi creiat o situaţie destul de penibilă, căreia cu greu i se putea da vreo explicaţie plauzibilă; că au trebuit patru luni ca să ne hotărîm să trimitem înapoi un material calomniator sau, că şi pentru atîta se primesc

instrucţiuni din ţară. Concluzii şi speculaţii se pot face multe, mai ales cînd au trimis acest material la mai multe oficii ale noastre şi ele nu au adoptat aceeaşi atitudine.

Însărcinat cu afaceri a.i
Ionescu T.

Bucureşti, 24 noembrie 1960

DR.V11
Nr.10114

Tovarăşe Însărcinat cu Afaceri

După cum probabil aţi aflat, premiul literar "Goncourt", pe anul 1960 a fost recent atribuit criminalului de război Horia Vintilă pentru cartea sa "Dumnezeu s-a născut în exil". Cu acest curier veţi primi fotocopii conţinînd materiale care demască activitatea fascistă a lui Horia Vintilă, poziţia sa activă de sprijinire a regimului hitlerist.

Vă trimitem acest material pentru a servi atît la orientarea dvs. în cazul că în diferite discuţii se va aborda problema decernării premiului lui Vintilă, precum şi spre a fi folosit ca material demascator în cazul că cercurile fasciste din Uruguay sau din alte ţări latinoamericane vor încerca să facă vîlvă în jurul acestei premieri.

În cazul că va fi necesară acţiunea de demascare a lui Vintilă ar fi indicat ca în contactele ce le veţi avea cu personalităţi de

prestigiu din publicistica şi viaţa literară uruguayană şi din alte ţări latinoamericane, ca şi cu ziarişti cunoscuţi de la marile ziare, să-i determinaţi să înlesnească publicarea de materiale care să prezinte în faţa opiniei publice latinoamericane adevărata înfăţişare a lui Horia Vintilă.

Înainte însă de a întreprinde vreo acţiune în această direcţie este necesar să consultaţi în prealabil Ministerul.

Director,
P. Gheorghiu

Tovarăşului Gheorghe Luca
Însărcinat cu Afaceri a.i.
Legaţia R.P.R. Montevideo

C O P I E

Extras din adresa noastră nr. 10.082 care a fost trimisă la Buenos Aires /25 noiembrie 1960.

……

După cum probabil cunoaşteţi, premiul literar "Goncourt" pe anul 1960 a fost recent atribuit criminalului de război Horia Vintilă pentru cartea sa "Dumnezeu s-a născut în exil". Cu acest curier veţi primi fotocopii cuprinzînd material care demască activitatea

fascistă a lui Horia Vintilă, poziţia sa activă de sprijinire a regimului hitlerist.

Vă trimitem acest material pentru a servi atît la orientarea dv., în cazul că în diferite discuţii se va aborda problema decernării premiului lui Vintilă, precum şi spre a fi folosit ca material demascator, în cazul că cercurile fasciste din Argentina şi alte ţări latino-americane vor începe să facă vîlvă în jurul acestei premieri.

În cazul că va fi necesară acţiunea de demascare a lui Vintilă, ar fi indicat ca în contactele pe care le veţi avea să determinaţi personalităţi de prestigiu din publicistica şi viaţa literară argentineană şi alte ţări latino-americane (Rafael Alberti, Alvaro Yunque, Hector Agosti, ziarişti cunoscuţi de la marile ziare, prin prietenii argentinieni să încercaţi sesizarea lui Neruda, Amado, Otero Silva etc.) să înlesnească publicarea de materiale care să arate opiniei publice latino-americane adevărata înfăţişare a lui Horia Vintilă.

Înainte însă de a întreprinde vreo acţiune în această direcţie este necesar să consultaţi în prealabil Ministerul.

Varşovia, 14 XII. 960

AMBASADA
REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

STRICT SECRET

Către
MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
Direcţia I Relaţii

Vă înaintăm alăturat o informare cu privire la apariţia în presa poloneză a unor materiale în legătură cu acordarea premiului Goncourt lui Horia Vintilă.

AMBASADOR,
Prof.Dimitrie Praporgescu

I N F O R M A R E
cu privire la apariţia în presa poloneză a unor materiale în legătură cu acordarea premiului Goncourt lui Horia Vintilă.

A doua zi de la anunţarea la Paris a hotărîrii Academiei Goncourt cu privire la acordarea premiului din acest an lui Horia Vintilă, "Zycie Warszawy" (22 XI.1960) a publicat pe această temă o ştire a corespondentului său din Paris în care se spunea că: "Premiul Goncourt l-a primit Vintilă Horia, de 45 de ani, romîn de origină, pentru povestirea "Dieux est né en exil".

Tot în legătură cu aceasta, la 24 XI.1960 "Slowe Powsechne" a publicat, ca informaţie redacţională, următoarele: "Spre surprinderea tuturor cea mai mare distincţie literară din Franţa a fost atribuită tânărului scriitor, născut în Franţa dar fiind de naţionalitate română Vintilă Horia. Cartea poartă titlul "Dieux est né en exil". Este un jurnal de zi fictiv al marelui scriitor roman Ovidiu, scris în exil în vechile colonii romane de pe malul Mării Negre unde se găseşte, în prezent, Romînia." În plus informaţia este însoţită de o reproducere a fotografiei premiatului.

Apariţia acestor informaţii a atras atenţia Ambasadei noastre şi la indicaţia conducerii, fără a dispune încă de elemente concludente privind persoana premiatului, s-a trecut la urmărirea îndeaproape atît în presa poloneză cît şi în cea străină a tuturor ştirilor ce apar pe această temă.

La 30.XI.1960 "Trybuna Ludu" sub titlul "Scandal în jurul premiului Goncourt din acest an", a publicat o amplă corespondenţă din Paris a Agenţiei PAP în care, citîndu-se "L'Humanité" din 29.XI. 1960, a.c. s-a făcut o energică demascare a lui Horia Vintilă ca legionar şi fascist notoriu. Totodată s-a criticat atitudinea Academiei franceze care, cu toate cele relatate de presă şi-a menţinut decizia.

(La 1.XII. "Trybuna Ludu" a publicat o nouă relatare cu privire la amploarea scandalului provocat în Franţa de premierea lui Vintilă.)

O scurtă ştire cu referiri la ziarul "L'Humanité" a apărut şi în "Kurier Polski" din 30.XI. 1960.

La 11.XI.1960 conducerea Ambasadei a hotărît să ne adresăm ziarelor "Zycie Wrszawy" şi "Slowe Powszechne" pentru a ne exprima dorinţa ca şi acestea să-şi informeze cititorii asupra adevăratei identităţi a premiatului de curînd popularizat. (lucru pe care au întîrziat să-l facă din proprie iniţiativă cu toată apariţia la 30.XI a materialului din "Trybuna Ludu". Ambele ziare au arătat că regretă cele întîmplate menţionînd că nu au cunoscut nimic despre trecutul lui Horia Vintilă şi că vor reveni cu o cuvenită punere la punct.

Astfel la 2.XII. "Slowe Poweszchne" a publicat un material cuprinzător, asemănător celui din "Trybuna Ludu" din 30. XI, în care a fost prezentat, în adevărata lui lumină, fugarul fascist Vintilă, premiat de Academia Goncourt. Nu acelaş lucru l-a făcut însă şi "Zycie Warszawy"; sub titlul "Horia a renunţat la premiul Goncourt", amintind doar că H. Vintilă a fost fascist, adept al lui Hitler, ziarul a informat pe scurt că hotărîrea Academiei Goncourt a provocat o campanie de proteste în Franţa şi în lume şi că, urmare acestui fapt,

Vintilă a anunţat că renunţă la premiu pentru a "nu fi nerecunoscător cu ţara care i-a acordat ospitalitate…"

Mergînd pe o linie consecventă, "Trybuna Ludu" a informat în mod just şi în zilele de 3 şi 5. XII. despre evoluţia situaţiei în problema premiului Goncourt, arătînd cititorilor că, în urma propunerii atît de compromiţătoare făcute în persoana fascistului Horia Vintilă, sub presiunea opiniei publice, Academia Goncourt a fost nevoită să ia hotărîrea de a nu mai acorda nimănui în acest an premiul Goncourt.

O notă discordantă în presa poloneză l-a constituit ştirea publicată de "Nowa cultura" în numărul său din 4.XII. 1960 care, ca şi cum nu s-ar fi scris în tot acest timp nimic despre scandalul de la Paris în problema premiului Goncourt pe anul 1960, a venit cu o informaţie în care-şi anunţă cititorii despre premierea cărţii "Dieux est né en exil" a lui Vintilă Horia romîn de origină."

Exprimîndu-ne nedumerirea faţă de publicarea acestei ştiri, după toate cele apărute în "Trybuna Ludu", conducerea redacţiei a cerut scuze motivînd aceasta ca fiind o neglijenţă a şefului rubricii externe care "se vede că n-a fost la curent cu evenimentele", şi a promis că revista va reveni cu o punere la punct.

Cazul Vintilă Horia ne-a arătat că, în munca noastră, se resimte nevoia unui sprijin din partea MAE în informarea mai operativă a Oficiului cu privire la unele probleme special legate în mod direct sau indirect de ţara noastră, despre care n-ar trebui să se scrie în presa poloneză şi pentru a căror prevenire sau comentare într-un anumit fel e indicat să ne ocupăm (ex. Cazul unor ziarişti, scriitori, artişti sau muzicieni fugari etc.)

Secretar III

E.Manciur

Despre VINTILĂ HORIA

Mihai Cantuniari
scriitor, traducător al operelor lui Vintilă Horia

Pentru mine, Vintilă Horia şi soarta lui literară din prezent este o rană vie, e ceva care nu se vindecă, e o nedreptate care ne loveşte din două puncte de vedere: primul este unul literar, strict literar, e vorba despre o valoare românească şi universală pe care noi primii nu o cunoaştem, sau o cunoaştem foarte imperfect. Dar mai profund decât asta este vorba despre un scriitor care a reprezentat şi reprezintă, pentru că el este etern în scrisul lui, esenţa noastră românească, aşa cum foarte puţini au reprezentat-o.

Îmi permit să citez dintr-o scrisoare a lui ceva legat tocmai de esenţă şi existenţă şi care sper să lumineze mai bine spusele mele. Spunea Vintilă Horia într-o scrisoare adresată mie în 1990 : "România nu se va salva decât prin întoarcerea către tradiţia creştină a neamului. Cred de asemenea că numai prin cultură şi spirit ne vom recăpăta o independenţa pe care, politic, într-un fel sau altul, va fi greu să ne-o recăpătam, având în vedere presiunile din afară, bune sau rele. Numai o Românie spirituală şi culturală va putea fi într-adevăr liberă, baza pentru o independenţă politică absolută, posibilă într-un viitor mai mult sau mai puţin apropiat. Important este să ne salvăm esenţa, fără de

care existenţa nu e posibilă. Mă refer la un distinguo heideggerian între cele două concepte. Revistele, paginile literare ale ziarelor, universităţile, cercurile culturale din capitală şi din provincie pot fi astfel focare de libertate pentru viitor." Cred că citatul spune mult. E vorba de această esenţă, pe care noi parcă refuzăm, printr-un blestem ancestral, să ne-o recunoaştem sau să ne-o asumăm. Nu pot înţelege cum mari edituri, ca Humanitas, Cartea Românească, Fundaţia Culturală Română, nu au publicat deja sau nu au în planurile lor cărţi de Vintilă Horia. Este un autor de o profunzime uimitoare, în acelaşi timp creştin, în acelaşi timp universal, pentru că nu a fost un teren al cunoaşterii pe care Vintilă Horia să nu-l fi vizitat. Din acest punct de vedere este un umanist complet, la fel ca marii umanişti din Renaştere. Îl interesa în egală măsură fizica atomică, fizica cuantelor, pe care o cunoştea nu oricum, o cunoştea de la sursă, vorbind, studiind la fel de mult ca problemele de astrologie, de poezie nu mai vorbesc, pentru că a fost şi poet, dar mai ales a fost romancier.

Într-o altă scrisoare spunea că esenţa lui este de romancier, dar că, sigur, şi poezia îşi are locul în creaţia lui. Mai este ceva care mă îngrijorează foarte mult: o superficialitate a noastră, chiar a intelectualilor, care - în cazul unor discuţii pe care le-am avut cu doctori, cu ingineri, deci oameni mult mai luminaţi, nu mă refer la masa neştiutoare, ci la oameni descuiaţi - făceau o confuzie inimaginabilă,

incredibilă, între Vintilă Horia şi Horia Sima, probabil din cauza numelui de Horia. Însuşi faptul că a stat la Madrid atâta timp a făcut posibil (pentru mine este incredibilă această apropiere) să se confunde numele şi câteodată mă întreb dacă această confuzie nu este întreţinută.

Bucureşti, februarie, 1998

Pan Vizirescu

scriitor

Este o deosebită plăcere pentru mine să fac o evocare a lui Vintilă Horia, pentru care am avut o mare admiraţie încă din momentul în care ne-am cunoscut şi pe tot parcursul vieţii, cât a mai trăit el. Când l-am cunoscut am rămas uimit de prezenţa fizică a acestui tânăr. Era cu zece ani mai mic decât mine şi apăruse la **Gândirea**, când eu eram la Cernăuţi. Mai târziu mi-a mărturisit că fusese emoţionat de nişte poezii pe care le publicasem în **Gândirea**. Treptat s-a creat o legătură sufletească între noi. Când l-am văzut prima dată, am rămas mirat de chipul lui deosebit, era de o frumuseţe extraordinară, nu mai văzusem un tânăr ca el şi această frumuseţe era dublată nu de o timiditate, ci de un mod foarte aristocrat de a se prezenta, de a-şi impune calităţile lăsându-te pe tine să le descoperi şi să vezi cu cine ai de-a face. Astfel am devenit prieteni…El făcea parte din a treia generaţie de scriitori de la **Gândirea**. Eu eram din a doua

generaţie, împreună cu Mircea Eliade, Emil Cioran, Dan Botta şi alţi câţiva. Prima generaţie, era întemeietoarea **Gândirii**, în frunte cu Crainic, Blaga şi alte valori unice ale epocii de atunci. Crainic l-a acceptat de la început pe Vintilă Horia, pentru că a găsit în el harul pe care îl cerea oricărui poet. Crainic era de o exigenţă extraordinară, nu făcea nici o concesie. Vintilă Horia a fost o surpriză, fiindcă venea cu o maturitate extraordinară în scrisul lui, avea toate aspectele care întregesc sfera de cultură a unui intelectual adevărat şi, în acelaşi timp, cu resurse inepuizabile. Chiar de la început a inspirat acest lucru. În timpul când a fost Crainic ministru prima oară la Propagandă, eu am fost rugat să-i fiu directorul lui de cabinet, şi Vintilă Horia a fost şeful de cabinet, deci noi amândoi conduceam cabinetul ministerial al lui Crainic. Şi atunci s-a ivit necesitatea unui ataşat de presă la Roma. Crainic s-a gândit la mine, eu i-am spus: “Dar, domnule profesor , ce faceţi fără mine?” “Ai dreptate.” Zic: ”Eu mă gândesc la Vintilă Horia.” Crainic a fost imediat de acord. Vintilă Horia dobândise o afinitate, un ataşament faţă de Renaştere şi a primit cu mare bucurie. Tocmai atunci s-a căsătorit şi am cunoscut-o pe Olguţa, ne-am luat rămas bun şi a plecat. Numaidecât mi-a şi trimis o felicitare din sala lui Tizian, pe care o am şi acum. Doar câteva luni a stat la Roma, pentru că în toamnă, când au venit la guvernare legionarii, a fost schimbat din funcţie tocmai pentru că nu era legionar. Aşa că

nici pomeneală că era legionar. Nici nu putea fi. Nichifor Crainic rupsese legăturile cu legionarii şi nu mai exista punte de legătură. Avusesem revista **Sfarmă Piatră,** era revista tineretului. Era o revistă de dreapta, scriau numai şi numai elemente din preajma lui Crainic, gândirişti, Papadima scria, profesorul Protopopescu era un specialist, profesor de limba engleză şi un modernist extraordinar de bine ancorat în epoca noastră. Noi am avut linia noastră de dreapta, asta a recunoscut-o şi Vintilă Horia şi în scrisorile către mine, şi în articolele pe care le-a publicat după Revoluţie: "Eu am stat de-a dreapta României." Ce frumoasă expresie şi cum a găsit să se definească în credinţa lui de-a dreapta României! Vintilă Horia a avut această putere magnifică de a se adapta istoriceşte vremii în care îşi scrie romanul. E o mare deosebire între el şi Sadoveanu, o afirm aici cu toată tăria. Sadoveanu vorbeşte din istoria neamului românesc, care este accesibilă tuturor, şi din cronicarii noştri, pe câtă vreme el vorbeşte din istoria altor popoare şi în altă limbă. Este ceva fenomenal, şi cu toate astea nu s-au găsit şi nu se găsesc oameni care să-l prezinte în valoarea lui excepţională. El este o mândrie a neamului românesc, nu avem altul care să-i fie pe măsură. Din tot exilul nostru am rămas la el şi la Mircea Eliade. Mircea Eliade, care a însemnat un moment în cultura universală, şi el, Vintilă Horia, care a putut să dea actul de naştere al neamului românesc, atât ca etnicitate daco-romană, cât şi prin

credinţă religioasă. Sub ochii lui Ovidiu încep să vină iubitorii lui Iisus care să propovăduiască noua credinţă.

În 1945 am fost condamnaţi amândoi: destinul a făcut ca el să trăiască în exil, iar eu să mă ascund, timp de 23 de ani, în gura lupului, aici în România. N-am putut să corespondez cu el niciodată până la Revoluţie, pentru că nu ştiam unde să-i scriu, şi, în al doilea rând, scrisorile pe care le-aş fi schimbat cu el deveneau producătoare de cine ştie ce necazuri. După Revoluţie s-a dus prietenul meu, doctorul Vasile Dima, la Madrid, neapărat să-l cunoască şi cu ocazia asta i-am scris. Şi atunci am reluat legătura prin corespondenţă, după patruzeci şi şapte de ani. Scrisorile lui sunt pentru mine adevărate documente frăţeşti, în primul rând. Şi în al doilea rând, aşa, de recunoaştere reciprocă. I-am trimis o carte de versuri pe care mi-a spus că o ţine la căpătâi şi că o citeşte prietenilor lui. Am o ultimă scrisoare în care îmi vorbea despre romanul lui Ştefan cel Mare….

Îmi amintesc când am aflat eu de Prix Goncourt (încă mai stăteam ascuns) ce fericit şi ce bucuros eram că Vintilă Horia fusese încununat cu un premiu de o mare însemnătate şi rezonanţă internaţională. Dar deodată s-a auzit de scandalul de la Paris şi în România. Numai minciuni şi acuzaţii nedrepte... Noi eram crescuţi în spiritul iubirii neamului, ce ăsta e un păcat? Asta o fac toate popoarele, îşi iubesc neamul lor. Şi toţi cărturarii care

aparţin unei naţiuni îşi iubesc naţiunea lor. De ce noi să fim socotiţi vinovaţi, delincvenţi cu iubirea noastră de ţară? El era un român adevărat, cu sentimente de tradiţie naţională şi cu sentimente religioase foarte bine afirmate şi care se încadrau atât de bine cu frumuseţea lui. Este o legătură pe care o fac, şi o fac cu toată dragostea, pentru că acolo unde e frumuseţe binecuvântată de Dumnezeu, acolo să ştiţi că este şi o întregire spirituală care trebuie sa se armonizeze în chip desăvârşit, şi la el se armonizau. Poate că este singurul om în care am văzut aceasta armonizare atât de perfectă. Cum, Vintilă Horia legionar!? Altceva era de fapt. Vintilă Horia a obţinut cel mai mare premiu francez şi aceasta a provocat ura şi invidia celui mai mare duşman al neamului românesc: a comunismului, aducător de moarte şi distrugeri, individuale, naţionale şi mondiale, în fond a diavolismului. Pentru că era român, un român care n-a vrut să se supună comunismului din România, pentru asta l-au osândit şi denigrat cu acuzaţia de legionar şi antisemit. I-aş întreba pe acuzatori, cum se potriveşte învinuirea adusă lui Vintilă Horia cu admiraţia lui pentru Tudor Vianu, unul din spiritele strălucite care au colaborat la **Gândirea** lui Nichifor Crainic?!

Vintilă Horia, în peregrinările pe care le-a făcut şi în America de Sud, în Argentina, a purtat în sufletul lui imaginea ţării, a ars de dorul de a o regăsi cumva şi de spaima că nu va mai putea s-o vadă vreodată.

“Dumnezeu s-a născut în exil” este o creaţie care iese din puterile unui om. Numai o suferinţă profundă şi un har de la Dumnezeu, ca răsplată pentru durere, a putut naşte acest strigăt de o mare frumuseţe. Exilul lui Vintilă Horia a însemnat prilejul sfânt de a descoperi în faţa întregii lumi zămislirea neamului său. Vintilă Horia, în predestinarea lui de scriitor reprezentativ al neamului nostru, a scris un roman despre Ştefan cel Mare. L-a scris chiar în pragul plecării din lumea aceasta, printr-o minunată coincidenţă cu aniversarea morţii marelui nostru voievod. În ultima scrisoare primită de la el, Vintilă Horia mi se destăinuie astfel: “Din vară şi până în decembrie a anului trecut am scris şi rescris un roman al cărui personaj central e Ştefan cel Mare. E prima carte de proză pe care o scriu în româneşte după atâţia ani, e în acelaşi timp o încercare de demitizare a umanismului şi de situare a lui Ştefan pe o linie de apărare a unei poziţii, nu numai politice, dar şi religioase.“

În toate scrierile lui vorbea cu neţărmurită dragoste despre Nichifor Crainic, cu amintiri şi admiraţie despre însemnătatea lui în scrisul şi în cugetarea românească. Îl va fi întâlnit acolo sus, să se roage împreună pentru apărarea acestui neam obidit de năvala atâtor vrăjmaşi. De când am putut relua legătura cu el am simţit o mare înălţare sufletească prin redescoperirea lui Vintilă Horia în marea lui frumuseţe şi neînchinăciune morală. Din câte a ştiut, din câte a

învăţat, din câte a aflat, a auzit şi a văzut, a păstrat în sanctuarul sufletului său numai credinţa creştină şi iubirea de ţară. În gândirea atât de pervertită a zilelor noastre, în lupta dintre lumină şi întuneric, dintre minciună şi adevăr, iată cuvântul testamentar al lui Vintilă Horia: "Dacă libertatea nu însemnează creştinism, ci altceva, România este iarăşi în prada pericolelor. Îmi vorbiţi de reluarea firului gândirist - îi făcusem propunerea într-o scrisoare să vină în Bucureşti să refacem **Gândirea** - cred că ar fi foarte bine primită revista, într-un neam atât de dornic de noutate tradiţională, însă bănuiesc că nu există mijloace pentru o astfel de întreprindere. Îl visez des pe Crainic în biroul lui din Domniţa Anastasia, în mână întotdeauna cu un număr din **Gândirea**, din care, bineînţeles, nu lipsesc nici eu. Vă expediez nuvela mea inspirată de suferinţele lui Crainic, despre care aflam prin cei care fugeau din Ţară…. Mă gândesc la cum ar fi fost dacă aş fi putut să-l revăd pe Crainic şi să stau cu el de vorbă, aşa cum stăteam pe vremuri la câte un restaurant sau pe strada Polonă, nu departe de Ştefan cel Mare.

Mă bucurau teribil scrisorile lui… Visam la o revistă **Gândirea** făcută de noi doi… Visam că era tot ce putea fi mai necesar la ora aceea, pentru ca intelectualitatea noastră românească să-şi reintre în făgaşul credinţei.

Bucureşti, octombrie 1998

Alexandru Paleologu
scriitor

Pe Vintilă Horia l-am cunoscut într-o zi, prin februarie 1938, în redacţia proaspăt înfiinţatei reviste **Universul Literar,** proaspăt reînfiinţate mai exact, o conducea fiul lui Stelian Popescu, Victor Popescu, care fusese coleg de clasă cu mine şi îmi încredinţase la acea revistă cronica plastică. Cred că am scris numai vreo patru numere, după care m-am plictisit. Dar la prima întâlnire cu ceilalţi colaboratori, m-a frapat prezenţa unui tânăr, mai în vârstă decât mine cu vreo trei-patru ani, foarte distins, cu o voce foarte frumoasă, într-un grup cu alţi colegi de generaţie de-ai lor, mai vârstnici decât mine, poetul Ovid Caledoniu, mi-aduc aminte, Ion Şiugariu…M-a frapat Vintilă Horia prin distincţie şi printr-o alură aristocratică…Cam tranşa asupra celorlalţi prieteni ai lui, deşi Şiugariu era şi el un om foarte distins. Dar discuţia despre cum ne vom înţelege, cum vom constitui o echipă de colaboratori, mai mult sau mai puţin coerentă, mai mult sau mai puţin simpatică, simpatetică, în cadrul unei redacţii, **Universul Literar,** s-a cam poticnit de la început, pentru că grupul lor era mai de dreapta decât mine, cred, când zic asta nu spun că eu eram de stânga, pentru că n-am fost decât la un moment şi printr-o confuzie, am fost mereu de o dreapta liberală, ei erau de o dreapta mai dinamică. Vintilă n-a fost niciodată legionar, el era

colaborator şi la **Gândirea** şi la **Sfarmă Piatră,** care era o gazetă nu aşa de rea, cum se spune acum. Atunci ea corespundea unei stări de spirit care era licită şi legitimă, să spunem aşa, în cadrul evantaiului de opţiuni ideologico-politice din vremea aceea.

În timpul conversaţiilor care aveau loc atunci, a venit vorba şi mi-am exprimat admiraţia şi ucenicia literară faţă de două figuri mai mult sau mai puţin tutelare: Paul Zarifopol, care murise, şi Mihail Ralea, care era foarte bun prieten atunci cu familia mea, îmi era foarte simpatic, îl ştiam de la Iaşi, îl admiram foarte mult, în special pentru volumul lui de eseuri **Valori**, un mic volum cu scurte eseuri, care mult mai târziu mi-a fost un fel de model, chiar şi acum.

A şocat foarte tare, în acest grup, declaraţia mea atât de tranşantă de admiraţie pentru Paul Zarifopol şi mai cu seamă pentru Ralea. Zarifopol murise, se cam stinseseră adversităţile, polemicile se resorbiseră, anumite texte ale lui, care arătau o anumită gândire mistică, sau o anumită înţelegere pentru misticism şi crestinism, le-au mai topit lor adversitatea, dar Ralea, deloc. Eu n-am încercat să fac apologia lui Ralea, nici să-l apăr. Eu am spus aşa: mie asta mi-a plăcut, aşa l-am cunoscut, cu o formaţie intelectuală franco-germană care era şi a mea, dar ţin minte că acest lucru mi-a câştigat antipatia probabil pentru totdeauna a lui Caledoniu, un poet altfel interesant, un om onest, a murit săracul destul de tânăr şi, pare-se, în condiţii destul de triste. Şiugariu era catolic, deci mai

occidental, ca să zic aşa, şi avea o figură mai deschisă, mai puţin încrâncenată, accepta toate lucrurile fără să discute şi fără să intervină. Vintilă Horia m-a privit cu o anumită simpatie, cum l-am privit şi eu pe el, fiindcă ne-am recunoscut, nu de opţiuni similare, dar de formaţiuni socio-intelectuale similare. Ne-am recunoscut unul pe altul oameni cam din aceeaşi societate, cam din aceeaşi lume.

Prin 1990 când eram în funcţie, în scurta mea misiune de ambasador în Franţa, a venit la Paris, să mă vadă, în foarte frumosul birou care fusese al lui Valéry cândva…L-am reîntâlnit pe Vintilă Horia, mai distins, mai gentilom, mi-a făcut o plăcere enormă, am stat vreo oră şi ceva, am golit o sticlă de Chablis împreună, între timp trecuseră decenii, îmbătrâniserăm amândoi, dar mi-a făcut o mare plăcere să-l văd în forma aceasta finală şi care-l împlinise într-adevăr, un aristocrat intelectual, un domn. Îmi plăcea să-l aud vorbind, avea un timbru frumos al vocii şi era un perfect aristocrat, un mare cărturar şi scriitor. Eu n-am subliniat că era un mare scriitor fiindcă mi se pare că nu-i nevoie să mai spun. E efectiv un mare scriitor. Vintilă Horia face parte din această extraordinară elită românească, de scriitori remarcabili.

Bucureşti, octombrie, 1998

Alexandru Husar

Prof. univ., critic şi istoric literar

Revista **Meşterul Manole** începuse să apară din 1939, după ce, cu un an înainte, în 1938, apăruse în publicaţia **Decalogul** manifestul, în care îşi expunea în fond programul aşa cum îl concepea Vintilă Horia, de fapt el fiind, creierul revistei. Era ceea ce a fost Crainic la **Gândirea**, un ideolog, un creator, un creator de curent, în cele din urmă un creator de şcoală. Şi este cazul să spunem aici lucrurilor pe nume: printre multele reviste care apăreau în vremea **Jurnalului** lui Călinescu, de exemplu, sau a revistei **Cercul Literar** de la Sibiu, sau, mai târziu, a **Albatrosului** lui Geo Dumitrescu, **Meşterul Manole** ocupă în acea perioadă de timp un loc primordial. Istoria literaturii cu siguranţă va înregistra, în toată amploarea lui, acest rol. În "Cuvânt deschis pentru călătoria noastră", Vintilă Horia însuşi explică, pe de o parte, mitul Meşterului Manole, ce însemna în concepţia sa mitul jertfei, opera marelui creator, un mit naţional, care putea fi numit creator de cultură, mitul unei culturi. În jurul acestui mit se organizează deci o spiritualitate profund ataşată de spiritualitatea naţională, cu un adânc fond folcloric, dar, în acelaşi timp, cu o largă deschidere spre universal.

Ceea ce m-a impresionat de la prima noastră cunoştinţă, împreună cu Ion Şiugariu şi cu Vintilă Horia, cu care am stat seri întregi de vorbă pe marginea programului şi am intrat adânc în intenţionalităţile lor, a fost faptul că recunoşteam o tradiţie în cultura noastră. Ei nu veneau ca nişte revoluţionari, ca nişte negativişti, ci, dimpotrivă, veneau pe filonul unei tradiţii a **Daciei Literare**, a **Vieţii Româneşti**, pe linia tradiţională a **Gândirii**. Sunt unul dintre ultimii tineri care au gravitat în jurul lui în aceea perioada. Îi datorez recunoştinţă pentru orientarea în spirit european, îi datorez recunoştinţă pentru orientarea mea în spiritul literaturii. Sunt convins că despre Vintilă Horia se va vorbi mai mult în cultura noastră. Ca şi despre acel moment al revistei **Meşterul Manole,** pe care el a condus-o, a inspirat-o, a călăuzit-o şi a transmis-o posterităţii ca una dintre marile reviste din istoria literaturii române.

Bucureşti, ianuarie, 1999

Constantin Bălăceanu-Stolnici

Academician

Era cu vreo două, trei luni înainte să ne părăsească. Aşa cum se prezenta el, nu puteai să bănuieşti că era purtătorul unei boli atât de grave, chiar pentru mine care sunt în specialitate. Cu ocazia aceasta, discuţia mea s-a învârtit în jurul unor

probleme religioase şi am constatat că era un om profund religios, de altfel şi din lucrări se vede acest lucru, dar în lucrări poţi să spui că este ceva mai artificial. A fost o discuţie despre ortodoxie şi a fost o discuţie foarte interesantă pe marginea unei cărţi care a făcut mult scandal - "Gnoza de la Princetown". Gnoza este o orientare mai spiritualistă a unui grup de intelectuali din SUA şi Vintilă Horia, atunci, şi-a dat drumul la toată profunzimea religiozităţii sale şi mi-a explicat: "Da, este frumos, este foarte bine ca intelectualii şi oamenii de ştiinţă să se deschidă spre orizonturile spiritualităţii, dar tezele din gnoza respectivă sunt dezastruoase pentru că promovează un panteism sau un paraspiritualism care diminuează divinitatea."

Cu această ocazie am avut o discuţie foarte profundă de teologie ortodoxă, care mi-a făcut plăcere, pe de o parte pentru că şi eu sunt ortodox şi pe de alta pentru că această ortodoxie a lui Vintilă Horia era axată şi ca o convingere teologică, dar şi ca o convingere foarte interesantă, el considerând ortodoxia ca fiind specifică spiritualităţii româneşti şi dădea chiar o coloratură mai românească.

Bucureşti, noiembrie 1998

Argentina

16 noiembrie 1998. Două ore şi jumătate de zbor cu ***Lufthansa*** *la Frankfurt. Cinci ore sâcâitoare pe aeroport. La ora 22 (ora Europei Centrale) sunt într-un Boeing imens alături de foarte mulţi asiatici, latino-americani şi o minoritate europeană. Chipurile şi comportamentul celor mai mulţi dintre ei lasă impresia că au mai făcut drumul de câteva ori. Un zbor de paisprezece ore. O nimica toată dacă mă gândesc că vaporului cu care a călătorit Vintilă Horia la Buenos Aires, în urmă cu cincizeci de ani, i-au trebuit şaptesprezece zile. În primele trei ore este destul de multă agitaţie în avion. Se montează paturi pentru copiii mici, ni se împart pături şi perne, căşti pentru programele de radio şi televiziune, se aduc băuturi, ni se serveşte cina. Alături de mine, un bărbat a cărui naţionalitate mi-e greu s-o identific, bea whisky după whisky. Lângă el, amuzaţi, un cuplu de tineri francezi abia sorb, amândoi dintr-un pahar, vin roşu. Mă uit pe hublou. Niciodată parcă n-am mai văzut un cer atât de înstelat. Jos însă este un negru pe care nimic nu-l străpunge. Harta computerizată a traseului, prezentată din când în când pe monitoarele avionului, confirmă că suntem deasupra oceanului. "O, vieille océan!" îmi şopteşte Lautréamont într-o cască invizibilă la care tot cineva*

invizibil m-a conectat, în timp ce, la cealaltă cască, din canalul pe care l-am selectat, aud "Eine kleine Nachtmusik". Deschid cartea care mă însoţeşte în această călătorie: ***"Recucerirea descoperirii" de Vintilă Horia****, în traducerea lui Mihai Cantuniari, apărută în 1996, la Editura Eminescu, şi citesc:*

" Cele două Americi sunt două rase, două peisaje, două limbi, două culturi, două istorii şi două religii diferite, antagonice de la bun început. America de Sud nu o întregeşte şi nu o completează pe cea de Nord, după cum nici reciproca nu e valabilă. În fond trecuturile lor constituie două baze pentru două tipuri de viitor, tot diferit. Omul va fi ori anglo-saxon – inchiziţie tehnologică a timpului şi spaţiului – ori hispan – continuare culturală şi religioasă a unei lungi tradiţii, febrilă cercetare a sinei proprii, parte culturală a unui tot uman. Limba engleză fiind limba tehnicii şi a noii ei filozofii, tehnologia va impune vorbitorului de engleză o traiectorie vitală mult asemănătoare viziunii din «O lume fericită». Limba spaniolă, dimpotrivă, va continua să cizeleze persoane, să modeleze fiinţe pentru literatură şi artă, să folosească tehnica doar în măsura în care aceasta nu va pretinde să-i cotropească intimitatea. Cele două lumi, cea din sud şi cea din nord, s-au format în cadrul a două viziuni religioase asupra vieţii, viziunea catolică şi cea puritană, şi în aceste cadre îşi vor continua parcursul; tot ele vor determina viitoarele lor luări de poziţie idiosincrazice faţă de problemele, mereu mai

complexe, pe care veacul al XXI-lea va continua să ni le pună…"

"Hablas espagnol ?" "I'm sorry", aud în apropiere o încercare de dialog între sud şi nord. Agitaţia s-a stins, o parte din pasageri au adormit, alţii se amuză privind comedia de la televizor. "Să mă trezeşti când trecem Ecuatorul!", îmi spune Sorin Chivulescu. Încerc să adorm. Nu găsesc nici o poziţie convenabilă. "De ce n-aţi rămas în Argentina?", l-am întrebat odată pe Vintilă Horia. "Pentru că nu puteam să trăiesc invers, cu capul în jos."

Când ultimul fir de nisip se scurge din clepsidra celor paisprezece ore, aterizăm la Buenos Aires. Este 17 noiembrie, ora opt dimineaţa şi 30 de grade Celsius. Oraşul lui Borges este scăldat într-o lumină intensă, alta decât tot ce-am văzut în emisfera noastră. Soarele austral dă fiinţelor şi lucrurilor contururi mai ferme şi radiaţii mai intense. Pe străzile oraşului cu alură de metropolă europeană, printre plante exotice şi arbori tropicali, brazi împodobiţi pentru Crăciunul de peste o lună şi ceva. O imagine cu care nu mă voi acomoda pe parcursul celor două săptămâni cât aveam să stau în Argentina. Nu reuşesc de loc să fac vreo legătură între vremea caldă cu vegetaţia în plină erupţie (cam ca pe la noi la sfârşit de mai şi început de iunie) şi sărbătoarea Crăciunului. Aşa cum nu reuşesc să-mi reglez ceasul biologic cu această parte de lume.

Împreună cu Cornelia Avram, consilierul cultural al Ambasadei Române din Buenos Aires, care ne descurcă în toate problemele administrative ale deplasării noastre, facem planuri de filmare, închiriem o cameră Beta, stabilim întâlniri. Ne suim într-un alt avion, cu destinaţia Cordoba… "Eu sunt Cristina" se apropie de noi, după ce aterizăm, o doamnă care seamănă foarte mult cu Vintilă Horia. Este ***Cristina Horia Rezk****, fiica cea mică a lui Vintilă Horia. Două zile aud fragmente din povestea ei, a familiei ei şi a tatălui ei.*

"După ce mi-am terminat studiile la Madrid, am intrat într-un fel de criză de identitate. Vroiam să merg acolo unde erau rădăcinile părinţilor mei şi deci şi ale mele. Asta însemna că trebuia să vin în România. Însă, în 1981, când era Ceauşescu la putere şi în ţară era regimul comunist care-l condamnase pe tatăl meu, nu putea fi vorba de o asemenea călătorie. Aşa că am ales Argentina, venind tot pe urmele tatei şi mamei, în locurile unde au trăit ei în tinereţea lor, unde li s-a născut primul copil, sora mea Domnica. Îmi pare rău că n-am fost niciodată în România, dar cred că venirea mea în Argentina s-a petrecut pentru că aveam o acută nevoie să-mi explorez rădăcinile, chiar dacă unele nu foarte adânci. Şi am venit mai ales după ce am citit o nuvelă de-a tatei, unde povestea un fel de aventură în nordul Argentinei, în Salta. Am venit aici şi din dorinţa de a cunoaşte America de Sud şi m-am stabilit aici, m-am căsătorit, am copii, pe

Mariana, fetiţa mea, şi doi băieţi ai soţului meu. Tata, mi-aduc aminte, când eram mică, îmi povestea poveşti foarte originale, fiindcă nu le scotea dintr-o carte cunoscută, poveştile lui erau legate de viaţa lui când era mic, de viaţa lui în România, cu fratele lui. În fiecare seară, îmi povestea câte o parte din viaţa lui. Altă amintire specială cu tata e biblioteca lui. Era locul meu preferat din casă. Îl văd pe el aşezat la birou şi scriind şi eu pe covor, citind lângă el, mulţi ani de zile. De când am venit în Argentina, mi-am dat seama târziu, nu imediat bineînţeles, că am pierdut multe lucruri importante din viaţa părinţilor mei, dar ne-am văzut destul de des, chiar dacă e aşa de departe Europa de aici. Când am născut fetiţa, aproape în fiecare an, sau la fiecare doi ani, ne-am dus în Spania şi revederea cu el era altfel, fiindcă nu eram numai eu singură, am avut plăcerea să-l cunosc şi ca bunic, prea puţin timp, dar ca un bunic foarte bun şi foarte vesel. Se juca foarte mult cu Mariana şi mi-aduceam aminte cum se juca cu mine când eram de vârsta ei. Mi-aduc aminte că suferinţa cea mai mare a tatei era să fie departe de România şi, mai ales după anul 1989 îl vedeam foarte nervos şi suferea mai mult ca niciodată. Nu putea încă să se întoarcă la el în ţară."

Inflexiunile din glasul Cristinei sunt aceleaşi din glasul lui Vintilă Horia. O rostire românească impecabilă. O întreb cum este posibil ca un om care nu s-a născut în România şi nu a studiat la şcoli româneşti să vorbească aşa? "În casă vorbeam numai

româneşte, spune, este de la părinţi…Aş fi vrut mult să aud cum se vorbeşte în România…" *Scoate din bibliotecă volume în mai multe limbi din opera tatălui ei, câteva fotografii…*"De când a murit încerc să mă apropii de el mai mult. Scriu şi…să nu te miri că la vârsta asta sunt studentă. La Teologie…Poate voi fi mai aproape de el, de înţelegerea spiritului lui…"

Mergem să întâlnim doi intelectuali argentinieni care l-au cunoscut pe Vintilă Horia. Unul este avocatul ***Roberto Pena****, un domn în vârstă, căruia tutunul i-a confiscat în mare parte glasul şi respiraţia. Fiecare cuvânt este rostit cu un efort vizibil. Bucuria care-i luminează chipul, în timp ce-şi deapănă amintirile, pare mai grăitoare decât vorbele pe care abia le aud.*

Ne reuneşte admiraţia comună faţă de Vintilă Horia. În opinia mea, a fost unul dintre gânditorii cei mai profunzi din câţi am cunoscut în viaţă, în întreaga-mi viaţă. Era un european desăvârşit, era ceea ce noi am înţeles întotdeauna prin european, un european desăvârşit. Când l-am cunoscut eu, îl dureau neîmplinirile Europei, destrămarea care era în Europa. Şi apoi a fost un mare scriitor, un "écrivain", în accepţia dată de francezi termenului, mai mult decât un simplu scriitor. Avea un stil clasic şi profund. Aşa l-am perceput eu. Vedea lucrurile din mai multe perspective. Puteai să fii sau nu de acord cu el,

gândirea lui era însă profundă. Chiar de la prima carte pe care i-am citit-o "Dumnezeu s-a născut în exil", atinge şi dezvoltă o mulţime de teme ale acelei epoci şi ale acelor locuri. Da, pentru mine a fost un privilegiu să cunosc un om de talia lui Vintilă Horia, om de o mare inteligenţă, de o adâncă pătrundere şi o vastă înţelegere a lucrurilor în chiar miezul lor, care l-au ajutat să vadă toate problemele aşa cum se puneau ele şi pe-atunci şi acum, dar mai mult pe atunci decât acum, din punctul meu de vedere.

L-am cunoscut în Spania, cam prin 1950, când am fost eu acolo, apoi l-am întâlnit la Salta, unde am organizat un congres, noi, un grup de hispanişti, ca să apărăm idealurile hispanităţii, care fuseseră magnific exprimate de Ramiro de Maeztu, pe care eu cu studenţii mei de la Facultatea de Drept l-am citit, descoperind o panoramă pe care nu o mai văzusem niciodată. Aceasta a fost revenirea la adâncile rădăcini pe care eu le am în Spania. Vintilă Horia dezbătea aceste probleme care-l entuziasmau cu studenţii de la Monserrat, apoi la Facultatea de Drept, şi îmi amintesc, la Salta, rezonanţa spirituală pe care a avut-o atunci congresul.

Apoi mi-l amintesc la Cordoba, când venea cu soţia lui să prânzim împreună, privea chiparoşii şi vorbea cu plăcere despre ei… Aşa mi-l amintesc, iar toate astea se prelungesc acum în fiica sa, cu toată afecţiunea mea…

*Schimbăm caseta, alegem un alt colţ din locuinţa avocatului Roberto Pena, pentru a înregistra mărturia lui **Alberto Caturelli**, una din celebrităţile filozofiei argentiniene contemporane.*

Mă simt foarte onorat să mi-l amintesc acum pe Vintilă Horia, cu care am avut, de la început, o relaţie intelectuală şi spirituală, prin intermediul publicaţiilor. Prietenia mea cu el era de dată mai recentă, ne-am întâlnit în casa aceasta, a avocatului Roberto Pena, altă dată la mine acasă, şi exista o înţelegere profundă între noi, mai ales pentru că eu cred că aceasta este una din cărţile sale cele mai semnificative. N-a fost numai un mare scriitor, eu cred că Vintilă Horia era un mare gânditor, poate printre ultimii gânditori catolici. Aşa este cazul şi romanului "Dumnezeu s-a născut în exil", al cărui titlu spune totul şi manifestă cel puţin trei lucruri. Primul şi mai cu osebire, profunda şi minunata lui cultură clasică, ce-i permitea să-şi scrie cartea. Al doilea pe care mi se pare că-l percep este o influenţă devenită carne vie a Patrologiei, a Părinţilor Bisericii, mai ales a Patrologiei greceşti ortodoxe. De aici titlul cărţii "Dumnezeu s-a născut în exil", în care exilatul, sărmanul Ovidiu, spune la un moment dat că nici o religie, nici măcar cea a lui Zamolxe, nu le oferă credincioşilor drepturi, despre care nici un cult nu vorbeşte precis. Mai încolo aminteşte de profeţia lui Virgiliu din Egloga, acea profeţie laică despre o

Fecioară-mamă şi adaugă – şi asta mă face să insist, pentru că este chiar sufletul întregii lucrări: “Imperiul se extinde ca să dea naştere unui lucru mai mare şi mai bun decât el. Tot ce se întâmplă acum în lume este doar o pregătire pentru o nouă metamorfoză a omului”. Ce înseamnă asta? Mi se pare că am discutat odată cu el, la mine acasă, că este vorba mai mult de o transfigurare a omului. Şi ce anume se aşteaptă? Se aşteaptă ***Deus Absconditus*** care se zbate să irumpă din însăşi cultura romană, aşa cum o făcuse şi în cultura greacă. De aceea spune el: “Iar printre noi există oameni care percep venirea acestei schimbări ca pe o inundaţie îndepărtată şi se pregătesc să o primească”. Acest frumos paragraf se sfârşeşte cu ideea că într-o bună zi va veni soluţia, sau Dumnezeul pe care, fără să avem măcar habar, îl aşteptăm cu toţii. Citind acestea, eu îmi aminteam de textele primilor părinţi ai Bisericii, cum ar fi Justin Martirul şi Filozoful, care transfigurează acea tradiţie stoică a cuvintelor ***spermaticon***, seminale, ce se luptau să răzbată la lumina lui Logos Pantheos, care este Christos. Înainte de a muri, Sf. Justin spunea în ***Apologia a Doua***: “Prin urmare, toată istoria - aşa cum a explicat mai târziu şi Clement din Alexandria - este această tindere către Dumnezeul Necunoscut, cel care va să vină”, Dumnezeul pe care, fără măcar să o ştim, îl aşteptăm cu toţii, cum spune şi Vintilă Horia. Cred că acesta este fondul cărţii. Şi încă ceva, chiar mai profund, este ceea ce voi spune acum: această

năzuinţă, pe de altă parte, se simte încă la Sf. Pavel, atunci când i-a fost dat cuvântul în Areopag, în faţa atenienilor - vezi capitolul XVII din ***Faptele Apostolilor*** - şi începe zicându-le: "Atenieni, văd că sunteţi peste măsură de religioşi", şi, fără să vrea să scandalizeze cultura greacă, ci dimpotrivă, le propovăduieşte acel Dumnezeu necunoscut căruia ei îi închinaseră deja un altar. Eu cred că Vintilă Horia a înţeles aceasta pe deplin, anume că din cultura greacă, printr-un fenomen ajutând natura, nu distrugând-o, s-a înfiripat, a renăscut fiinţa cea vie a creştinismului în oamenii care l-au ascultat pe Sf. Pavel şi s-au convertit. Marii oameni de cultură ai timpului, auzindu-l, au râs la început de el, când le-a vorbit de reînviere, dar un bărbat pe nume Dionisos şi o femeie, Damaris, împreună cu alţii, s-au convertit. O dată cu ei s-a născut cultura greco-creştină. Mi se pare că toate acestea străbat fondul viu al romanului pe care eu îndrăznesc să-l numesc ***genial.*** Dar mai este ceva, încă din titlu, fiindcă Dumnezeul aşteptat, ***Deus Absconditus,*** se naşte în exil. Şi dacă observăm bine lucrurile, Vintilă Horia însuşi se afla în exil, dar şi eu, şi noi cu toţii suntem într-un exil, cultura creştinătăţii se află tot în exil – lucru tipic omului creştin, pentru că toţi suntem expatriaţi, străini pe pământ, aspirând spre ***Patria cerească*** despre care vorbeşte Sf. Pavel în ***Epistola către Evrei***. Astfel că mi se pare a desluşi în roman trei fluvii interioare care îl străbat, ba chiar aş putea zice că toată opera lui Vintilă Horia este

scăldată în spirit clasic, în adevăratul spirit european, care constituia fiinţa însăşi a autorului, trup din trupul său şi carne din carnea sa, îi era viaţa însăşi susţinută de credinţă. De aceea, toate personajele cărţii, şi mai cu seamă personajul principal, tind tensionat către acest ***Logos spermatikos*** care va să vină. În sfârşit, avem acest al treilea adevăr, după care toţi suntem exilaţi. Primul exilat este Domnul Iisus Christos. Asta ar fi o constatare. Dar am mai adus o carte, situată parcă la antipozi: "Recucerirea Descoperirii Americii". Îmi amintesc că am discutat cu Vintilă Horia, acasă la mine, pe această temă, şi discuţia venea cu puţină întârziere, pentru că şi eu publicasem chiar atunci o carte asemănătoare, în Mexic, cu titlul "Lumea Nouă". De aceea, când am primit de la fiica lui cartea, am simţit desigur, o vie emoţie, pentru că, în pofida abordării diferite, a tematicii diferite, a stilului diferit, a altor puncte de vedere, totuşi amândoi aveam aceeaşi percepţie a subiectului esenţial, coincizând în mai toate aspectele. Astfel, eu susţineam şi susţin în, "Lumea Nouă", că descoperirea Americii n-a fost o pură întâmplare, ci o descoperire, o *dez-văluire* a ceva ascuns, înfăptuită de conştiinţa creştină, încât pe 11 octombrie America încă nu exista, dar există începând cu 12 octombrie – odată cu descoperirea ei de către conştiinţa creştină - când culturile precolumbiene au devenit o nouă creştinătate. De aceea Patriile hispano-americane s-au născut catolice: dacă Europa s-a lăsat creştinată prin

acţiunea Apostolilor, America, în schimb, s-a născut creştină. Astfel că, dacă America hispanică - pe care Vintilă Horia o iubea atât de mult, după cum se vede în cartea lui - şi-ar renega trecutul grec, roman, hispanic sau indo-catolic, s-ar renega pe sine. Şi să nu uităm că America este speranţa Bisericii, cum spune Papa, dar să ne înţelegem: este vorba de speranţa teologică, după care omul este un exilat, un expatriat, tinzând spre Patria-i de Sus, pentru că, dacă spunem Patria, spunem Dumnezeu, aici fiind doar locul unde peregrinăm spre Patria cerească. De aceea, când Vintilă Horia îşi începe cartea spunând: "Cele două Americi sunt două peisaje, două limbi" etc. şi sunt bazele a două deveniri diferite, iar limba spaniolă ne-a modelat fiinţa şi simţirea, oferind unitate continentală Americii hispanice, cred că are profundă dreptate, ca în toate celelalte aspecte critice ale acestei lucrări care, cred eu, ar trebui să fie tradusă în alte limbi. Spun asta cu multă plăcere, pentru că punctele mele de vedere din carte erau: cel istoric, teologic, filozofic, pe când la Vintilă Horia toată concepţia este înveşmântată într-o prea frumoasă literatură. În esenţă, amândoi suntem la unison. Dacă îmi veţi arăta şi alte unghiuri de receptare, voi fi foarte mulţumit, fiindcă mi se pare a desluşi la el, ca la primii creştini, o tendinţă neîndoios mistică, strict autentică. El preţuia mult familia ca pe o Biserică domestică. Cred că l-ar fi emoţionat, ca şi pe mine, rândurile trimise de Sf. Pavel discipolilor săi,

salutându-le familiile ca pe nişte Biserici. El le spune: "Salutaţi Bisericile din casele prietenilor mei". Şi mai cred că, pentru el, familia era concretizarea vie a unei taine, pornind încă de la Vechiul Testament, unde relaţia dintre poporul ales şi Dumnezeul său era una de tip marital. Iar în Noul Testament, desigur, după cum spune şi Sf. Augustin, Dumnezeu cinsteşte ambele sexe - iar Christos, întrupându-se, devine inel de cununie - şi mai cu seamă a cinstit-o pe femeie, întrupându-se în Maria. Iar Biserica este numită chiar aşa: corp mistic, cap fiindu-i Christos, soţul, iar femeia fiind trunchiul, astfel realizându-se ceea ce Sf. Augustin numeşte Christul total. Eu cred că tocmai acestă temelie a lucrurilor îl făcea pe Vintilă Horia să preţuiască atât de mult dragostea, familia, fără a pierde din vedere acest caracter de exilaţi pe care îl au toţi muritorii şi care, în momentele actuale, se face simţit mai mult ca oricând, acum când spiritul lumii, evanghelic vorbind, ne face să ne simţim încă şi mai exilaţi. Tocmai aici văd eu victoria şi transfigurarea lui Vintilă Horia.

*Soţul Cristinei, **Ernesto Rezk**, este profesor la Universitatea Naţională din Cordoba, membru al Institutului Internaţional al Finanţelor Publice. Şi-l aminteşte pe Vintilă Horia cu o notă de nostalgie personală.*

Cunoştinţa mea cu Vintilă are o particularitate deosebită, şi anume a fost dublă: nu numai sub aspect familial, ca ginere al lui, ci şi sub aspect intelectual. Am fost să-l vedem în Spania, altădată a venit el în Argentina în drum spre Chile. Amintirea mi-l înfăţişează ca pe un om foarte familist, punând mare preţ pe relaţia cu soţia şi cu fiicele sale. Era mereu interesat de activitatea lor, voia să-şi vadă fetele cât mai realizate în viaţă. Vintilă era omul căruia îi plăcea să stea mult de vorbă, îi plăcea să se bucure de lucruri modeste, de lucrurile cotidiene, ceea ce nu făcea de loc din el un om superficial; dimpotrivă, avea însuşirea de a găsi bucurii acolo unde alţii nu le văd. De pildă, îi plăcea să iasă şi să-şi bea cafeaua în oraş. Avea un viu simţ al umorului. Oricât ar părea de ciudat, ştiindu-l un om atât de profund, care a scris romane cu un puternic caracter mistic, avea, cum vă spun, un acut simţ al umorului. Îi plăcea să observe ce se întâmplă în jurul lui, făcea comentarii pline de miez despre tot ceea ce îl înconjura. Era un om foarte iubit de ceilalţi. M-a izbit întotdeauna profunzimea lui spirituală. Îl văd pe Vintilă ca pe unul din ultimii exponenţi ai unei generaţii de oameni pe care rar îi mai găseşti azi, un om care cunoştea parcă totul, şi nu oricum, ci în adâncime. Îmi amintesc de încă ceva ce este pentru mine un motiv de mândrie, şi anume de faptul că mai există şi acum oameni la Cordoba care nu l-au mai văzut timp de treizeci-patruzeci de ani, dar îşi amintesc cu aceeaşi dragoste de trecerea lui

prin Argentina. Vreau să spun că, dacă ar exista vreo formă de a cataloga trecerea lui Vintilă prin lumea aceasta, ar trebui să se spună că a fost o trecere transcendentă, care a marcat şi a lăsat urme. A făcut parte dintre oamenii care lasă mult în urma lor, o amintire vie. Şi, mai ales, lasă ceva nepieritor: opera lor.

Cordoba este adevărata Americă de Sud. Oriunde privesc mă simt locuind în paginile scrise de Mario Vargas Llosa şi Gabriel Garcia Marquez. Străzi, case, oameni, arbori (cu flori ca nişte aureole albăstrii), alunecă imperceptibil, mai la sud de sud, către o altă lumină, către un alt continent care se cere descoperit. Odată inclus în aventura sud-americană, ţi se solicită percepţii pe care existenţa în emisfera boreală nu ţi le-a revelat. După două zile mă despart de Cristina şi de familia ei, cu planuri de revedere în România. Ultima imagine pe care o reţin este mâna mică a Marianei, nepoata lui Vintilă Horia, un mic semn alb, dătător de mari speranţe pentru orice suflet de explorator. Va veni rândul ei să-şi caute rădăcinile, să înţeleagă toate neînţelesurile din viaţa bunicului ei, să pornească în expediţia spre nord, şi poate chiar "mai sus de miazănoapte".

Din nou la Buenos Aires. Filmăm oraşul, străbatem de mai multe ori cea mai mare autostradă din lume, Avenida de 9 Julio, cu zece benzi pe sens, căutăm casa în care a locuit Vintilă Horia. Două

*străzi mai încolo ne aşteaptă **Hugo Francesco Bauza**, profesor la Universitatea din Buenos Aires.*

L-am cunoscut pe Vintilă Horia în 1975, la Roma, la un congres. Îmi amintesc că, având noi nişte prieteni comuni, am mers în seara aceea să cinăm împreună, iar conversaţia pe care am purtat-o atunci a rămas pentru mine ceva ieşit din comun. Vintilă vorbea despre literatură nu cu o cunoaştere livrescă, ci implântată în viaţă. Vreau să spun că el trăia literatura, era pentru el un fapt de viaţă, iar din literatură Vintilă punea accentul pe temele cele mai sublime pentru om, dragostea, viaţa, moartea, transcendenţa şi încă ceva ce purta el în sânge, şi anume exilul, dar nu un exil de tip fizic, ci unul existenţial. Discuţia dintre noi a durat mult, nu-mi amintesc cu precizie, dar trebuie să fi stat de vorbă cel puţin trei sau patru ore. Începând de atunci, m-am tot întâlnit cu Vintilă, dar pot spune că prima a fost o întâlnire de neuitat. Am început prin politeţea de a schimba cărţi de vizită, domiciliul lui de atunci fiind la Madrid, şi după alţi ani, când am sosit iar în capitala spaniolă, ne-am întâlnit din nou. La a doua întâlnire, îmi amintesc că mi-a propus să-l însoţesc la Universitatea din Alcala de Henares, unde era profesor, şi am călătorit împreună până acolo. El avea de rezolvat o chestiune birocratică la Universitate, iar apoi ne-am plimbat prin acel oraş incomparabil. Şi Vintilă, într-o spaniolă de invidiat, pentru că avea un mare talent de poliglot - vorbea o

spaniolă cu accent perfect castilian - mi-a arătat oraşul, punctele-cheie, Universitatea fondată de cardinalul Cisneros, locurile pe unde şi-au purtat paşii Cervantes, Gongora, Quevedo, adică un adevărat compendiu al literaturii spaniole. Dar vreau să fiu bine înţeles: nu era o conversaţie livrescă, nu era ceva muzeal, Vintilă scotea în relief aspectele vii, vitale ale literaturii. Aşa s-a petrecut cea de-a doua mea întâlnire cu Vintilă Horia. Tot atunci mi-a povestit felul în care, timp de mulţi ani, a dospit în el ideea romanului "Dumnezeu s-a născut în exil", celebrul său roman, atât de polemic, cu care a câştigat premiul Goncourt. Astfel, această perioadă a încolţirii romanului în spiritul său a coincis cu cea trăită de Vintilă la Buenos Aires. Mi-a povestit că, după terminarea celui de-al doilea război mondial, Europa a fost lovită de flagelul foametei, iar el s-a exilat în Italia, unde cred că a stat vreo trei ani, dar foamea era ceva ce-l încolţea peste tot, şi pe-atunci America Latină şi mai ales Buenos Aires se înfăţişau ca un fel de Eldorado, o Arcadie, un Paradis, un Pământ al Făgăduinţei. Vintilă a hotărât să vină aici şi îşi amintea ca pe cea mai mare emoţie pe care a încercat-o, belşugul de mâncăruri şi băuturi de pe vapor. Odată ajuns la Buenos Aires, a locuit într-o casă nu prea departe de cea în care mă aflu acum. Acolo au început primele sale experienţe de exilat. A lucrat la o bancă, în Plaza de Mayo, în partea centrală a oraşului, şi acolo mi-a povestit Vintilă că a început să-şi scrie

romanul. Ba chiar mi-a spus că-l scria în timpul orelor de serviciu. A realizat întâi o schiţă a acestui superb roman. Dar s-a întâmplat şi alt fapt de mare importanţă pentru el. A fost o călătorie la Mar del Plata, a vizitat oraşul, s-a oprit într-o piaţă, un loc foarte calm, şi acolo s-a gândit la malul opus al Atlanticului, al acelui ***Mare Magnum***, şi i-a revenit în minte exilul său şi identitatea sa de destin cu Ovidiu, pentru că Ovidiu a fost exilat în epoca lui Augustus şi n-a mai revăzut niciodată Roma sa natală. Mai mult, în pofida tuturor scrisorilor trimise prietenilor familiei, celei de a treia soţii, el nu a obţinut niciodată iertarea împăraţilor, nici a lui Augustus, nici a lui Tiberiu şi astfel bietul Ovidiu s-a stins exilat la Tomis, Constanţa de azi. În concluzie, Vintilă s-a gândit că destinul său este foarte asemănător cu al lui Ovidiu, şi a început, după cum povestea, să recite din hexametrii memorabili ai ***Metamorfozelor***, pe când se afla pe plajă. Astfel i-a venit ideea să scrie un mare roman pe tema exilului. Şi nu este vorba pur şi simplu de un exil fizic, ci de unul existenţial: este omul cu rădăcinile smulse din patria lui, adică din pământul strămoşilor, unde îşi are toată tradiţia religioasă. Nu trebuie să uităm că Vintilă Horia avea o dimensiune religioasă a existenţei, extrem de profundă. Probleme familiale, cu precădere necazuri legate de sănătatea soţiei sale, căreia nu îi pria de loc clima din Buenos Aires, l-au determinat să se mute în Europa. Pe de altă parte, el era cu adevărat un european şi îl îmboldea dorinţa de

a revedea Mediterana. Şi aşa Vintilă a plecat în Spania. Mai târziu, îmi povestea cum, Manuel Fernando Gallano, un prieten comun azi dispărut, l-a ajutat să intre la Universitatea Complutense, ca profesor. Aflat în Spania, se ducea aproape în fiecare zi la Biblioteca Naţională şi acolo, în sălile atât de vaste ale acestei biblioteci, a elaborat treptat romanul acesta excepţional care a câştigat Premiul Goncourt şi care a avut o soartă atât de ciudată şi de nefericită, într-un fel.

Aş vrea să mai subliniez un lucru care mi se pare foarte important. Vintilă nu era numai un cunoscător al literaturii, ci al multor altor ştiinţe şi discipline. Era un cunoscător al fizicii moderne. Am fost uimit auzindu-l susţinând o conferinţă despre Heisenberg, în care dovedea o profundă cunoaştere a noilor concepţii din lumea fizicii. Mai mult, se apucase să studieze legile termodinamicii, în special cea de-a doua lege a termodinamicii, problema entropiei, pe care încerca să le aplice literaturii. De pe urma acestei intruziuni a fizicii în literatură, cu care ocazie a încercat să stabilească o legătură între ceea ce am putea numi ştiinţa fizică şi ştiinţa spiritului, a rezultat o lucrare cu totul desosebită. Este ***Introducere în literatura secolului XX***, un eseu extrem de original de epistemologie literară. Autorul caută epistema literaturii şi îi trece în revistă, într-un fel de pelerinaj spiritual, pe marii creatori ai secolului XX. În acest sens este inteligent şi foarte lucid felul cum îi percepe

Vintilă pe marii creatori, în special pe cei care au contribuit la descifrarea simbolică a mitului; mă gândesc la Joyce, cu al său ***Ulysse***, la Trakl, la autori ca Rilke, în cazul cărora Vintilă accentuează aspectul orfic – vezi celebrele ***Sonete către Orfeu*** – şi cu deosebire la faimoasa carte a lui Broch, ***Moartea lui Virgiliu,*** care a fost un roman cu totul ieşit din comun şi pentru care Vintilă avea o predilecţie specială. Ceea ce face Hermann Broch în cartea sa este să arate cum Virgiliu, cu puţin înainte de moarte, cere să-i fie aruncată ***Eneida*** pe foc, şi nu pentru că i-ar fi lipsit forma definitivă, şlefuirea finală, cum susţine critica în mod simplist, ci fiindcă Virgiliu îşi dăduse seama de imposibilitatea ca literatura să exprime plenar Logosul. În faţa Logosului, esenţială este tăcerea. De aceea el prefera tăcerea poetului. În acest sens, Vintilă Horia, care era un admirator al lui Broch, ne explică de ce Broch nu s-a bucurat de difuzarea meritată: pur şi simplu pentru că scria în limba germană, limbă care, imediat după cel de-al doilea război mondial, părea a fi o limbă osândită. Stabilind o comparaţie între Joyce şi Broch, arăta cum succesul lui Joyce – dincolo de scriitura sa excelentă – se datora şi faptului că scrisese în engleză şi că dacă Broch, în loc de germană ar fi folosit engleza, ar fi atins şi el dimensiunea universală de care însă nu s-a bucurat. De asemenea, Vintilă s-a aplecat şi asupra altor teme, nu chiar riguros ştiinţifice, cum ar fi parapsihologia. Sub acest aspect, fusese foarte influenţat de Jung, dar

a fost şi un inovator, descoperindu-l pe Gilbert Durand şi multitudinea de probleme din lumea imaginarului. Astfel Vintilă Horia a fost şi un precusor, un avangardist. Deşi concepţia lui despre viaţă şi literatură părea a fi conservatoare, Vintilă era un om pasionat de marile probleme ale modernităţii. Ultima lui carte n-a mai putut să mi-o trimită pentru că a apărut postum. Este ***Recucerirea Descoperirii Americii***, în care a vrut să ofere o cosmoviziune proprie asupra descoperirii şi colonizării, foarte personală şi originală, dar şi polemică, fiind singura sa operă cu care eu nu sunt întru totul de acord. În rest, toată literatura sa este cu adevărat profundă şi atinge teme esenţiale, ca exilul, moartea, creaţia, teme universale, care nu îmbătrânesc şi nu pier. Atâta timp cât omul vieţuieşte în acest fel, temele acestea vor fi şi ele veşnic preţioase.

Duminica la Buenos Aires. Spre seară lumea iese la lungi şi leneşe promenade. Şi atunci când ultima rază a amurgului dispare muzicanţii străzii atacă tangoul. Câte o pereche dansează în mijlocul unui cerc de privitori. Nici un cuplu de dansatori nu seamănă cu altul. Nici pe stradă şi nici în localurile cu dansatori profesionişti de tango. Aşa cum fiecare poveste de dragoste este unică prin împlinirea sau nefericirea ei, tot aşa tangoul argentinian conţine palpitaţia erotică a unui cuplu într-un moment

irepetabil. N-am văzut nicăieri în Europa un astfel de tango.

"Cred că e foarte greu să pătrunzi acea melancolie – scrie Vintilă Horia în ***Recucerirea descoperirii*** – şi să-i găseşti explicaţia dincolo de senzaţia pură şi simplă pe care o ai când dansezi pe sau asculţi o melodie atât de cuceritoare şi convingătoare în pornirea-i erotică. Erotism este pretutindeni, până şi în ***Cântarea cântărilor***, numai că el depinde, pentru a fi comentat cum trebuie, de perspectiva în care te-ai plasat ca să-l consideri în întreaga-i amploare. E ca proza lui Borges, în sensul că misterul Aleph-ului poate sta ascuns în dosul scării unei case oarecare de pe strada Garay. Dintr-un morman de nenorociri anonime şi de nefericiri fără rasă şi fără de orizont au izvorât deodată un ritm şi o muzică în stare a cânta drama cea mai obscură din lume, ceva ce nimeni n-ar fi reuşit să exprime dându-i o altă formă, literară sau muzicală. Toate marile oraşe sunt înşelătoare, în înţelesul că centrul sau cartierele lor rezidenţiale pot vorbi de succese şi bogăţii, de fapte deosebite şi de izbânzi care contrastează, desigur, cu mahalalele, dar nicăieri în altă parte diferenţa aceasta nu s-a tradus în limbajul capodoperei. Tangoul a fost capodopera tuturor înfrângerilor invizibile, a tuturor neîmplinirilor şi a acelor suferinţe pe care nici măcar politicienii nu le-au ştiut capta şi exploata. Melancolia tangoului n-a pretins de altfel niciodată să-şi găsească compensaţii

în politic: tangoul n-a putut fi politizat, nu s-a lăsat manevrat, astfel că neabătut a continuat să cânte, ca la început, cumplita dramă ce i-a îndreptăţit apariţia."

Directorul Institutului de Psihologie Industrială din Buenos Aires este profesorul universitar doctor ***Stan M. Popescu****. Trăieşte de cincizeci de ani în Argentina, rosteşte o foarte curată limbă românească, deşi în familie şi la serviciu vorbeşte numai spaniolă. L-a cunoscut bine pe Vintilă Horia. La întâlnirea noastră este emoţionat. Mă copleşeşte spunându-mi că prin mine vorbeşte visul şi speranţa lui de a întâlni România.*

Pentru mine, prietenia adevărată cu Vintilă Horia a început în Spania. De câte ori mergeam acolo, ori în Anglia, în Germania sau în Franţa, treceam şi pe la el. Atunci l-am cunoscut în profunditate. L-am cunoscut cu toate detaliile care vibrau în fiinţa lui, mai ales idealurile, părerile despre viaţă, despre moarte, dorinţa pe care o avea de a cunoaşte ce există după viaţă şi cum ar face ca să poată pătrunde dincolo. Îmi vorbea despre întrevederile cu marile personalităţi culturale europene. Şi despre Heisenberg. Îmi amintesc că, puţine săptămâni numai, după întrevederea pe care a avut-o Vintilă Horia cu Heisenberg, am fost şi eu la marele savant. Mi-a vorbit despre impresia profundă

pe care i-a produs-o întâlnirea cu Vintilă Horia: “Voi românii aveţi nişte talente extraordinare. Am văzut în acest om, un om de ştiinţă, care se mişcă cu competenţă şi har între poezie şi filozofie”. Eu i-am spus că mă surprinde că un om de ştiinţă de talia lui poate să facă asemenea elogii unui exilat român. Mi-a răspuns: “Pentru mine surpriza a fost o mare bucurie şi o tristeţe, pentru că tot ceea ce au făcut francezii cu Vintilă Horia este imposibil de conceput. Să declanşezi o asemenea reacţie faţă de un creator în a cărui operă vibrează intim ştiinţa cu poezia, şi toate neliniştile şi căutările lui spirituale, este de neconceput. ***Dumnezeu s-a născut în exil*** este o capodoperă.

Am fost foarte satisfăcut să stau de vorbă cu colegii de la universităţile din Bonn şi Münster sau cu cei de la München, şi le-am povestit acest episod. Mai mult ca să le arăt că noi, românii, chiar în exil, putem avea figuri de însemnătatea lui Vintilă Horia, Mircea Eliade, Cioran şi Eugen Ionesco.

“Barca mea a atins ţărmul”

Ultimul cadru al filmului a fost montat, s-au pus genericele, muzica… Momentul care de obicei mă eliberează şi mă bucură este înlocuit de o cu totul altă stare. Am terminat şi mi-e teamă. Mi-e teamă că am terminat. Timp de opt ani am căutat secvenţe de viaţă, de biografie literară, documente, sentimente şi emoţii care au alcătuit omul şi scriitorul Vintilă Horia. M-a condus prin viaţa lui, prin oraşele exilului său, prin ţările bucuriilor şi durerilor lui. Am visat împreună cu el întoarcerea în România, şi, într-o clipă, tulburată de intensitatea şi profunzimea frământărilor lui sufleteşti, fără să ştiu ce fac, i-am promis-o. M-am trezit asumându-mi o putere pe care n-o aveam şi pe care nici o altă instanţă nu şi-a asumat-o. Din primul moment când l-am cunoscut, m-a izbit percepţia cu totul nouă pentru mine a unei trăiri pentru care până atunci aveam o înţelegere mai mult teoretică. Dragostea de ţară. Patriotismul. Cuvintele fuseseră golite de adâncimea şi vibraţia lor autentică, de propaganda ale cărei victime eram. Întâlnindu-l pe Vintilă Horia pot spune că le-am descoperit cu adevărat. Am aflat astfel că se poate muri din iubire pentru ţara ta, nu numai în tranşee, străpuns de gloanţe sau de cine ştie ce armamente moderne, ci şi altfel, mult mai dureros, cu inima sfâşiată de dorul ţării tale şi de îngrijorarea pentru soarta ei. Trăia în esenţă conţinutul acestor cuvinte,

fără să le rostească aproape niciodată. "Iubirea, spunea în timpul pelerinajului la Valle de los Caidos, este cea mai mare posibilitate a omului ca să atingă cunoaşterea." A ars, mistuit de flăcările iubirii pentru ţara sa, în amurgul vieţii. Cunoaşterea prin sacrificiu. Destin de Meşter Manole.

Intru dintr-o cabină de montaj într-alta, revăd secvenţe din film, găsesc fel de fel de pretexte să întârzii predarea casetei la emisie, încerc să ies din-tr-un noian de îndoieli şi de temeri, şi deodată, când credeam că nu-mi va mai fi dat să cunosc liniştea, îl aud:

"...Găsisem un drum pe care-l căutasem, fără să-l găsesc, toată viaţa. Celelalte forme nedefinite care mă înconjurau, înaintau împreună cu mine... Deodată o umbră se profila în depărtare, în fiinţa mea...Era ca şi cum cineva se găsea deasupra şi umbra corpului său, proiectată de soare sau de lumina acestui spaţiu necunoscut, se cufunda în unde păstrându-şi conturul... Această lumină concentrată îşi făurea sie însăşi trupul. Îmi spuneam: «Iată-mă. Iată-mă în sfârşit. Am ajuns la capătul lungii mele călătorii...Barca mea a atins ţărmul.»

Derulez caseta în neştire, ca să nu mă opresc şi să nu spulber misterul şi fragilitatea prezenţei din spatele meu.

"Aici, îmi spune..." şi caseta se opreşte pe portretul de la douăzeci de ani. "Întotdeauna am avut de dus bătălii. Copil, tânăr, adult...Nu pentru a

înfrânge pe cineva, ci, mai ales din nevoia de a mă dedica total unei cauze… Odată, un grafolog belgian mi-a interpretat scrisul aşa: un om care luptă cu faţa descoperită, cu viziera ridicată. Când aveam douăzeci şi patru de ani, la Roma, un pictor mi-a făcut portretul: un cavaler care strânge mânerul unei spade în formă de cruce. Mă recunosc în acel tablou, aşa cum mă ştiu dintotdeauna: fără frică de oameni, ci numai de Dumnezeu."

Predăm caseta la emisie. E 20 ianuarie 1999, ora 18. Ne suim în maşină. "Mă plimbam noaptea cu Nichifor Crainic, pe strada Polonă, Calea Dorobanţi…" îmi povesteşte Vintilă Horia…

Vintilă Horia

Articole şi conferinţe

Autobiografie spirituală

Vă voi povesti despre întâlnirea mea cu ştiinţa şi cu alte discipline contemporane în cadrul unui soi de convergenţă, dacă doriţi, de convertire a unui scriitor la tehnicile cunoaşterii, necesare pentru a realiza o operă de artă, un roman, de exemplu.

Sunt convins astăzi, după ani de carieră literară, că nu poţi scrie un roman sau un poem, sau o piesă de teatru, valabile pentru oamenii timpului nostru, fără să te apropii de celelalte tehnici ale cunoaşterii. Consider însăşi literatura drept o tehnică a cunoaşterii, socotesc relaţiile ei cu alte discipline absolut necesare.

Mi se pare din ce în ce mai evident că renaşterea actuală a gândirii simbolice se află într-o adâncă şi directă legătură cu renaşterea cercetării interdisciplinare şi că nu poţi ajunge la o concluzie sau la o sinteză în privinţa materialităţii fără să fi elucidat şi determinat perfect şocul permanent al sacrului asupra dezbaterilor noastre ontologice.

De când fizica cuantică a demonstrat, cu Planck şi Heisenberg, dar mai ales cu Wolfgang Pauli, că legile materiei sunt nonconcrete şi că relaţiile de incertitudine, precum principiul excluderii, impun lumii actuale un nou mod de gândire, putem aşeza fără teamă în aceeaşi lumină cele două antinomii clasice – spiritul şi materia – şi să ne punem problema

unei viziuni sacre a cosmosului în acelaşi mod în care se pune problema unei viziuni cuantice a universului. Nu este vorba deloc să apelăm la un panpsihism a cărui lipsă de temei a fost descoperită de Karl Popper, ci să ne întoarcem, în sensul cel mai corect al cuvântului "renaştere", la o gândire ce a precedat creştinismul şi al cărei purtător acesta s-a făcut în primele secole ale erei noastre. Nu fac deloc aluzie la Noua Gnoză de la Princetown, ci, pur şi simplu, la unitatea esenţială a lumii şi a cunoaşterii sale, aşa cum a fost ea văzută de grecii pre sau post creştini. În acest sens, mi se pare într-adevăr că orice gândire prospectivă trebuie în mod necesar să se integreze nevoilor unei gândiri simbolice, şi nu mă refer deloc aici la simbolismul matematic, nici măcar la pitagoreism, ci la sensul obişnuit pe care orice simbolism îl presupune. Nu putem deci separa ştiinţa de religie, din contră, cred că religia, astăzi atât de ameninţată în esenţa şi în existenţa ei, s-ar putea adresa ştiinţei la fel cum s-a adresat adeseori altor tehnici ale cunoaşterii, precum poezia, ahitectura, filozofia sau muzica, pentru a găsi o ieşire spre ceea ce se numeşte o nouă omenire, ce nu este posibilă şi nici măcar de imaginat în afara acestei conlucrări. Mă întorc astfel la începutul reflecţiilor mele : cercetarea interdisciplinară este menită să devină o caricatură (de exemplu concluziile pripite, realiste, dar incomplete ale Clubului de la Roma) dacă se sustrage sacrului, dacă se rezumă să adauge greşelilor parţiale

ale secolului al XIX-lea o greşeală mai puţin vizibilă, fiind ascunsă sub modernitate, dar sortită eşecului. Repet, antideterminismul cuantic aşază tema interdisciplinarităţii pe un teren şi la un nivel pe care filozofii, oamenii de ştiinţă şi ideologii secolului trecut nu le puteau prevedea. Când vorbesc în eseurile mele publicate în limba spaniolă de moartea ideologiilor bazate pe determinism, mă refer întotdeauna la această descoperire pe care ştiinţa ne-a adus-o cu Planck şi care ne permite nu numai să considerăm orice atitudine cauzalistă ca supusă fatalităţii macrocosmice a marilor numere şi previzibilului, ci şi, mai ales, să reflectăm la realitatea imediată a unei noi lumi într-un sens tradiţional, s-o aşezăm într-o lumină deplină. Cunosc în acelaşi timp aversiunea, aproape a tuturor celor ce sunt adepţii studiilor tradiţionale, faţă de ceea ce este atins de manipulările materiei şi tehnicii, dar mărturisesc, din capul locului, că nu sunt nici steinerian, nici neognostic şi că dorinţa mea de sinteză nu este decât rezultatul unei lungi călătorii pe tărâmurile epistemei, al cărei itinerar şi ale cărei peripeţii vi le voi arăta.

Este evident pentru mine că un scriitor al acestei epoci are datoria să privească omul şi lumea dintr-un punct de vedere nepărtinitor, vreau să spun cât mai complet posibil. Acest gând m-a obsedat de la debutul meu în literatură, dar nu am găsit o cale de rezolvare decât la această vârstă, citind o lucrare a lui Lecompte Du Noüy. Această lectură mi-a revelat posibilitatea

unei reapropieri între religios şi ştiinţific, m-a întărit până şi în convingerile mele politice. Ştiam că materialismul dialectic reprezenta un trecut de dezastre pentru gândirea umană şi pentru om, ştiam de asemenea că aceste dezastre sunt necesare şi că fac să ţâşnească lumina din înseşi străfundurile beznei şi căutam, urmând acest prim drum, o legătură posibilă între ştiinţă şi literatură, în acelaşi fel în care căutasem o legătură între aceasta şi religie. Rilke mă ajutase mult în acest sens, dar şi Baudelaire şi câţiva gânditori şi poeţi români care au dominat primele mele nelinişti şi căutări. Sfârşitul războiului m-a aruncat fără milă în universal, în esenţă, din moment ce exilul mi-a tăiat încă de la început orice contact cu existenţialul, patria, familia, cariera, prietenii etc. Am ajuns esenţial prin decret existenţial, ca să spun aşa. Limbile pe care am fost nevoit să le învăţ pentru a nu muri, ţările şi fiinţele pe care a trebuit să le cunosc, să le folosesc, să le aprofundez pentru a nu decădea m-au despărţit din ce în ce mai mult de monopoluri şi de părtiniri. Am început să citesc în acelaşi timp "Cantos"-urile lui Ezra Pound şi poemele lui Eliot, dar şi textele lui Heisenberg şi Husserl. Heidegger a devenit imediat o posibilitate de a recunoaşte esenţa, dar şi o călăuză spre izvorul cuvintelor şi lucrurilor. M-am aflat, după ce am scris "Scrisoarea a VII-a" în 1964 şi "O femeie pentru Apocalips" în 1968, la capătul unui drum şi la începutul unei nelinişti, care-mi impuneau între cele două o confirmare şi un permis de drum. Aceasta a

fost perioada în care i-am citit cu ardoare pe Jung şi Guénon, uluit de descoperirea unei legături fundamentale între conceptul de entropie şi cel de sfârşit de ciclu. O a doua lectură a lui "Ulysses" de Joyce m-a făcut să înaintez pe următorul drum: Ulise al lui Homer era un personaj al începuturilor, cel al lui Joyce era omul sfârşitului, al prăbuşirii valorilor, al entropiei, al decadenţei, al sfârşitului unei epoci. Aceasta mă uluia într-un fel. Dar era oare adevărat? Aveam dreptate sau greşeam? Nu eram oare victima propriilor mele concluzii, în faţa unei perspective limpezi, dar subiective? Oare nu eram singur, deci inoperant şi inutil?

Situaţia mea era următoarea (şi chiar aici se putea ascunde paradoxul şi inacceptabilul): eram admiratorul lui Jung şi al lui Guénon, dar şi al lui Heisenberg şi Toynbee, al lui Husserl şi Heidegger, dar şi al lui Pascal şi Dante; nu numai cititorul şi admiratorul, ci, într-un fel, discipolul tuturor la un loc (era oare posibil?) şi duşmanul neînduplecat al materialismului dialectic şi al oricărei forme de determinism.

M-am hotărât atunci să întreprind ceea ce numeam într-o carte purtând acelaşi titlu, scrisă pe măsură ce întâlneam oameni şi idei, călătoria spre centrele pământului. Am trimis vreo patruzeci de scrisori şi am pornit, odată primit răspunsul afirmativ, în căutarea personajelor celor mai reprezentative ale epocii mele, "centrele contemporane ale pământului."

Am făcut deci îndelungi vizite lui Gabriel Marcel, Olivier Messiaen, Federico Fellini, Werner Heisenberg, Ernst Jünger, Raymond Abellio, Georges Matthieu, Ferdinand Gonseth, Marshal Mc Luhan, Stephane Lupasco, sir Bernard Lovell, Wilder Penfield, Hans Cellier, Antony Winner, Robert Jastrow, Max Abramovitz, Giovanni Agnelli, Jacques Rueff şi celor trei teologi Karl Rahner, Urs Van Balthasar şi Yves Congar. Am reconstituit la faţa locului (la Dublin, Salamanca, Zürich şi Freiburg) cu ajutorul fiilor, discipolilor şi prietenilor lor, portretul şi opera vie a lui James Joyce, Miguel de Unamuno, C.J. Jung şi E. Husserl. Filozofi, oameni de ştiinţă, scriitori, economişti, oameni ai bisericii şi industriei, ai filmului şi artelor, ai futurologiei, epistemologi, filozofi ai istoriei, matematicieni şi medici. Călătoria mea a durat doi ani.

În plină călătorie m-am îmbolnăvit din cauza efortului intelectual ce mi se cerea, a tensiunilor şi încercărilor, incertitudinii rezultatelor, oboselii, schimbării continue de climă, înălţimii de zbor. Redactam însemnări şi cereri, citeam cărţi de economie politică, tratate de fizică şi astronomie, în aeroporturi, între două zboruri. Mă trezeam noaptea şi-mi refăceam chestionarele, reciteam pagini pe care nu le înţelesesem bine, mi-era frică. Am realizat astfel peste patruzeci de întâlniri.

În timpul uneia dintre aceste încercări, l-am întrebat pe astronom care era teoria sa asupra

începutului şi sfârşitului lumii, iar acesta îmi dădu următorul răspuns (aşteptat, într-un fel, dar nu fără o surprinzătoare şi, pentru mine, izbitoare confirmare): "Pentru a afla ar trebui să-i întreb pe teologi." Era la Jordell Bank, lângă Manchester, sub cel mai mare observator radio astronomic; cel ce cuteza să vorbească astfel era Sir Bernard Lovell, creatorul acestei noi ştiinţe. Începeam să văd limpede. Mi s-ar putea reproşa doar alegerea: de ce aceste personaje şi nu altele? Dar care? Ştiam prin drama subiectului cunoscător până unde obiectul este supus capriciului subiectului, din moment ce, aşa cum susţine Husserl, fenomenele nu există decât în subiecte. Toate acestea mă scutesc de orice justificare, dar mă aşază în acelaşi timp în mijlocul unui mod foarte nou şi foarte vechi de a vedea lumea şi legăturile cu ea sub semnul enigmei.

Îl citez pe Husserl din nou: "Punem întrebări – spune Husserl în «Criza ştiinţelor europene şi fenomenologia transcedentală» - punem întrebări ale căror răspunsuri şi a căror limpezire nu ne sunt deloc la îndemână." Punerea în contrast şi insolubila unificare ne duc la reflecţii ce ne antrenează în dificultăţi crescânde. Paradoxul legării unei lumi în mod obiectiv adevărate de o lume a vieţii face ca modul de a fi al celor două să fie enigmatic. Deci adevărata lume, în orice sens ar fi ea (inclusiv, în consecinţă, propria noastră fiinţă), devine o enigmă în însuşi sensul acestei fiinţe. În încercările de a ajunge

la limpezire, devenim conştienţi dintr-odată, puşi în faţa paradoxurilor ce apar, de lipsa de fundament a întregului mod de a filozofa, care a fost până acum al nostru. Cum putem ajunge cu adevărat, filozofi?

Trebuie deci, pentru a ajunge la adevăr sau măcar la o cunoaştere valabilă, să evităm argumentaţiile şi aporiile, cum spune Husserl, hrăniţi cu Kant şi Hegel sau Aristotel. Husserl ne propune o meditaţie mereu reînnoită asupra propriei fiinţe în cadrul reducţiei fenomenologice, ceea ce implică o înaintare conformă esenţei în care obiectivul în întregime se metamorfozează în subiectiv. Nu-l citez pe Husserl pentru a-mi justifica alegerea, potrivit unui proces de înaintare conform esenţei, deci subiectivităţii mele, a ceea ce el numeşte polul egologic, ci pentru a da seamă despre o schimbare care s-a produs în lume ca situaţie la capătul unei subiectivităţi. Dar ştim, datorită observaţiilor făcute de Heisenberg, Weizsäcker şi Pascual Jordan că o cunoaştere obiectivă nu este posibilă, că ne proiectăm în obiect în chiar timpul actului observării, dar şi că intuiţia devine un factor sine qua non în dezvoltarea procesului ştiinţific, reducând aparatul creat în jurul raţiunii la justa sa măsură şi la parţialitatea sa. Şi mai ştim că drumurile tuturor cercetărilor, cum spune Pascual Jordan, ajung întotdeauna să se întâlnească. Efortul interdisciplinar ne propune deci o întoarcere şi un progres peste, aş spune, unele consideraţii şi filozofii materialiste din ce în ce mai specializate şi

mai periculoase, ce dau naştere nu numai unor viziuni false ale realităţii, ci şi unor utopii sociale şi politice îngheţate în irealitatea unui naturalism determinist, ale cărui puncte de sprijin sunt Lenin, Stalin şi Lîsenko, nu numai antiştiinţifice prin exces de raţionalism, ci şi antiumane.

Ce înseamnă deci a cunoaşte, pentru un scriitor, la capătul acestei căutări? Răspunsul nu este uşor. Îmi dădeam seama brusc de vastitatea temei şi de responsabilitatea mea de scriitor, vreau să spun de fiinţă menită să dezvăluie celorlalţi frânturi de adevăr evoluând spre un punct omega al Adevărului. Mă înscriam în ***aletheia*** de care vorbeşte Heidegger, trebuia să dezvelesc statuia Adevărului, potrivit autorului lui Halswege. Descopeream după vizita mea la Heisenberg o corelaţie între atom şi individ (nume grec primul, latin al doilea, pentru ceea ce nu este divizibil), supuşi amândoi legilor microcosmosului şi imprevizibilului. Priveam îngrozit indiferenţa raţionalistă în faţa incertitudinii, justificarea utopică a lagărelor de concentrare, a anihilării individului ca element fundamental al vieţii, vedeam incoerenţa masei şi a colectivităţii, contradicţia tragică inclusă în conceptul de materialism dialectic şi consecinţele acestei întinse aporii. Înţelegeam neliniştea lui Jung în faţa unei lumi căreia ştiinţa secolului trecut îi desfiinţase polul spiritual şi eram disperat în faţa acestui zid absurd, construcţie a omului împotriva

omului, pe care Guénon a numit-o "domnia cantităţii".

Îl citez pe Guénon pentru a putea continua mai bine: "Ordinea omenească şi ordinea cosmică - scrie el – nu sunt deloc separate, aşa cum prea uşor se imaginează astăzi, din contră, ele sunt strâns legate, în aşa fel încât fiecare dintre ele acţionează în mod constant asupra celeilalte şi există întotdeauna o corespondenţă între stările lor respective."

Vechea antinomie, ***eidos-hyle***, idee-materie, ne apare astfel sub o înfăţişare nouă. Sein şi Wesen, dar şi Puruşa şi Prakriti ale hinduşilor, esenţă şi substanţă, res cogitans şi res extensa devin termeni nu doar antinomici, ci şi complementari, iar noi ştim ce înseamnă asta în fizica cuantică. Concepte precum cel al luptei de clasă, de exemplu (despre care doar o gândire deformată venind de la Hegel şi trecând prin Marx poate spune că vor dispărea), se transformă în necesitate permanentă. Clasele, la fel ca şi generaţiile sau cele două sexe, sunt antagonice şi complementare; iar însuşi antagonismul, după Lupasco apare, ca un semn de viaţă. Desfiinţându-l tinzi spre omogenizare, adică spre integrarea în entropie sau în moartea omului.

O cunoaştere corectă a centrelor şi doctrinelor lor implica deci, pentru mine, o posibilitate de schimbare a ordinii politice a lucrurilor, dat fiind politica ceea ce este: o interpretare a conceptelor şi ipotezelor ştiinţifice din secolul al XVIII-lea (secolul materi-

alismului), un limbaj social, economic şi politic în care atât liberalismul, cât şi socialismul încă se mai poticnesc. Îmi dădeam seama că o nouă politică era posibilă traducând noua ştiinţă cu semnificaţia ei antideterministă, în limbajul politic al unui timp ce va veni. Priveam tragedia contemporană, la sfârşitul călătoriei mele, ca pe o imposibilitate de a trăi, impusă oamenilor de ideologii rupte de orice legătură cu cunoaşterea lumii şi a omului, aşa cum ne-o impuneau fizica, fenomenologia, noua psihologie indiană, noua logică etc.

M-am întors mulţumit de călătoria mea, căci opiniile contemporanilor mei mai luminaţi nu făceau decât să le confirme pe ale mele. Mă găseam deci în plină efervescenţă actuală, dar concluzia acestor concluzii îmi tăia orice bucurie şi orice elan. Evident, era ceva care nu mergea, o fisură în silogismul meu. Astăzi îmi dau seama, odată depăşită această criză, că drumul cunoaşterii nu are sfârşit, nici oprire, e lipsit de odihnă şi neîntrerupt, că nu ne este niciodată îngăduit să spunem "am ajuns" şi că, la urma urmei, a găsi şi a putea să te odihneşti este lipsit de interes, cel puţin pentru un scriitor, că trebuie să trăieşti în criză, să trăieşti periculos.

Câţiva ani după călătoria mea spre centrele pământului am întreprins o a doua călătorie pe care am numit-o "În căutare, dincolo de vizibil", în cursul căreia l-am întâlnit pe Frithjof Schuon, lângă Lausanne. Această vizită încheia într-un fel o călătorie

europeană de-a lungul fenomenelor parapsihologiei. Studiasem psihofonia şi alte fenomene legate de misterul para sau metapsihic şi eram tulburat şi speriat. Evenimente tragice mă făcuseră chiar să-mi pun întrebări destul de halucinante şi înfricoşătoare, ceea ce produsese în mine un soi de separare între acest gen de cunoaştere şi ceea ce voi numi "profunzimile mele literare". Devenisem incapabil să mă exprim într-un roman şi aceasta contribuia la creşterea confuziei mele şi a sentimentului de abandon. Întâlnirea cu Schuon îmi limpezi neliniştea şi mă ajută astfel să mă salvez. Am putut ajunge la concluzii utile, cel puţin pentru mine. Faţă de ceea ce constituia motivul sentimentului meu de zădărnicie în faţa inevitabilei catastrofe a sfârşitului de ciclu, Schuon mi-a spus aşa: "Există, da, sfârşit de ciclu, dar şi reînceput, iar acest reînceput este posibil datorită străduaniei celor ce, cunoscând rădăcinile sfârşitului, îi ajută pe ceilalţi să instituie ceea ce urmează; începutul se află deci în sfârşit, dacă sămânţa nu moare bineînţeles, altfel floarea şi fructul nu sunt posibile. Iar cei ce cunosc, cei ce resping mesajul domniei cantităţii, de exemplu, sunt cei ce lucrează deja pentru ca noul ciclu să poată începe mâine sau mai târziu. Timpul morţii ca şi cel al schimbării nu se calculează în ani de resemnare sau de străduanii, de disperare sau de speranţă."

Câţiva ani mai târziu, puneam în strânsă legătură conceptul de civilizaţie cu cel de decadenţă şi de

sfârşit. Distincţia fusese făcută de Spengler. În cartea sa "Privire asupra vechilor lumi", Schuon scria: "Ideea modernă de civilizaţie este legată istoric de ideea tradiţională de imperiu, dar ordinea a devenit cu totul pământească şi profană, aşa cum o dovedeşte în rest ideea de progres care este însăşi negaţia oricărei origini cereşti. În realitate, civilizaţia nu este decât rafinament orăşenesc în cadrul unei perspective mondene şi mercantile, ceea ce explică ostilitatea sa atât faţă de natura virgină, cât şi faţă de religie."

Puteam deci fi sigur că efortul meu nu era inutil şi că mă integram, cel puţin într-o anumită măsură, în cădere, dar şi în ceea ce salvează, cum spune şi Hölderlin şi că, ştiind să contemplu două concepte tot atât de moderne şi de clasice, imperiu şi civilizaţie, aveam posibilitatea să înţeleg cum şi de ce Imperiul Roman fusese în acelaşi timp un cadru pentru cădere şi pentru înviere. În acelaşi mod, civilizaţia, în sensul "domniei cantităţii", alcătuia un cadru ideal pentru un sfârşit şi pentru un început.

Care era deci rostul literaturii şi ştiinţei în această perspectivă? Care era legătura lor cu cunoaşterea tradiţională? Nu-i puteam, nu-i pot considera pe Heisenberg şi Pauli factori inutili de descompunere, şi nici pe Jung, Husserl, Gonseth şi Heidegger. Nu pot crede în inutilitatea marii literaturi contemporane, începând, să spunem, cu Rilke şi terminând cu Borges. Nu este posibilă nici o confuzie între filozofie şi ideologie, (doxologie cum spunea Socrate), nici

între ştiinţă şi tehnică, vreau să spun nici o confuzie de neînlăturat. Există luminare pe de o parte şi întunecare de cealaltă, proces permanent de eterogenitate şi de omogenizare, coborâre şi urcare. Susţineam acest punct de vedere (care este cel al ultimelor mele cărţi), că ştiinţa este în acelaşi timp un vehicul pentru entropie şi un mod foarte eficace de a ne-o face conştientă, pentru ca s-o depăşim.

Revin la Guénon pentru a reliefa ceea ce am putea numi "rolul sacru al ştiinţei ca dezvăluire", ***aletheia*** cum spuneau grecii, caracteristică a oricărei tehnici de cunoaştere, fie ea ştiinţifică, filozofică sau literară. Vorbind despre isihasm şi despre caracterul său esoteric (mişcarea din jurul lui Grigorie Palamas din Bizanţ, care vorbea deja despre o concepţie antinomică a divinităţii), Guénon scrie: "Dar să ne întoarcem la caracteristicile căii isihaste. Ea vorbeşte despre analogia dintre microcosmosul uman şi metacosmosul divin. Iar întreaga sa creaţie spirituală este bazată în fond pe această analogie." Ne amintim, inevitabil, de Nicolaus Cusanus, care vedea natura umană ca pe o expresie sau, explicaţie a infinitului. Nu numai sufletul, ci şi trupul este considerat de isihaşti ca un tabernacol al Sfântului Duh, din moment ce, după Guénon, Verbul s-a făcut carne, nu suflet. Ar fi multe de spus, dar important este să putem include efortul ştiinţific în orice aspiraţie spre înalt, în sensul mistic al cuvântului. A cunoaşte pentru a exista. A resacraliza Raţiunea, într-un fel, după o

perioadă ce-şi anunţă sfârşitul, propria entropie, şi care este cea a desacralizării a tot.

Cred că secolul al XVIII-lea a reuşit să separe raţiunea de sacru, iar Gabriel Marcel observa foarte limpede această separare când vorbea despre o desacralizare a idealismului, de tot ce-l putea despărţi, de exemplu, pe Hegel de Platon. Ceea ce am găsit nou, în sensul unei întoarceri la eternul nou, în timpul călătoriei mele spre centre era chiar modul absolut inedit, pentru timpurile moderne, în care fizicienii şi astronomii epocii noastre ajungeau să-l contemple pe Dumnezeu, nu după o sentimentalitate romantică sau o goliciune spirituală ce nu puteau fi ale lor, ci după culmile propriilor lor raţiuni. Îmi dădeam astfel seama că nu numai inconştientul este totdeauna religios, cum credea Jung, ci şi conştiinţa. Nu trebuie să ne întoarcem la gnoză pentru a susţine acest lucru, ci să gândim omul ca pe un tot, ca pe o completitudine în centrul căreia Dumnezeu şi Sacrul sunt două moduri paralele de revelaţii şi de comprehensiuni. Omul de ştiinţă, la capătul străduaniei sale, este la fel de îndreptăţit ca scamatorul, misticul sau poetul să participe la dezvăluiri, ceea ce poate însemna o reconstrucţie a sacrului în vederea intrării într-un nou ciclu. Este foarte posibil ca, după două mii de ani, nu cei săraci cu duhul şi copiii, ci părinţii şi înţelepţii să fie cei ce vor putea da, cu adevărat, bătălia finală împotriva Minciunii. Este vorba aici de o muncă de elită, iar scriitorul face parte din ea, elita drept chip al

lumii ce va veni, ca anticipaţie. Acest lucru îmi permite în acelaşi timp să privesc cu oarecare neîncredere cercetările antiraţionaliste ale secolului nostru, nu mă refer deloc la religii, pe care le consider esenţiale în această bătălie, ci la manifestările para sau pseudo-religioase, care au făcut atâta rău tinerilor, în ultimii ani mai ales, şi ale căror profeţii au strigat împotriva raţiunii. Este vorba aici, fără îndoială, de o interpretare greşită, de o demagogie a divinului şi sacrului, ambele exilate la un nivel inferior, cel care ajunge în Infern. Chiar absenţa raţiunii a putut produce această confuzie şi această nebunie ale căror victime au fost societăţile cele mai dezvoltate, cele mai atinse de evoluţia ştiinţei. Nu este vorba în fond de ştiinţă, ci de subprodusele ei tehnice. Tinerii s-au revoltat împotriva tehnicii şi a unora dintre aspectele sale antinaturale, şi tocmai de aceea nu trebuie să includem ştiinţa în această aversiune. Ştiinţa făcea parte din comorile sacre ale templelor egiptene, a fost întotdeauna de partea lui Dumnezeu şi a libertăţii sale, separarea ei apărută în timpul Renaşterii nu trebuie să ne facă să uităm caracterul său iniţial şi iniţiatic, ca şi munca ei de izbăvire. Iată deci un scriitor apărând ştiinţa în numele unei perspective religioase asupra vieţii. Să fie acesta un semn al epocii?!

(1991)

Ceva despre locurile înalte

Luciei Soreanu

Chartres, spun foarte bine francezii, este un "haut lieu", un loc înalt, în sensul cel mai spiritual al cuvântului. Un balcon în timp şi în spaţiu, de pe care poţi vedea în urmă şi înainte, dar, mai ales, în adânc. Toate catedralele gotice au fost înadins clădite pe astfel de înalte locuri, unde trecutul păgân, uneori premergător, dispărea sub legea cea nouă, fără să-şi piardă din tărie, servind aceluiaşi scop, însă în mod corect reînnoit. Creştinismul clădea un lăcaş deasupra unui izvor tămăduitor, acolo unde druizii se rugau altfel decât aveau să se roage creştinii, însă unde spiritul tindea către înalt şi către adevărata cunoaştere. O catedrală gotică vibrează în spaţiul cosmic la fel ca şi un menhir, pe aceeaşi undă, însă pe alt sunet şi cu mai multă forţă.

Mă aflu de o săptămână la Aachen, capitala imperială a lui Carol cel Mare, loc celtic străvechi, unde stejarul şi vâscul vindecau boli trupeşti şi sufleteşti, unde s-a născut şi a prosperat ideea unei unităţi europene încă în secolul al VIII-lea. Când plouă stau în casă şi privesc videocasete cu România. Una din ele e închinată satului Ipoteşti, alta mă-

năstirilor din Bucovina. Altele, în sfârşit, revoluţiei din decembrie. Recunosc încet de ce cele dintâi mă vrăjesc, iar celelalte îmi lasă un gust amar. Îmi dau seama că Ipoteştii şi Putna sau Suceviţa sunt locuri înalte ale poporului român, un fel de chei sau de intrări înspre propria noastră eternitate, iar celelalte parcă ar încerca acelaşi lucru, însă de pe niveluri încă îndoielnice, căutătoare, incerte, parcă neînscrise încă în ceva trainic. Mă uit la mulţimile de la Timişoara şi de la Bucureşti, ascult înspăimântat împuşcăturile, văd sângele de pe străzi, contemplu mişcările de masă, mutra tiranului în ultimul lui balcon, entuziasmul de pe chipurile tinerilor, apoi Piaţa Universităţii într-un superb amurg bucureştean de început de Iunie, şi înţeleg că acolo s-a început totuşi ceva, poate că salvator, însă că alte vreri, mai ascunse, au surpat primul soclu, au murdărit faţadele şi că din această gâlceavă istorică va ieşi la iveală chipul definitiv al unei Românii care se caută pe ea însăşi şi încă nu s-a găsit. Procesul de autocunoaştere al popoarelor este partea cea mai teribilă, uneori cea mai sângeroasă din istoria lor. Am trecut prin uniri şi dezuniri, prin păci şi războaie, prin victorii şi înfrângeri, prin capodopere şi trădări; de la Cuza Vodă la Ceauşescu, un secol şi jumătate de iluzii şi căderi ne-au stors de vlagă şi chiar de speranţă. Am fost profund umiliţi şi, cred, o încercare de genocid s-a plimbat timp de aproape o jumătate de secol pe deasupra noastră. În astfel de oglindă, spartă şi refăcută într-un fel în decembrie

1989, e cumplit să te uiţi, pentru că afli în ea propriul tău chip, brăzdat de virtuţi, dar şi de vină.

În schimb, oglinzile de la Ipoteşti şi de la mănăstiri (Horezu, ca şi Cozia, Văratec, Căpriana sau Curtea de Argeş sunt la fel de înălţătoare) îmi devin călăuză sigură către cea mai pură speranţă. Recunosc bustul poetului pe care l-am înconjurat cu braţele în vara lui 1937, colinele verzi, mai mioritice parcă decât în alte părţi; la Sucevița, pe firul filmului în culori, se desfăşoară în faţa ochilor mei legătura locului cu Fiinţa românească, dar şi legătura mea cu locul. Bucovina e pentru Român aşa cum e Toscana pentru Italian, un suflet grăitor, o sinteză şi o sursă. O concentrare de locuri înalte. Aşa cum e L'Ile de France pentru un Francez, Toledo pentru un Spaniol… Nu pot să cred că acele lăcaşuri au scăpat furiei distrugătoare a tiraniei. În fond, îmi dau seama, răul a fost gonit de la noi, nu cu totul, dar cu un bun început, pentru că rezistenţa a fost puternică şi a suit în noi din acele ascunse cămări. Tinerii din Decembrie 1989, ca şi "golanii" de mai târziu, duceau cu ei, fără să ştie, în zăcătorile subconştientului colectiv, părţi nevăzute din locurile înalte ale românismului. Psihismul lor dornic de libertate era încărcat de corpusculi moldoviţeni, putneni, ipoteşteni, eminescieni aş zice, întrebuinţând aici cuvântul cel mare în care încap laolaltă Mircea cel Bătrân şi Ştefan cel Mare, aşa cum Evanghelia, sfinţii, vitraliile, muzica, trecutul, stilul într-o catedrală. Suntem un

spirit care s-a ştiut exprima în momente privilegiate prin câţiva domnitori, câţiva poeţi, câteva monumente, câteva fapte eroice. Existăm pentru că suntem alcătuiţi din ele.

La ce bun luptau Moldovenii contra Tătarilor, unul contra zece, sau Muntenii contra Turcilor, sau Ardelenii lui Horea contra unui inamic însutit de puternic? Ce proiect politic apărau? Ce bunuri materiale? Ce conştientă înjghebare istorică? Ce imperiu ascundeau în suflete păstrătoare de viitor? Niciunul. Nu-şi dădeau viaţa, în modul vitejesc cel mai superb, decât pentru libertate. Voiau să rămână liberi, tot atât de liberi cum fuseseră strămoşii lor, jucând pe o linie de viitor întotdeauna incertă şi suferindă. Mureau pe Nistru, pe Dunăre, pe Mureş, în codrii Cosminului, mai puţini întotdeauna decât duşmanii lor, însă întăriţi în inimi de viziunea mănăstirilor adunate ca nişte giuvaeruri în mâna pădurii, sau de viziunea apropiată a satului rimând, în liniile lui vizibile şi invizibile, cu mănăstirea, sau amintirea soţiei, a iubitei, a copiilor, a părinţilor. Cu o săgeată curmau firul unei invazii. Am fost, la modul individual cel mai perfect, oamenii cei mai liberi din Europa, învăţaţi a fi aşa de pe timpul lui Burebista. Ţărani-boieri şi călăraşi cu schimbul n-a avut nimeni. Sătenii îşi urmau domnul nu din obligaţie, nici din teamă, nici pe bani, ci pentru că aşa credeau ei că e bine, în numele unei omenii care se trăgea direct din inima libertăţii. Portul, muzica, jocurile şi horele,

porţile caselor, culorile iilor, caii şi armele, limba şi bucatele, Mioriţa şi Luceafărul, stilul Românului în război şi pace dau socoteală, toate la un loc, de o dorinţă neexprimată filozofic, însă prezentă în felul nostru vital de a fi liberi. Nu ne-am bătut niciodată pentru a priva de libertate alte popoare, ci numai pentru a ne-o păstra pe a noastră. Şi "locurile înalte" ne-au ajutat să ne-o facem înţeleasă şi ne-au împins, chiar şi în 1989, mai ales la acea dată, a ne-o păstra neîntinată, asemănătoare înălţimii de la care ne era transmisă.

(1990)

Suflete cu umbra pe pământ: Puiu Anastase (1909 – 1984)

Era de la Rucăr şi l-am cunoscut la Paris, prin 1961. Om sfătos, vesel, prietenos şi profund cunoscător al meseriei lui de sculptor, îmi aducea în memorie cuvintele pe care le rostea odinioară la Bucureşti poetul N. Crevedia ori de câte ori ne adunam la taifas în jurul unui pahar: "Să stăm la vin ca la foc!"

Într-adevăr, vinul, ca şi focul, avea ceva din sensul adânc al cuvântului Eclisia, care implică o adunare în jurul unui spirit. Puiu Anastase era parcă făcut pentru a întrupa o astfel de Eclisie profană, din care îşi trăgea esenţele lui cele mai reprezentative, esenţe de artist şi de prieten.

Am început să ne apropiem la Londra, în octombrie 1962, la un congres al Societăţii Academice Române. Am format imediat un grup, la care au venit repede să se adauge Zevedeiu Barbu, Irina Frăţilă, Fănică Teodorescu şi alţii, de ale căror nume nu-mi mai aduc aminte…

Într-o seară am fost să-l vedem pe mimul Marceau care, într-una din imitaţiile lui geniale, părea că se afla închis într-o cuşcă fără scăpare, care devenea din ce în ce mai strâmtă în jurul spaimei lui metafizice. Imaginea m-a zguduit până în fundul

sufletului, pentru că citeam în ea spaima metafizică din închisoarea colectivă românească, în care dreptul de a respira libertate devenea din ce în ce mai minuscul, purtat parcă spre o intenţionată epuizare. Am întâlnit atunci în Puiu un suflet de poet care cioplea pietre sau metale, după aproape o viaţă întreagă petrecută la Paris, şi care părea scos dintr-un chilim sau din "Mioriţa". Am înţeles prin el că exilul nu este desţărare, cum spunea Cotruş, decât în cazuri de nefericită despărţire, voită sau nevoită. Sufletele nu se desţărează niciodată, decât ca urmare a unei impotenţe de a trăi. În 1964, eu m-am mutat la Madrid şi, puţin după aceea, Puiu a plecat în Elveţia, unde cumpărase un vechi chalet aproape în ruină, pe care l-a readus la starea lui de la început, l-a vopsit, l-a restaurat din temelii pînă în acoperiş, făcându-l demn de numele lui originar: "Le Roc a l'Aigle". Casa se transformase într-o stâncă pe al cărei vârf se aşezase un vultur din Rucăr. Puiu se născuse la Rucăr, într-adevăr, la 17 aprilie 1909, şi păstra în felul lui de a gândi, de a vorbi, de a se mişca, ceva din ştiinţa de a fi a ţăranilor chiaburi şi înţelepţi din al căror şirag genetic proceda acest isteţ muntean cu mâini brâncuşiene.

Veri de-a rândul, aproape an după an, am mers la Gryon cel puţin două săptămâni pe vară, ca să stau de vorbă cu Puiu şi să regăsesc în pădurea elveţiană parfumurile profunde ale pădurilor din Bucegi. Reîntâlneam acolo veveriţele, alunii, fragii, zmeura,

afinele, feriga magică, stejarii şi brazii, culmile înzăpezite, apele curgând printre pietroaie ca nişte Prahove cu nume franţuzit, dar regăseam, mai ales, permanenta tendinţă la şagă, la ironie, la sfătoasă prietenie, la a recurge la trecut ca prezentul să devină acceptabil, la o interpretare fără mânie a istoriei noastre recente, dar şi fără renunţări. Povestea de anii de tinereţe de la Paris, de prietenia cu sculptorul Belmondo, de întâlnirile cu Brâncuşi, de şcoala de Belle Arte, de mutările din mansardă în mansardă şi din atelier în atelier, de anii de pe front în Rusia, de ascunzişurile şi rezistenţele de după catastrofă. Am notat în jurnalul pe care îl ţineam atunci câteva scene într-adevăr uluitoare, pe care mintea ascuţită a artistului observator le pusese de o parte ca să caracterizeze o epocă, nişte oameni, anumite teribile slăbiciuni, anumite tării sufleteşti. Ca orice artist plastic era obligat să menţină, chiar şi în cuvinte, vioiciunea esenţială şi sintetizantă a trăsăturii pe hârtie sau a liniei cuprinzătoare în metal sau în piatră… Acei ani de întâlniri elveţiene au coincis cu planuri fundamentale în viaţa noastră, a amândurora. Puiu se scula de la cinci dimineaţa şi lucra la medaliile pe care i le comanda Monetăria Statului Francez, adevărate capodopere de inteligenţă şi sensibilitate artistică (am tot timpul în faţa ochilor, deasupra maşinii de scris, un Sf. Toma din Aquino, plin de amănunte şi de simboluri, un fel de catedrală gotică în miniatură); eu mă odihneam după un an

universitar şi de scris, mă sculam târziu, apoi ne plimbam împreună prin pădure sau prin sat, ne comunicam unul altuia proiecte şi iluzii sau ne aduceam aminte cu voce tare de Ţara din vis, de Ţara de dincolo de veac. Ne unea o dragoste profundă pentru ceea ce pierdusem. Dădeam formă, în închipuire, unei idei a lui Eminescu sculptat într-o stâncă, undeva în coasta unui munte elveţian. Cineva, un canton, un oraş ar fi trebuit să cedeze un teren, o rocă vizibilă, unde sculptorul de la Rucăr să lase frâu liber imaginaţiei lui plastice, ca astfel să dea formă geniului reprezentativ al poporului român.

Ar fi devenit cu timpul un loc de pelerinaj pentru toţi românii, chiar şi pentru cei din Ţară, vreau să spun pentru puţinii cu bilet de voie. Îmi dau seama acum, revenit asupra întâmplărilor de atunci, cât de romantic ni se desfăşura destinul în acele întâlniri de vacanţă. Râdeam şi plângeam. Căpătasem două feţe contemporane. Ajungeam până la frontiera cu lacrimile, în evocările noastre, în gândurile despre ceea ce ar fi putut fi dacă ar fi fost altfel, dar hohoteam de râs sub bolţile pădurii sau în plină stradă, liberând homerica noastră bucurie de a fi. Eram amândoi nişte puternici îndrăgostiţi de viaţă. Ne plăcea Elveţia pentru că era o ţară fără politicieni. Aveam amândoi un dispreţ fără margini pentru politicianul demagog încarnat în modalitatea franceză sau italiană, modele de dispreţ pentru om şi umanitate. Din această mărturie în faţa dezastrului contemporan

cred că s-a născut cea mai înaltă parte a artei lui Puiu. Sfinţii medievali pe care i-a pus pe medalii aveau atâta forţă de expresie, reprezentau atâta perfecţiune, atâta dor de a sări peste cotidian, în sensul cel mai apolitic sau metapolitic al cuvântului, încât deveneau, prin mâna sculptorului de la Rucăr, un fel de exemple de anticontemporaneitate. Ce e altceva opera artistului în general, a artistului adevărat din toate timpurile, decât un conflict cu timpul?

(1984)

Există o singură problemă înTransilvania: comunismul

Transilvania nu este o problemă pentru români. Niciodată nu a fost. Tot astfel, Basarabia ocupată astăzi de ruşi nu este nici ea o problemă. Ceea ce aparţine unui întreg natural, mai devreme sau mai târziu, sfârşeşte prin a se reîntoarce la acel întreg, pentru ca ordinea (în sensul politic, dar şi cosmic al cuvântului) să nu aibă de suferit. În schimb, există o problemă pentru unguri şi pentru ruşi. Primii, revendicând un teritoriu pe care l-au ocupat, ca urmare a unei invazii, ceilalţi, continuând o ocupaţie care, ea însăşi, nu a fost decât rezultatul unei invazii militare. Şi această problemă, pentru că există într-adevăr o problemă, dar numai de partea nedreaptă a lucrurilor, este următoarea, din perspectiva contemporană a dezbaterii: în 1940 România pierdea în câteva luni jumătate din Transilvania, Basarabia şi nordul Bucovinei, ca urmare a înţelegerii germano-sovietice. Acest masacru teritorial, cu toate urmările sale tragice pentru populaţia românească, şi nu numai pentru populaţia românească, a fost consecinţa aceluiaşi act care a făcut posibilă izbucnirea celui de al doilea război mondial, căci fără pactul Ribentropp-Molotov, nici războiul nu s-ar fi declanşat, nici România n-ar mai fi fost sacrificată, în postura sa de

veche aliată a puterilor democratice occidentale. O tragedie universală, după cum şi o tragedie locală au fost posibile în momentul în care dictatorii epocii, sau mai bine zis cei doi tirani, au prezentat lumii o imagine a lor înşişi, care, bineînţeles, însemna injustiţie, iresponsabilitate în faţa popoarelor, politică violentă, indiferenţă absolută faţă de principiile cele mai tradiţionale ale dreptului oamenilor şi ale drepturilor omului. Deci nici urmă de problemă pentru români în momentul în care era vorba de a da explicaţii şi de a defini, din punctul de vedere al dreptului internaţional, nedreptatea ce se găsea la baza însăşi a ocupării celor două teritorii istorice. Problema, şi repet, este o problemă, ce apare în momentul justificării, pentru acei care au luat parte la acel abuz, într-un context, evident, puţin echitabil şi încă mai puţin justificabil în cadrul a ceea ce putem numi filozofia celui de-al doilea război mondial.

Dar când este vorba de trecut, tema devine din ce în ce mai ambiguă în ceea ce priveşte revendicările vecinilor noştri. Întrucât aria controverselor se limitează la Transilvania, îmi permit să reamintesc cititorilor mei următoarele date:

- Poporul român este unul dintre cele mai vechi din Europa. Strămoşii săi, dacii, ajunseseră să formeze, după îndelungate secole de existenţă politică fărâmiţată între mai mulţi regi, un regat foarte puternic care atinge maximum de putere şi de întindere sub domnia regelui Burebista,

sec. I a. Chr., dar pe care Herodot îl descria deja ca pe cel de-al doilea popor din lume, după indieni, în ceea ce privea întinderea teritorială şi populaţia, cu centrul politic în Transilvania, jur-împrejurul căreia se dispuseseră dacii, dincolo de Dniester, la est, în Panonia la vest, în Balcani la sud, unde numele lor îşi schimbă deseori aspectul lingvistic. Vasile Pârvan, în lucrarea sa monumentală "Getica"(1926), a fost istoricul cel mai complet al fenomenului dac de-a lungul milenarei sale dezvoltări politice, economice, artistice şi religioase. Dacii, numiţi şi geţi, constituie nu numai un capitol foarte original al istoriei europene, graţie vechimii mărturiilor evoluţiei sale, ci şi datorită religiei fondată de Zamolxis (Mircea Eliade l-a numit Zalmoxis într-una din cele mai pasionante lucrări ale sale, "De la Zalmoxis la Gengis-Han", 1970, pe care o recomand cititorilor mei), care îşi derula ritualul şi credinţa în jurul unui Dumnezeu unic. Deci o religie monoteistă cu şase secole înaintea naşterii lui Iisus Christos. Într-o carte extraordinar de interesantă, intitulată "Dacia Hiperboreana", scrisă de Geticus (apărută în italiană în 1984 şi în franceză în 1987), originea dacilor îşi dezvăluie un caracter sacru pierdut în negura vremii.

- Când ungurii pătrund în Transilvania, poporul român era acolo deja de şase secole, ca o nouă formaţiune daco-romană. Teza istoricilor unguri afirmând că Transilvania era un teritoriu gol, abandonat în sec. IV de către împăratul Aurelian şi de

toată populaţia care s-ar fi retras în sudul Dunării, nu poate fi susţinută în ansamblul geopolitic european, căci nu au existat niciodată teritorii de vid în Europa. Prusacii, de exemplu, nu s-au retras în faţa invaziei ruse din 1944-45, numai o zecime din populaţie însoţind trupele germane în derută. Nici ruşii, în 1941, nu s-au retras în faţa presiunii germane. Ţăranii nu-şi părăsesc niciodată pământurile, mai ales că, în vremea aceea (vorbesc de secolul al IV-lea), invaziile barbare nu atingeau decât puncte şi linii, câmpiile sau căile importante, tot restul teritoriului în România, ca şi în alte părţi rămânînd în mâna populaţiei băştinaşe, care găsea totdeauna în păduri, pe atunci numeroase, un adăpost privilegiat. În plus se cunosc bine numele prinţilor români din Transilvania care s-au opus invaziei maghiare. A fost vorba pur şi simplu de o invazie, şi în secolul al IX-lea, ca şi în secolul al XX-lea. Şi arabii au invadat Spania de unde au fost goniţi opt secole mai târziu.

- Când se vorbeşte de persecuţia actuală a ungurilor în Transilvania, trebuie să ţinem seama de condiţia sine qua non care este aceea a ocupaţiei comuniste. Poporul român nu este un popor liber în acest moment. Nici poporul maghiar nu e. Şi dacă guvernul de la Bucureşti persecută minoritatea maghiară din Transilvania, este la fel de adevărat că, acesta persecută, cu o şi mai mare încrâncenare, majoritatea românească.

- Eu cred că ungurii ar trebui să se înţeleagă cu românii, căci nu există o altă ieşire către propriul lor viitor. Ei ar trebui să-şi amintească de asemenea un fapt esenţial din istoria lor recentă: devenită republică sovietică în 1918, cu consecinţele clasice pe care le cunoaştem, crime, mizerie, foamete, umilire, Ungaria, abia recent separată de Austria, a fost eliberată de trupele române, la mai puţin de un an după aceea. După ce au salvat de la foame populaţia din Budapesta şi după ce au instaurat un regim democratic, aceste trupe s-au retras de pe teritoriul ungar, repliindu-se dincolo de limitele tradiţionale ale României. Problema, foarte dificilă, recunosc, este aceea de a demonstra şi de a justifica ocuparea unui teritoriu de către o minoritate etnică, din cauza unei invazii violente, ca aceea a sovieticilor din 1956 şi care a fost exact contrariul pătrunderii româneşti din 1919. Dacă există o problemă e de datoria ungurilor nu numai să o rezolve, dar şi să o pună într-o manieră logic acceptabilă.

Am fost întotdeauna partizanul unei înţelegeri sincere între români şi unguri, popoare caracteristice Europei Centrale prin cultura lor, prin limbile şi istoriile lor. Şi mi s-ar părea cam naivă încercarea de a reactualiza un conflict în momentul când nu există decât o singură posibilitate de deschidere, aceea de a fi liniştiţi într-un context sovietic, soluţie care n-ar fi bună pentru nimeni, în afară de ruşi.

(1985)

Cocoşul lui Brâncuşi

Trebuie să ne întoarcem mult în trecut, să încercăm a desluşi jocul secret pe care tradiţia îl joacă cu actualitatea, pentru a ajunge să înţelegem ceea ce tocmai s-a petrecut la Paris, cum şi de ce Cocoşul lui Brâncuşi a fost ales pentru a servi drept suport estetic piramidei de la intrarea într-unul dintre cele mai mari muzee ale lumii. Edificiul care simbolizează şi măreşte raportul dintre Franţa şi monarhie, pe care piramida credea că-l poate anihila, a fost repus astfel în ceea ce am putea numi aici, sine ira et studio, sensul Istoriei. Căci acest Cocoş nu este numai semnul heraldic foarte vechi, purtător al unui îndelungat trecut galic sau celtic, ci şi, mai ales, într-un sens încă şi mai vast şi mai actual, este un simbol tradiţional. Şi dacă îl îndepărtăm pe Brâncuşi de tradiţie şi dacă ne străduim să-l integrăm în mişcările avangardiste ale sec. al XX-lea, ne refuzăm astfel orice şansă de a înţelege opera celui mai novator sculptor al epocii noastre, precum şi ceea ce s-a petrecut recent la Paris.

Să privim mai îndeaproape această enigmă nouă şi veche în acelaşi timp. Arhitectul Paul Herbé scria, imediat după al doilea război mondial, după ce vizitase atelierul lui Brâncuşi: "… toate aceste materii pe care-ţi vine să le atingi, să le mângâi, această percepţie a devenirii, sunt un strigăt, un strigăt de

tristeţe spre viitor.” Şi mai departe: “Dacă îl comparăm pe Brâncuşi cu o altă mare figură a artei noastre contemporane, Picasso, acesta ar fi magie neagră, celălalt, magie albă”. Nici nu s-ar fi putut spune mai bine. Paul Herbé credea de asemeni, în acelaşi articol, că lucrarea lui Brâncuşi ar putea fi cel mai frumos semn al “celei de a IV-a Republici” . De ce nu şi al celei de-a V-a?

Există mai mulţi ***Cocoşi***, mai multe ***Păsări*** şi mai multe ***Ouă*** în opera sculptorului român. ***Măiastra, Pasărea în spaţiu*** , ***Începutul lumii*** marchează, de-a lungul anilor, o preocupare fundamentală, o imagine a fiinţei concepute după ceea ce artistul învăţase la el, în Oltenia lui natală, în sudul Carpaţilor, acolo unde cultura multimilenară continua şi poate continuă încă, în ciuda persecuţiilor, relaţiile sale cu mitul, dintr-o dorinţă disperată de a scoate la iveală esenţa. Braque, contemporan şi prieten al sculptorului, a dorit şi el să exprime această întoarcere a timpului său la simbolistica eternă, trădată de materialismul secolului trecut, atunci când a făcut să apară în ***Atelierele sale*** silueta unei păsări, care va sfârşi mai târziu prin a acoperi cu aripile ouăle ce se odihneau în mijlocul capodoperei lui, ***Pasărea în cuibul său*** , în timp ce Salvador Dali îşi umplea cu ouă tablourile din acea perioadă. Dacă luăm ca punct de plecare în vremea noastră revoluţia cuantică, cea care ne-a eliberat de determinismele trecutului recent, şi dacă ne putem lăsa convinşi de teoriile ce încearcă să găsească un

fond comun în manifestările majore din toate epocile, putem ajunge la concluzia că şi conceptul ştiinţific de Big Bang poate fi, şi el, simbolizat de un ou. Există o geneză astrofizică, tot aşa cum există o astfel de geneză în contact strâns şi permanent cu arta şi cu teologia. Trăim un timp metafizic, ale cărui rădăcini nu ne conduc la iacobinismele meschine de la 1789, ci mult mai departe, mult mai adânc, în trecutul autentic al popoarelor.

Trebuie să-l contemplăm pe Brâncuşi din această perspectivă. Încă în 1923 cineva scria: "Brâncuşi pregăteşte, pentru a-l transpune în metal, un cocoş galic de 2-3 metri. Perfecţionat mereu de gândirea lui în continuă mişcare, în atelierul său din l'Impasse Ronsin, din mijlocul Montparnass-ului parizian, ***Marele Cocoş***, care anunţa ziua ce se va naşte, constituie încununarea concepţiei plastice pe care a elaborat-o în cursul vieţii sale." Am cules aceste detalii din volumul pe care doi discipoli ai maestrului, pictorii, români şi ei, Natalia Dumitresco şi Alexandre Istrati, i l-au dedicat acum câţiva ani (vezi cartea lor ***Brâncuşi,*** Flammarion, Paris, 1986). Este vorba de lucrarea cea mai completă şi cea mai serioasă consacrată, până în prezent, vieţii şi operei unui artist născut la ţară şi care, după ce a studiat la Şcoala de Arte şi Meserii de la Craiova şi apoi la Academia de Arte Frumoase din Bucureşti, pleacă pe jos şi ajunge la Paris după o călătorie atât de plină de peripeţii, încât am putea-o

numi, după model romantic, o călătorie iniţiatică. Rodin îi propune să rămână la el, să-l ajute la lucrările sale, dar acest ţăran de la Dunăre îndrăzneşte să refuze. El vedea mult mai departe, iar aceste trupuri frumoase transfigurate de ***Sărut***, atât de perfect înlanţuite de frumuseţea pasiunii, aceste contururi, atât de uşor modelate de un simbolism ce încerca să părăsească scursorile unui naturalism profund ataşat de clasicismul grec sau umanist, nu-i spuneau nimic. S-a retras imediat în el, într-o izolare ce-l păzea de orice ispită, chiar în momentul în care îi frecventa pe eroii epocii, inovatorii, avangardiştii, Picasso, Modigliani, Braque, Matisse, precum şi pe scriitorii cubismului şi dadaismului. Închina lemnului şi metalelor o pasiune care, ea însăşi, îi venea în întâmpinare din ungherele cele mai ascunse ale inconştientului. "Dacă trebuie găsită o origine a pasiunii pentru lemn a lui Brâncuşi - scriu cei doi autori ai lucrării citate mai sus - ar trebui s-o căutăm mai curând în fondul arhaic al ţării sale, până la daci, căci lemnul a fost acolo întotdeauna lucrat cu gesturi transmise din generaţie în generaţie."

Iată, deci, un om de dincolo de secole, reprezentând la Paris un super-modernism artistic la care Brâncuşi, în fond, nu a aderat niciodată. Căci nu a făcut, în timpul şederii sale pariziene decât să se reprezinte pe el însuşi, fidel păsărilor, ouălor, pomilor, coloanelor de lemn pe care covoarele, frescele, cămăşile româneşti (Matisse a pictat şi el una, de o

mare frumuseţe tradiţională), stâlpii porţilor, crucile de lemn de la răspântii nu încetaseră niciodată să le reproducă. E ceva precum un zvon al evurilor, pe care sculptorii catedralelor gotice îl auzeau de asemeni şi care nu făcea decât să continue, în timp, adevăruri şi mai îndepărtate, adâncindu-şi originile în mileniile neoliticului şi în misterele hiperboreene din care descindeau dacii şi religia lor monoteistă. Unde putem situa ***Cocoşul*** dacă nu în această continuitate? Şi cum să nu recunoaştem această trăsătură de unire care trimite, dincolo de secole, această pasăre minunată, anunţând întoarcerea luminii, la acest nou început, nu numai meteorologic, plasat în mijlocul unei curţi de onoare înconjurate de simboluri arhitectonice care omagiază ideea monarhiei, ataşată în Franţa ideii politice sacre, pentru care Reims nu era decât un contact vizibil?

Există două aspecte, franco-româno-europene, pe care aş vrea să le scot în relief înainte de a încheia, pentru că mi se par determinante pentru momentul actual. Eu cred că Europa, patria mea, nu este nici fructul, nici concluzia unui proces economic şi mai ales revoluţionar, de dată mai mult sau mai puţin recentă, şi care nu urcă dincolo de 1789. Această Europă este mult mai veche şi mai solidă. Avem în noi un vast şi foarte bogat inconştient colectiv, după expresia lui C.G. Jung, care îi obligă pe contemporani să plaseze la intrarea Luvrului un cocoş deşteptător şi revelator. Când, în mijlocul nopţii, în satele româneşti,

acolo unde s-a născut Brâncuşi, cântecul cocoşului anunţa istovirea forţelor tenebrelor şi intrarea în umbră a fantomelor şi vampirilor, miracolul cotidian marca primii săi paşi către lumina aşteptată şi apropiată. Domnia întunericului lua sfârşit, iar cocoşul era profetul acestui sfârşit. Cocoşul, pentru ţăranii români, ca şi pentru celţi, care trecuseră pe drumurile Carpaţilor, îndreptându-se spre Galileea, era simbolul luminii învingătoare asupra întunericului. El continuă să–şi păstreze acest conţinut tradiţional în mijlocul curţii interioare a Luvrului, ceea ce nu încetează să marcheze un curios simbolism încărcat de înţelesuri situate dincolo de estetic.

În acelaşi timp, Brâncuşi pune problema contribuţiei românilor, precum şi aceea a polonezilor, a cehoslovacilor, a ungurilor, a ruşilor, la formarea spiritului european. Ne-am obişnuit să vorbim de contribuţia Franţei şi a altor ţări occidentale la cultura popoarelor din Estul european. Am ajuns, datorită nenorocirilor Istoriei, la celălalt capăt al firului: n-am putea schiţa astăzi, la umbra chiar a ***Cocoşului*** lui Brâncuşi, o concluzie inversă? Chiar aceste popoare din Est au schimbat şi reformat cultura occidentală şi, în Paris, au contribuit la progresul literaturii, al teatrului, al filozofiei, al eseului, al biologiei şi fizicii, unificând astfel, în esenţă, imaginea bulversantă a unei Europe care, în actualitatea-i, mai mult sau mai puţin înfloritoare, a devenit ea însăşi, pentru prima oară în Istoria sa, prin intermediul

acestor forţe spirituale pe care Estul le păstra în rezervă. Acest ***Cocoş***, venit de departe, purcede, în fond, din centrul tradiţional ce începe să dea semne de viaţă în mijlocul continentului adormit.

(1988)

La 20 de ani

*Coperta revistei **Meşterul Manole***

La Televiziunea Franceză, cu Henri Thomas, înaintea deciziei juriului

În momentul când a aflat că i s-a acordat premiul

Arhivele Securităţii

Unul din dosarele lui Vintilă Horia

Pagini din dosarele lui Vintilă Horia

Madrid, 5 martie 1990
Primul interviu acordat Marilenei Rotaru

Lângă semnul descoperit la Segovia

Cu Eugen Coşeriu

CUPRINS

PARTEA ÎNTÂI

Madrid, 5 martie 1990…….. 9
Villalba, octombrie 1990…… 22
Scrisori…….. …….. 90
Despre degradare şi risc…… 109

PARTEA A DOUA

***Darurile lui Vintilă Horia**…….. 147*
Lucia Soreanu – "Clipe de tinereţe"…… 148
Camilian Demetrescu - "O evocare Română"…… ……154
Radu Enescu – "Omul, prietenul"… ……194
Pe urmele exilului european
Florenţa, Assisi, Roma…… 198
Madrid, Tenerife……205
Paris……217
***Dosarul de la Securitate**……236*
Despre Vintilă Horia
Mihai Cantuniari, Pan Vizirescu, Alexandru Paleologu, Alexandru Husar, Constantin Bălăceanu-Stolnici……290
***Argentina**…… 305*
***"Barca mea a atins ţărmul"**……329*

Vintilă Horia: articole şi conferinţe

Autobiografie spirituală…… 333
Ceva despre locurile înalte…… 349
Suflete cu umbra pe pământ…… 354
Există o singură problemă în Transilvania: comunismul……..359
Cocoşul lui Brâncuşi……..364

Ilustraţii *……371*

La preţul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar
ce se virează Uniunii Scriitorilor din România,
Cont nr. 2511.1-171.1/ ROL,
B.C.R. Filiala sector 1, Bucureşti

Tehnoredactare computerizată
Editura ***IDEEA***

Design copertă şi ilustraţii
Beatrice Livia Popescu

Redactor
Mihaela Cristina Oprescu

Apărut în 2002
Bucureşti - România

Tipărit la

Olimp Printing

De aceeaşi autoare, în curând:

Întâlniri cu M.S. Regele Mihai I

Memoria exilului românesc

(Dialoguri cu marile personalităţi ale exilului românesc: Sergiu Celibidache, Emil Cioran, Alexandru Ciorănescu, George Ciorănescu, Camilian Demetrescu, Radu Aldulescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Ioana Celibidache, Nicoleta Frank, Oreste Popescu ş.a.)

Comenzi la tel. 090. 50.51.71